

УНИВЕРЗИТЕТ: „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“ - СКОПЈЕ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ - СКОПЈЕ,
Институт за педагогија

КРЕИРАЊЕ НА КОНЦЕПТ ЗА ОБЕЗБЕДУВАЊЕ КВАЛИТЕТ ВО
ВИСОКОТО ОБРАЗОВАНИЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

-ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА-

Ментор:
проф. д-р Зоран Велковски

Кандидат:
м-р Сузана Пецаковска

Скопје, ноември 2015

СОДРЖИНА

1. ВОВЕД	6
2. ТЕОРИСКА ЕЛАБОРАЦИЈА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО	7
2.1. Теориски приод – Што е квалитет и како се дефинира квалитетот?	7
2.2. Појава и развој на концептите за обезбедување квалитет во високото образование	8
2.3. Појмовно-категоријален апарат	12
2.4. Модели за обезбедување квалитет	15
2.5. Обезбедувањето квалитет во индустријата наспроти обезбедувањето квалитет во високото образование	18
2.6. Модели за обезбедување квалитет развиени за високото образование	20
2.7. Системи за обезбедување квалитет во високото образование во различни земји: Меѓународни искуства	21
2.7.1. Систем за обезбедување квалитет во САД	22
2.7.2. Систем за обезбедување квалитет во Холандија	24
2.7.3. Систем за обезбедување квалитет во Финска	29
2.7.4. Систем за обезбедување квалитет во Хрватска	31
2.8. Меѓународни организации и иницијативи кои се занимаваат со обезбедување на квалитетот на високото образование	34
2.9. Болоња и квалитетот во високото образование	39
2.10. Рангирањето на универзитетите како дел од системот за обезбедување квалитет во високото образование	44
2.10.1. Појава и видови универзитетски рангирања	44
2.10.2. Предизвици: за и против рангирањето на универзитетите	47
2.11. ENQA и Европските стандарди и упатства за обезбедување квалитет во високото образование	50
2.12. Пречки, придобивки и негативни последици од ESG-стандардите	52
3. МЕТОДОЛОГИЈА	54
3.1. Истражувачко прашање и цели на истражувањето	54
3.2. Хипотетска рамка и методолошки приод	55
3.3. Методолошки приод и дизајн на истражувањето	59
3.4. Истражувачки постапки и мерни инструменти	60
3.5. Примерок на истражувањето	66
4. ИСТРАЖУВАЧКИ НАОДИ	70
4.1. Високото образование во Република Македонија - кус осврт	70

4.2. Развојни фази на македонското високо образование и концептот/системот за обезбедување квалитет - историски осврт.....	72
4.3. ПОСЕБНА ХИПОТЕЗА 1	81
4.3.1. Истражувачки наоди за посебна хипотеза 1	81
4.3.2. Заклучоци и препораки за посебна хипотеза 1	135
4.4. ПОСЕБНА ХИПОТЕЗА 2	145
4.4.1. Истражувачки наоди за посебна хипотеза 2.....	145
4.4.2. Заклучоци и препораки за посебна хипотеза 2	178
4.5. ПОСЕБНА ХИПОТЕЗА 3	185
4.5.1. Истражувачки наоди за посебна хипотеза 3.....	185
4.5.2. Заклучоци и препораки за посебна хипотеза 3	213
4.6. ПОСЕБНА ХИПОТЕЗА 4	221
4.6.1. Истражувачки наоди и заклучоци за посебна хипотеза 4.....	221
4.7. ПОСЕБНА ХИПОТЕЗА 5	223
4.7.1. Истражувачки наоди и заклучоци за посебна хипотеза 5	223
4.8. Рангирањето на универзитетите како дел од системот за обезбедување квалитет во македонското високо образование	230
4.9. ГЛАВНА/ОПШТА ХИПОТЕЗА.....	238
4.9.1. Истражувачки наоди за главната /општата хипотеза	238
4.9.2. Заклучоци и препораки за главната /општата хипотеза.....	240
РЕФЕРЕНТНА ЛИТЕРАТУРА.....	247
АНЕКС 1: Прашалник за обезбедување на квалитетот во високото образование (за студенти).....	263
АНЕКС 2: Прашалник за обезбедување на квалитетот во високото образование (за универзитетски кадар).....	269
АНЕКС 3: Хронологија на развојот на системот за обезбедување квалитет во високото образование во Република Македонија.....	276
АНЕКС 4: Преглед на политиките/стратешките документи и индикатори врзани за обезбедувањето на квалитетот.....	285
АНЕКС 5: Споредбена табела на националните рангирања на универзитетите во РМ (адаптирана табела од шангајскиот Џао Тонг Универзитетот)	287
АНЕКС 6: Табели со одговори	291
АНЕКС 7: Табели со одговори на прашање 4, сегрегирани по универзитети	302

ЛИСТА НА КРАТЕНКИ

АЕ	Агенција за евалуација на високото образование
ВО	Високо образование
ВОИ	Високообразовна институција и/или институции
ДУТ	Државен универзитет во Тетово
ЕУА	Европска универзитетска асоцијација
ЕСУ	Европски стандарди и упатства за обезбедување квалитет во ВО
ОА	Одбор за акредитација на високото образование
ОАЕ	Одбор за акредитација и евалуација на високото образование
МОН	Министерство за образование и наука
УКИМ	Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје
УКЛО	Универзитет „Св. Климент Охридски“ - Битола
УГД	Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип

Листа на кратенки кои во текстот се користат интегрално

ARWU	Академско рангирање на светските универзитети на шангајскиот Џао Тонг универзитет
BFUG	Група за следење на Болоњскиот процес
CHEA	Совет за акредитација на високото образование во САД
CEENQA	Мрежа на агенции за обезбедување квалитет во високото образование од Централна и Источна Европа
ECA	Европски конзорциум за акредитација на високото образование
ЕНЕА	Европски високообразовен простор
ESG	Европски стандарди и насоки за квалитет на ENQA
EAEVE	Европска асоцијација на ветеринарни факултети
ЕНАЕЕ	Европска мрежа за акредитација на инженерското образование
ENQA	Европската асоцијација за обезбедување квалитет во ВО
EQAR	Европски регистар за агенции за обезбедување квалитет
ЕРА	Европски истражувачки простор
ЕНАЕЕ	Европска мрежа за акредитација на инженерското образование
EQAF	Европски форум за обезбедување квалитет

ESIB	Европска унија на студенти (првично позната како ESU)
EURASHE	Европска асоцијација на институции во високото образование
FINEEC	Центар за евалуација на образованието во Финска
IEP	Програма за институционална евалуација на ЕУА
INQAAHE	Меѓународна мрежа на агенции за обезбедување квалитет во високото образование
UNESCO	Организација за образование, наука и култура на ОН
NVAO	Организација за акредитација на Холандија и Фландрија
OECD	Организација за економска соработка и развој
PDCA	Планирај-направи-провери и дејствувај (циклус на постојано подобрување на квалитетот познат како Демингов круг)
TQM	Севкупно раководење со квалитетот
VSNU	Асоцијација на универзитети во Холандија

1. ВОВЕД

Високото образование има клучна улога во ерата на нови информациски и комуникациски технологии и општества базирани на знаења. Проблемите со лимитираните средства за високото образование ги тераат владите да пронаоѓаат нови модели за финансирање, особено во услови на маркетингизација на високото образование и појавата на растечки број приватни високообразовни институции. Експанзијата, шареноликоста и растечкиот број на приватни високообразовни институции доведоа до зголемување на грижите за квалитетот на високото образование. Во ваков разнообразен контекст, улогата на државата е да го регулира пазарот на високообразовни услуги, да обезбеди квалитет, транспарентност и да ги информира засегнатите чинители. Еден од начините државата да го стори тоа е да воспостави механизми за обезбедување квалитет во системот на високото образование. Тоа не е воопшто лесна работа и затоа низ светот постојат големи разлики во пристапите и моделите за обезбедување квалитет.

Како што вели Вроејенстин (Vroeijenstijn, 1995): „Концептот на квалитет не е нов, зашто тој секогаш бил дел од академската традиција. Надворешниот свет сега ја потенцира потребата за поголемо внимание на квалитетот. Се смени односот помеѓу високото образование и општеството“. Ова опфати многу промени - придвижување од „елитен“ кон „масовен“ систем на високо образование, промена во методологијата за финансирање, пристисоци за поголема ефикасност, промена на профилот на студентите, промена во големината и природата на високото образование итн... Кон крајот на 1990-тите, грижата за квалитетот и стандардите станаа глобални грижи. Од перспектива на Велика Британија, ова беше сфатено како „губење на довербата“ (Trow, 1994) и „одење кон менаџеријализам“ (Kogan, 1989).

Обезбедувањето квалитет во високото образование во РМ, како нов концепт, за првпат се појави и се регулираше со првиот Закон за високо образование (ВО) во независна Република Македонија од 2000 г., а се доградуваше во над тринаесет измени и дополнувања, подзаконски акти и/или нови закони за ВО. Концептот вклучува одобрување, потврда и признавање на работата на високообразовните

институции (ВОИ) за да можат да извршуваат високообразовни активности преку процесот на акредитација, самоевалуација, оценка на наставниот кадар, надворешна евалуација (оценка), како и рангирање на високообразовните институции.

Оваа докторска дисертација се занимава со усогласеноста на македонскиот концепт/систем за обезбедување квалитет во високото образование со стандардите и насоките на Европската асоцијација за обезбедување квалитет во ВО (ENQA), како заложба на македонските универзитети за натамошен развој во светло на Болоњскиот процес и како одредница за квалитетот во создавањето европски високообразовен простор (ЕНЕА).

2. ТЕОРИСКА ЕЛАБОРАЦИЈА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

2.1. Теориски приод – Што е квалитет и како се дефинира квалитетот?

Зборот квалитет доаѓа од латинскиот збор *qualitas* што значи својство, особина, вредност. Во формалната логика, судовите според квалитетот се делат на афирмативни (оние кои одредуваат што нешто е) и негативни (она што нешто не е).¹

Квалитетот се дефинира различно во различни контексти, но во контекст на високото образование подразбира образовен процес кој ќе им овозможи на студентите со новостекнатите компетенции да ги постигнат своите цели и задоволувајќи ги на тој начин потребите на општеството, да го помогнат националниот развој. Според Вестерхејден (Westerheijden, 2008), „терминот квалитет е во центарот на вниманието на наставата и учењето, а обезбедувањето квалитет е модерниот инструмент кој треба да осигури дека високото образование ги испорачува знаењето, вештините и ставовите (со еден збор, повторно компетенциите) кои им се потребни на дипломците за општеството на знаење“². Според Харви (Harvey, 1998),

¹ Мала енциклопедија просвета (1978) *Трето Издание*, Белград

² Westerheijden D. (2008) *What can we do with Industrial Quality Assurance Models in Higher Education?*, CHEPS, University of Twente

обезбедувањето на квалитетот е континуиран процес кој не завршува со еднакратна активност како акредитацијата и иако топ менаџментот ги носи политиките, тоа е „одговорност на секого во образовната институција“.

Обезбедување квалитет е „генерички термин за различните видови процедури кои служат за различни цели“ (Horbach, 2012). Дејвид Вудхаус (David Woodhouse, необјавен труд, 2010) набројува 20 цели, меѓу кои подобрување на квалитетот и отчетноста кон студентите, кон јавните власти и кон општеството во целина. „Обезбедување квалитет се политиките, пристапите/однесувањата, акциите и процедурите неопходни да обезбедат дека квалитетот е осигурен и подобрен. Тоа може да вклучува едно или повеќе од овие три А зборови (assessment, accreditation, audit) - оценка, акредитација и ревизија/инспекција“ (Woodhouse and Stella 2006).

Квалитетот не се обезбедува/не се случува изолирано, туку е секогаш врзан со многу надворешни и внатрешни фактори, како и со неверојатно брзо променливиот контекст (Westerheijden, Hulpiau & Waeytens (2006) *Line of Change*).

2.2. Појава и развој на концептите за обезбедување квалитет во високото образование

Најмалку половина од денешните ВОИ во Европа потекнуваат од периодот непосредно по Втората светска војна. Доминантниот дискурс за ВО во првите децении по Втората светска војна беше под влијание на потребата за зголемување на бројот на дипломирани студенти и преминот од елитистичко кон масовно студирање. Се наметнаа неколку паралелни, но меѓу себе тесно поврзани прашања – од една страна, какво надгледување/контрола на високото образование е потребно, во ситуација кога владите со своите политики се стремат да дојдат до поголем број студенти со помал трошок на ВОИ? Од друга страна, популарноста на неолиберализмот во 1980-тите години наметна тенденција да се применуваат стратегии и практики од бизнис-секторот. Сето ова доведе до тоа обезбедувањето

квалитет да стане нов и многу популарен инструмент во високообразовните политики.

Иако секоја од различни мотиви (Westerheijden, Hulpiou & Waeytens (2006) *Line of Change*), Франција во 1984 г., а Обединетото Кралство и Холандија во 1985 г. воведоа шеми за обезбедување квалитет како свои национални политики во ВО. Во Франција се основа Национална комисија за евалуација (Comité National d'Evaluation-CNE), во Обединетото Кралство, Британскиот совет за грантови на универзитетите (British University Grants Council), додека во Холандија, обезбедувањето квалитет дојде во рацете на асоцијациите на високообразовни институции. Кон ваквите политики набргу се приклучија Данска и Фландрија (делот од Белгија во кој се зборува холандски).

Традиционално, високообразовните институции (ВОИ) имале различни внатрешни и надворешни механизми за обезбедување на академскиот квалитет. Традиционалните интерни механизми за обезбедување квалитет вклучуваат селекција и оценување на студентите, рецензија од колеги (peer review) за пополнување на достапните академски позиции и за евалуација на истражувањата.

Надворешната евалуација на високото образование беше воведена во раните 1980-ти, кога беа „увезени“ различни концепти и пристапи за евалуација оригинално развиени за употреба во приватниот сектор под името Total Quality Management (TQM)/свкупно раководење со квалитетот или целосен систем за раководење со квалитетот заедно со различните идеи на новиот јавен менаџмент (New Public Management). Апаратурата за евалуација на ВО потоа вклучи нови алатки и концепти, како обезбедување квалитет (quality assurance, quality audit and academic audit). Универзитетите се соочија со нови предизвици на адаптирање на менаџерскиот пристап, екстерната евалуација и новата терминологија за квалитетот (на пр. потребен е менаџмент за квалитет, а не менаџмент на квалитетот). Квалитетот во ВО е на агендата на ЕУ од 1991 со ад-хок работната група за конечно Болоњската декларација во јуни 1999 г. да изврши најсилно влијание врз развојот на

националните системи за обезбедување квалитет во ВО. Болоњскиот процес на голема врата го внесе концептот за обезбедување квалитет како еден од нејзините клучни принципи. Основањето на Европската асоцијација за обезбедување квалитет во ВО (ENQA) во 2000 г. значи ново поглавје во оваа област.

Има многу отворени прашања врзани за процесите за обезбедување квалитет (целта на оценката, финансирањето, статусот на националните агенции - координативните тела за обезбедување на квалитетот, употребата на евалуацијата во практиката за подобрување на квалитетот).

Во многу земји, студиската програма е „единица за анализа“ во системите за акредитација во Европа. Високообразовните институции (ВОИ) како организациски ентитети се во фокусот на акредитацијата, ако таа се спроведува со цел да одлучи околу официјалниот и правен статус на ВОИ.

Во Македонија акредитацијата е поставена како ех-ante признавање (акредитација) концентрирана на влезните индикатори (бројот на потребен наставен кадар, расположливи простории, планови за студиските програми итн.). Ваквата акредитација е примарно наменета за владата поради аспектот на признавање (да знае чии дипломи ќе бидат признати) и на финансирање (на бројот на студентски места на акредитираните студиски програми, обично на јавните државни ВОИ).

Кои се засегнатите чинители и последиците од евалуацијата и акредитацијата? „Последици“ или исходи од акредитацијата се: доделување статус на ВОИ и право да нудат студиска(и) програма(и) за одредена академска диплома, како и обврската за/на владата да обезбеди пари за функционирање на програмата (за одреден број студенти на државните универзитети). За ВОИ, акредитацијата значи предуслов за работа и услов за привлекување што повеќе студенти. За студентите акредитацијата значи можност да донесат информирани одлуки каде ќе студираат и можност за добивање признат степен (диплома), можност за користење на вообичаените права како студент (студентска стипендија, кредити и сл.) и влез на пазарот на трудот. За

работодавците, совет за репутацијата на ВОИ корисна при регрутирањето на своите работници.

Колкаво е времетраењето на важноста на акредитацијата? Различно во различни земји (4 години во Франција, 6 во Холандија и Финска). Сепак, нема консензус за тоа што е најоптимален и најефективен период за важност на акредитацијата. Тоа е нешто што допрва треба да се дебатира и утврди во ЕУ.

Кој плаќа за акредитацијата? Во Чешка, Унгарија и Полска плаќа владата. Во земјите на ЕУ има случаи каде што фиксните трошоци ги плаќа владата, а маргиналните трошоци ги плаќа ВОИ (на пр. во Германија, Холандија). Кој плаќа за надворешната евалуација? Во Велика Британија и Холандија, овие трошоци се покриени од ВОИ примарно од членарината (Subscription) на телата/агенциите за обезбедување квалитет во нивните земји. Негде се финансирани преку советите за финансирање (што ќе рече индиректно преку владата).

Средствата за функционирањето на Одборот за акредитација и евалуација на ВО во Македонија се обезбедени од државата, а административната и друга поддршка е обезбедена од МОН. Се чини дека малите буџетски одвојувања, како и лимитираните човечки ресурси со кои тој во моментов располага, може сериозно да го загрозат функционирањето на Одборот. Финансирањето на првиот циклус на евалуација беше обезбедено од донатори. Зависноста од донаторска помош го прави овој процес неодржлив долгорочно гледано. Ова може да се само некои од работите поради кои ќе биде дискутабилно дали Одборот ќе успее/ќе може да ги исполни стандардите и насоките за обезбедување квалитет дадени од Европската агенција за обезбедување квалитет (ENQA). Од мај 2008 постои Европски регистар на агенции за обезбедување квалитет чија задача ќе биде да ги лиценцира националните агенции за квалитет, врз база на тоа колку тие ги исполнуваат/практикуваат предвидените процедури за работа. Како резултат на постојната состојба, може реално да се случи македонскиот Одбор за акредитација и евалуација на високото образование уште долго време да не

биде регистриран во овој регистар, што би имало краткорочни и долгорочни последици за македонското високо образование.

2.3. Појмовно-категоријален апарат

Квалитет во високото образование (quality of higher education). Според ESIB, тоа е постојан процес кој обезбедува „испорака“ на договорените стандарди. Образовните институции треба да осигураат дека го имаат потенцијалот да постигнат висок квалитет на содржината и резултатите.

Евалуација (quality assurance). Според поимникот на македонскиот Закон за високо образование,³ ова е „процена на квалитетот на високото образование која опфаќа бројни експлицитни процедури за проценување на квалитетот во институциите за високо образование, на академскиот кадар и на нивните студиски програми според прифатените постапки и стандарди и водичот (насоките) за евалуација усвоени од европските институции за евалуација во високото образование и други организации и асоцијации кои имаат улога да ги воспоставуваат и применуваат европските стандарди и упатства за евалуација на европскиот простор за високо образование“.

Култура на квалитет (quality culture) - се однесува на организациската култура која се стреми кон постојано подобрување на квалитетот и се карактеризира со два засебни елементи: од една страна, психолошкиот/културолошкиот елемент на заеднички вредности, верувања, одговорности, очекувања и посветеност на квалитетот и од друга страна, структурален/менаџерски елемент со дефиниран процес кој го подобрува квалитетот и има за цел координирање на индивидуалните напори на организацијата (факултетот/универзитетот).

Оценка на квалитетот (quality assessment). Поимот оценка кој вообичаено се употребува за евалуација на високото образование се однесува на одредувањето на

³Академика (2014), консолидиран текст на *Законот за високо образование*, член 2

нивото на „performance“ или на мерење. Сепак, критериумите кои се употребуваат во оценувањето се засновани врз вредности. Во високото образование, оценката на квалитетот обично се однесува на вистинското оценување на академскиот квалитет, т.е. на квалитетот на истражувањето и наставата (Dill, 1998). Оценката како таква е еднократна активност, но оценката на квалитетот, исто така, се користи поопшто за да ги покрие и самото оценување и структурите и процесите вклучени и потребни за обезбедување на квалитетот во високото образование. Оценката на квалитетот е процес на надворешна евалуација преземен/воден од надворешно тело за квалитет на образованието што го даваат високообразовните институции, особено од аспект на квалитет на искуството на студентите.

Ревизија на направеното (performance audit) вообичаено се фокусира на нормативните прашања за тоа „што е“ и за тоа „што треба да биде“ (Wisler, 1996,2).

Ревизија на квалитетот (quality audit) се дефинира како систематско и независно одредување (оценка) на тоа дали планираните процедури за обезбедување квалитет се соодветни за постигнување на целите, дали спроведените активности соодветствуваат на воспоставените цели и дали тие биле спроведени ефективно (Woodhouse, 2000, 88). Оттука, ревизијата на квалитетот не го оценува квалитетот сам по себе, туку ја вклучува и оценката за подобрувањето на квалитетот. ENQA во својот пригоден документ 14 (ENQA Occasional Paper 14) ја дефинира ревизијата на квалитетот (quality audit) како „оценка на слабите и јаките страни на механизмите за квалитет воспоставени од самата институција за постојан мониторинг и подобрување на активностите и сервисите на предметот, на програмата и на целата институција или на тема“.⁴

Академска ревизија (academic audit) имплицира дека предмет на разгледување е академската програма на институцијата. Според Дил (Dill, 1998, 70), академската ревизија е преглед на системите за оценка од надворешни колеги, обезбедување и

⁴ Nathalie Costes, Fiona Corzier, Peter Cullen et. al. (2008): *Quality Procedures in the European Higher Education Area and Beyond – Second ENQA Survey*. ENQA, Helsinki.

подобрување на квалитетот. Европската универзитетска асоцијација често го користи терминот „институционална оценка“ (institutional review) за евалуацијата на универзитите.

Стандарди (standards) – стандардите го опишуваат нивото на достигнување, наспроти кои може да се мери постигнатото (сработеното). Постигнувањето стандард обично имплицира мерка за дефинирана цел (потреба). Стандардите се мерки за оценка на квалитетот кои укажуваат на присуството или отсуството на квалитетот. Стандардите се индикатори за сработеното. Во контекст на ENQA-стандардите, есенцијално е тие да не се разберат како „стандардизација“ или како „барања“, туку како кратки и основни изјави (statements) на основни добри практики, додека, пак, насоките (guidelines) како илустрации за тоа зошто се стандардите важни и како би требало тие да се применат во практика.

Акредитација (accreditation) - исход, резултат од оценката, позитивен или негативен кој обично се врзува со статусот за извршување високообразовна дејност или за ознака за квалитет и кој се дава на образовна/студиска програма или институција, следејќи ги пропишаните стандарди за квалитет, како еден вид признавање дека таа програма и/или институција задоволува одредени стандарди.

Одредница или репер за квалитет (benchmark) е „стандард, референтна точка, критериум наспроти кој квалитетот на нешто може да биде измерен, оценет и евалуиран и наспроти кој може да биде измерен резултатот/исходот од некоја специфична активност“... [...] „Постоењето на одредницата/benchmark е неопходен чекор во целокупниот процес на benchmarking“⁵ (стр. 24).

Утврдување одредници или репери (benchmarking) - Според истиот речник на УНЕСКО на базични термини и дефиниции за обезбедување квалитет, ова е „стандарден метод за прибирање и известување на клучни податоци на начин којшто

⁵Vlasceanu L. Grunberg L. & Parlea D (2007) *Quality Assurance and Accreditation: A Glossary of Basic Terms and Definitions*, UNESCO

овозможува релевантни споредби помеѓу постигнувањата/сработеното на различни програми и институции“ (стр. 25). Утврдувањето одредници „носи надворешен фокус на интерните активности“ и истовремено се перципира како „дијагностички инструмент“, „како алатка за самоподобрување“, која може да ѝ помогне на институцијата континуирано да ја следи, да ја мери и да ја споредува својата работа со работата на другите (слични) институции.

Менаџирање на/со квалитетот (quality management) е концепт којшто се состои од планирање на квалитетот (quality planning), контролата на квалитетот (quality control) и обезбедувањето на квалитетот (quality assurance). Се стреми кон развивање на „култура на квалитет“, каде што квалитетот се разбира како сечија одговорност. Планирањето на квалитетот подразбира избор на процедури и стандарди за остварување на конкретна стратешка цел на високообразовната институција; контролата на квалитетот треба да осигури дека сите испланирани процедури се следат доследно, додека обезбедувањето квалитет е „поширок/сеопфатен термин кој се однесува на постојан, континуиран процес на евалуирање (оценка, мониторинг, гарантирање, обезбедување и подобрување) на квалитетот на високообразовниот систем, институција или програма“⁶.

2.4. Модели за обезбедување квалитет

Квалитетот е феномен на дваесеттиот век и неговите корени лежат во индустријализацијата и менаџментот на масовното производство. Тие ја наметнаа потребата од проверка на производот пред да излезе од фабрика, а тоа пак доведе до „контрола на квалитетот“ и т.н. „движење за квалитет“.

Тројцата филозофи и лидери на движењето за квалитет се Американците Едвард Деминг, Џозеф Џуран и Филип Б. Крозби (Edward Deming, Joseph Juran и Philip B. Crosby). Таткото на движењето за квалитет, д-р Едвард В. Деминг (1900 - 1993) ја

⁶ IBID

потпира својата теорија за менаџмент на квалитетот на народната поговорка „подобро да се спречи отколку да се лечи“, па фокусирајќи се на тоа да се предвидат проблемите пред тие да се појават, ја лоцира одговорноста за квалитетот во врвниот менаџмент. Џуран (1989) пак го дефинираше квалитетот како нешто што „одговара /соодветствува со целта“ (fitness for purpose) и тоа, според него, значи дека еден производ може да одговара, односно да ги поседува особините од декларацијата, а сепак да не ја врши работата за која е наменет. Слабиот квалитет и за него е резултат од неуспехот на менаџментот. Највлијателниот мислител за менаџмент на квалитетот Филип Б. Крозби (Philip B. Crosby) стана познат по изјавите „нула недостатоци („zero deificts“) и „квалитетот е бесплатен“ („quality is free“). Нивните насоки за обезбедување на квалитетот најдоа свој одраз во високото образование.

Total Quality Management (TQM)/свкупно раководење со квалитетот или целосен систем за раководење со квалитетот е особено влијателен модел кон обезбедувањето на квалитетот кој се потпира врз свесноста за квалитетот во сите организациски процеси. Харви (Harvey, 1995) идентификува десет заеднички работи во повеќето TQM-пристапи: фокус на консументот, постојано подобрување, обезбедување квалитет на внатрешните процеси, ориентација кон процесот, превенција наместо инспекција, вклучување на сите вработени на сите нивоа, заложби на менаџментот, тимска работа, решавање проблеми и фокус на факти. Според Власкеану Л., Грунберг Л. & Парлеа Д. (Vlasceanu L. Grunberg L. & Parlea D, 2007)⁷, TQM „става акцент на фактори како постојано подобрување, ...[] стратешкиот менаџмент, потреба за експлицитни системи за обезбедување квалитет во високото образование и потреба за водство и надгледување кое го потенцира зајакнувањето на вработениот“. Деминг (Deming) со својата девиза дека „квалитетот никогаш не завршува“ се смета за еден од основачите на TQM-пристапот во приватниот сектор, кој подоцна беше прифатен и применет во сите други сектори. Деминговиот круг или уште познат како PDCA-циклус за постојано подобрување на квалитетот (Plan/планирај; Do/направи; Check/провери и Act/дејствувај) (промени или поправи)

⁷Vlasceanu L. Grunberg L. & Parlea D (2007)*Quality Assurance and Accreditation: A Glossary of Basic Terms and Definitions*, UNESCO

е доминантен кај многу образовни лидери и наиде на широка поддршка од повеќе современи автори. Постојаното подобрување на квалитетот почнува од добро планирање кое мора да се преточи во реалност, односно треба да се спроведе. Потоа, треба да се проверат резултатите за да се види колку и што од тоа што сме испланирале сме сработиле и што сме научиле од тој процес, за на крајот да преземеме чекори кои треба да го подобрат процесот, а со тоа и следниот нов циклус.

ISO 9001: се однесува на серија стандарди за обезбедување на квалитетот во организациите. Воведен е во 1987 г. од Меѓународната организација за стандардизација (International Organization for Standardisation) од Женева, Швајцарија. Ова е еден од најпопуларните модели за обезбедување квалитет во чие средиште е деталниот опис на процесите (во форма на пишани процедури/опис на процесот во форма на прирачник), а нивната примена е проверена од надворешни ревизори. Поентата е во тоа дека во сите случаи ќе биде постапувано на ист, стандардизиран начин, со што би се избегнале грешки. Иако првично содржеше пет стандарди (верзија ISO 9001:1994), три од нив беа подоцна ревидирани. ISO 9001:2000 е модел кој треба да ги интегрира сите внатрешни процеси како одговорностите на менаџментот, менаџментот на ресурсите, на тоа како се реализира услугата и/или продуктот, мерење, анализа и подобрување. Се смета дека индустриските модели за обезбедување квалитет се поприменливи кај стандардните сервиси на високообразовните институции, како што се студентските служби и кариерно советување, библиотека и ИКТ-сервиси (Westerheijden, 2008). Многу БОИ низ светот плаќаат за ISO-сертификација и тоа е особено карактеристично за политехничките школи, но и за БОИ „од Централна и Источна Европа, како и за земјите од Азија“. Националните агенции за акредитација на Русија и Унгарија го пропишаа ISO 9000 како модел за внатрешно обезбедување квалитет. Овој модел се потпира врз постојаното подобрување. Според Ван дер Берг (Van der Berghe, 1998), „ISO-сертификатот потврдува/гарантира дека предвидените исходи од програмите ги задоволуваат посакуваните цели на корисниците, но тоа не гарантира дека содржината на курсевите и програмите задоволува одредени образовни стандарди“.

European Foundation for Quality Management (EFQM) Excellence Model/Европска фондација за менаџмент на квалитетот/Модел на извонредност е воведена на почетокот од 1992 г. како рамка за оценување на барањата за Европската награда за квалитет. Всушност, се работи за алатка за самопроценка со која се дијагностицира здравјето на организацијата и со која можат да се измерат нејзината работа и постигнувања од перспектива на различните чинители (Bokhari, 2006). Во средиштето на овој модел е извонредноста за која се оценуваат организациите врз основа на девет концепти: ориентираност кон резултати, лидерство и константност на целите, менаџмент на процесите и фактите, развој и учество на луѓето, постојано учење, иновации и подобрување, развој на партнерствата и корпоративна социјална одговорност (EFQM, 2003).

Business Process Reengineering (BPR) моделот се потпира врз постигнување драматични подобрувања во бизнис-процесот како што се: цената, квалитетот, сервисите и брзината. За ова да се случи, нужно се наметнува потребата за примена на систем за обезбедување на квалитетот. Овој модел се занимава со промени во пет компоненти: стратегија, процеси, технологија, организација и култура. Сето ова треба да доведе до поголема ефикасност и ефективност во работењето на организацијата.

Овие четири модели за обезбедување квалитет се тесно поврзани и не се исклучуваат еден со друг, иако се верува дека сите се изведени варијанти од TQM-методологијата.

2.5. Обезбедувањето квалитет во индустријата наспроти обезбедувањето квалитет во високото образование

Вестерхејден (Westerheijden, 2008) смета дека со самото тоа што е различно од масовното индустриско производство и не ја користи индустриската технологија, високото образование не е „фабрика за колачи“, но како секоја фабрика за колачи ги користи базичните термини од индустрискиот жаргон - инпути (универзитетски кадар, студенти, простории, знаење, други ресурси) кои низ процесот на настава и

учење можат да доведат до резултати односно продукти (како дипломирани студенти, знаење итн.). Сепак, Вестерхејден (Westerheijden) е резервиран околу користењето на индустриските модели за обезбедување квалитет во високото образование, но смета дека од нив можат да се извлечат многу важни лекции.

Менаџирањето на квалитетот во високообразовната институција не е слично или исто со менаџирање на квалитетот во индустријата или бизнисот. ВОИ функционираат како заедница за колаборативно учење каде што студентите треба да играат активна улога во наставата и истражувањата, па оттука квалитетот е исто така резултат на колаборативен процес во кој ВОИ како обезбедувач на образовните услуги и студентот како нивен корисник се свесни за своите одговорности околу квалитетот. Улогата на студентите е многу важна и тие треба да имаат некакво знаење за квалитетот за да можат и самите да бараат квалитетно образование.

ВОИ носат различни одлуки за да ги одржат квалитетот и стандардите, но во суштина, концептот на постојано подобрување е многу соодветен за ВОИ од Деминговиот P-D-S-A (испланирај-направи-провери-дејствувај) круг/циклус на постојано подобрување, кој се базира врз самовалуација и тоа е апсолутно применливо како кај високообразовните институции, така и индивидуално кај наставниците. Но, прашањето кое образовната теорија и практика си го поставуваат цело време е дали квалитетот може да се менаџира? Според Пилај (Pillai, 2006) постојат сериозни ограничувања поради кои не може да се прави аналогича помеѓу бизнисот и високото образование. Така на пр., „студентот не е готов производ кој може да се купи од полица“, иако тие инвестираат време, напор и пари за да добијат знаење кое ќе им користи на пазарот на трудот. Консументите (студентите) плаќаат школарина и/или имаат трошоци за студирање/за добивање на образовната услуга од универзитетите, но немаат загарантиран исход (односно дипломирањето не е загарантирано). Во таа смисла, менаџментот кој може да се примени и да функционира во бизнисот не може во целост да функционира тука поради академската слобода и автономија која налага наставниот кадар да ги врши своите должности на најдобар можен начин на кој мисли дека треба.

Бидејќи автономијата подразбира и обврска за универзитетскиот наставник да биде отчетен кон студентите, кон БОИ и кон целото општество, тој може и треба да подлежи и самиот на peer review (преглед/оценка од колегите) за сработеното. Сепак, менаџирањето на квалитетот е обврска и напор на целата БОИ како академска заедница која треба да обезбеди соодветна поддршка и функционални системи и процедури на сите нивоа за да има позитивен ефект врз работата на наставниците и истражувачите.

2.6. Модели за обезбедување квалитет развиени за високото образование

Во литературата се познати десетина модели за обезбедување квалитет кои различни автори ги развиле за високото образование (Harvey & Knight:1996, Boyle & Bowden:1997, Haworth & Conrad: 1997, Tierney:1998, Bowden & Marton: 1998, Dalrymple: 2007, Dill: 1992, Massy: 2003, Csizmadia: 2006, Senge: 1990). Сите тие имаат свои специфики, но и многу заеднички карактеристики. Така, централно место за обезбедувањето на квалитетот во трансформативниот модел (*Transformative model*), во сеопфатниот образовен модел за обезбедување квалитет (*Comprehensive Educational Quality Assurance Model - CEQAM*) и во генеричкиот модел (*Generic Quality Model - GQM*), зазема културата на постојано подобрување, а со самото тоа и на сè што го придвижува подобрувањето (политиките, целите, условите и внатрешните процеси за обезбедување квалитет).

Моделот познат како универзитет на учење *University of Learning Model (ULM)* се фокусира на образовните процеси на универзитетите како средство за подобрување на квалитетот на учењето, што ќе овозможи подобра подготовка на студентите за нивниот живот и кариера. Важноста на учењето и посветеноста на организациската култура за постојано подобрување на квалитетот се, исто така, во фокусот на *University as a Learning Organization Model (LOM)* или моделот наречен универзитетот како организација на учење. Клучно во т.н. ангажирачки модел за квалитет *Engagement Model of Quality (EMQ)* е активното учество на

универзитетскиот и административниот кадар, како и на студентите. Респонсивниот модел *Responsive University Model (RUM)* подразбира универзитет чии сервиси се студент-центрични, односно универзитет којшто ќе биде во состојба соодветно да одговори на потребите на студентите.

Диловата академска рамка за квалитет *Dill's Academic Quality Framework (DAQF)*, Мејсовиот модел за процесите на квалитет *Massy's Model of Quality Process (MMQP)*, како и рамката за менаџирање на квалитетот за високото образование *Quality Management Framework for Higher education* се моделите кои се фокусираат на условите кои влијаат врз учењето на студентите (курикулумот и исходите од учењето, образовниот процес, но и менаџирањето на квалитетот).

Постои континуирана дебата околу тоа кој модел за обезбедување на квалитет во високото образование е најсоодветен. Но, како што вели Вестерхејден (Westerheijden, 1999), „нема теорија на квалитет *per se*“, ниту, пак, има „еден модел за обезбедување квалитет во кој можат да влезат сите“, туку треба да имаме на ум дека тој треба да произлезе и да се врзе со контекстот и со процесите од каде што произлегува, за да биде применлив на карактеристиките и на природата на високото образование.

2.7. Системи за обезбедување квалитет во високото образование во различни земји: Меѓународни искуства

Ова поглавје нуди преглед на неколку системи за обезбедување квалитет во високото образование што се претставени како 4 студии на случај (САД, Холандија, Финска и Хрватска), секој од нив специфичен на свој начин. Случајот на САД е интересен поради почетоците на системите за обезбедување квалитет како во бизнис-секторот така и во високото образование, поради големата автономија и пазарна ориентираност на универзитетите и поради тоа што најголем број високорангирани универзитети на светските универзитетски рангирања отпаѓаат токму на американските универзитети. Холандија е избрана како една од трите пионерски

земји (Англија, Холандија и Франција) во обезбедувањето квалитет која е позната по својот робустен, детален и по малку комплициран систем. Финска е интересна поради тоа што важи за земја која континуирано покажува највисоки постигнувања на учениците во PISA- меѓународното тестирање на читање со разбирање и математичка писменост. Конечно, Хрватска е земена како студија на случај поради тоа што е од нашето потесно опкружување и произлезе од ист поранешен образовен систем со нашиот.

2.7.1. Систем за обезбедување квалитет во САД

Системот на високо образование во САД се карактеризира со високо ниво на институционална автономија и координација од пазарот, како и натпревар (за студенти и за други ресурси) помеѓу високообразовните институции. Високообразовните институции во оваа земја се саморегулираат, тие функционираат како приватни компании со Управен одбор и претседател. Влијанието и надгледувањето од страна на владата се премногу лимитирани ако го споредиме со влијанието што владите го имаат врз европските универзитети. Прашањето за обезбедување на квалитетот се наметна во доцните деведесетти години кога во САД се појави растечки тренд на нови и различни форми на високо образование и за да не се случи хаос, самите ВОИ иницираа промени. Иако се воведо процес на акредитација, мора да се забележи дека акредитацијата нема врска со Владата на САД и не е законска обврска за американските високообразовни институции, туку акредитацијата ја бараат и ја добиваат универзитетите доброволно, како знак на своите заложби за континуиран развој и за подобрување. Стандардите за обезбедување квалитет се водени од „стандардите на добри практики“, воспоставени се од самата академска заедница и се мониторираани од неа. Ова е особено важно во контекст на динамично, гломазно и исклучително компетитивно високо образование како што е американското.

Во САД има два вида акредитации: 1) институционална акредитација која ја прават регионални тела контролирани од самите високообразовни институции и 2)

програмска, односно професионална или т.н. специјализирана акредитација на студиска програма која се доделува од страна на еснафски, односно национални тела кои се контролирани „од професијата“. Првата се фокусира на институцијата како целина, а втората може да се фокусира на само една катедра, студиска програма или курикулум.

Стејт депарментот на САД (US Department of State - DOE), кој е дел од Владата на САД одговорна за дистрибуција на федералните пари за образование и Советот за акредитација за високото образование (Council of Higher Education Accreditation - CHEA), што е приватна, невладина и непрофитна организација која се занимава со дефинирање на стандарди за одобрување/признавање на агенции за акредитација, се всушност двете организации/тела кои ги надгледуваат и ги одобруваат регионалните агенции за акредитација надлежни за институционална акредитација на БОИ во САД. Постојат над 2.700 високообразовни институции во САД кои се акредитирани од 6 регионални агенции за акредитација кои пак се признати, односно акредитирани од DOE и CHEA. Овие 6 агенции функционираат како невладини и непрофитни организации по географски региони и се одговорни за акредитација за сите образовни институции (од основно до високо). Постојат и т.н. лажни агенции кои даваат акредитации за пари, а не се одобрени од овие две тела и претставуваат вистинска измама, особено со т.н. „degree mills“ („диплома-оброци“) или уште попознати како „лажни универзитети“ кои најчесто се претставуваат како онлајн курсеви/БОИ.

Регионалната акредитација се состои од самоевалуација, peer review, посета од тим на надворешни оценувачи, follow-up, одлука врз основа на однапред дефинирани стандарди за акредитација, како и цикличен преглед на 5 години. Постои и национална акредитација за акредитирање на специјализираните, и/или т.н. институции од посебен интерес низ САД (на пр. за акредитирање на курсевите/дипломите на далечина, на религиозните БОИ итн.) и тоа го прават 6 агенции кои се акредитирани од CHEA.

Програмската или професионалната акредитација се прави за специфичните студиски програми, односно за регулираните професии бидејќи за да може некој дипломец да добие лиценца/сертификат за занимавање со професијата, ќе мора да поседува диплома од „акредитирана програма“. Затоа во САД најчесто се случува една институција која е регионално акредитирана да има, односно во исто време да нуди и неколку „акредитирани програми“ (на пр. за наставничките, инженерските, медицинските и други регулирани професии).

Во САД не постои национално тело и/или организација која централизирано се занимава со признавање на високообразовни квалификации добиени во странство, туку тоа им е препуштено на самите високообразовни институции, на самите работодавци, но и на професионални комори/тела за лиценци кои треба самостојно да проценат и да одлучат за нивното формално признавање.

2.7.2. Систем за обезбедување квалитет во Холандија

Холандија, Англија и Франција се европските пионери во обезбедувањето квалитет во високото образование уште од 1980-тите. Системот за обезбедување квалитет во Холандија ужива светска репутација и е познат како еден од најпромислените кој еволуира и се менува во зависност од потребите, променетиот контекст и идентификуваните недостатоци. Како резултат на замерките на универзитетските професори дека системот за обезбедување квалитет во оваа земја е претежок, комплициран кој одзема многу време и претставува дополнителен непотребен административен товар за нив, како и врз база на аргументите дека системот бил повеќе насочен кон процедурите и процесите наместо кон содржината, во 2011 г. Холандија вовеле нов систем за акредитација.

Овој систем подеднакво ги засега/се однесува и на истражувањето и на degree programs (програмите кои водат кон диплома). Сите студиски програми на универзитетите подлежат на внатрешна контрола и на надворешна оценка на квалитетот.

Оценката/евалуацијата на истражувањето е одговорност на самите истражувачки институции и групи кои се занимаваат со истражувања финансирани со јавни пари и се прави заради подобрување на квалитетот и начинот на кој се менаџираат истражувањата, како и заради отчетност (кон владата, општеството). Тие имаат обврска за самоевалуација на секои три години, а одборите на институциите се одговорни за организирање на независна и детална оценка од комисија од меѓународни експерти/колеги (peer review) на целокупната истражувачка активност на секои шест години.

Ваквата надворешна оценка е фокусирана на меѓународната позиција на истражувачките институти и се прави на институтот како целина и на истражувачките програми посебно, врз основа на стандарден протокол за евалуација. Се оценува продукцијата на истражувачките резултати кои се релевантни за научната јавност и за општеството, како и на докторските студии и обуката на докторандите.

Важно место во системот за обезбедување квалитет има NVAO - Accreditation Organization of the Netherlands and Flanders⁸ (Агенција за акредитација на Холандија и Фландрија) која беше основана во 2005 г. како наследник на Асоцијацијата на универзитети на Холандија - Association of Universities in Netherlands (VSNU). NVAO има широк мандат: дава препорака за признавање на (нови) институции преку екстензивна иницијална акредитација, прави институционална ревизија (audit) на институционалното обезбедување квалитет, се занимава со акредитација на програми (иницијална и циклична акредитација/односно реакредитација), како и со оценка на посебни работи/теми (на пр. интернационализацијата на програмите).

⁸Accreditation Organization of the Netherlands and Flanders (NVAO) е формално основана во 2005 г. со годишен буџет од 5,6 милиони ЕУР. Владата не ги покрива целосно трошоците за акредитација, туку NVAO наплаќа минимум 10.000 ЕУР за акредитација на нова програма и 500 ЕУР за постојните програми. Организационата структура се состои од Советодавен одбор од 12 луѓе, Одбор од 11, Извршен одбор од 4, директор кој раководи со целата организација, оддел за меѓународни прашања, советници за политиките 23, персонал за различни сервиси (правни, финансиски), ПР и сервиси за поддршка 14.

Институционалното обезбедување квалитет (institutional audit) не е насочено кон оценка на квалитетот на индивидуалните програми, „туку кон утврдување дали Одборот на институцијата имплементирал ефективен систем за обезбедување квалитет кој, базиран на визијата, го овозможува и го гарантира квалитетот на понудените програми“⁹. „Институционалната оценка на квалитетот треба да одговори на следниве 5 прашања:

1. Која е визијата на институцијата во поглед на квалитетот на образованието што го нуди?
2. Како институцијата планира да ја оствари визијата?
3. Како институцијата знае во кој степен е визијата остварена?
4. Како институцијата работи на подобрување?
5. Кој е одговорен за тоа?“¹⁰

Доколку институцијата побара од NVAO институционална ревизија и таа покаже дека внатрешното обезбедување на квалитетот одлично функционира и на тој начин овозможува систематско подобрување на програмите, тогаш таа институција ќе биде ставена во посебен режим за акредитација и програмите ќе се оценуваат само по лимитиран број (а не по сите) стандарди.

Холандскиот систем за акредитација на програмите се состои од *иницијална акредитација* (на нови програми) и *циклична акредитација односно реакредитација* (на веќе признати програми). NVAO прави надворешна оценка и доделува *иницијална акредитација* на новите програми што е предуслов за БОИ и истражувачките институции да добиваат пари од државата за додипломските и магистерските студиски програми, за да издаваат дипломи и да даваат финансиска поддршка на студентите. Процедурата за иницијална акредитација се состои од: предлог за новата

⁹NVAO (2011) *Assessment frameworks for the higher education accreditation system* (p.6)

Достапно на:

http://nvao.com/page/downloads/DEFINITIEVE_KADERS_INSTELLINGSTOETS_22_november_2011_English.pdf

¹⁰ IBID

студиска програма, надворешна евалуација/оценка (која се фокусира на очекуваните исходи од учењето) и иницијална акредитација.

Акредитацијата на веќе призната студиска програма ја дава NVAO еднаш на секои шест години врз основа на извештај изготвен по строги, однапред дефинирани критериуми од страна на комисија за надворешна оценка/евалуација на некоја од агенциите за оценка на квалитетот. Во Холандија има 7 агенции за оценување/евалуација на квалитетот во високото образование, а во Фландрија има 2 вакви агенции кои се признати од NVAO¹¹ врз основа на Протокол за оценка на квалитетот на агенциите за акредитација. Надворешната оценка за постојните програми овие агенции ја прават врз основа на внатрешна евалуација/анализа на програмите, посета од четиричлен тим во кој задолжително има и студент и извештај за оценката. Внатрешното обезбедување на квалитетот се потпира на 5 посебни елементи: на јасно дефинирани цели на курсевите, мониторинг-систем кој ќе овозможи да се види дали тие цели се постигнати, внатрешна евалуација на универзитетскиот кадар, студентските евалуации, како и анкетите/мислењето од дипломираните и работодавците. NVAO одлучува за акредитацијата врз основа на извештајот од надворешната оценка. Но, доколку има некакви дилеми или прашања врзани со дел од стандардите или критериумите, NVAO може и да го даде на преиспитување извештајот во својата комисија за верификација или да го одбие ако констатира методолошки или други недоследности. Вреди да се забележи тоа што во надворешната оценка, особено се внимава и се инсистира на тоа дали стандардите на програмата се подеднакво исполнети и кај различните форми (за редовни студенти, вонредни, за тие што учат и работат), како и кај програмите кои се реализираат физички на различни и/или на повеќе локации. Во секој случај, последица од евентуалниот негативен исход од акредитацијата е прекинување на финансирањето на ВОИ од државата.

¹¹ NVAO има законска обврска еднаш годишно да објавува листа на акредитирани агенции за кои смета дека ги исполниле сите барања за да продуцираат квалитетни извештаи за надворешна оценка. Самите агенции за акредитација се предмет на ревизија на секои две години.

Карактеристично е што во Холандија овие агенции за оценување на квалитетот имаат различни пристапи во оценката (на пр. едни се фокусирани на оценка на процесот во ВОИ, други на содржината на програмите преку преглед од колеги „peer review“ итн.) и оставено е на самите ВОИ да се определат за агенцијата за која сметаат дека најсоодветно ќе ја отслика визијата на нивната програма. Но, клучно и заедничко за сите агенции што мора да најде свое место во извештајот за оценката се содржината и исходите од учењето на студиската програма.

Бидејќи образовниот систем во Холандија се базира врз стекнатите компетенции на ученикот/студентот (competence-based system), дипломите од високото образование се разбираат како признание дека се постигнати некои однапред определени исходи од учењето, односно дека се добиени определени компетенции. Затоа, NVAO ги оценува исходите од учењето на програмите во случај на иницијална акредитација и во процедурите за реакредитација, но не и кај институционалната. Но, и во двата случаја се оценува потенцијалниот квалитет на предложената програма и се фокусира на очекуваните исходи од учењето (learning outcomes), реферирајќи на усогласеноста со меѓународните и националните квалификациски рамки: генеричките исходи од учењето на програмите на различните степени (додипломски, магистерски, докторски) од Европската рамка на квалификации и даблинските дескриптори, потоа исходите од националната квалификациска рамка, како и исходите од учењето специфични за дисциплината (на пр. Европските директиви за професионалните квалификации).

NVAO прави оценка комбинирајќи ги следниве три типа исходи од учењето:

- *Очекувани исходи од учењето* - компетенции кои дипломираниот студент треба да ги добие (и тие се експлицитно наведени во програмата);
- *Потенцијални исходи од учењето* - компетенции кои студентот може да ги добие во програмата според начинот на кој таа е понудена (се споредува содржината на курикулумот со очекуваните исходи од учењето);
- *Постигнати исходи од учењето* - тоа се компетенциите кои дипломираниот студент навистина ги добил на крајот од студиите (се проверува работата на

студентите, семинарските, домашните работи, проектни задачи, есеи, тестови) и тие се споредуваат со очекуваните исходи од учењето.

На овој начин се оценува дали програмата го испорачува тоа што го ветила на студентите и на целокупното општество.

2.7.3. Систем за обезбедување квалитет во Финска

Финска е препознатлива како држава-лидер во високите постигнувања на учениците на меѓународните тестирања (PISA), што го прави интересот за финскиот систем за обезбедување квалитет поголем.

FINEEC (Finish Education Evaluation Center)¹² е независна владина агенција којашто се занимава со евалуација на образовни институции од предучилишно (за ран детски развој) до високо образование. Се состои од Совет за евалуација, Комисија за евалуација на високото образование, како и оддели за евалуација на генералното, средното стручно (BET) и високото образование. FINEEC исто така спроведува оценка на исходите од учењето за основно и средно образование. Сите евалуации служат за донесување информирани одлуки за развој на националните образовни политики, како и за меѓународни споредби. Ваквата промена на „спојување на компетенциите и на одговорностите под еден ентитет“ ...[...] се направи во мај, 2014 г. кога FINEEC отпочна со работа „со цел да ги консолидира активностите за евалуација преминувајќи ги границите на нивоата во образованието“.¹³ Оваа агенција со персонал од 40 луѓе во себе ги прибра активностите на Финскиот совет за евалуација на високото образование, финскиот Совет за евалуација на образованието и финскиот Национален одбор за образование.

Специфична карактеристика на финскиот систем за обезбедување квалитет во високото образование е тоа што FINEEC е одговорна и се занимава само со

¹²Извор: веб-страницата на FINEEC (Finish Education Evaluation Center) достапно на <http://karvi.fi/en/fineec/>

¹³ IBID

евалуација на високообразовните институции и универзитети од применетите науки во Финска. Покрај независноста во нејзиното оперативно работење, FINEEC е исто така карактеристична по enhancement-led evaluation (евалуација што се прави заради подобрување) која ги истакнува учеството и довербата помеѓу страната што евалуира и евалуираната, како и одговорноста на самите високообразовни институции за квалитетот на тоа што го нудат. Истовремено ги поддржува ВОИ преку обуки за евалуација и обезбедување квалитет, преку поддршка на бенчмаркинг дисеминација и јавно објавување на извештаите со евалуациските резултати.

Активности на FINEEC за обезбедување квалитет во високото образование:

- 1) Ревизија (audit) на системите за квалитет на ВОИ со кој се евалуира менаџментот на/за квалитетот во ВОИ, односно целиот систем за обезбедување квалитет на институцијата, вклучително поделбата на одговорностите, како и процедурите и процесите што ги користи институцијата за да го одржи и постојано да го развива квалитетот на своите активности.
- 2) Тематски евалуации кои можат да се фокусираат на едно поле/прашање на образованието или, пак, на целото ВО. Овие евалуации се испланирани од надворешни експерти, координирани од експерт за евалуација од FINEEC, а самата евалуација ја прави посебно назначена група.
- 3) Евалуација на инженерските програми кои водат кон диплома е специфична евалуација која води кон добивање меѓународна EUR-ACE Label (значка за квалитет) валидна 6 години, „со што ќе се зголеми меѓународната споредливост на финските инженерски дипломи во индустријата“. Методот се базира врз EUR-ACE-стандардот којшто е администриран од European Network for Accreditation of Engineering Education (ENAEЕ)/Европската мрежа за акредитација на инженерското образование. Бидејќи во оваа евалуација ВОИ се вклучуваат доброволно, трошоците за неа ги покрива самата институција.

Фокусот на оваа евалуација е проверка на постигнувањето на исходите од програмата, односно на тоа дали програмата овозможува студентите да ги добијат предвидените исходи (знаење, вештини и компетенции). Резултатот може да биде значка за квалитет валидна 6 години, значка за квалитет валидна 6 години но условена со исполнување на одредени препораки или, пак, недобивање значка за квалитет.

2.7.4. Систем за обезбедување квалитет во Хрватска

Република Хрватска е прва земја од регионот на Западен Балкан и од поранешните југословенски републики која ги направи неопходните чекори и отиде најдалеку во јакнењето на независноста и автономијата на агенцијата и во градењето систем за обезбедување квалитет во високото образование. Агенцијата за наука и високо образование¹⁴ е единствената национална агенција за надворешно обезбедување квалитет која е основана како јавна установа со Уредба на Владата на Република Хрватска од 2004 г., а регистрирана во 2005 г. како правно лице со свој статут, правилници и процедури за работа.

Со посебен Акт за обезбедување квалитет во науката и високото образование од 2009 г. е рedefинирана улогата на Агенцијата, во 2010 г. е изготвена стратегија на Агенцијата за периодот 2010 – 2014, како и водич за обезбедување квалитет. Средствата за функционирањето на Агенцијата се обезбедени од буџетот на Р. Хрватска.

Управниот одбор, директорот и Советот за акредитација се телата на управување во Агенцијата. Покрај управувачко, Управниот одбор е и надзорно тело. Составен е од 9 членови со 4-годишен мандат кои се именувани од Собранието на Република Хрватска. (Претседателот и 2 члена се номинирани од Владата и по 1 член од: Ректорската конференција, Советот за политехнички школи и школи за професионално образование, Национален совет за високо образование, Национален

¹⁴Извор: веб-страницата Agency for science and higher education Croatia <https://www.azvo.hr/en/about-ashc> Пристапено на 22.04.2015 во 14:18

совет за наука, Студентски совет на Хрватска, како и еден член од редот на вработените на Агенцијата.)

Директорот е избран преку конкурс од страна на Управниот одбор и тој/таа ја претставува и одговара за целокупното работење на Агенцијата, а Советот за акредитација е експертското тело на Агенцијата.

Постои од 2009 г. и е составено од 11 членови со четиригодишен мандат кои по предлог на директорот ги назначува Управниот одбор на Агенцијата. Советот е составен од претставници на академската заедница - високо образование и наука, бизнис-заедницата и придружен член, претставник од граѓанските организации. Директорот учествува во работата на Советот без право на глас и раководи со целокупното работење и со организациската структура на Агенцијата: Директорат за високо образование (составен од оддел за аналитика и статистика, за акредитација во високото образование, оддел за надворешна ревизија/инспекција и оддел за високо образование); Директорат за наука (составен од оддел за акредитација на науката, оддел за истражување и развој, оддел за наука и Канцеларија на матични одбори и на матичните комисии); оддел за меѓународна соработка во која влегува и ENIC NARIC канцеларијата; администрација составена од оддел за основни, правни и персонални работи, оддел за набавки, поддршка и технички прашања, ИТ-оддел и оддел за финансии, како и Централна канцеларија за поднесување барања.

Активности на Агенцијата (член 4):

- Иницијална акредитација (за основање нови институции кои се занимаваат со вршење високообразовна или научна/истражувачка дејност, како и за нови студиски програми на приватни и јавни ВОИ);
- Реакредитација на ВОИ и на студиските програми (на циклус од 5 години) која се базира врз самоанализа од институцијата и која може да резултира (или не) со потврда за исполнување на условите или, пак, со писмо за отстранување на недостатоците во рок од три години;

- Ревизија (audit) или надворешна периодична оценка на развиеноста и на ефикасноста на системот за обезбедување квалитет на високообразовната и/или научната институција од независна комисија. Овој процес резултира со завршен извештај со препораки за подобрување и сертификат, со повторување на надворешната оценка за 18 месеци или, пак, со реакредитација на ВОИ;
- Тематска евалуација е постапка за оценување на еден сегмент од високото образование и/или истражувањето која се спроведува по барање на ВОИ/научна установа, студентското тело, на министерот или на Агенцијата за ВО и наука.

Покрај овие неколку основни активности, Агенцијата се занимава и со неколку исклучително важни работи кои се во функција на постојаното унапредување на квалитетот. Така Агенцијата „прибира и анализира информации за системот на ВО и наука кои се неопходни за воспоставување стандарди и критериуми за процесите на евалуација, во својот состав го има ENIC-NARIC центарот кој се занимава со професионално признавање на високообразовни квалификации стекнати во странство, обезбедува информации за условите за влез на ВОИ во Хрватска; презема активности за вклучување на системот на наука и ВО во меѓународниот систем, поврзување и пристап до меѓународни асоцијации и работи на развивање на знаење, вештини и истражување на системот на квалитет во науката и ВО, особено на обука на членовите на професионалните тела вклучени во процесите на евалуација како дел од процесот на надворешниот систем на обезбедување квалитет“.

Агенцијата за наука и високо образование е полноправна членка на: ENQA од 2011, членка на INQAHAE (International Network for Quality Assurance Agencies in Higher Education) од ноември, 2006 г. и членка на CEENQA (Network of Central and Eastern European Quality Assurance Agencies in Higher Education) од април, 2008.

2.8. Меѓународни организации и иницијативи кои се занимаваат со обезбедување на квалитетот на високото образование

УНЕСКО (Организација за образование, наука и култура на ООН) и **OECD** (Организација за економска соработка и развој). Според член 11 од *Светската декларација за високото образование на 21 век* усвоена на Светската конференција за високо образование на УНЕСКО во 1998 г. „квалитетот во високото образование е мултидимензионален концепт којшто ги вклучува сите функции и активности: наставата и академските програми, истражувањето, наставниот кадар, студентите, зградите, факултетите, опремата, сервисите на заедницата и целата академска заедница“. Декларацијата истакнува дека клучно за подобрувањето на квалитетот се самоевалуацијата и надворешната евалуација која треба да се прави од независни (и по можност меѓународни) експерти. Документот заговара воспоставување независни национални тела и развивање споредбени стандарди за квалитет, притоа внимавајќи на „специфичните институционални, национални и регионални контексти за да ја земе предвид нивната шареноликост, но и за да се избегне нивната униформност“. Истовремено се посочуваат засегнатите страни како интегрален дел од процесот на евалуација. Се укажува и на тоа дека квалитетот бара високото образование да биде карактеристично „по неговата меѓународна димензија: размена на знаење, интерактивно вмрежување, мобилност на наставниците, студентите и истражувачките проекти, притоа земајќи ги предвид националните културни вредности и околности“.

Како одговор на растечкиот број на високообразовни институции и на влијанието на прекуграничното високо образование врз квалитетот, во периодот помеѓу 2003 и 2005 г., УНЕСКО и OECD работеа заеднички на насоки¹⁵ за поддршка на сите чинители кои се вклучени во обезбедувањето на ваквите „прекугранични“ образовни програми (владите, ВОИ, наставниот кадар, студентите, агенциите за обезбедување квалитет и професионалните асоцијации). Со намера да ги заштити студентите од

¹⁵ Guidelines for quality provision in cross-border higher education jointly elaborated between the OECD and UNESCO, (2005) достапно на: <http://www.oecd.org/edu/skills-beyond-school/34258720.pdf>

неквалитетно образование, овој заеднички документ од 2005 г. „нуди добри практики и предлага алатки за надгледување и подобрување на релевантноста и на квалитетот на прекуграничното високо образование“¹⁶

УНЕСКО во 2008 г. ги здружи силите со CHEA (Американската асоцијација одговорна за признавање на регионалните агенции за акредитација) околу растечкиот проблем со т.н. „диплома-оброци“ (degree mills), како и растечкиот број на измамени студенти. Донесоа Декларација (CHEA и УНЕСКО, 2009) и Комунике на Светската конференција за образование (UNESCO, 2009), со што предупредија на овој проблем и се обидоа да обезбедат насоки за агенциите за обезбедување квалитет и за земјите кои се соочуваат со ваквиот феномен.

УНЕСКО разви и одржува портал со признати високообразовни институции¹⁷ кој нуди најнови онлајн информации за статусот на ВОИ и за системите за обезбедување квалитет од/во сите земји-учеснички. Ова им помага најмногу на студентите кои имаат каде да се консултираат „за да бидат нивните квалификации признати за работа или за натамошно школување“.

INQAANE - International Network for Quality Assurance Agencies in Higher Education/Меѓународната мрежа на агенции за обезбедување квалитет во високото образование е асоцијација основана во 1991 г. со мисија „да развива и промовира стандарди и професионални практики во обезбедувањето квалитет“. Таа денес брои над 250 членки-организации активни во обезбедувањето квалитет во високото образование.¹⁸ INQAANE обезбедува форум/дискусија за глобални прашања што го засегаат високото образование (како на пр. прекугранично образование, акредитација на професионалното образование, образование на далечина итн.) и важи за организација која собира, развива и споделува информации за

¹⁶ IBID

¹⁷ UNESCO Portal to Recognized Higher Education достапно на:
Institutions <http://www.unesco.org/new/en/education/resources/unesco-portal-to-recognized-higher-education-institutions>

¹⁸Ивор:INQAAN Евеб-страница достапна на <http://www.inqaah.org/main/about-inqaah>

обезбедувањето квалитет во високото образование (преку конференции, весник и електронски билтен за квалитетот во ВО).

Најголема корист за нејзините членки е пристапот до електронската база на добри практики, како и до „Водичот на добри практики во обезбедувањето квалитет“ (Guidelines of Good Practice in Quality Assurance - GGP) кој е изготвен во 2003 и ревидиран во 2006 г. „за да се користи од сите национални агенции за обезбедување квалитет, без разлика на тоа во која фаза на развој се наоѓаат“ (INQAAHE, 2009, стр. 4). „Водичот на добри практики“ се состои од 4 секции и 12 принципи кои се однесуваат на: 1) отчетноста, транспарентноста и ресурсите на агенциите; 2) односите, стандардите и внатрешните прегледи на ВОИ и агенциите; 3) квалитетот на надворешните процеси за обезбедување на квалитетот, како и 4) на соработката со другите агенции и на прекуграничното високо образование.¹⁹

Светска банка го поддржа јакнењето на INQAAHE, како и развојот на регионални мрежи за обезбедување квалитет: за Азија и Пацификот/Asian and Pacific Network (APQN); за Латинска Америка/Latin American Network (RIACES) за арапските држави/Arab (ANQAAHE), за африканските/African (AfriQAN) и за карибските/Caribbean (CANQATE). Финансирана од Светска банка и менаџирана од УНЕСКО, проектот „Глобална иницијатива за капацитетите за обезбедување квалитет“/Global Initiative for Quality Assurance Capacity (GIQAC) имаше за цел да ги консолидира овие регионални мрежи.

Network of Central and Eastern European Quality Assurance Agencies in Higher Education (CEENQA)/Мрежата на агенции за обезбедување квалитет во високото образование од Централна и Источна Европа постои од 2001 г., со цел да обезбеди „соработка помеѓу организациите-членки во развојот и хармонизацијата на нивните активности на полето на обезбедување и подобрување на квалитетот во високото

¹⁹INQAAHE (2009) *Guidelines of Good Practice in Quality Assurance* достапно на: [http://www.inqaahe.org/admin/files/assets/subsites/1/documenten/1231430767_inqaahe---guidelines-of-good-practice\[1\].pdf](http://www.inqaahe.org/admin/files/assets/subsites/1/documenten/1231430767_inqaahe---guidelines-of-good-practice[1].pdf)

образование во Централна и Источна Европа“²⁰. Агенциите од 18 земји од ЦИЕ се членки на оваа невладина организација, Република Македонија не е една од нив.

EUA (European University Association)/Европската универзитетска асоцијација е најголемата организација формирана²¹ во 2001 г., која ги претставува „интересите на универзитетите и на целиот сектор на високо образование во Европа“. ЕУА за своите 850 членки во 47 земји обезбедува „можности за споделување на добри практики, учество во проекти, настани и други активности за меѓусебно учење“. [...] како и „можност за влијание врз европските политики и иницијативи што ги засегаат високото образование и истражувањето“²². Нејзините клучни приоритети се врзани за: подобрувањето на квалитетот, интернационализацијата на ВО и истражувањето, како и управувањето, автономијата и финансирањето на европските универзитети. ЕУА ја нуди за своите членки институционалната програма за евалуација, нуди независни сервиси кои се донесуваат на докторските студии, но и други сервиси во зависност од потребите на членките. ЕУА е консултативна членка на Болоњскиот процес, на министерските средби, на групата за следење на Болоња и сите чинители на Болоња и ги информира преку анализи и извештаи за напредокот, како и препораки за следните чекори. Ги мониторира болоњските реформи и спроведувањето на директивите на ЕК врзани за признавањето на професионалните квалификации. Работи во партнерство со ENQA, EURASHE, ESU, Education International и BUSINESSEUROPE. Беше една од организациите која работеше на изготвувањето на ESG-стандардите и насоките за обезбедување квалитет во ВО, како и на создавањето на EQAR (European Quality Assurance Register for Higher Education)/Европски регистар за обезбедување квалитет во високото образование.

EURASHE (European Association of Institutions in Higher Education)/Европската асоцијација на институции во високото образование е основана во 1999 г. како

²⁰Извор веб-страница на CEENQA достапно на <http://www.ceenetwork.hu>

²¹Формирањето на ЕУА се случи како резултат на спојувањето на Асоцијацијата на европски универзитети (Association of European Universities-CRE) и Конфедерацијата на ректорските конференции на Европската унија (Confederation of European Union Rectors' Conferences). Извор ЕУА, достапно на : <http://www.eua.be/about/at-a-glance.aspx>

²² IBID

организација која „го промовира професионалното високо образование“ и наука (регулираните професии и применетите науки) во рамки на боловските циклуси. Активно е ангажирана во модернизацијата на професионалното образование преку активности на полето на вработливоста, доживотното учење, интернационализацијата, квалификациските рамки, како и учењето фокусирано на студентот. Во обезбедувањето на квалитетот се вклучени преку „активности врзани за акредитација, алатки за транспарентност, евалуација и бенчмаркинг на БОИ“.²³ EURASHE е исто така чадор-организација во која членуваат БОИ/универзитети и колеџи од областа на применетите науки, професионални и други организации активни во БО. Оваа организација е една од четирите²⁴ кои работеа на изготвувањето на Европските стандарди и насоки за обезбедување квалитет (ESG) на ENQA и истовремено е една од координаторите на годишниот настан **European Quality Assurance Forum (EQUAF)**/Европскиот форум за обезбедување квалитет, кој ги собира сите чинители за обезбедување на квалитетот. Карактеристична по ангажманот со регулираните професии, организацијата има листа на експерти во професионалното високо образование.

European Consortium for Accreditation in Higher Education (ECA)²⁵/Европскиот конзорциум за акредитација во високото образование е проектна организација основана во 2003 г. и основана во Холандија „со примарна цел за меѓусебно признавање на одлуките за акредитација“. Се базира на членство и во моментот се финансира од членарината на 15 европски агенции за обезбедување квалитет во БО. Активностите ги реализира преку 4 работни групи кои се фокусирани на 1) меѓусебно признавање на заеднички програми/дипломи; 2) интернационализацијата на акредитацијата и на обезбедувањето на квалитетот; 3) раскрсници (информации за акредитираните програми и институции во Европа, вклучително и акредитираните Erasmus Mundus програми); како и 4) меѓусебно учење и добри практики. ЕКА има изготвено насоки за добри практики за доделување заеднички дипломи, водич за

²³ EURASHE достапно на <http://www.eurashe.eu/policy/quality-he/>

²⁴Е-4-групата е сочинета од: ENQA, ESU, EUA и EURASHE

²⁵ European Consortium for Accreditation in Higher Education (ECA) достапно на <http://ecahe.eu/>

оценка на квалитетот на интернационализацијата, рамка за фер признавање на заеднички дипломи, а нуди и различни други сервиси за БОИ (информации, документи, проекти). Најкарактеристично за оваа организација е нивната цел за развивање на европска методологија за обезбедување квалитет и процедури за акредитација и прекугранично признавање на квалификациите добиени со заедничките програми (Joint Degree Programs).

ESU (European Students' Union)/Европска студентска унија—е чадор-организација на 47 национални униии на студенти од 39 земји која како претставник на интересите на студентите во Европа е консултативна членка на сите релевантни тела на ЕУ, групата за следење на Болоња, УНЕСКО и Советот на Европа, како и една од Е-4-групата која ги изготви стандардите и насоките за обезбедување квалитет во БО на ENQA.

Повеќе за **Европската асоцијација за обезбедување квалитет во БО (ENQA)** види во секција 2.11.

2.9. Болоња и квалитетот во високото образование

Масификацијата на високото образование, навлегувањето на новиот јавен менаџмент и интернационализацијата и глобализацијата во високото образование се идентификувани како најголеми фактори за зголемениот притисок за отчетност и за потребата за поголема контрола на квалитетот (Van Vught and Westerheijden 1994, Woodhouse and Stella 2006, Hopbach, 2012). Масификацијата доведе до зголемен број студенти, зголемен број провајдери на високо образование (високообразовни институции - БОИ), зголемена јавна потрошувачка, додека, пак, интернационализацијата ја наметна потребата за меѓународно споредливи и препознатливи дипломи. Современиот дискурс за квалитетно високо образование и за обезбедување квалитет има историски корени, додека променливиот облик на БО и зголемувањето на различностите го направија обезбедувањето квалитет во БО многу комплексна задача.

Болоњскиот процес кој отпочна во 1999 г. со цел да го реформира ВО во Европа преку создавање европски високообразовен простор (ЕНЕА), покрај другите работи, треба(ше) да обезбеди студентите да имаат корист од квалитетно ВО и да можат да добијат признавање на квалификациите и за периоди на студии како резултат на зголемена транспарентност и доверба помеѓу образовните системи и врз база на солидни системи за обезбедување квалитет.

Додека Болоњската декларација (1999) промовираше „европска соработка во обезбедувањето квалитет“, комуникето во Прага (2001) потенцираше дека „меѓусебно признати системи за обезбедување квалитет [...] ќе им обезбедат на студентите пристап до европскиот пазар на труд и ќе ги подобрат компатибилноста, атрактивноста и компетитивноста на европските системи на високо образование“.

Берлинското комунике (2003) се заложи за развивање на ефективни системи за обезбедување квалитет на институционално, национално и европско ниво како еден од три клучни приоритети, назначувајќи притоа дека „конзистентно на принципите на институционална автономија, примарната одговорност за обезбедувањето квалитет во високото образование лежи во самата институција и тоа обезбедува основа за вистинска отчетност на академските системи во националната рамка за квалитет“. Министрите за образование на конференцијата во Берген (2005) ги усвоија стандардите и насоките за обезбедување квалитет во ЕНЕА предложени од ENQA и се заложија за нивно спроведување на национално ниво.

Лондонското комунике (2007) констатира дека сите земји почнале да ги применуваат стандардите и насоките за обезбедување квалитет усвоени на претходната министерска конференција (особено за надворешното обезбедување квалитет) и дека тие станале моќна алатка за промена во обезбедувањето квалитет во високото образование. Европските министри за образование се согласија и за воспоставување Европски регистар за агенции за обезбедување квалитет (EQAR) како волонтерски, самофинансирачки, независен и транспарентен кој ќе ги вклучи само националните

агенции од доверба, односно тие чии политики и практики се во најголема мера усогласени со европските стандарди и насоки за обезбедување квалитет на ENQA. Исто така се забележува особен напредок во меѓусебното признавање на акредитацијата и континуираната меѓународна соработка помеѓу агенциите за обезбедување квалитет. И покрај трендот на зголеменото учество на студентите на сите нивоа од 2005 г., комуникето признава дека тоа е недоволно и дека на тоа треба да продолжи да се работи, додека, пак, високообразовните институции „треба да продолжат да ги развиваат своите системи за обезбедување квалитет“.

Комуникето од министерската конференција во Лувен (2009) побара Е4-групата (ENQA-EUA-EURASHE-ESU) да ја продолжи соработката во развивањето на европската димензија во обезбедувањето квалитет, особено во тоа дека Европскиот регистар за обезбедување квалитет (EQAR) треба „да биде надворешно евалуиран земајќи ги предвид мислењата на различните чинители“. Ова комунике исто така укажува на тоа дека транснационалното образование „треба да биде управувано/водено од Европските стандарди и насоки за обезбедување квалитет на ENQA, но дека истовремено треба да биде на иста линија со Упатствата за обезбедување квалитет во прекуграничното високо образование на УНЕСКО и ОЕЦД“²⁶. Алатките за поголема транспарентност во високото образование (особено обезбедувањето квалитет и признавањето) остануваат и натаму како еден од приоритетите и тие треба „да се потпираат на споредбени податоци и соодветни индикатори кои ќе ги опишат различните профили на високообразовни институции и нивните програми“.

Министрите со Будимпештанско-виенската декларација во 2010 година признаа дека се соочуваат со пропусти и несоодветна имплементација на Болоња и преку „поблиска соработка со високообразовните институции, универзитетскиот кадар, студентите и другите чинители“ се заложија за нејзина целосна и соодветна имплементација, вклучително и за квалитетно високо образование за сите.

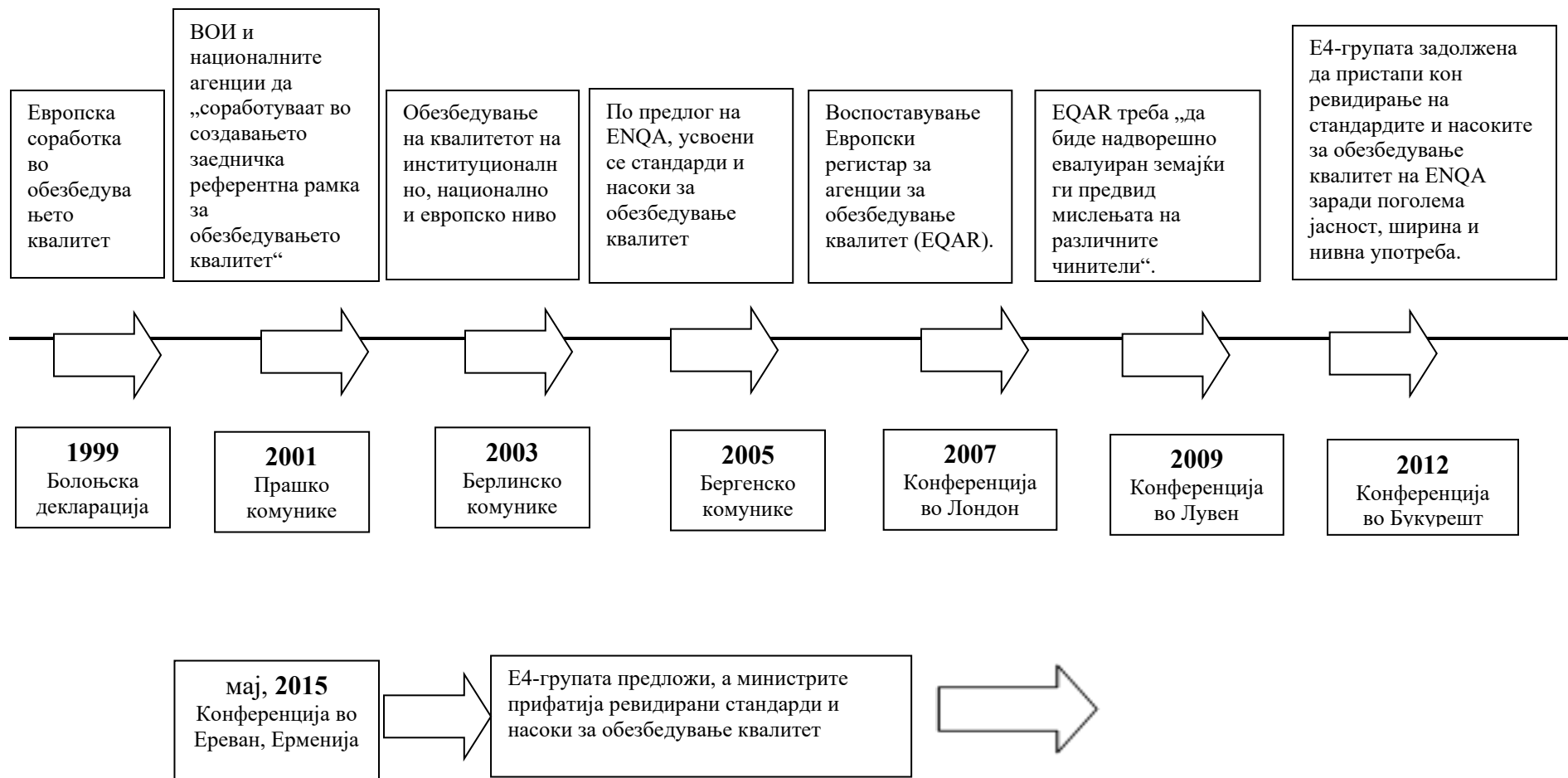
²⁶ OECD (2005) *Guidelines for Quality Provision in Cross-border Higher Education*
<http://www.oecd.org/edu/skills-beyond-school/35779480.pdf>

Министерската конференција во Букурешт во 2012 г. уште еднаш го потврди обезбедувањето на квалитетот како суштински важно за градење доверба и зајакнување на соработката во високото образование „преку граница“. Министрите ја задолжија Е4-групата да пристапат кон ревидирање на стандардите и насоките за обезбедување квалитет на ENQA заради поголема јасност, ширина и нивна употреба. Истовремено се заложија за надворешна евалуација на Европскиот регистар за обезбедување квалитет во високото образование (EQAR), признавајќи ги неговите одлуки околу агенциите за обезбедување квалитет регистрирани во EQAR за т.н. двојни/заеднички програми (joint and double degree programmes).

Врз основа на мандатот добиен со ова комунике, Е4-групата (ENQA, ESU, EUA и EURASHE) во соработка со EI, BUSINESSEUROPE и EQAR изготвија ревидирана верзија од ESG која ги вклучи и предлозите и коментарите на различните чинители, министерства и организации добиени преку поширок консултативен процес низ Европа. Ревидираните насоки и упатства добија поддршка од групата за следење на Болоњскиот процес - Bologna Follow-up Group (BFUG) во септември 2014, а се очекува да бидат одобрени и усвоени на министерската конференција предвидена за мај, 2015 г. во Ереван, Ерменија.

Ревидираните насоки инсистираат на појасна врска на процесот на учење и настава (во делот за внатрешните процеси за обезбедување квалитет) и истовремено ја дефинираат врската на обезбедувањето на квалитетот со другите работи/новини кои се случиле од 2005 г. во рамки на Болоњскиот процес. Ова особено се однесува на исходите од учењето и рамката на квалификации.

ЕВРОПСКИОТ ПАТ НА ОБЕЗБЕДУВАЊЕТО КВАЛИТЕТ - ОД БОЛОЊА ДО ДЕНЕС

2.10. Рангирањето на универзитетите како дел од системот за обезбедување квалитет во високото образование

Ова поглавје од трудот дава преглед на спротивставените аргументи за и против рангирањата на универзитетите и ставајќи ги нив во нашиот контекст, дава куса анализа на овој нов феномен во македонското високо образование. Истовремено, го дискутира прашањето за вистинската потреба, целта и импликациите на универзитетското рангирање врз политиките за обезбедување на квалитетот во македонското ВО.

2.10.1. Појава и видови универзитетски рангирања

Знаењето, како основа за секоја функционална економија, економски раст и социјален развој, направи високото образование и истражувањата да станат главен приоритет на политиките на многу влади во светот. Тоа се отсликува во многу национални стратегии кои во фокусот ги ставија зголемените одвојувања за истражувања и развој, зголемувањето на бројот на студенти на докторски студии и зголемувањето на бројот на меѓународните студенти. Сето ова го наметна рангирањето на универзитетите како глобален натпревар за таленти/истражувачи и студенти од странство и како оценка за тоа колку високообразовните институции се (меѓународно) успешни во нивното привлекување.

Според Ашер и Савино (Usher and Savino, 2006), универзитетските рангирања се креирани да ја „задоволат потребата на пазарот за потранспарентни, споредливи податоци за образовните институции“. Претставени со спортски речник и според форматот на табелите од лигата на шампиони, овие листи ги рангираат универзитетите по опаѓачки редослед, односно најгоре се универзитетите со најмногу бодови, а најдолу тие со најмалку. Рангирањата, всушност, ги споредуваат високообразовните институции „користејќи сет од различни индикатори кои тежат различно, во зависност од различните системи за рангирање“ (Hazelkorn, 2009).

Уште од 1983 г. со US News and World Report, САД обезбедуваат информации за американските универзитети наменети за идните студенти. Иако според Меѓународната асоцијација на универзитети, во светот има над 17.000 високообразовни институции, во фокусот на интерес на сите овие рангирања се секогаш првите топ 20, топ 50, односно првите 100 рангирани универзитети кои од креаторите на овие рангирања се промовирани како најголеми и најпрестижни произведувачи на знаење и со ова, всушност, добиваат своевидна „значка за квалитет“.

Постојат повеќе глобални рангирања кои се многу влијателни:

- Shanghai Jiao Tong Academic Ranking of World Universities²⁷ или академско рангирање на светските универзитети на шангајскиот Џао Тонг универзитет, познато како ARWU (отпочна во 2003);
- Times QS World University Ranking²⁸ - Светско универзитетско рангирање (отпочна во 2004);
- Cybermetrics Lab²⁹ во Шпанија ја креираше Webometrics за споредба на големината и квалитетот на присуството на БОИ на веб (во 2004)
- Performance Ranking of Scientific Papers for Research Universities на Higher Education Evaluation & Accreditation Council of Taiwan³⁰ (во 2007);
- Leiden Ranking³¹ креиран од Center for Science and Technology Studies (CWTS) којшто користи библиометриски индикатори.

Растечката опсесија со рангирањето на БОИ доведе и до над 40 национални рангирања. Ова се неколку од највлијателните национални рангирања:

- CHE-HochschulRanking³² (национално рангирање во Германија);

²⁷<http://www.shanghairanking.com/>

²⁸<http://www.topuniversities.com/university-rankings>

²⁹http://www.webometrics.info/en/About_Us

³⁰<http://nturanking.lis.ntu.edu.tw/BackgroundMethodology/Background-enus.aspx>

³¹<http://www.leidenranking.com/>

³²<http://www.che-ranking.de/cms/?getObject=613&getLang=en>

- US News and World Report³³ (национално рангирање во САД);
- Sunday Times University Guide³⁴ (национално рангирање во Обединетото Кралство).

Не помалку популарни се т.н. „струкови“ или „еснафски рангирања“ кои вообичаено се прават од реномирани весници („Economist“, „Financial Times“, „Wall Street Journal“, „Business Week“, „Guardian“) на специфични оддели од универзитетот, односно на професионалните школи по бизнис, право, медицина. Постојат исто така и рангирања кои се фокусираат на специфични аспекти на универзитетските активности. На пр. истражувањата и истражувачките резултати се во фокусот на најдобрите американски истражувачки универзитети во САД (Best American Research Universities³⁵), но и на Центарот за наука и технологија (Center for Science and Technology Studies³⁶) во Берн, Швајцарија, со „Champions League“ („Лига на шампиони“); можноста да интегрира студенти од различни социјални и економски средини ја мери „Journal of Black Higher Education“³⁷ во САД, итн.

Многу истражувања покажале дека глобалните рангирања во многу земји значително влијаеле врз јавното мислење, а особено врз финансирањето на ВОИ од државата. Фактот што од новите земји-членки на ЕУ (поранешните комунистички земји) само Романија, Чешка, Унгарија и Словенија имаат универзитет рангиран во првите 500 универзитети на World University Ranking, листата на светски универзитети, зборува дека прашањето на оценување и обезбедување на квалитетот е многу комплексно и неизбежно прашање, што сè повеќе добива на значење и станува приоритет.

Веќе неколку децении, во САД, Обединетото Кралство и Австралија овие глобални рангирања се перципираат како дополнителен чекор кон поголема транспарентност

³³<http://www.usnews.com/>

³⁴<http://www.thetimes.co.uk/tto/public/gug/>

³⁵<http://mup.asu.edu/research.html>

³⁶<http://www.cwts.nl/Home>

³⁷<http://www.jbhe.com/>

и отчетност што им помага на студентите и родителите да донесат информирани одлуки за изборот на нивниот универзитет. Глобалните рангирања истовремено се перципираат и како моќна маркетинг алатка за привлекување странски студенти. На глобалните рангирања многумина гледаат како на голем/глобален маркет/пазар во кој сите високообразовни институции се ставени на куп, во ист кош, иако тие многу се разликуваат меѓу себе (по старост, по големина - број на студенти и програми што ги нуди, географска позиционираност и мисија итн.). Бидејќи е фокусот ставен на наставата, учењето и истражувањето, националните влади имаат тенденција лесно да се приклонуваат кон ваквите глобални рангирања како згодна формална алатка која овозможува оценка на работата на ВОИ и податоци за крос-национални споредби (споредување со слични/пандан - ВОИ од други земји) и за јавни настапи.

2.10.2. Предизвици: за и против рангирањето на универзитетите

Со години се водат сериозни дебати околу аргументите за и против рангирањето на ВОИ (Hezelkorn, 2009, Van Raan, 2005; Usher and Savino, 2006). Првото клучно прашање е дали постои рангирање и дали е воопшто можно едно рангирање да измери/оцени и да спореди високообразовни институции кои толку многу се разликуваат по прилично голем број параметри - мисија, старост, големина итн.?

Втората клучна забелешка се однесува на користените индикатори и за тежината што му се дава на секој од нив/односно тежината со која тој индикатор учествува во вкупната пресметка. Ова имплицира дека резултатите од рангирањата можат да бидат различни за иста работа (односно иста категорија која ќе биде предмет на оценка), во зависност од тоа која методологија и консеквентно, кои индикатори ќе се користат. Рангирањата се потпираат главно на квантитативни податоци и со самото тоа што се мери тоа што може да се измери преку бројки, а не тоа што можеби е најсоодветно да се измери, може да даде нецелосна и нереална слика за квалитетот на ВОИ.

Многумина сметаат дека AWRU-рангирањето има повеќе забележливи недостатоци. На пр., со самото тоа што се потпира врз податоците добиени од библиометриските и искомерцијализираните бази на податоци со цитирани/индексирани трудови, многумина (Hezelkorn, Van Raan) сметаат дека ги протежира, односно дека им е понаклонето на биомедицинските истражувања кои се многу позастапени во Thomson ISI³⁸ наспроти општествено-хуманистичките истражувања. Друг недостаток е што се потпира примарно врз англискиот јазик како „универзален јазик на науката“, што повторно ги става во незавидна позиција истражувачите од општествено-хуманистичките науки кои тврдат дека националниот јазик е најрелевантен за истражувања во овие дисциплини. Од друга страна, пак, импактот/влијанието на публикуваните трудови во списанија кои се објавени на други јазици а не на англиски е многу ниско.

Ван Раан (Van Raan, 2005), пак, смета дека несоодветниот дизајн, несоодветната пресметка и примена на библиометриски индикатори негативно влијаат за тоа библиометриските методи да не бидат доволно ценети од истражувачите. Тој аргументира дека соодветна примена на библиометриските индикатори за оценка на истражувањето речиси и не е можна поради низа технички, но и методолошки проблеми. Како пример за технички проблем со овие бази ја посочува неунифицираноста на имињата на универзитетите и градовите каде што тие се наоѓаат (се јавуваат повеќе варијации од името на ист универзитет, особено кога покрај него се појавува името на катедрата и/или на пр. на медицинскиот факултет/школо, болницата и градот или предградието на универзитетот). Овој навидум бизарен проблем ја прави пресметката непрецизна, а ваквите разлики, според пресметките на Ван Раан (Van Raan), може да предизвикаат несигурност во глобалното рангирање и еден универзитет може да го чини „разлика од 5-10 позиции во европската листа и од 25-50 позиции во светската листа“ (стр. 138).

³⁸http://wokinfo.com/products_tools/analytical/jcr/

Што се однесува, пак, до методолошките проблеми, иако никој не ги оспорува квалитетот и реномето на американските универзитети кои се наоѓаат во првите 100 рангирани универзитети, Ван Раан (Van Raan, 2005) смета дека потпирањето исклучиво врз цитираните индекси како библиометриските индикатори всушност го прават рангирањето до некаде „американски пристрасно“ бидејќи американските истражувачи се најдоминантни во „сообраќајот на цитирање“ (стр. 138).

Дополнително на ова, тој смета дека треба многу да се внимава и да се направи јасна дистинкција за каков труд станува збор - дали се работи за нормален напис (“normal” article), notes (белешки) или review (преглед) бидејќи импактот првенствено се пресметува од прегледи кои може да се случи да не се оригинално истражувачко дело, туку да даваат само преглед на состојбата и/или развојот во одредено научно поле, што никако не е исто и не треба исто да се вреднува. Афилијацијата на нобеловците како еден од подиндикаторите во рангирањето, исто така, се гледа како сериозен проблем, бидејќи еден научник може да има позиција на еден универзитет, а да ја сработил научната работа за која добил Нобелова награда на сосема друг универзитет. Ван Раан посочува дека Шангајското рангирање не треба да се користи за евалуациски цели, потенцирајќи дека ова рангирање е „само дел од поголемиот проблем во научниот евалуациски циркус“.

Конечно, клучните наоди од прегледот на литературата посветена на ова прашање можеме да ги сумираме во следнава (некомплетна) листа на „ЗА“ и „ПРОТИВ“ аргументи за рангирањето на универзитетите.

Аргументи ЗА универзитетското рангирање:

- Сите универзитети без разлика на нивните специфики, големина, традиција, старост итн. ги постави на еден ист глобален маркет;
- Рангирањето вовеле нов, натпреварувачки дух помеѓу универзитетите и ги поттикна да работат на свое подобрување (барем на исполнување/подобрување на работата наспроти индикаторите што се мерат, особено на курикулумот и истражувачката работа);

- И покрај критицизмот, многумина веруваат дека глобалните рангирања ги зголемија отчетноста и транспарентноста на високообразовните институции;
- Гледајќи на рангирањето како на индикатор за работата и постигнувањата на една високообразовна институција, многу влади сè повеќе и повеќе го врзуваат рангирањето со алокацијата на јавните пари наменети за нив.

Аргументите ПРОТИВ рангирањето:

- Служи како ефикасна алатка за „маркетизација“ на високото образование што само по себе не води кон подобар квалитет туку само до поголема „јавност“;
- Согледаните недостатоци (од технички, методолошки, па и од морален аспект) врзани за различните индикатори за пресметка можат да дадат нецелосна и искривена слика за вистинската состојба, бидејќи е тешко возможно сите високообразовни институции да се стават во ист чевел, а притоа секоја да ги зачува своите специфики;
- Ја продлабочи/зголеми разликата помеѓу масовниот и елитистичкиот систем за студирање (рангирањето промовира елитизам, со што ги предизвикува владите да ги преразгледаат улогата и целта на масовното високо образование);
- Рангирањето наметна сериозна морална дилема дали тоа што се мери е, всушност, квалитетот што сакаме да го видиме/добиеме или единствено тоа што можеме да го измериме.

2.11. ENQA и Европските стандарди и упатства за обезбедување квалитет во високото образование

Европската асоцијација за обезбедување квалитет во ВО (ENQA) е чадор-организација во која членуваат агенциите за обезбедување квалитет во Европа, основана во 2000 г. со мисија „значително да придонесе за одржување и подобрување на квалитетот во европското високо образование на високо ниво и да претставува главна водечка сила за развој на обезбедувањето квалитет во сите земји-потписнички на Болоња (ENQA). Над 40 агенции за обезбедување квалитет се

полноправни членки на ENQA, а најмалку уште толку се нејзини асоцијативни членки. Водечките принципи на ENQA се: почит за различноста на европското ВО и различноста на националните системи за обезбедување квалитет, потврда дека обезбедувањето на квалитетот (ОК) останува во ВОИ, потврда дека националните системи исполнуваат различна потреба додека националните авторитети/власти го дефинираат дадениот национален контекст за обезбедување квалитет и се осигуруваат дека системот за обезбедување квалитет функционира во хармонија со европските стандарди и упатства ESG; почитување на принципот на исполнување на намерата/да одговори на намерата како основна европска димензија на обезбедувањето квалитет; почитување на автономијата на институциите во националните системи како неопходен услов за обезбедување целосно уживање на нивните обврски.

Со мандатот кој го доби со Берлинското комунике во 2003 г. „да ги испита начините за обезбедување на соодветен систем за проверка од колеги/peer review system за агенциите за ОК и да развие заеднички сет на стандарди, процедури и упатства за обезбедување квалитет“, ENQA во соработка со Е4-групата (ENQA, EUA, EURASHE и ESIB) го подготвија документот насловен „Европски стандарди и упатства за обезбедување квалитет во европското високо образование“ (ESG). Документот беше доставен до европските министри за образование на состанокот во Берген во мај, 2005 г. за да одговорат на потребата за заедничко разбирање на обезбедувањето квалитет во ЕНЕА. Тоа е „првиот чекор кон создавање широко споделени/заеднички вредности, очекувања и добри практики во врска со квалитетот и неговото обезбедување низ институциите и агенциите во ЕНЕА (Curvale, претседател на ENQA, 2009).

ESG се сочинети од сет од стандарди за агенциите кои претендираат да бидат од доверба и професионални во извршувањето на нивната работа во ЕНЕА. Тие се дизајнирани „да бидат применливи за/на сите ВОИ и агенции за обезбедување квалитет во Европа, независно од нивната структура, функција и обем и независно од националниот систем во кој тие функционираат (ESG, стр.12) [...] Стандардите

[...] ги одразуваат добрите практики низ европскиот надворешен систем за обезбедување квалитет, но не се обидуваат да обезбедат детални насоки за тоа што треба да се провери или како активностите за обезбедување квалитет треба да се реализираат“ (ESG, стр.15). Бидејќи секоја агенција функционира во контекстот на својот национален систем на високо образование и во рамки на својата национална култура и традиции, интерпретацијата на ESG во земјите каде што се воведуваат треба да се адаптира на националниот контекст.

Европските министри за образование во Лондон 2007 го препознаа сè поголемото значење на овие стандарди како референтна рамка за агенциите и се согласија за воспоставување Европски регистар за агенции за обезбедување квалитет (EQAR). Основано од ENQA и 3 членки од Е4-групата во март, 2008 г., EQAR е веб-базирана алатка за информации за агенциите од доверба. Вклучувањето во Регистарот е доброволно и се базира врз усогласеноста со ESG.

Иако не се правно-обврзувачки, „ESG брзо се претворија во алатка за усогласување, бидејќи ENQA ја сметаше усогласеноста со ESG за клучен критериум за членство почнувајќи од 2004 г. (Horbach, 2012). Со цел да стане членка на ENQA и да биде прифатена од EQAR, „агенциите за обезбедување квалитет мора успешно да ја поминат надворешната проверка и мора да покажат/докажат дека тие значително се усогласени со ESG“ (ENQA).

2.12. Пречки, придобивки и негативни последици од ESG-стандардите

Ли Харви (Lee Harvey, 2007) во заклучоците на вториот Европски форум за обезбедување квалитет во високото образование на ЕУА³⁹ истакнува дека постоењето на европските стандарди и насоки за квалитет (ESG) „повеќе го поттикна отколку што го обесхрабри ангажманот на универзитетските наставници во развојот

³⁹EUA (2007) *Implementing and Using Quality Assurance: Strategy and Practice* достапно на <https://www.google.com/webhp?sourceid=chrome-instant&ion=1&espv=2&ie=UTF-8#q=implementing%20and%20using%20quality%20assurance%20strategy%20and%20practice>

на интерните процедури за квалитет“, но исто така додава дека главни пречки за имплементацијата се нивниот отпор, инерцијата и игнорантскиот однос, тешкото менување на востановените традиции/практики, како и тоа дека терминологијата врзана за обезбедувањето квалитет им е неразбирлива, туѓа и на различни јазици има различно локално (па дури и погрешно) значење.

Според овие заклучоци, постоењето на ESG понуди „рамка за обезбедување квалитет која може да биде прифатена од горе надолу, а спроведена од долу нагоре“⁴⁰ (стр. 82), но иако генерално не се гледа на нив како на готов рецепт и многумина ги разбираат флексибилно, постои опасност од сопствена (различна) интерпретација што може да доведе до нивна лоша имплементација. Тоа што ESG претставуваат добра основа за нови почетоци и за зголемена транспарентност, како и добра основа за меѓународна соработка (особено за помалите држави) се издвојуваат како нивни придобивки. Истовремено се дискутира потребата за конкретни примери на добри практики и повеќе детали, како и потребата за поголемо вклучување на сите чинители во нивното спроведување.

Во овие заклучоци се истакнува опасноста од преголемото потенцирање на потребата за усогласување со стандардите наместо разбирањето на нивната вистинска советодавна улога. Тоа може да доведе до нов менталитет на размислување во „кутии“ или „листи за проверка“ што ќе ја спречи и/или ограничи креативноста во развојот на системите/концептите за обезбедување квалитет во високото образование. Исто така, забележуваат дека во овие стандарди недостигаат насоки за оценка/евалуација во истражувањето, како и насоки за врската помеѓу истражувањето и наставата.

Сепак, образовните експерти се согласни околу важноста на ESG затоа што обезбедуваат заеднички јазик за квалитетот во ВО и околу нивната улога во четирите пошироки цели на процесите за обезбедување квалитет: отчетност, усогласеност, контрола и подобрување.

⁴⁰ IBID

3. МЕТОДОЛОГИЈА

3.1. Истражувачко прашање и цели на истражувањето

Главна цел на истражувањето што истовремено претставува и главно истражувачко прашање на кое се обиде да одговори овој труд е: **Колку е постојниот концепт/систем за обезбедување квалитет во Република Македонија усогласен со Европските стандарди и упатства за обезбедување квалитет (ESG) на ENQA?**

Каква е постојната ситуација со обезбедувањето квалитет во ВО во РМ? Ако е сегашниот систем усогласен со ENQA-стандардите, дали тоа доведе до подобар квалитет во високото образование? Ако не е усогласен, зошто не е и што треба да се направи за тоа да се случи? Ги исполнува ли Одборот за акредитација и евалуација на ВО критериумите за полноправно членство во ENQA и во ENQAR?

Задачите на истражувањето се генерирани од поставените истражувачки цели и од прашањата на кои треба да одговори истражувањето:

1. Да ги истражи и анализира различните аспекти на постојната ситуација со оценката и обезбедувањето на квалитет во ВО во РМ (со осврт на периодот од осамостојувањето на Република Македонија до денес);
2. Да ја анализира усогласеноста на македонскиот систем за квалитет со Европските стандарди и упатства за обезбедување квалитет (ESG) донесени од ENQA во 2005 г. во поглед на внатрешната, надворешната оценка, како и оценката на Одборот за акредитација и евалуација на високото образование;
3. Да ги истражи мислењата и ставовите на Одборот за акредитација и евалуација на високото образование и на другите релевантни чинители за Европскиот регистар на обезбедување квалитет во високото образование (EQAR);
4. Да генерира теориски научни сознанија за карактеристиките на постојните модели за обезбедување квалитет, како и практични сознанија за карактеристиките на системите за обезбедување квалитет во високото

- образование во селектиран број од 4 европски земји со различна традиција за споредба, за црпење на искуства на добри практики;
5. Да даде препораки за подобрување на постојниот, како и да постави концептуална рамка за овозможување ефективен модел/систем за обезбедување квалитет во македонското високо образование кој ќе се базира врз стандардите и практиките за обезбедување квалитет развиени на ниво на ЕУ, приспособени и адаптирани на условите на мала држава како Македонија.
 6. Да придонесе за поттикнување и натамошно развивање на културата за квалитет на ВОИ.

Корисници на резултатите од ова истражување ќе бидат:

- креаторите на образовни политики
- донесувачите на одлуки
- практичарите – високообразовните институции, наставниот кадар и студентите
- научната и академската јавност во РМ и пошироко.

3.2. Хипотетска рамка и методолошки приод

За да се одговори на главното истражувачко прашање, беше применет комплексен методолошки приод и постапки кои се спроведоа во неколку делови и кои имаа за цел да дојдат до емпириски проверени докази и заклучоци кои ќе ја потврдат или отфрлат главната хипотеза на истражувањето.

Главна хипотеза за истражувањето:

Постојниот концепт/систем за обезбедување квалитет во Република Македонија е делумно усогласен со Европските стандарди и упатства за обезбедување квалитет (ESG) на ENQA.

Коментар на главната хипотеза: Република Македонија, како една од земјите-потписнички на Болоњската декларација и како земја-кандидат за членство во ЕУ, се определи да работи на спроведување на болоњските принципи и на приближување кон европските, ENQA-стандарди на квалитет во високото образование. Се

направија првите пионерски чекори во оценувањето на квалитетот на високообразовните институции - поминати се три последователни циклуси на самоевалуација на државните ВОИ, како и три циклуси (следува четвртиот) на надворешна евалуација на (дел од) државните универзитети од страна на ЕУА (Европската универзитетска асоцијација).

Бројните законски измени наведуваат дека „заради обезбедување на воедначен квалитет на високото образование на единствениот европски простор за високо образование, се применуваат прифатените постапки и стандарди и водичот (насоките) кои се применуваат од Европската асоцијација за евалуација во високото образование (ENQA)“ (Службен весник бр.17/2011 член 69). Сепак, нејасно е дали и во која мера овие ENQA-стандарди и упатства за обезбедување квалитет се вистински инкорпорирани во постојните политики и дали најдоа свое место во практиките на ВОИ/универзитетите и на Одборот за акредитација и евалуација. Мислењата кај академската заедница и експертската јавност се поделени, но досегашните напори на државните универзитети упатуваат на претпоставки дека постои делумна усогласеност со овие стандарди.

За да се стигне до релевантни заклучоци за главната хипотеза на истражувањето, беа дефинирани следниве 5 посебни хипотези, секоја од нив врзана за еден од трите дела на Европските стандарди и упатства за обезбедување квалитет (ESG) на ENQA.

Посебна хипотеза 1: *Политиките и практиките за интерно обезбедување на квалитетот на високообразовните институции/универзитетите се делумно усогласени со Европските стандарди и упатства за обезбедување квалитет (ESG) на ENQA дел1.*

Посебна хипотеза 2: *Политиките и практиките за надворешно обезбедување и оценка на квалитетот на високото образование во РМ се делумно усогласени со Европските стандарди и упатства за обезбедување квалитет (ESG) на ENQA дел 2.*

Посебна хипотеза 3: *Политиките и практиките за обезбедување на квалитетот на Одборот за акредитација и евалуација на високото образование во РМ се делумно усогласени со Европските стандарди и упатства за обезбедување квалитет (ESG) на ENQA дел 3.*

Методолошкиот приод за докажување, односно за прифаќање или отфрлање на секоја од посебните хипотези 1,2 и 3 вклучи:

1. Обезбедување докази за секој поединечен стандард и нивна анализа;
2. Заклучок за усогласеноста со ENQA-стандардот;
3. Препораки за подобрување.

Обезбедувањето докази, како и анализата за секој поединечен стандард се направи преку:

1. Анализа на документација и на секундарни извори на податоци (desk research) со детален преглед, систематизирање и анализа на постојната легислатива, национални и институционални политики и практики за обезбедување квалитет во високото образование во РМ;
2. Емпириско истражување кое вклучи прашалник за сондажа на мислењето на примерок студенти и професори за постоењето и степенот на усогласеност со ENQA-стандардите, како и полуструктурирано интервју со претставници на БОИ и Одборот за акредитација и евалуација на БО.

Во донесувањето на крајниот **заклучок за степенот на усогласеност** на високообразовните институции/универзитетите и Одборот за акредитација и евалуација со секој поединечен ESG-стандард се користеа веќе постојните оценки на ENQA. Овие оценки се дел од официјалните насоки⁴¹ на ENQA кои таа ги користи

⁴¹ENQA (2013) *Guidelines for external reviews of quality assurance agencies in the European Higher Education Area*, достапно на:

<http://www.enqa.eu/wpcontent/uploads/2013/06/Guidelines-for-external-reviews-of-quality-assurance-agencies-in-the-EHEA.pdf>

во спроведувањето на надворешната оценка на агенциите за обезбедување квалитет како предуслов за доделување целосно членство.

Степените на усогласеност со ESG-стандардите, односно оценките за исполнувањето на овие стандарди ENQA ги дефинира на следниов начин:

1. **Целосна усогласеност (fully compliant):** Одборот за акредитација и евалуација (како Национална агенција за обезбедување квалитет)/БОИ е целосно усогласен/а со критериумот/ESG-стандардот на ENQA кој се спроведува на ефективен начин;
2. **Усогласеност во голема мера (substantially compliant):** Одборот за акредитација и евалуација/БОИ во голема мера е усогласен со критериумот/ESG-стандардот на ENQA и принципот/духот на овој критериум се следи во практиката;
3. **Делумна усогласеност (partially compliant):** Некои аспекти или делови на критериумот/ESG-стандардот на ENQA се исполнети, а некои не. Интерпретацијата на критериумот/стандардот е во ред, но начинот на спроведување во практика не е доволно ефективен;
4. **Неусогласеност (non-compliant):** Одборот за акредитација и евалуација не успева да се усогласи со критериумот/ESG-стандардот на ENQA

ENQA смета дека се исполнети критериумите за членство на некоја национална агенција за обезбедување квалитет во високото образование само доколку постои целосна усогласеност со сите или со најголемиот дел од критериумите, а за многу мал дел постои усогласеност во голема мера, но и сериозна посветеност и идеја за нивно подобрување. Оттука, критериумот за извлекување заклучок за секоја од нашите поединечни хипотези се базираше врз сите поединечни оценки, односно заклучоци за секој поединечен стандард кој беше предмет на анализа.

Посебна хипотеза 4: *Не постои статистички значајна разлика меѓу аритметичките средини од одговорите на студентите и професорите за исполнетоста на стандардите и насоките за квалитет на ENQA.*

Методолошкиот приод за докажување, односно за потврдување или отфрлање на посебната хипотеза 4 вклучи пресметка на аритметички средини од збирот од одговорите на 27 искази/тврдења за кои испитаниците требаше да го дадат својот степен на согласност во четвртото прашање од прашалникот за професори и студенти, додека разликата во процената помеѓу професорите и студентите беше тестирана за значајност со t-тестот за независни групи.

Посебна хипотеза 5: *Не постои статистички значајна корелација помеѓу мислењето на испитаниците за квалитетот на македонското високо образование во последните 5 години и нивното мислење за усогласеноста со стандардите и насоките за квалитет во ВО на ENQA.*

Методолошкиот приод за докажување, односно за потврдување или отфрлање на посебната хипотеза 5 вклучи примена на двонасочна анализа на варијансата (позната како ANOVA-тест) која требаше да помогне во разбирањето на тоа дали постои статистички значајна корелација помеѓу двете независни варијабли 1) универзитетите и 2) одговорите за усогласеноста со стандардите/критериумите за квалитет на ENQA преточени во 27 тврдења од 4 прашање од прашалникот за професорите и студентите со зависната варијабла состојбата со квалитетот во високото образование во последните 5 години.

3.3. Методолошки приод и дизајн на истражувањето

Истражувањето се базира врз позитивистичкиот пристап и научниот метод со цел да се продуцираат квантитативни и квалитативни податоци и да се генерализираат заклучоци. Истражувањето го прифаќа хипотетичко-дедуктивниот метод како основен научен метод кој ги обединува индуктивниот и дедуктивниот пристап како меѓусебно поврзани во процесот на тестирање. Како што вели Прис (Preese, 1994), „индукцијата е процес на генерирање идеи кои потоа со употреба на дедукцијата се тестираат, прифаќаат или отфрлаат“ (делумно или целосно). Во ова истражување користени се следниве научни методи: дескриптивно-критичкиот метод, каузалниот метод, квалитативниот метод, методот на компаративна анализа, методот на индукција и дедукција, методот на синтеза.

Емпирискиот материјал користен во истражувањето е комбинација од примарни и секундарни податоци. Примарните податоци се добија преку дистрибуираните прашалници, како и тематските полуструктурирани интервјуа со испитаниците дефинирани со примерокот. Како секундарни податоци се користени сите публикувани податоци од Државен завод за статистика, државен ревизор, податоци и извештаи за самоевалуација и надворешна евалуација од/за самите факултети, универзитети, Министерството за образование и наука на РМ, (поранешната) Агенција за евалуација, Одборот за акредитација, Одделот за образование и култура на Европската комисија, постојни истражувања и извештаи за обезбедување на квалитетот во високото образование, на ENQA итн. За компаративната анализа беа користени официјални документи, закони и подзаконски акти, како и официјални политики, стандарди, процедури и постапки за оценка и обезбедување на квалитетот во некои од државите на Европската унија чии услови и/или системи се поблиски до нашиот или, пак, нивниот модел за обезбедување квалитет е проценет од експертската јавност во ЕУ како добра практика која според анализите се покажа како лесно „пренослива и адаптивна“ на нашите услови.

3.4. Истражувачки постапки и мерни инструменти

Во ова истражување беа употребени следниве истражувачки постапки и мерни инструменти:

Прашалници - првиот за студенти, а вториот за универзитетски наставници кои натаму во текстот се референцираат само како професори. Целта на прашалникот е да го сондира мислењето за присуството и степенот на усогласеност на постојните политики и практики со ENQA- стандардите, како и за други прашања кои директно и/или индиректно засегаат во квалитетот на високото образование.

Теренското истражување/дистрибуцијата на прашалникот се спроведе во периодот од 15 април до 15 јули, 2014 година на испитаните факултети/универзитети, во време по завршувањето на предавањата. Сите испитаници беа информирани за целите на истражувањето и за загарантираната анонимност. Им беше потенцирано дека учеството во истражувањето е доброволно, а дека истражувачките резултати ќе се користат исклучиво за академски цели. Истото ова беше назначено на самиот почеток на прашалникот.

Прашалникот наменет за професорите се состои од вкупно 24 прашања, а последното (25) прашање се однесува само на испитаните професори од УКИМ. Петнаесет (15) од овие 24 прашања се заеднички, односно потполно идентични прашања со тие на студентите, што овозможи споредба на нивните одговори, додека на другите 9 прашања одговараа само професорите.

Покрај прашањата за прибирање на основните карактеристики на примерокот (функција, студиска област и универзитет од кој доаѓаат), прашалникот содржеше неколку воведни прашања чија цел беше да ги добие основните информации за запознаеноста на испитаниците со постоењето и содржината на ENQA-стандардите, како и со нивното директно учество во процесите на евалуација.

Четвртото прашање најдиректно се однесува на стандардите и насоките на ENQA и претставува, всушност, нивно преточување во 27 искази/тврдења на скала на

согласност ДА, ДЕЛУМНО, НЕ и НЕ ЗНАМ. Ова прашање вклучи искази за внатрешната, надворешната оценка, за Одборот за акредитација и евалуација, како и за рангирањето како нов феномен во македонското високо образование.

Потоа доаѓа сет прашања кои се однесуваат на работата и функционирањето на Одборот за акредитација и евалуација, па на постоењето сопствени (внатрешни) индикатори за квалитет на ВОИ, како и за начинот и динамиката за нивно следење. Наредниот сет прашања се однесува на процесите на надворешна евалуација, додека последниот сет се однесува на различни прашања кои не се директно врзани за ENQA-стандардите, но директно го засегаат/влијаат врз прашањето за квалитетот во високото образование како што се дисперзираните студии, приватните ВОИ, надворешното оценување и одговорноста за квалитетот.

Прашалникот за студентите е пократок и содржи вкупно 15 прашања, а последното (16) прашање, кое е идентично со тоа на професорите, се однесува само на испитаните студенти од УКИМ. Од овој прашалник беа изземени 9 прашања кои се однесуваа на внатрешните системи за обезбедување квалитет на ВОИ, како и прашањата кои се однесуваат на работата на Одборот за акредитација и евалуација.

Податоците од прашалниците беа внесени и обработени во SPSS-програма во посебно дизајнирана датотека која овозможи вкрстување/кростабулација на добиените одговори по двете клучни варијабли - категорија испитаници (студенти и професори) и универзитети (УКИМ, УКЛО, УГД и ДУТ). За да се види дали разликите во мислењата/одговорите помеѓу студентите и професорите се статистички значајни, се примени Хи-квадрат тестот (познат уште како Пирсонов тест).

Полуструктурирани интервјуа направени со 10 лица, претставници на академската заедница (3 членови на Одборот за акредитација и евалуација на ВО, поранешен член на Агенцијата за евалуација, член на Сенатот на УКИМ, како и професори на државните ВОИ кои извршувале различни функции - продекан, шеф на катедра, член

на Комисија за самоевалуација на ВОИ) кои прифатија да бидат дел од ова истражување. Целта на овие интервјуа беше да се добијат дополнителни, попродабочени информации од тие со прашалникот или да се проверат работите кои воопшто не беа дел од прашалникот, а се исклучително важни за системот за обезбедување квалитет во високото образование. Иако интервјуте за своја основа ги имаше темите/прашањата од прашалникот за професорите и зависеше од интересот и познавањата на интервјуираниот, фокусот на разговор беше примарно насочен кон причините, заднината на постојните состојби, како и кон чекорите и идеите што ги имаат ВОИ/универзитетите за подобрување на системите за квалитет во ВО.

Индикативните (но неисклучувачки) прашања за интервјуата ги опфати следниве аспекти:

1. Политики и процедури за обезбедување квалитет

Дали и кои политики ги имаат ВОИ врзани за стандардите за обезбедување квалитет и за стандардите за студиските програми, што прави ВОИ за развивање култура на квалитет во својата работа? Дали ВОИ имаат изготвено и дали спроведуваат стратегија формално прифатена од сите (која е јавно достапна) за постојано подобрување на квалитетот?

2. Одобрување, мониторинг и периодично разгледување на програмите

Дали ВОИ има формални механизми за одобрување, периодично разгледување и мониторинг на програмите?

3. Оценување на студентите

Дали студентите се оценети со користење на јавно обзнанети и јавно достапни критериуми и процедури и дали тие се применуваат конзистентно?

4. Оценка на наставниот кадар

Дали ВОИ има начини да обезбеди дека вработените кои се вклучени во наставата со студентите се квалификувани и компетентни за тоа? Дали и колку често се прават истражувања/анкета за мислењето на студентите за наставниот кадар и колку тие се дел од институционалната оценка за квалитетот?

5. Ресурси за учење и за поддршка на студентите

- Дали и колку ресурси има ВОИ обезбедено за поддршка на учењето на студентите кои се соодветни за секоја од студиските области кои ги нуди ВОИ?
6. *Информациски системи*
- Дали институцијата има обезбедено собирање, анализа и користење на релевантни информации потребни за ефективен менаџмент на своите студиски програми и други активности?
7. *Јавно достапни информации*
- Дали и колку редовно се публикуваат најнови, објективни и непристрасни информации за програмите што ги нудат? Дали и кои квалитативни и квантитативни информации ги презентираат и ги прават достапни во јавноста? Дали се прават повремени сумарни извештаи и анализи за успешноста на студентите (проодност и вработливост на дипломците) и дали се анализираат главните/клучните наоди од направените институционални евалуации и оценки?
8. *Процесите и извештаите за самоевалуација - предизвици, причини;*
9. *Надворешна евалуација од ЕУА, подготовка за надворешна евалуација од страна на Одборот за акредитација и евалуација на ВО;*
10. *Учеството на студентите;*
11. *Последователни (follow-up) процедури - дали ги има и дали се спроведуваат конзистентно? Кои се последователните (follow-up) акциите од страна на ВОИ?*
12. *Периодични прегледи - дали се прават, со која цел се прават и за што служат?*
13. *Мислење за универзитетското рангирање.*

Студии на случај (case studies) за концептите/системите за обезбедување квалитет во 4 земји од ЕУ и светот (САД, Холандија, Финска и Хрватска) кои даваат преглед на концепциската поставеност, основните карактеристики и специфики на системот за обезбедување квалитет во дадената земја. Фокусот е

ставен на националните агенции за обезбедување квалитет, видовите евалуации и другите нивни активности кои ги спроведуваат за подобрување на квалитетот. Ова ќе обезбеди солидна основа за споредба и примери за подобрување на македонскиот систем за обезбедување квалитет.

Анализа на документација и на секундарни извори на податоци (desk research)
која вклучи анализа на следниве достапни документи:

- Законот за високо образование и сите подзаконски акти (упатства и правилници) врзани за обезбедувањето квалитет (од 2000 г. па наваму);
- Статутите на: Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје (УКИМ); Универзитетот „Св. Климент Охридски“ – Битола (УКЛО) и Универзитетот „Гоце Делчев“ - Штип (УГД);
- Боловски Национален извештај за Македонија за периодот 2004 - 2005 и за периодот 2005 - 2007;
- Извештаи за самоевалуација на универзитетите во РМ: извештаи од самоевалуација на УКИМ за периодот: 2002/03-2005/06; 2006/7-2009/2010 и 2010/11-2012/13; извештаи од самоевалуација на УКЛО 2002/03 и 2007; за периодот 2007/08 -2011/12; Извештај од самоевалуација на УГД, 2007-2010 и 2010-2012; Извештај од самоевалуација на ДУТ, 2012;
- Извештаи за самоевалуација на одделните високообразовни институции и единици на испитаните универзитети во РМ;
- Извештаи од надворешна евалуација на универзитети (институционална Програма за евалуација на Европската универзитетска асоцијација - ЕУА): извештаи од надворешна евалуација на УКИМ од 2003, 2008 и 2011; Извештај од надворешна евалуација на УКЛО од 2003 и Извештај од надворешна евалуација на УГД, 2014.

За потребите на истражувањето беа користени и податоци од Државниот завод за статистика, од Министерството за образование и наука на РМ, официјалните национални политики и процедури за акредитација и евалуација, како и други извештајни документи.

3.5. Примерок на истражувањето

Популација и избор на примерок за прашалникот за студенти и професори

Популација во ова истражување се редовните студенти и универзитетските наставници на четири од петте државни универзитети во Република Македонија: Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје (натаму УКИМ); Универзитетот „Св. Климент Охридски“ - Битола (натаму УКЛО); Универзитетот „Гоце Делчев“ - Штип (натаму УГД) и Државниот универзитет во Тетово (натаму ДУТ).

Поради неможноста анкетаирањето на студентите и професорите од петтиот, најмлад и најмал државен универзитет во РМ да се спроведе во истиот истражувачки период како и на другите четири државни универзитети, Универзитетот „Св. Апостол Павле“ од Охрид беше изземен од истражувањето, односно од примерокот. Ова се направи со цел да се обезбедат еднакви предуслови за спроведување на истражувањето и да се избегнат какви било пристрасности кои можат да имаат изненадувачки големо влијание врз истражувачките резултати, од типот на пр. *Interfering events*/влијателни (вознемирувачки) настани (P. Rossi, W. Lipsey and E. Freeman, 2004). Бидејќи се процени дека студентските протести кои се случија неколку месеци подоцна се токму такви настани кои можат драстично да влијаат врз ставовите и мислењата на потенцијалните испитаници, ова истражување се задржа исклучиво на четирите веќе испитани државни универзитети (УКИМ, УКЛО, УГД и ДУТ).

Според Државниот завод за статистика, во академската 2012/13 година, вкупната бројка на студенти запишани во прв циклус на студии во РМ изнесува 56,906. Од нив, 43,269 студенти се запишани како редовни студенти на државните високообразовни институции (универзитети/факултети и високи стручни школи) во РМ и оваа бројка ја претставува популацијата на ова истражување. Во истата

(2012/13) академска година, во РМ биле ангажирани вкупно 3,430 универзитетски наставници и соработници, а 2,719 од нив на четирите државни универзитети во РМ, што ја претставува популацијата на универзитетски професори на ова истражување.

Истражувањето се спроведе на случаен примерок од 313 испитаници. 237 од испитаниците се студенти (или 75.7% од вкупниот примерок) и 76 се професори кои сочинуваат 24,3% од примерокот. Одлуката за дизајнот на примерокот во ова истражување беше заснована врз видот на расположливи податоци за популацијата, како и на ограничените расположливи финансиски средства за изведување на истражувањето. Единица примерок беше редовен студент на овие четири државни високообразовни институции во РМ, без оглед на годината на студии, но со посебен фокус на редовните студенти на последните години на студии, што вклучува подолго универзитетско искуство, како и универзитетски наставник (професор) без оглед на функцијата (декан, продекан, раководител на катедра/институт итн.).

Примерокот од 237 студенти претставува 0,54% од популацијата студенти, односно од вкупниот број редовни студенти на државните високообразовни институции во РМ, додека примерокот од 76 професори претставува 2,79% од вкупниот број професорски и соработнички кадар на државните ВОИ.

Оттука, ова истражување за свое ограничување ја има големината на примерокот, која иако не може да обезбеди репрезентативност, може да даде важни, емпириски тестирани индиции за присутноста, степенот на усогласеност, разбирањето и практикувањето на стандардите и насоките на ENQA за квалитет во високото образование. Истовремено, ваквиот примерок ќе овозможи да се добие поцелосна слика за постојниот концепт за обезбедување квалитет во македонското високо образование, но и да се согледаат и значајните разлики кај постојните политики и практики кај испитаните универзитети. И конечно, ваквиот примерок ќе обезбеди основни информации за доминантните трендови и обрасци на однесување врзани за квалитетот, односно за состојбата и развојот на т.н. „култура на квалитетот“.

Структура на примерокот по универзитети						
Универзитет	ПРИМЕРОК					
	Студенти		Професори		Вкупно	
	f	%	f	%	f	%
УКИМ-Скопје	89	37,6%	32	42,1%	121	38,7%
УКЛО-Битола	71	30,0%	22	28,9%	93	29,7%
УГД-Штип	35	14,8%	2	2,6%	37	11,8%
ДУТ-Тетово	42	17,7%	20	26,3%	62	19,8%
Вкупно	237	75.7%	76	24,3%	313	100%

Дистрибуцијата на испитаниците по научни/студиски области покажува дека најголемиот дел од нив (или 38,7%) се од општествено-хуманистичките и од природните науки (19%), додека помал процент се од техничките (8,3%), уметничките (4,8%) и медицинските науки (0,6%).

Дистрибуција на испитаници по студиски области (студенти и професори)		
Студиска област	f	%
Општествено-хуманистички	207	38,7%
Природни науки	62	19,8%
Медицински науки	2	0,6%
Технички науки	26	8,3%
Уметнички науки	15	4,8%
Вкупно	312	99,7%
Нема одговор	1	0,3%
Вкупно испитаници (студенти и професори)	313	100%

Дистрибуцијата на испитаниците-студенти по година на студии покажува дека најголемиот дел од нив се од последните две години на студии, односно околу 43% се во трета година и 37,13% се во четврта година и нагоре.

Структура на примерокот - студенти		
Година на студии	f	%
1 година	6	2,54%
2 година	37	15,62%
3 година	100	42,20%
4 година и нагоре	88	37,13%
вкупно	231	97,49%
не назначиле година на студии	6	2,54%
ВКУПНО испитаници-студенти	237	100%

Што се однесува, пак, до испитаните професори, најголем дел од нив или 89,48% се универзитетски наставници, 2 се припадници на менаџерските структури на факултетите (декани/продекани), 1 испитаник се изјаснил како раководител на катедра/институт, додека петмина испитаници се изјасниле како истражувачи во научни институти.

Структура на примерокот - професори		
	f	%
Универзитетски наставник (професор)	68	89,48%
Декан/продекан	2	2,64%
Раководител на катедра/институт	1	1,32%
Истражувач во научен институт	5	6,85%
ВКУПНО испитаници-професори	76	100%

Полуструктурираните интервјуа се реализираа со 10 претставници на академската заедница меѓу кои има и 3 членови на Одборот за акредитација и евалуација на ВО, поранешен член на Агенцијата за евалуација, член на Сенатот на УКИМ, како и професори на државните ВОИ кои извршувале различни функции - продекан, шеф на катедра, член на комисија за самоевалуација на ВОИ.

4. ИСТРАЖУВАЧКИ НАОДИ

4.1. Високото образование во Република Македонија - кус осврт

Постојат 5 државни универзитети во РМ: Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје (основан во 1949 г.), Универзитетот „Св. Климент Охридски“ - Битола (1979 г.), Државниот универзитет во Тетово ДУТ (2004 г.), Универзитетот „Гоце Делчев“ - Штип УГД (2007) и Универзитетот за информатички науки и технологија „Св. Апостол Павле“ во Охрид (2009); 17 акредитирани приватни високообразовни институции (универзитети и/или факултети) и 1 приватно-јавна непрофитна ВОИ – Универзитетот на Југоисточна Европа во Тетово (Универзитет на ЈИЕ во Тетово) (2001). Покрај отворањето на 2 нови државни универзитети во Штип и Охрид, македонската Влада со посебни закони и подзаконски акти отвори 10 нови факултети во рамки на јавните/државните универзитети меѓу кои Медицински, Ветеринарен и Правен факултет кои спаѓаат во т.н. регулирани професии.

Бројот на студенти и дипломци во терцијарното образование во РМ драматично порасна во периодот 2000 - 2008 (од 37.000 студенти во 2000 г. на 65.500 студенти во 2008 г., додека бројот на дипломирани студенти на 1.000 жители во РМ на возраст од 20 до 29 години порасна од 12.2 во 2000 г. на 26.8 (ИСЦЕД ниво 5 и 6) во 2008 г. (Еуростат, УОЕ).

Според податоците од Заводот за статистика за академската 2011/2012, 84% од универзитетските студенти во Македонија студираат на државните универзитети, додека приватните универзитети учествуваа со 15% во студентското тело на првиот циклус на студии. Со објаснување за масовизација на македонското ВО и негово приближување до студентите, Владата го отпочна проектот „Дисперзирани студии“, отворајќи 48 студиски програми и нови факултети (како дел од веќе постојните ВОИ) во 15 градови низ државата.

„Крајната цел со отворањето на овие дисперзирани студиски програми во градовите надвор од главните кампуси на универзитетите е да се зголеми бројот на дипломирани студенти во државата и да се приближат универзитетите поблиску до руралните места“ (Национален извештај за Болоња, 2009 стр. 3). Нема официјални сегрегирани податоци за бројот на студенти кои студираат во овие градови. Сепак, повикувајќи се на извештајот на Секторот за високо образование при МОН, Ревизорскиот извештај за финансирањето на високото образование и државните универзитети изготвен од државниот ревизор на РМ⁴² вели дека „вкупно 404 студенти во академската 2008/2009 г. 2.039 студенти во 2009/2010 и 2.652 студенти во 2010/2011 академска година се запишаа на дисперзираните студиски програми“ (Ревизорски наоди, стр. 49). Педесет и трите научни институции во РМ се примарно фокусирани на студии од втор и трет циклус.

Според најновите достапни податоци, во 2013/14 студиска година, „функционираат околу 65 активни дисперзирани студиски програми на сите јавни високообразовни установи во Република Македонија каде што има запишани студенти на прв циклус на студии, а кои функционираат во 16 различни града, и тоа: Велес, Битола, Прилеп, Кавадарци, Струмица, Радовиш, Кочани, Свети Николе, Гевгелија, Штип, Скопје, Кичево, Струга, Куманово, Дебар и Тетово“⁴³.

Република Македонија се придружи на Болоњскиот процес во 2003 г. Универзитетите и Владата се обврзаа силно на остварување на клучните цели на Болоња: воведување систем од три циклуси и систем на лесно препознатливи и споредливи дипломи; обезбедување на квалитетот; обезбедување мобилност на студентите, наставниот кадар и професионалците, промоција на европската димензија во ВО.

⁴²Државен ревизор на РМ *Ревизорски наоди*, достапно на:
http://www.dzr.mk/Uploads/71_RU_Finansiranje_Visoko_obrazovanie_Revizorski_naodi.pdf
пристапено на 16.11.2012

⁴³извор: ВМРО-ДПМНЕ (2014) *Отчет* стр.195

4.2. Развојни фази на македонското високо образование и концептот/системот за обезбедување квалитет - историски осврт

Обезбедувањето квалитет (ОК) во македонското ВО е регулирано со првиот Закон за ВО (Службен весник бр. 64/2000) и натаму надградено со новите закони и законски измени (Службен весник бр. 3/2008, 26/2009, 83/2009, 99/2009, 11/2010, 51/2011 и 123/2012). Системот за обезбедување квалитет во македонското ВО е регулиран според „генералниот модел“ за обезбедување квалитет (van Vught & Westerheijden, 1993) кој ги има следниве елементи: 1) Национално тело за ОК, 2) институционална самоевалуација, 3) надворешна оценка од колеги (peer review) и 4) објавени извештаи. Самоевалуацијата се прави од комисиите за самоевалуација (организирани на ниво на факултет и на ниво на универзитет) и извештаите за самоевалуација се доставуваат до Агенцијата за евалуација (додека таа постоеше). Надворешната евалуација и евалуацијата на наставниот кадар (до 2011 г.) беа во мандат исто така на Агенцијата за евалуација. Сегашниот систем за ОК се состои од евалуација (самоевалуација, надворешна евалуација и евалуација на наставниот кадар), од акредитација (на институции и програми) и од рангирање на ВОИ (кое се прави од странска институција).

Развојот на системот за ОК на ВО во РМ може да го поделиме во четири развојни фази:

I. 2000-2008 Фаза на воведување на системот за обезбедување квалитет: Првиот Закон за ВО (Службен весник бр. 64/2000) од независноста на државата за првпат ги вовеле концептите за ОК со релативно јасен мандат и поделба на задачите помеѓу Одборот за акредитација (ОА) и Агенцијата за евалуација (АЕ). Беа направени првични напори за процесите на евалуација да станат составен дел од работата на ВОИ и се одржаа првите обуки за претставниците на комисиите за самоевалуација. Се спроведоа првите надворешни евалуации и првите извештаи од надворешната евалуација беа изготвени од Агенцијата за евалуација;

II. 2008-2010 Фаза на брзо ширење, раст и дисперзија на високото образование наспроти стагнирање во обезбедувањето квалитет:

Овој период беше карактеристичен по рапидниот пораст на бројот на приватни и државни ВОИ; новиот Закон за ВО (Службен весник бр.35/2008) воведо нови промени во двете тела за обезбедување квалитет (Одборот за акредитација и Агенцијата за евалуација) каде што беа избрани/назначени нови членови; се појави тенденција за поголема контрола од државата и поголема централизација на моќта во Владата.

III. 2010 - до октомври, 2011: Фаза на спојување на двете во едно национално тело за обезбедување квалитет, на воведување казни и рангирање на ВОИ:

Новите законски измени (Службен весник бр. 115/2010, 17/2011) доведоа до спојување на Одборот за акредитација и Агенцијата за евалуација во едно национално тело за обезбедување квалитет - Одбор за акредитација и евалуација на високото образование. Се воведо рангирање на универзитетите на секои две години и се направи првото рангирање од страна на шангајскиот Џао Тонг универзитет. Одборот стана придружна членка на ENQA во октомври, 2011, но постојат сериозни пречки кои го оневозможуваат да ги преземе и да ги извршува сите одговорности кои ги предвидува Законот за ВО и да ги исполни критериумите за полноправно членство во ENQA.

IV. Од октомври 2011 до денес: Фаза на пререгулација на високото образование и на сè поголемо зајакнување на улогата на државата.

Со објаснување дека „мора да се спречи купувањето дипломи“ и да се подобри квалитетот на високото образование, во октомври 2014 се најавија, а во јануари 2015 г. се донесоа нови измени во Законот за ВО (Службен весник бр. 10/2015) со кои се воведо т.н. „државен испит“ за студентите на крајот од втора година и пред дипломирање. Како реакција на ваквата политика, крајот на 2014 г. и почетокот на 2015 г. ги обележаа масовни студентски протести водени од т.н. Студентски пленум (подоцна поддржан и од Професорскиот пленум) поради загрозување академски слободи и автономија.

Првата фаза на воведување на системот за обезбедување квалитет во РМ

отпочна со формирање на две национални тела одговорни за обезбедување квалитет во ВО: Одборот за акредитација и Агенцијата за евалуација. Одборот за акредитација (ОА) се основаше на 12 ноември, 2001 како независно тело составено од 15 членови (9 од Интеруниверзитетската конференција, 2 од МАНУ и 4 од Владата). Законот за ВО предвиде ОА да може да формира експертски комисии за специфични цели на акредитација. ОА го информира и му одговара на министерот за образование. Агенцијата за евалуација (АЕ) се формира на 13 декември, 2001 од Одборот за акредитација, составен од 9 членови со 4-годишен мандат избрани по номинации од Интеруниверзитетската конференција. Улогите на Одборот и Агенцијата не беа до крај јасни и нивните мандати понекогаш се преклопуваа. И двете тела беа составени од луѓе од универзитетот кои се наоѓаа во позиција да одлучуваат по акредитација на нивните матични институции. Учеството на студентите се чинеше дека е недоволно и повеќе формално.

Евалуацијата (оценката) се прави преку самоевалуација, надворешна евалуација и евалуација на наставниот кадар. Самоевалуацијата се прави од Комисијата за самоевалуација на ниво на факултет и/или универзитет и извештаите се доставуваат до Агенцијата за евалуација. Надворешната евалуација и евалуацијата на наставниот кадар се прават од Агенцијата за евалуација во соработка со високообразовните институции (ВОИ). Агенцијата ја мониторира работата на акредитираните ВОИ, ги оценува нејзиниот статус и функционирање, квалитетот на наставниот кадар, дава препораки и мерки за подобрување и дава препораки до Одборот за акредитација за одбивање или за доделување акредитација. Процесот на евалуација се повторува на секои пет години. Агенцијата ги доставува извештаите од надворешна евалуација до Одборот, претседателот на РМ, премиерот, министерот за образование, ректорот и/или деканот на евалуираниот факултет/универзитет. Интеруниверзитетската конференција усвои Правилник за евалуација и процедури за евалуација (кои ја дадоа општата рамка за самоевалуација на ВОИ), а Агенцијата усвои насоки за квалитет (кои ја дадоа општата рамка за процедурата на надворешна евалуација) предложена и усвоена од Интеруниверзитетската конференција.

Оваа прва фаза од развојот на концептите за обезбедување квалитет во ВО беше обележана со ентузијазмот на релевантните чинители за обезбедување квалитет (ОК) и со учеството на националните и меѓународните донатори и организации во поддршката на овие нови процеси. Првиот циклус на евалуација почна во октомври, 2002. Надворешната евалуација ја направи Агенцијата за евалуација врз база на преглед од колеги (peer review), тимови составени од национални и меѓународни експерти (луѓе од академијата/универзитетот најчесто од регионот на ЦИЕ). Тимови на ЕУА (European University Association)/ Европската асоцијација на универзитети ја направија првата надворешна евалуација на двата државни универзитети во Скопје и Битола, а нешто подоцна и на Универзитетот на ЈИЕ во Тетово. Студентите (барем формално) беа вклучени во процесот на надворешна евалуација.

Со цел да го помогне првиот циклус на самоевалуација и надворешна евалуација на македонските ВОИ, Агенцијата за евалуација спроведе проект финансиран од донатори кој вклучи обуки и техничка помош. Се реализираа 5 семинари за универзитетски кадар, за членовите на факултетските комисии за самоевалуација со техничка помош од експерти од француската и холандската Агенција за обезбедување квалитет (во тоа време CNE и VSNU), како и ЕУА и Советот на Европа.

Две упатства беа подготвени од Агенцијата за евалуација и Интеруниверзитетската конференција - Упатство за евалуација и за процедурите за евалуација на ниво на факултет/високообразовна институција/истражувачки институти (2002) и Упатство за обезбедување и оценување на квалитетот на високообразовните установи и на академскиот кадар во Република Македонија (Службен весник бр.75/2002) за да им помогне на ВОИ со процесите на евалуација.

Во 2002 - 2004, се изготвија 28 извештаи за самоевалуација за 24 факултети и 4 истражувачки институти, како и сумарен извештај за самоевалуација на УКИМ; 7 извештаи за самоевалуација за 5 факултети, 1 виша школа и 1 истражувачки

институт, како и сумарен извештај за УКЛО; Универзитетот на ЈИЕ во Тетово спроведе процес на самоевалуација и подготви извештај во септември, 2004 г.⁴⁴ Вкупно 40 универзитетски наставници беа вклучени во првата надворешна евалуација на ВОИ на двата универзитети во Скопје и Битола, служејќи како членови на комисиите за оценка (10 од нив беа вклучени во техничките и инженерските науки, 6 во медицинските науки, 14 во општествените науки, 4 во биотехничките, 3 во природните науки и 3 универзитетски професори во хуманистичките науки (Чепујноска, Баумгартл, Доновски и Фрид, 2004). Агенцијата за евалуација и Интеруниверзитетската конференција објавија прирачник составен од упатства за чекорите по извештаите од самоевалуацијата, упатства за оценка/посета од колеги (peer review) и за институции, препораки за натамошно подобрување на процедурите за обезбедување квалитет, како и рефлексивна на вклучените експерти за процесот на надворешна евалуација и на главните евалуациски наоди.

Според опсервациите на еден од интервјуираните, *„Овие пионерски чекори во обезбедувањето квалитет беа веројатно придружени со многу недостатоци, но процесот имаше многу позитивни ефекти на ВОИ за развојот на нивната култура на квалитет - се разви некаква првична експертиза за обезбедување квалитет, се собраа важни податоци за македонското високо образование од ВОИ, додека, пак, универзитетскиот кадар започна да размислува за квалитетот“* (интервју бр. 3 од 13.11.2012).

Втората фаза (брзо ширење, раст и дисперзија на високото образование наспроти стагнирање во обезбедувањето квалитет) дојде како резултат на тенденцијата на Владата за поголема централизација и поголема државна контрола на високото образование. Бидејќи механизмите за надгледување и контрола на високото образование се менуваат според општествените и политичките трендови (Neave & Van Vught, 1991), стана јасно дека македонската Влада не е многу наклонета кон концептот за саморегулација и кон поголема универзитетска

⁴⁴Види: Интеруниверзитетска конференција (2005) *Обезбедување квалитет во ВО во РМ - Поглед од Македонија*

автономија. Се чини дека Владата ја претпочита повеќе „интервенционистичката“ отколку „фасилитаторската“ улога во високото образование.

Законот за високо образование предвиде формирање Совет за развој и финансирање на ВО како највисоко национално стратешко тело одговорно за клучните политики во ВО, системите за поддршка и финансирање на студентите, како и на тие врзани за обезбедувањето квалитет. Во отсуство на Советот за развој и финансирање на ВО и Советот за развој и истражување чие формирање беше одложувано од Владата уште од донесувањето на Законот за високо образование во 2008 г. (Службен весник бр.35/2008), Владата ги презеде улогата и мандатот на Советот да одлучува за потребата од/за сегашните и новите студиски програми и за основањето и финансирањето на постојните и новите државни универзитети во земјава. Иако нормите и стандардите за основање и вршење високообразовна дејност претрпеа промени, тоа не доведе до подобар квалитет туку само отвори простор за спроведување на новите владини проекти. Овој период се карактеризира со рапиден раст на ВО преку отворање нови државни универзитети, факултети и дисперзирани студиски програми низ целата држава од страна на Владата, како и со зголемување на бројот на приватни ВОИ. Еден пример за многуте странични ефекти од овие политики е тоа што во еден момент постоеја 10 правни факултети (4 државни и 6 приватни ВОИ) кои нудат правни студии и консеквентно, го зголемуваат бројот на студенти кои студираат право.

Новиот Закон за ВО (Службен весник бр.35/2008) ги промени бројот и составот на Одборот за акредитација на високото образование со нови членови. Овој Закон исто така овозможи и примена на принципот на молчење на администрацијата и во случаи кога се работи за процедурата на акредитација. Ако ВОИ која поднела барање за акредитација не добие конечно решение/одлука за кредитација во рокот предвиден со Законот, може да смета дека одлуката е позитивна и дека акредитацијата е обезбедена.

Третата, фаза на спојување на двете во едно национално тело за обезбедување квалитет, воведување казни и рангирање на ВОИ: Измените на Законот за ВО

(2010) предвидоа универзитетско рангирање кое треба да биде спроведено од институција „по можност однадвор“ на секои две години. Министерството за образование и наука го ангажираше шангајскиот Цао Тонг универзитет познат по ARWU⁴⁵ рангирањето. Вкупно 19 (државни и приватни) универзитети во земјата беа рангирани врз основа на сет од „19 индикатори за академски перформанс и конкурентност кои ги покриваат клучните аспекти на мисијата на ВОИ како што се наставата, истражувањето и социјалните сервиси“.

Измените и дополнувањата на Законот за ВО од 2011 г. (Службен весник бр. 17/2011) овозможува спојување на двете национални тела одговорни за обезбедување квалитет во ВО – Одборот за акредитација и Агенцијата за евалуација во едно национално тело - Одбор за акредитација и евалуација на ВО. Сепак, ова не одговори на низата отворени прашања врзани за неговата работа и постоење (нејасни и неефективни национални политики и процедури за обезбедување квалитет, недоволни државни ресурси и недостиг на обучен персонал во Одборот за акредитација и евалуација на ВО). Овие прашања се сериозна грижа за капацитетот и идниот институционален развој. Се наметнува прашањето дали и до кој степен Одборот ги задоволува стандардите и е усогласен со упатствата за обезбедување квалитет во ЕНЕА-европскиот високообразовен простор, бидејќи акредитацијата на ВОИ е само една од задачите која Одборот во моментот ги извршува.

Конечно, оваа фаза се карактеризира со воведување казнени одредби и глоби во огромни суми за различни законски прекршувања врзани за обезбедување на квалитетот. На пр., Законот за ВО предвидува казна од 4.000 ЕУР за ВОИ ако не направи самоевалуација, или „ако се користи името на ВОИ без таа да е основана согласно со Законот за ВО“, дополнителни 1.000-1.500 ЕУР за одговорното лице ако резултатите/наодите од самоевалуацијата не се објавени на веб-страницата на ВОИ

⁴⁵Academic Ranking of World Universities достапно на <http://www.shanghairanking.com/>

и 1.000-1.500 ЕУР ако нив не ги достави и за нив не го информира МОН; 5.000-7.000 ЕУР доколку се применува неакредитирана студиска програма. Најдрастичен е примерот на казна од 100.000 ЕУР предвидена за ВОИ/Истражувачки институт ако таа ја попречува работата и одбие да ги обезбеди сите потребни податоци на институцијата која го спроведува универзитетското рангирање.

Четвртата фаза на пререгулација на високото образование и на сè поголемото зајакнување на улогата на државата

се карактеризира со донесените нови измени и дополнувања на Законот за ВО во делот на постапувањето на Одборот и на Државниот просветен инспекторат при акредитација на проект за основање на приватна ВОИ, како и улогата на МОН при издавање решенија за започнување со работа на ВОИ (Службен весник бр. 51/2011). Измените исто така овозможуваат дел од новоакредитираните ВОИ својот проблем со наставен кадар да го решаваат со „позајмици“ на наставен кадар од другите ВОИ (преку обезбедување „изјави“ од најмалку половина од вкупниот број наставници за секоја студиска програма за прва и втора студиска година). Во 2013 г., Одборот донесе ново Упатство за начинот на обезбедување и оценување на квалитетот на високообразовните установи и на академскиот кадар во Р. Македонија (Службен весник бр. 67/2013). Измените и дополнувањата од 2013 г. (Службен весник бр. 15/2013) дополнително ја зајакнаа улогата на државата. Претходно добиено одобрение од страна на МОН стана услов за почеток на постапката за основање на приватна ВОИ, како и за одобрување студиска програма на англиски јазик на универзитетите, пред да бидат барањата доставени/акредитирани од Одборот за акредитација и евалуација. „Член на Одборот [...] може да биде само лице кое исполнува услови за ментор на докторски труд“ (член 70). Истовремено се вовеле регистар на ментори на магистерски и докторски трудови како една од дополнителните задачи која треба да ја извршува Одборот. Уставниот суд на РМ го укина членот од Законот за високото образование кој се однесува на именувањето на претседателот на Одборот за акредитација и евалуација на ВО од страна на Владата на РМ. Со последните измени и дополнувања на Законот за високото образование од јануари, 2015 г. (Службен весник бр. 10/2015) се вовеле т.н. (електронски) државен испит за сите студенти (освен за тие од медицина) од прв

и втор циклус на студии кој треба да го спроведе Одборот за акредитација и евалуација. Овие измени предвидоа и промени во бројот, составот, критериумите и начинот на избор и разрешување на членовите на Одборот (овој пат од страна на Собранието на РМ). Иако изборот на 5 члена од Одборот „кои ќе ја вршат функцијата професионално“ може да се разбере како обид за негова професионализација, обидот да се регулираат многу детали на кои не им е местото во закон, туку треба да се решаваат со подзаконски акти/правилници и интерни процедури (како на пр., висината на платата на ангажираните членови на Одборот), беше опсервиран од голем дел од академската заедница како пререгулација на ВО. Другите членови од овие законски измени кои се однесуваа на дизајнирањето на студиските програми, како и на бројот на објавени трудови со импакт-фактор како критериум за унапредување на универзитетскиот кадар, најголемиот дел од академската заедница ги опсервираше како директен упад и мешање во универзитетската автономија. Како реакција на ваквите политики во ВО, се случија масовни студентски протести поддржани од голем дел од професорите, а студентите прогласија т.н. „автономни зони“ на дел од факултетите. Иницијално започнати како протести против државниот испит, овие протести за првпат од независноста на РМ обединија огромна бројка млади луѓе од различно етничко и социјално потекло и се проширија на протести околу повеќе образовни прашања во високото образование (автономијата на универзитетот, реформите во ВО). Протестите резултираа со преговори и со одложена примена на последните законски измени за две години, период во кој сите чинители се обврзаа да работат заеднички на потполно нов Закон за ВО.

4.3. ПОСЕБНА ХИПОТЕЗА 1

4.3.1. Истражувачки наоди за посебна хипотеза 1

Политиките и практиките за интерно обезбедување на квалитетот на високообразовните институции/универзитетите се делумно усогласени со Европските стандарди и упатства за обезбедување квалитет (ESG) на ENQA дел 1.

Во рамки на првата посебна хипотеза беа анализирани следниве 7 критериуми/ESG-стандарди на ENQA кои се однесуваат на интерното обезбедување квалитет.

ЕСУ 1.1. Политики и процедури за обезбедување квалитет

ЕСУ 1.2. Одобрување, мониторинг и периодично прегледување на програмите и на доделувањето дипломи / квалификации

ЕСУ 1.3. Оценување на студентите

ЕСУ 1.4. Обезбедување квалитет на наставниот кадар

ЕСУ 1.5. Ресурси за учење и поддршка на студентите

ЕСУ 1.6. Информациски системи

ЕСУ 1.7. Јавни информации

Согласно со утврдената методологија, за да дојде до релевантни докази, анализата на документацијата и на секундарните извори на податоци вклучи анализа на делот од Законот за ВО кој се однесува на внатрешните процеси за обезбедување квалитет на ВОИ, како и на следниве јавно достапни информации на веб-страниците на универзитетите: мисијата на универзитетите и основните стратешки правци на развој; статутите на универзитетите; Упатството за самоевалуација од УКИМ до универзитетските членки; постојните стратегии/политики за развој на ВОИ со посебен фокус на обезбедувањето квалитет, како и извештаите за самоевалуација на ВОИ достапни на интернет. Анализата, исто така, ги вклучи наодите од прашалникот за студентите и професорите, како и клучните наоди од полуструктурираните интервјуа кои се однесуваат на внатрешните процеси за обезбедување квалитет.

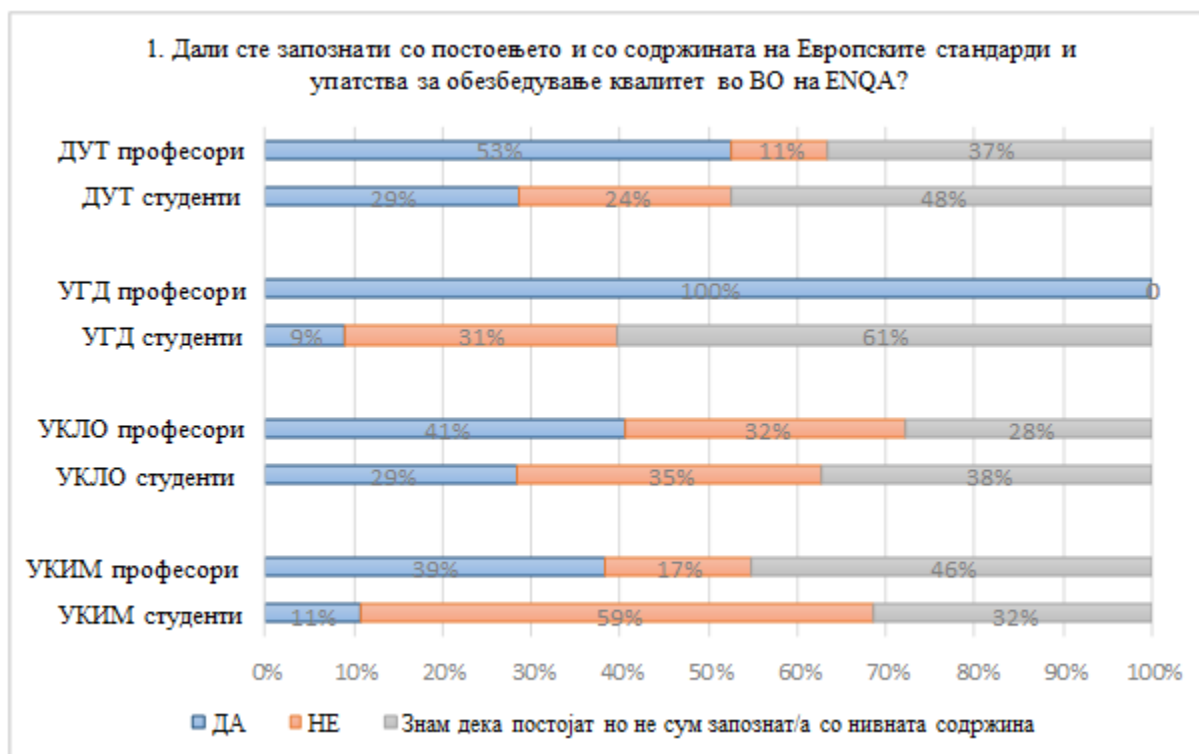
Воведното прашање од прашалникот за студенти и професори имаше за цел да провери дали испитаниците се запознати со постоењето и со содржината на Европските стандарди и упатства за обезбедување квалитет во високото образование на ENQA. На ова прашање одговорија вкупно 308 од 313 испитаници, а 5 испитаници беа без одговор. Збирните статистики покажаа дека 44,6% од професорите одговориле потврдно, наспроти 18,8% потврдни одговори на студентите. 41% од студентите одговориле дека не се запознати, наспроти 18,9% од професорите. Високи 40,2% од студентите, како и изненадувачки високи 36.5% од професорите, одговориле дека знаат дека постојат, но не се запознати со нивната содржина, што може да биде прв индикатор за евентуалната неинформираност, незаинтересираност и/или неможноста за доволно да се информираат студентите и наставниот кадар за овие прашања врзани за обезбедувањето квалитет.

Табела 1: Дали сте запознати со постоењето и со содржината на Европските стандарди и упатства за обезбедување квалитет во ВО на ENQA (Европската асоцијација за обезбедување квалитет во ВО)?(n.1)

одговори	студенти		професори		вкупно	
	f	%	f	%	f	%
ДА	44	18,8%	33	44,6%	77	25,0%
НЕ	96	41,0%	14	18,9%	110	35,7%
Знам дека постојат, но не сум запознат/а со нивната содржина	94	40,2%	27	36,5%	121	39,3%
Вкупно одговорени	234	100%	74	100%	308	100%

Ако ги разгледаме одговорите на ова прашање сегрегирани по универзитети и ако ги изземеме одговорите од професорите од УГД (поради малиот примерок од само 2), ќе забележиме дека најзапознати со ENQA-стандардите и упатства за обезбедување квалитет во ВО се професорите од ДУТ (со 53%), по кои следуваат професорите од УКЛО (со 41%), па наставниот кадар на УКИМ со 39%. 29% од студентите-испитаници од УКЛО и исто толку од ДУТ одговориле потврдно, што е многу пониска фреквенција од таа на професорите. Повеќе од половината испитани студенти од УКИМ (59%) и над третина од испитаните студенти од другите универзитети - УКЛО (35%) и УГД (31%), како и речиси четвртина од студентите-

испитаници од ДУТ (24%) одговориле дека не се запознати со ENQA-стандардите за квалитет. Иако навидум се чини како нормална дистрибуција на фреквенциите од одговорите на професорите на ниво на УКИМ (39% од нив одговориле со ДА), изненадуваат близу половината (или 46% од испитаните професори од УКИМ) кои се изјасниле дека знаат (веројатно само чуле за нивното постоење, м.з.)... но не се запознати со нивната содржина. Исто така се изјасниле и 37% од професорите од ДУТ и 28% од професорите на УКЛО. Вака се изјасниле и дури 61% од студентите на УГД, 48% од студентите на ДУТ, 38% од студентите на УКЛО и 32% од студентите на УКИМ.

Одговорите на ова прашање упатуваат на тоа дека самите универзитети/факултети веројатно не прават доволно за да ја информираат пошироката академска заедница за овие стандарди и насоки за квалитет, иако тие се експлицитно спомнати во Законот за високо образование како рамка за обезбедување квалитет по која ќе се раководи Одборот за акредитација и евалуација во својата работа. Причините за ваквата состојба можат да бидат различни и за нив треба дополнително да се истражува. Ако се гледа во светло на одговорите на второто прашање: Дали досега имавте прилика директно да учествувате во процесите на евалуација на високото

образование?, дистрибуцијата на одговори кореспондира со одговорите на првото прашање за нивната запознаеност со постоењето и со содржината на Европските стандарди и упатства за обезбедување квалитет во високото образование на ENQA.

Речиси половината испитани студенти (49%) и над половината испитани професори (56,6%) или половината од целиот примерок (51%) досега не учествувале во процесите на евалуација на високото образование (и веројатно и затоа не се запознати со ENQA-стандардите и насоките за квалитет, и обратно). 48,7% од студентите биле анкетирани во процесот на самоевалуација на факултетот, 27,6% од професорите биле членови на Комисијата за самоевалуација на факултетот/научната установа, а 9,2% биле членови на Комисијата за самоевалуација на универзитетот. Помеѓу испитаните професори, има 1 што бил член на Комисијата за надворешна евалуација на универзитетот, 3 (биле или во моментот се) членови на Одборот за акредитација и евалуација на ВО и 1 (бил/е) член на комисиите на Одборот за акредитација и евалуација на ВО. Наспроти ова, ниеден од испитаните студенти немал ваква можност.

Табела 2: Дали досега имавте прилика директно да учествувате во процесите на евалуација на високото образование? (п.2.)

одговори	студенти		професори		вкупно	
	f	%	f	%	f	%
ДА, како анкетирани студент во процесот на самоевалуација на факултетот	113	48,7%	0	,0%	113	36,7%
ДА, како член на Комисијата за самоевалуација на факултет/научна установа	3	1,3%	21	27,6%	24	7,8%
ДА, како член на Комисијата за самоевалуација на универзитетот	2	,9%	7	9,2%	9	2,9%
ДА, како член на Комисијата за надворешна евалуација на универзитетот	0	,0%	1	1,3%	1	,3%
ДА, како член на Одборот за акредитација и евалуација на ВО	0	,0%	3	3,9%	3	1,0%
Да, како член во комисиите на Одборот за акредитација и евалуација на ВО	0	,0%	1	1,3%	1	,3%
НЕ, досега не сум учествувал/а	114	49,1%	43	56,6%	157	51,0%
Вкупно	232	100,0%	76	100,0%	308	100,0%

Сегрегирани податоци по универзитети покажуваат дека најголем процент од испитаните студенти од УКИМ (61,4%) учествувале, односно биле анкетирани во процесот на самоевалуација на факултетот, 54,7% од испитаните студенти од ДУТ

како и 40% од испитаните студенти на УКЛО, додека овој процент е значително помал кај испитаните студенти од УГД (25%). Истовремено, најголем дел од испитаните студенти кои се изјасниле дека не учествувале во процесите на евалуација се од УГД (68,7%) УКЛО (58,6%) и ДУТ (45,2%). Испитаните професори, пак, од УКИМ и од УКЛО најмногу учествувале како членови на комисиите за самоевалуација на факултетот/научната установа, а неколкумина биле членови на Комисијата за самоевалуација на универзитетот.

Табела 3: Дали досега имавте прилика директно да учествувате во процесите на евалуација на високото образование?(п.2)

Одговори	УКИМ		УКЛО		УГД		ДУТ	
	С	П	С	П	С	П	С	П
ДА, како анкетиран студент во процесот на самоевалуација на факултетот	54 61,4%	/	28 40,0%	/	8 25%	/	23 54,7%	/
ДА, како член на Комисијата за самоевалуација на факултет/научна установа	2 2,3%	12 37,5%	0	6 27,2%	1 3,1%	1 50%	0	2 10%
ДА, како член на Комисијата за самоевалуација на универзитетот	0	2 6,2%	1 1,4%	1 4,5%	1 3,1%	0	0	4 20%
ДА, како член на Комисијата за надворешна евалуација на универзитетот	0	1 3,1%	0	0	0	0	0	0
ДА, како член на Одборот за акредитација и евалуација на ВО	0	1 3,1%	0	2 9%	0	0	0	0
Да, како член во комисиите на Одборот за акредитација и евалуација на ВО	0	1 3,1%	0	0	0	0	0	0
НЕ, досега не сум учествувал/а	32 36,4%	15 46,8%	41 58,6%	13 59%	22 68,7%	1 50%	19 45,2%	14 70%
Вкупно	88	32	70	22	32	2	42	20

ЕСУ 1.1. Политики и процедури за обезбедување квалитет

Стандард:

Институциите треба да имаат политики и соодветни процедури за обезбедување на квалитетот и стандарди за нивните програми и дипломи/квалификации што ги нудат. Тие исто така треба да се посветени експлицитно на развојот на култура која ја препознава важноста на квалитетот и обезбедувањето на квалитетот во нивната работа. За да го постигнат ова, ВОИ треба да развијат и да спроведат стратегија за континуирано подобрување на квалитетот. Стратегијата, политиките

и процедурите треба да имаат формален статус (да бидат формално усвоени) и да бидат јавно достапни/објавени. Тие, исто така, треба да ја вклучат и улогата на студентите и другите чинители.

Насоки:

Формалните процедури и насоки обезбедуваат рамка во која ВОИ можат да ја развијат и мониторираат ефективноста на системите за обезбедување квалитет. Тие помагаат да се обезбеди доверба на јавноста во институционалната автономија. Политиките содржат изјави за намерите и основните начини со кои тие намери, односно политики се остваруваат. Упатства за процедурите можат да дадат корисни референтни точки за тие кои треба да ги знаат практичните аспекти за спроведување на процедурите.

Изјавата за политиката се очекува да ги вклучи:

- врската помеѓу наставата и истражувањето во институцијата;
- стратегијата на институцијата за квалитет и стандарди;
- организацијата на системот за обезбедување квалитет;
- одговорностите за катедрите, високите школи, факултетите и другите организациски делови, како и на индивидуалците за обезбедување на квалитетот;
- вклученоста на студентите во обезбедувањето на квалитетот;
- начините на кои политиките се спроведуваат, се мониторираат и се ревидираат.

Реализацијата на европски високообразовен простор (ЕНЕА) зависи примарно од посветеноста на сите нивоа на институцијата, за да се осигура дека студиските програми имаат јасни и експлицитни очекувани исходи/резултати; дека универзитетскиот кадар е подготвен, волен и способен да ја даде потребната поддршка за настава и учење што ќе им помогне на студентите да ги постигнат овие исходи; и дека постои целосно, навремено и конкретно/опипливо признавање на придонесот од работата на универзитетскиот кадар кој покажува посебна

извонредност, експертиза и посветеност. Сите ВОИ треба да се стремат кон подобрување и унапредување на образованието кое тие им го нудат на нивните студенти.

Докази и анализа за ЕСУ 1.1. Политики и процедури за обезбедување квалитет

Анализата на документацијата и на секундарните извори на податоци покажа дека сите државни универзитети експлицитно или имплицитно ја препознаваат важноста на квалитетот и обезбедувањето на квалитетот во нивната работа, како и вклученоста и улогата на студентите и другите чинители и тоа е повеќе или помалку отсликано во нивната мисија, визија, како и статут, правилници, упатства и извештаи за самоевалуација.

Мисијата на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ е, покрај другото, тој да биде: „универзитет кој развива доживотно и континуирано образование“, како и „универзитет определен за постигнување на европските норми и стандарди во сите области на своето дејствување“. Иако е нејасно за кои области на дејствување се мисли и иако квалитетот не е експлицитно посочен, овој дел од мисијата имплицира на тоа дека европските норми и стандарди се однесуваат и на квалитетот.

Во последниот извештај за самоевалуација за периодот 2010 - 2013, „управувањето и унапредувањето на квалитетот“ се наведени како една од непосредните цели за остварување на визијата и мисијата кои УКИМ ги утврдил со својот Стратегиски план (стр. 8). Иако планот е референциран како прилог 26 на документот, прилозите не се јавно достапни на веб-страницата на УКИМ, како што е тоа случај на пр. со прилозите на претходните извештаи за самоевалуација кои беа јавно достапни. Управувањето и унапредувањето на квалитетот УКИМ планира да ги направи преку „воведување стандарди и директиви согласно со заедничката рамка за обезбедување квалитет во ВО, сертификација и акредитација на единиците и лабораториите, воведување систем за корективни мерки при следењето и управувањето со квалитетот, како и континуирана оценка на системите на интерна контрола преку активностите на Единицата на внатрешна ревизија на УКИМ“ (стр. 8). Акциониот

план на УКИМ за 2012/13-2015/16 (назначен како прилог 27 од извештајот) не е исто така јавно достапен, па останува нејасно што значи точно ова, кој и на каков начин тоа ќе го постигне.

Со Упатството за самоевалуација и обезбедување и оценување на квалитетот на единиците на Универзитетот донесено од Универзитетскиот сенат на 30.04.2013 г. на УКИМ, покрај целите и насоките на самоевалуацијата, се пропишуваат/уредуваат сет важни прашања врзани со процесот на самоевалуацијата и со обезбедувањето квалитет генерално, како што се: „основите за вршење самоевалуација, оценувањето на академскиот кадар и квалитетот на наставно-образовниот процес; бројот и составот на комисиите за самоевалуација; самоевалуациската постапка; насоките на самоевалуацискиот процес; насоките за содржината и подготвувањето на евалуацискиот извештај...[.] ...мерките што треба да се преземат според евалуациските резултати и објавување на самоевалуацискиот извештај.

Анализата на документацијата, која вклучи проверка на формално усвоените документи и политики на македонските високообразовни институции достапни јавно на нивната веб-страница,⁴⁶ покажа дека Правниот факултет „Јустинијан Први“ е првиот и веројатно единствен факултет чиј Наставнички совет усвои свое Упатство за евалуација уште на 14.07.2005 година. Се чини дека УКИМ ги користеше екстензивно искуството и насоките од ова упатство на Правниот факултет при изготвувањето на Упатството за самоевалуација и обезбедување и оценување на квалитетот за целиот Универзитет. Факултетот за електротехника и информациски технологии (ФЕИТ, УКИМ) има своја изјава/политика за квалитет која датира од 12.09.2013 г. и која покрај тоа што накусо ги опишува принципите врз кои го темели својот систем за квалитет, посочува дека: „ФЕИТ периодично извршува контрола на политиката, функционирањето на системот за управување со квалитет, поставувањето и исполнувањето повисоки критериуми за квалитет“.

Упатството на УКИМ содржи вкупно шест глави (покрај општиот дел кој ги посочува целите на самоевалуацијата, втората глава се фокусира на основите на

⁴⁶Види повеќе на www.pf.ukim.edu.mk пристапено на 23.03.2014

самоевалуацијата, третата на обезбедување и оценување на квалитетот на наставниот кадар, четвртата за комисиите за самоевалуација, петтата за самоевалуацискиот процес и завршните одредби во шестата глава). Упатството дефинира три цели кои се врзани исклучиво за самоевалуацијата (да обезбеди краток и содржаен преглед на единиците, анализа на слабите и јаките страни како основа на самоевалуацијата на УКИМ и за „надворешна евалуација“ која ја врши Одборот за акредитација и евалуација на ВО). Упатството исто така експлицитно вели дека: „извештајот за самоевалуација се пишува за интерни потреби за единицата и на Универзитетот и за екстерни потреби - за надворешна евалуација“ (глава три). Вака дефинираните цели на самоевалуацијата, како и ваквото разбирање на употребната вредност на извештајот на самоевалуација упатуваат на тоа дека процесот на самоевалуација повеќе се перципира како технички процес кој е во функција на надворешната евалуација од Одборот, отколку во функција на универзитетот кој треба да го искористи за соочување и анализа на сопствените недостатоци и за подобрување. Сепак, постоењето на ваквото упатство имплицира сериозна заложба на УКИМ за да се занимава со прашањето на квалитетот и претставува позитивен чекор кон градење култура на квалитет.

Упатството таксативно посочува податоци и индикатори (иако никаде во документот не се назначени како индикатори, м.з.) според кои треба единицата на универзитетот да ги оцени сите аспекти од своето дејствување (за студиските програми, наставно-научниот кадар, наставно-образовната дејност, студентите, просторно-материјалните ресурси, логистиката - овде се мисли на студентските сервиси од типот на студентски служби и библиотеки; надворешна соработка, научноистражувачка дејност и финансирањето).

Улогата на студентите е напомената во завршните одредби каде што се вели дека „во постапката за самоевалуација се зема предвид и оценката од страна на студентите“ и истовремено се дава модел на студентска анкета што единиците задолжително треба да ја спроведат. Бидејќи Упатството е наменето примарно да го помогне само процесот на самоевалуација на единиците на Универзитетот и не претендира да служи како генерално упатство за интерно обезбедување на квалитетот, тоа не

содржи насоки за начините на кои политиките се спроведуваат, се мониторираат и се ревидираат. УКИМ нема организациска единица, центар или каква било друга организирана форма која се занимава со квалитетот како што го има тоа на пр. Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип, но член 308 параграф 1 од Статутот на УКИМ отвора можност да формира и таква организациска единица. Сепак, она што се чини поважно од формирање на какви било засебни центри е одредувањето на одговорностите за катедрите, високите школи, факултетите и другите организациски делови, како и на индивидуалците за обезбедување на квалитетот, како клучен дел од културата на развивање и постојано унапредување на квалитетот во една институција.

Основната мисија, пак, на Универзитетот „Св. Климент Охридски“ - Битола е „квалитетно образование на млади кадри во квалификувани и компетентни стручњаци спремни да конкурираат на националниот и меѓународниот пазар на труд“, кој, меѓу другото, треба да претставува „академска заедница на слободни поединци: наставници, истражувачи, студенти [...]“; Универзитет со висок степен на внатрешна институционална соработка и координација; Универзитет со обезбеден квалитетен наставно-научен процес; транспарентен кон надворешниот свет; и Универзитет со успешно имплементирани европски и интернационални стандарди.

Позиционирајќи се како универзитет чија мисија се „промовирање и развивање на научните дисциплини застапени во студиските програми, согласно со потребите на регионот и државата“ [...] ...како и „развивање и унапредување на моралните вредности на академската заедница“, Универзитетот „Гоце Делчев“ - Штип (УГД) е единствен универзитет кој во дадениот момент на истражување има на својата веб-страница објавено изјава за квалитет, како и формално прифатена (засебна) политика за формирање на Центар за квалитет со дефинирана визија и мисија, со јавно објавен правилник за организација и работење на тој центар, како и органограм на центарот. Мандатот на Центарот за квалитет е „да развива постапки за внатрешна и надворешна евалуација, методи за истражување на различни аспекти на квалитетот на образованието, поттикнување и организирање на постојани трибини и дискусии

за квалитетот и ширење на културата на квалитетот во академската и неакадемската јавност, дефинира стандарди и критериуми за квалитетно функционирање на единиците на Универзитетот, спроведува анализа и собира повратни информации за квалитетот на сите корисници; координира и спроведува анкети на студенти и наставници, обработува резултати, истражување на причини за неквалитетно, неефикасно и долго студирање“ (член 155 од Статутот на Универзитетот). Објаснувањето на веб-страницата на УГД⁴⁷ за работата на Центарот за квалитет е дека тој „собира и анализира податоци за внатрешна и надворешна евалуација на наставничкиот кадар и врши мониторинг на имплементираниите процедури со кои ќе се осигуруваат неопходните компетенции на персоналот кој се регрутира или назначува“, што експлицитно укажува на задачи врзани за квалитетот на наставниот кадар и на унапредувањето на нивните наставни вештини и капацитети. Согласно со член 4 од Правилникот за организацијата и работата на Центарот за квалитет, „Центарот за обезбедување на квалитетот, во соработка со Ректорската управа, дефинира и развива формални политики и процедури, кои обезбедуваат рамка во која високообразовната институција може да го развива и мониторира системот за обезбедување на квалитет (СОК). Политиките треба да содржат изјави со намери и основни начини на кои целите ќе бидат постигнати“. Овој член имплицира дека УГД има развиено или барем има рамка врз основа на која ќе развие интерни формални процедури и политики за обезбедување квалитет.

Иако постоењето на Центар за квалитет само по себе не го гарантира/обезбедува квалитетот и иако не постојат јавно достапни документи и извештаи од УГД од кои ќе може да се видат активностите и постигнувањата на овој Центар, сепак ваквиот потег укажува на посветеност на прашањето за квалитет и треба да се сфати како позитивен исчекор во процесот на постепено градење на култура на квалитет.

Нејасно е која е мисијата на Државниот универзитет во Тетово (нема информација; пристапено на веб-страницата на универзитетот на 29.03.2014 г.)

⁴⁷Види: <http://cok.ugd.edu.mk/index.php/pravilnik-na-centarot> пристапено на 29.03.2014

Во ниеден од документите кои беа предмет на анализа кај универзитетите не беа напоменати одговорностите за катедрите, високите школи, факултетите и другите организациски делови, како и на индивидуалците за обезбедување на квалитетот, ниту, пак, начините на кои политиките се спроведуваат, се мониторираат и се ревидираат.

Бројот на студенти се разликува и варира (3 студенти на УКИМ и УГД и 2 на УКЛО во комисиите за самовалуација на универзитет) и по 2 студенти во комисиите за самовалуација на единица на сите универзитети (освен УКЛО каде што има 1 и ДУТ за кој информациите не се воопшто достапни). И покрај варијациите, вклученоста на студентите во обезбедувањето на квалитетот е формално уредена и загарантирана со универзитетските статuti.

Интересно е да се забележи дека три од четирите испитани универзитети (УКИМ, УКЛО и УГД) имаат сертифициран систем за управување со квалитетот според меѓународниот стандард ISO 9001:2008 и тоа го нотираат во своите извештаи за самовалуација. УКИМ го има тоа во делот на управување, додека „Факултетот за електротехника и информациски технологии го поседува истиот систем за управување со квалитет во сите области на дејствување: управување, настава, научноистражувачка работа и апликативна дејност“. Извештајот за самовалуација на УКИМ за периодот 2010/11-2012/13 исто така нотира дека ваквата постапка на сертификација според ISO-стандардите за квалитет е во тек „на поголем број факултети [...], што несомнено придонесува за подигнување на квалитетот на нивното работење“ (стр. 23). Овој систем за менаџмент на квалитет е имплементиран на УКЛО⁴⁸ од 2007 година, а на УГД меѓународниот стандард ISO 9001:2009 од 2013 г.

За да се провери мислењето на испитаниците околу присутноста и степенот на усогласеност на нивната матична БОИ со ENQA-стандардите за интерно оценување

⁴⁸Извор: <http://www.uklo.edu.mk/news/view/686> Пристапено на 15.03.2015

и обезбедување квалитет, испитаниците во прашалникот требаше да се изјаснат за сет тврдења на скала на согласност ДА, ДЕЛУМНО, НЕ и НЕ ЗНАМ.

Првото од овие тврдења/изјави е директно поврзано со ENQA-стандардот ЕСУ 2.3.1. Политики и процедури за обезбедување квалитет. Така, со тврдењето *Мојата високообразовна институција (ВОИ) има јавно објавена стратегија/политика за подобрување на квалитетот која е достапна за сите (студенти, универзитетски кадар, јавност)* се согласија 26.9% од вкупно испитаните студенти, наспроти 35,6% од испитаните професори. Нешто повоедначени одговори имаат испитаниците студенти и професори кај делумната согласност со ова тврдење (29,5% од студентите и 26% од професорите). Со ова тврдење не се согласиле 14,1% од студентите и 19,2% од професорите, а дека не знаат се изјасниле 29,5% од студентите и 19,2% од професорите. Сепак, податоците за вкупните одговори покажуваат речиси идентичен процент на ДА (29%), ДЕЛУМНО (28,7%) и НЕ ЗНАМ (27%) одговори.

Табела 4. Мојата високообразовна институција (ВОИ) има јавно објавена стратегија/политика за подобрување на квалитетот која е достапна за сите (студенти, универзитетски кадар, јавност). (п.4.1)

Категорија	Одговори				Вкупно
	да	делумно	не	не знам	
Студент	63 26.9%	69 29.5%	33 14,1%	69 29.5%	234 100%
Професор	26 35,6%	19 26,0%	14 19.2%	14 19.2%	73 100%
Вкупно	89 29,0%	88 28,7%	47 15,3%	83 27,0%	307 100%

$$\chi^2 = 4,806; df = 3; p > 0.05$$

Статистичкиот тест кај општите дистрибуции покажа дека разликите во мислењата на студентите и професорите не се статистички значајни ($p > 0,05$). Но, сегрегираниите податоци по универзитети покажуваат статистички значајна разлика ($p < 0.01$) само кај испитаниците од ДУТ (види Табела 4.1. од анекс 7). Само 4,77% од студентите од овој универзитет знаат, односно се согласиле дека нивната ВОИ има јавно објавена стратегија/политика за подобрување на квалитетот која е достапна за сите, наспроти 55% од испитаните професори; 25% од професорите и 21,43% од студентите се изјасниле дека има делумно, а 16,67% од студентите и 5% од

професорите се изјасниле дека нивната ВОИ нема ваква стратегија. Ваквите одговори, како и високиот процент на студенти (57,15%) кои се изјасниле дека не знаат укажуваат на тоа дека ДУТ има некакви политики/стратегија за кои добар дел од професорите се информирани, но не и студентите.

Заклучок: Постои ДЕЛУМНА УСОГЛАСЕНОСТ со ESG1.1. Политики и процедури за обезбедување квалитет

1.2. Одобрување, мониторинг и периодично прегледување на програмите и на доделувањето дипломи/квалификации

Стандард:

Институциите треба да имаат формални механизми за одобрување, периодично прегледување и мониторинг на нивните програми и на доделувањето дипломи/квалификации.

Упатства:

Довербата на студентите и на другите чинители во високото образование е веројатно да биде воспоставена и одржана преку ефективни активности за обезбедување квалитет кои се сигурни дека програмите се добро дизајнирани, редовно мониторирали, периодично прегледани, со што се осигуруваат постојана релевантност и актуелност.

Обезбедувањето квалитет на програмите и на квалификациите/дипломите се очекува да вклучи:

- развивање и објавување на експлицитни очекувани исходи од учењето/студирањето;
- посебно внимание на курикулумот, како и дизајнот и содржината на програмата;

- специфични потреби за различните начини на испорака (пр. редовен студент, вонреден студент, учење на далечина, е-учење) и видови високо образование (пр. академско, стручно, професионално);
- достапност на соодветни ресурси за учење;
- формални процедури за одобрување на програма од тело различно од тоа за настава;
- мониторинг на напредокот и постигнувањата на студентите;
- редовни периодични прегледи на програмите (вклучително и на надворешните членови на комисијата),
- редовно добивање повратна информација од работодавците, претставниците на пазарот на труд и на други релевантни организации;
- учество на студентите во активностите за обезбедување квалитет.

Докази и анализа за ЕСУ 1.2. Одобрување, мониторинг и периодично прегледување на програмите и на доделувањето дипломи/квалификации

Анализата на јавно достапните документи на нивните веб-страници покажа дека високообразовните институции на државните универзитети имаат формални механизми за одобрување на нивните програми.

Дека тоа е навистина така се согласија безмалку половината од вкупно испитаните професори (46,7%), наспроти 25,7% од испитаните студенти со прашалникот. Со ова тврдење делумно се согласија 34,7% од професорите и 27,8% од студентите. Прилично голема фреквенција на „не знам“ одговори има кај студентите (третина од испитаниците) наспроти 9,3% од професорите.

Табела 5: ВОИ има механизми за интерно одобрување, мониторинг и периодично разгледување (интерна оценка) на студиските програми и дипломите/звањата/квалификациите што ги нуди за студентите (п.4.2.)

	Одговори	
--	----------	--

Категорија	да	делумно	не	не знам	Вкупно
Студент	59 25,7%	64 27,8%	37 16,1%	70 30,4%	230 100%
Професор	35 46,7%	26 34,7%	7 9,3%	7 9,3%	75 100%
Вкупно	94 30,8%	90 29,5%	44 14,4%	77 25,2%	305 100%

$$\chi^2 = 20,764; df = 3; p < 0.01$$

Статистичкиот тест со дистрибуциите кај збирните податоци за ова тврдење покажа статистички значајна разлика помеѓу мислењето на студентите и професорите ($p < 0.01$), додека, пак, податоците сегрегирани по универзитети (види Табела 4.2. од анекс 7) покажаа статистички значајна разлика ($p < 0.01$) само кај испитаниците од ДУТ. 40,48% од студентите (наспроти 0% од испитаните професори) од овој универзитет сметаат дека кај нив нема механизми за интерно одобрување, мониторинг и периодично разгледување на студиските програми и квалификации. Најголемите фреквенции на потврдни одговори кај другите универзитети отпаѓаат на професорите од УКЛО (со 52, 38%), па потоа од УКИМ (37,50%), додека кај студентите паѓаат в очи 36,67% од испитаните студенти од УГД Штип кои на ова прашање/тврдење одговориле со „не знам“. Едно од можните толкувања на ваквите одговори е дека постоењето на засебен Центар за квалитет на УГД не мора да значи и поголема информираност на академската заедница од овој универзитет ниту, пак, поголема ефикасност во интерните политики и практики врзани за квалитетот.

Според член 104 од Законот за ВО, Сенатот на Универзитетот е органот што ги усвојува студиските програми од прв, втор и трет циклус и студиските програми за усовршување по предлог на Наставно-научниот совет на ВОИ, а Одборот за акредитација ги акредитира. Согласно за студиските програми кои се финансираат од Буџетот на РМ дава Владата, по претходно мислење на Советот за развој и финансирање на ВО (кој не постои, м.з.), додека за студиските програми на приватните ВОИ, согласност и решение за почеток со работа дава МОН по претходна акредитација од ОЕА (член 104).

Според Правилникот на УКИМ за донесување студиски програми (јули, 2009), патот на предлагање, проследување и одобрување на програма (од предлагањето до излегувањето на предлогот од Универзитетот) се состои од неколку чекори и тела и се чини прилично долг. Постапката почнува од наставно-научните совети на единиците (на ВОИ) на Универзитетот кои ги предлагаат студиските програми, па продолжува до Одделението за настава на Универзитетот, па Комисијата за настава на УКИМ, па Ректорската управа, па Сенатот на Универзитетот. Овој процес подразбира можност предлогот да се врати на доработка доколку има „стручни неправилности“, но исто така подразбира и добивање позитивно мислење од овие тела пред да се проследи до Одборот за акредитација на натамошна постапка и одобрување.

Видовите студиски програми (пр. академски, стручни, професионални), како и различните начини на испорака (редовен, вонреден студент, далечинско учење, е-учење, студиски програми во функција на доживотното учење) се регулирани со Законот за ВО, а се допрецизирани со статутите и правилниците на универзитетите за запишување студенти и за студирање.

ВОИ имаат јавно објавени очекувани исходи од учењето за сите студиски програми и за сите циклуси на образование што ги нудат со број на предмети и часови.

Над 60% од испитаните студенти и професори со прашалникот се изјасниле дека нивните *ВОИ имаат или делумно имаат јавно објавени резултати/исходи од учењето (learning outcomes) на сите студиски и предметни програми што ги нудат*. Речиси 40% од студентите и речиси исто толку (38,7%) од професорите се согласиле со ова, а прилично рамномерна дистрибуција има и кај „не“ и „не знам“ одговорите.

Табела 6: *ВОИ има јасно опишани и јавно објавени резултати/исходи од учењето (learning outcomes) на сите студиски и предметни програми што ги нуди (п.4.3.)*

Категорија	Одговори				Вкупно
	да	делумно	не	не знам	
Студент	92 39,7%	55 23,7%	40 17,2%	45 19,4%	232 100%
Професор	29	20	13	13	75

	38,7%	26,7%	17,3%	17,3%	100%
Вкупно	121	75	53	58	307
	39,4%	24,4%	17,3%	18,9%	100%

$$\chi^2 = ,345; df = 3; p > 0.05$$

Статистичкиот тест на збирните дистрибуции за ова тврдење во прашалникот покажа дека разликите во мислењата на студентите и професорите не се статистички значајни ($p > 0,05$). И тука, како и кај претходното прашање, податоците сегрегирани по универзитети (види Табела 4.3. од анекс 7) покажаа статистички значајна разлика ($p < 0.05$) само кај испитаниците од ДУТ, додека нема статистички значајна разлика кај другите универзитети. 33% од испитаните студенти од ДУТ се изјасниле дека имаат или делумно го имаат ова, наспроти 60% од професорите. Причините за големата дискрепанца во одговорите од овој универзитет заслужуваат внимание и дополнителна анализа. Кај другите универзитети отстапува високата фреквенција од „да“ одговори кај студентите (со 57,36%) и кај професорите (со 66,67%) од УКЛО, 45,46%, „да“ одговори кај студентите од УГД и 31,46% кај студентите од УКИМ. Најкритични со најмногу „делумно“ (34,38%) и „не“ (со 31,24%) одговори се професорите од УКИМ. Кога ваквите одговори од УКИМ беа споделени со интервјуираните, преовладуваа коментарите дека *„критичноста кај УКИМ е веројатно најголема бидејќи според мене тука се најголеми свеста и знаењето за тоа што треба уште да се направи а не е направено“* (интервју бр. 2 од 09.11.2012).

Динамиката со која ВОИ навистина ги следат, односно ги прегледуваат предметните и студиските програми и прават нивна промена беше дополнително проверена и преку едно од прашањата кое им беше поставено само на професорите (означено во прашалникот со бр. 17). Според одговорите претставени во табелата дадена подолу, третина од испитаните професори признаваат дека тоа го прават само кога треба да направат усогласување со новите измени на Законот за ВО (и ваквите одговори со 52,4% доминираат кај УКЛО), речиси 22% се изјасниле дека тоа го прават еднаш во семестар (тука преовладуваат одговорите на професорите од ДУТ), 20,5% се изјасниле дека го прават еднаш на секои три години кога прават самоевалуација (доминираат одговорите на професорите од УКИМ и ДУТ), додека 19,2% одговориле

дека тоа го прават еднаш годишно (каде што се доминантни одговорите на професорите од УКИМ).

Табела 7: Колку често ги прегледувате предметните и студиските програми и правите нивна промена? (само еден одговор) САМО ЗА ПРОФЕСОРИТЕ (п. 17)					
	УКИМ	УКЛО	УГД	ДУТ	ВКУПНО
Еднаш во семестар	5 16,7%	2 9,5%	0 0%	9 45,0%	16 21,9%
Еднаш годишно	8 26,7%	4 19,0%	0 0%	2 10,0%	14 19,2%
Еднаш на секои три години кога се прави самоевалуација	8 26,7%	1 4,8%	1 50,0%	5 24,0%	15 20,5%
Само кога треба да направиме усогласување со новите измени на Законот за ВО	7 23,3%	11 52,4%	0 0%	4 20,0%	22 30,1%
Друго	2 6,7%	3 14,3%	1 50,0%	0 0%	6 8,2%
Вкупно	30 100,0%	21 100,0%	2 100,0%	20 100,0%	73 100,0%

Студентите преку студентската анкета имаат можност да дадат мислење за квалитетот, јасноста, мотивираноста и начинот како наставниот кадар го предава/пренесува материјалот, но не и за дизајнот на курикулумот и содржината на програмата.

Во само некои од самоевалуациските извештаи (обично од техничките науки) има обиди да се даде преглед за тоа каде се вработуваат нивните дипломци, но ниедна ВОИ не посочила дека има начини/востановена процедура за редовно прибирање на повратна информација од работодавците, претставниците на пазарот на труд и др. Дека ВОИ навистина сè уште нема воспоставени механизми и востановена практика за прибирање повратни информации од работодавците за квалитетот на нивните дипломирани студенти, говорат и одговорите на прашањето кое им беше поставено само на професорите. Како што се гледа од подолната табела, високи 83,33% од испитаните професори одговориле дека немаат таква практика, а само 16,66% се изјасниле дека имаат такви механизми. Одговорите на професорите по универзитети незначително се разликуваат и секаде покажуваат високи 80% „не“ одговори.

Табела 8: Дали вашата ВОИ има механизми/има воспоставено практика за прибирање повратни информации од работодавците за квалитетот на вашите дипломци? (само еден одговор) САМО ЗА ПРОФЕСОРИТЕ (п.16)
--

	УКИМ	УКЛО	УГД	ДУТ	ВКУПНО
ДА, _____	4 13,3%	4 20,0%	0 0%	4 20,0%	12 16,66%
НЕ	26 87,7%	16 80,0%	2 100,0%	16 80,0%	60 83,33%%
Вкупно	30 100,0%	20 100,0%	2 100,0%	20 100,0%	72 100%

Анализата на легислативата (нови закони за високо образование или измени и дополнувања на Законот) покажа многу чести и многу бројни промени кои се однесуваат на студиските програми. Така во периодот од 2008 до јануари 2015 г., Владата донесе 6 законски измени кои изискуваа од ВОИ постојани нови интервенции во студиските програми и нови поднесоци за акредитација, односно реакредитација на новите/ревидираните студиски програми.

Иако академската слобода опфаќа, покрај другото, и „слобода на студирањето, утврдувањето на правилата на студирање, облиците и видовите на наставно-образовните дејности и на проверката на знаењата на студентите; слобода на избор на студиските програми и содржината на одделните предмети, како и подготвување на учебници и други учебни помагала, [како и] слобода на изборот на методот на интерпретирање на наставните и уметничките содржини“ (член 12 од Законот за високо образование, Службен весник 35/2008 од 14.3.08), со овој Закон за ВО државата го регулираше и соодносот на задолжителните и изборните предмети - учеството на задолжителните наставни предмети „да не надминува 50% од бројот на предметите на студиската програма“, додека студентите самостојно ги избираат изборните предмети „од редот на сите наставни предмети застапени на единицата на универзитетот“ (член 99). Во истата 2008 г., следуваа дополнителни измени на Законот за ВО (Службен весник бр. 103/2008) со кои се регулираше „10% од задолжителните и 10% од изборните предмети од секоја студиска година, да се изведуваат преку клиничка настава“, на начин и под услови на организирање кои ги пропишува министерот (со примена од 15 септември, 2010 г.).

Со Измените на Законот, пак, од 2009 г. (Службен весник 26/2009) од 24.02.2009 повторно се измени соодносот помеѓу задолжителните и изборните предмети и се зголеми учеството на задолжителните предмети на 75% од бројот на предметите на студиската програма.

Измените на Законот за ВО од 2011 г. (Службен весник 17/2011 од 11.2.2011) по третпат интервенираа во промената на студиските програми, менувајќи го соодносот 60% задолжителни наставни предмети, 30% изборни застапени на единицата на универзитетот и „10% изборни наставни предмети коишто студентите самостојно ги избираат од листа на слободни изборни предмети предложена од секоја единица на универзитетот посебно“ (член 8). Со овој член исто така се предвиде Регистар за високообразовни квалификации кој ќе го води Министерството за образование.

Овие законски измени исто така предвидоа дека „студиската програма за докторски студии се евалуира најмалку на секои три години“ (член 7) без назнака дали се мисли на надворешна евалуација од Одборот или се мисли на периодично прегледување од страна на Наставничкиот совет и другите тела надлежни за студиските програми. Со член 9 од овие измени „на високообразовната установа наставата за најмалку две студиски програми за прв циклус на академски и стручни студии и најмалку четири студиски програми за втор циклус на академски и стручни студии задолжително се изведува и се полага на англиски јазик“.

Петтите по ред измени на Законот за ВО од 2013 г. (Службен весник 15/2013 од 25.1.13) наметнаа уште една нова обврска за универзитетите. Од нив се очекува да склучат најмалку два договора за соработка и најмалку два договора за двојна диплома (double degree) или заедничка студиска програма (joint degree) „со универзитет од првите 500 високо рангирани универзитети согласно со Шангајската листа, односно 100 најдобро рангирани универзитети по МБА- програма, како и акредитирана високообразовна установа на еден од првите 200 најдобро рангирани универзитети од соодветното научно подрачје, согласно со шангајскиот Џио Тонг универзитет, US News and Report и Times Higher Education Supplement-World University Ranking“. Со член 20, пак, се донесе уште една измена и уште едно барање

врзано за изборните предмети и во нив „задолжително [треба] да се вклучат предмети од областа на претприемаштво и иновации на оние факултети каде што се изучуваат овие предмети“. Со член 21 им се наметна на ВОИ обврска за да организираат „различни облици на неформално учење и тоа најмалку по два курсеви/обуки годишно по студиска програма“. Со овие законски измени (член 22), се предвидува и одобрување на „програма од тело различно од тоа за настава“, односно од страна на „Одборот за акредитација и евалуација [кој] одобрува студиска програма на англиски јазик на универзитетите, врз основа на прибавено позитивно мислење од министерството надлежно за работите од областа на високото образование“. Конечно, со овие измени се регулираше времетраењето на дел од регулираните професии (медицинските студии)

Новите измени на Законот за ВО од 14.01.2015 г. наметнаа нови контроверзни барања од универзитетите. Со измените на член 94, се предвидува „содржината на студиската програма за првиот циклус на академски студии... [] да има најмалку 80% совпаѓање на содржините и исходите од учењето со иста или слична студиска програма“, која се изведува на еден од првите 50 рангирани универзитети на Шангајската листа на универзитети од соодветната област. Законот прави исклучок за студиските програми од прв циклус на правните науки, каде што дозволува да има најмалку 60% совпаѓање „со студиската програма која се изведува на европски универзитет... [] кој е на првите 20 места од соодветната област на ранг-листата“. Овој член единствено „не се применува на студиските програми од областа на уметностите, националната историја и лингвистиката“.

Со овие измени се пропишува и што треба најмалку да содржи студиската програма за прв циклус (на пр. покрај другите работи, таа треба да содржи и „европска димензија на студиската програма преку компаративно прикажување на содржините со исти или слични студиски програми од најмалку три релевантни универзитети“). Истовремено, на ОАЕ му се даваат дополнителни ингеренции да ги уредува „посебните услови за организирање, изведување и содржината на студиските програми за прв циклус на академски студии по научни полиња“ ... [] врз основа на

претходна согласност од Владата на РМ (член 94). Одборот, исто така, „дава согласност на академскиот назив, по претходно мислење од министерот“.

Бидејќи најголемиот дел од првите 50 рангирани универзитети на Шангајската листа отпаѓа на американски универзитети кои припаѓаат на потполно различен образовен систем од нашиот, тоа ги става законските измени за процентот на совпаѓање со студиските програми од овие универзитети во колизија со „европската димензија на студиската програма“. Овие законски измени се истовремено спротивни на фундаменталните принципи на академската автономија дадени во Магна карта универзитатум од 1988 г.

1. ...,Универзитетот, како автономна институција во средиштето на општествата, различно организирани зависно од географските и културните наследства, на критичен начин произведува, преиспитува, оценува и ја пренесува културата преку образованието и науката;
2. за да одговорат на потребите на современиот свет, универзитетите во рамките на својата мисија во науката и образованието мора да имаат морална и интелектуална независност наспроти политичката и економската моќ;
3. слободата во истражувањето и во образованието се основните принципи во постоењето на универзитетот, владите и универзитетите, секој во рамките на своите компетенции, треба да гарантира почитување на овој основен принцип...“⁴⁹

Ефектите од постојаните законски измени се повеќедимензионални и имаат повеќекратни последици. Извештаите за самоевалуација упатуваат на само мал дел од нив. Извештајот за самоевалуација на УКИМ, од една страна, информира дека „сите студиски програми во трите циклуси на студии се приспособени кон Болоњскиот процес и усогласени со ЗВО на Р. Македонија и редовно се акредитираат и реакредитираат од страна на ОАЕ“ (стр.11). Но, од друга страна, во својот заклучок овој извештај јасно укажува на големиот проблем со кој се соочува УКИМ (а

⁴⁹ Magna Carta Universitatum (1988) достапно на:

http://www.magnacharta.org/library/userfiles/file/mc_macedonian.pdf

очигледно и сите универзитети во државава). „Во наставната дејност треба да се продолжи со процесот на континуирано усогласување на студиските програми со европските, но истовремено повторно да се бара од ресорното министерство измена на Законот за високо образование кој предвидува задолжителна повторна акредитација на секоја програма, без оглед на процентот на измени кои се направени во програмата, што го отежнува следењето на современите текови во образованието и науката“ (стр. 27).

Овој заклучок недвосмислено укажува на тоа дека улогата на високообразовните институции/универзитетите околу одобрувањето на студиските програми ги презеде во најголем дел државата која со законските измени во континуитет дефинира и регулира какви студиски програми сака/треба во македонското ВО. Пречестата интервенција во легислативата, пререгулацијата и сериозните недостатоци во законските измени во ВО потполно ја изместија вистинската цел на одобрувањето, периодичното прегледување и промената на студиските програми. Наместо да биде процес кој ќе им обезбеди на универзитетите вистинска можност за постојано подобрување, базирано врз анализи и повратна информација од студентите, од пазарот на трудот и од работодавците, тоа е сведено на легалистички процес, насочен кон задоволување на формалните барања на Законот за ВО и на ОАЕ.

Полуструктурираното интервју ги потврди овие наоди: „Законот пребрзо се менува, се наметнуваат нови и нови работи, премногу се избирократизираа сите процеси. Се сомневам дека донесените измени се базираат на некакви докази и анализи... Како може да се очекува од сите високообразовни институции дел од наставата задолжително да ја изведуваат на англиски јазик ако нема услови и основни човечки ресурси за тоа? (интервју бр. 6 од 20.02.2015).

„Вештачки 'штанцаме' студиски програми што ќе ги задоволат барањата на Законот и немаме време да направиме сериозни анализи на нашите програми и на квалификациите што ги нудиме“ (интервју бр. 7 од 06.07.2014).

На интервјуата беше истакнато дека една од причините за ваквата состојба е „финансискиот момент, односно можноста на ваков начин да се полни државниот буџет со средствата што за секоја нова акредитација и реакредитација на студиска програма треба Универзитетот да ги исплати на Одборот“ (интервју бр. 10 од 16.03.2015).

Заклучок за ЕСУ 1.2. Одобрвање, мониторинг и периодично прегледување на програмите и на доделувањето дипломи/квалификации: ДЕЛУМНА УСОГЛАСЕНОСТ

1.3. Оценка на студентите

Стандард:

Студентите треба да бидат оценувани користејќи јавно објавени критериуми, правила и процедури кои се применуваат конзистентно.

Насоки:

Оценувањето на студентите е еден од најважните елементи од високото образование. Резултатите од оценувањето имаат огромен ефект врз идната кариера на студентите. Затоа е важно оценувањето да се прави секогаш професионално и тоа да го земе предвид огромното знаење кое постои за процесите за тестирање и проверка. Оценувањето исто така обезбедува значајна информација за институцијата за ефективност на поддршката за настава и учење.

Процедурите за оценување на студентите се очекува:

- да бидат дизајнирани да го измерат постигнувањето на очекуваните резултати/исходи од учењето и на другите цели на програмата;
- да бидат соодветни со нивната цел, во зависност од тоа дали се дијагностички, формативни или сумативни;
- да имаат јасни и објавени критериуми за оценување;

- да бидат спроведувани од луѓе кои ја разбираат улогата на оценувањето во напредокот на студентите кон постигнување на знаењата и вештините кои се врзани со предвидената квалификација;
- каде што е можно, да не се потпира на судот/оценката на само еден оценувач;
- да се земат предвид сите можни последици од регулирање на оценувањето;
- да има јасни правила кои ќе ги покриваат отсутноста на студентот, болести и други минливи/непредвидени околности;
- да осигура дека оценувањата се направени безбедно и во согласност со напишаните процедури на институцијата (на ВОИ);
- да бидат предмет на административна проверка и верификација за да се обезбеди точност на процедурите.

Дополнително на ова, студентите треба јасно да бидат информирани за стратегијата за оценување која се користи за нивната програма, на кои методи за испитување и оценување ќе бидат предмет/ќе бидат подложени, што ќе бидат очекувањата од нив и критериумите кои ќе бидат искористени/употребени за оценка на нивните постигнувања.

Докази и анализа за ЕСУ 1.3: Оценка на студентите

Член 114 од Законот за високо образование дава генерална рамка/политика за оценувањето на студентите, бодувањето и оценките, додека статутите на универзитетите ги пропишуваат правата и обврските на студентите, правилата врзани со отсутноста на студентот од различни причини - болести и други минливи околности (бременост итн.). Статутите на универзитетите содржат јасни информации за начинот на оценување, додека секоја ВОИ (освен тие од ДУТ, м.з. пристапено на веб-страницата на универзитетот на 04.02.2015) заедно со исходите од учењето за секоја студиска програма, бројот на часови, оптовареноста на студентите со предавања и вежби има јавно објавени информации за начинот на оценување (како се формира оценката и со колку проценти во формирањето на оценката учествува секој од колоквиумите, редовноста на предавањата и вежбите,

изработка на семинарска работа/проектна задача итн.). Ова укажува на тоа дека студентите се оценувани според јавно објавени критериуми (универзитетските статутути, правилниците за студирање на прв, втор и трет циклус, правилниците за донесување на студиски програми итн.) и дека политиките се во голема мера усогласени со овој стандард.

Еве два илустративни примери за тоа: член 14 од Правилникот за донесување студиски програми на УКИМ (јули, 2009) јасно го дефинира вреднувањето на оптоварувањето на студентот и сите аспекти на оптоварувањето во предметните програми, како и начините на проверка на знаењето [преку] „устен испит, писмен испит, усна презентација, тест, есеј, портфолио, теза, извештај за практична работа, извештај за теренска работа, континуирано оценување, итн. Член 66 од Правилникот за единствените правила за студирање на УКЛО (од јануари, 2002) дефинира дека „предмет на оценување во рамките на предметната програма може да биде: посета на предавања; извршени консултации; успешно реализирани вежби; успешно реализирана практична работа; изработка на семинарска работа; теренска работа; самостојна/домашна работа; учење во библиотека; менторство на други студенти; изработени или реализирани проекти; освоени награди/пофалници и др.

Дека *студентите се оценуваат врз основа на јавно обзнанети критериуми и процедури* се согласуваат повеќе од половината од вкупниот број испитаници, а речиси третина од нив сметаат дека студентите делумно се оценуваат врз база на вакви критериуми. Сепак, статистичкиот тест покажа значајни разлики помеѓу ставовите на студентите и професорите ($p < 0.01$). Најголемо отстапување во фреквенциите има кај одговорите „делумно“ (32,9% од студентите и 17,8% од професорите), како и кај „не“ одговорите за што се изјасниле 14,3% од испитаните студенти наспроти 4,1% од професорите.

Табела 9: Студентите се оценуваат врз основа на јавно обзнанети и јавно достапни критериуми и процедури (п.4.4).

	Одговори	
--	----------	--

Категорија	да	делумно	не	не знам	Вкупно
Студент	111 48,1%	76 32,9%	33 14,3%	11 4,8%	231 100%
Професор	54 74,0%	13 17,8%	3 4,1%	3 4,1%	73 100%
Вкупно	165 54,3%	89 29,3%	36 11,8%	14 4,6%	304 100%

$$\chi^2 = 16,084; df = 3; p < 0.01$$

Статистичкиот тест на сегрегираниите одговори по универзитети (види Табела 4.4. од анекс 7) покажа статистички значајна разлика помеѓу одговорите на студентите и професорите кај два од четирите испитани универзитети: УКЛО ($p < 0.05$) и ДУТ ($p < 0.01$). Високи 85,72% од испитаните професори на УКЛО наспроти 52,12% од испитаните студенти се согласни дека студентите се оценуваат врз основа на јавно обзнанети и јавно достапни критериуми и процедури; 9,53% од испитаните професори наспроти 18,65% од испитаните студенти сметаат дека ова е делумно така, додека 4,77% од професорите наспроти 8,45% од студентите сметаат дека не се оценуваат врз основа на вакви критериуми. Дистрибуцијата, пак, на фреквенциите кај испитаниците од ДУТ покажува „да“ одговори од 78,95% кај професорите наспроти 37,50% кај студентите; 15,79% „делумно“ одговори кај професорите наспроти 32,5% кај студентите итн.

Над 70% од вкупниот број испитаници одговориле дека се согласуваат (35,7%) или дека делумно се согласуваат (36,3%) со тврдењето дека *критериумите и процедурите за оценување на студентите се применуваат конзистентно од страна на сите професори*. Сепак, статистичкиот тест на збирните фреквенции покажа статистички значајна разлика ($p < 0.01$) помеѓу одговорите на студентите и професорите. Најголемо отстапување има кај „не знам“ одговорите каде што доминираат професорите со 16,2% (наспроти 5,8% на студентите), како и кај „не“ одговорите за кои се изјасниле 22,5% од студентите наспроти 10,8% од професорите.

Табела 10: Критериумите и процедурите за оценување на студентите се применуваат конзистентно од страна на сите професори (п. 4.5.)

Категорија	Одговори				Вкупно
	да	делумно	не	не знам	
Студент	81 35,8%	81 35,8%	51 22,6%	13 5,8%	226 100%
Професор	26 35,1%	28 37,8%	8 10,8%	12 16,2%	74 100%
Вкупно	107 35,7%	109 36,3%	59 19,7%	25 8,3%	300 100%

$$\chi^2 = 11,311; df = 3; p < 0.01$$

Статистичкиот тест на сегрегираниите одговори по универзитети (види Табела 4.5 од анекс 7) покажа статистички значајна разлика помеѓу одговорите на студентите и професорите кај два од четирите испитани универзитети: УКИМ ($p < 0.05$) и ДУТ ($p < 0.01$). Кај испитаниците од УКИМ, најдоминантни се „да“ одговорите со 32,19% кај студентите наспроти 25,81% кај професорите и „делумно“ одговорите кај студентите (45,98%) наспроти 25,81% кај професорите. Дури 25,81% од испитаните професори од УКИМ се изјасниле дека не знаат дали критериумите и процедурите за оценување на студентите се применуваат конзистентно од страна на сите професори, наспроти 3,45% од испитаните студенти. Кај испитаниците од ДУТ доминираат „не“ одговорите кај студентите со 58,54%, како и „делумно“ со 26,83%.

Одговорите од овие две прашања потврдуваат со релативно висока фреквенција на „да“ и „делумно“ одговори дека *студентите се оценуваат врз основа на јавно обзнанети критериуми и процедури*, но дека *критериумите и процедурите за оценување на студентите* [не секогаш] *се применуваат конзистентно од страна на сите професори*. Најголемите отстапувања се забележани кај студентите од ДУТ и кај професорите од УКИМ. Одговорите на студентите од ДУТ на овие две прашања кореспондираат едни со други, односно имплицираат дека тие (споредено со одговорите на испитаните студенти од другите универзитети) се најмалку информирани, па оттука веројатно и не се свесни за критериумите и процедурите што нивните професори ги применуваат при нивното оценување. Ова може да биде и индиција за тоа дека студентите од ДУТ се најмалку оценувани врз основа на јавно обзнанети критериуми и процедури (барем не се јавно достапни на веб-страницата на Универзитетот, м.з. пристапено на 04.02.2015), па затоа и во најголем процент

тврдат дека критериумите и процедурите за оценување на студентите не се применуваат конзистентно од страна на сите нивни професори. Она што малку изненадува е високата фреквенција на „не знам“ одговори кај професорите од УКИМ, но ова може да се должи на големината и шареноликоста на Универзитетот, како и на фактот што најголем процент наставнички кадар во високото образование отпаѓа на овој Универзитет. Па оттука, тешко е за испитаните или за кои било други наставници од УКИМ да го генерализираат својот став дека критериумите и процедурите за оценување на студентите се применуваат конзистентно од страна на сите професори.

Дали и колку често се прави мониторинг на напредокот и постигнувањата на студентите беше проверено и преку едно од прашањата поставени само на професорите (означено со бр. 15 во прашалникот за професорите). Дека универзитетите го прават овој мониторинг секој семестар, одговориле 40,6% од испитаните професори (меѓу нив доминираат професорите од УКИМ со 46,4% и од ДУТ со 50%), дека тоа го прави секој наставник засебно за својот предмет одговориле 27,5% (повторно најдоминантни се професорите од УКИМ со 32,1% и од УКЛО со 26,3%), дека тоа се прави на крајот од секоја академска година одговориле 15,9% од испитаните професори (најдоминантни се професорите од УКЛО со 26,3%), додека 14,5% се изјасниле дека прават пресек на секои три години кога прават самоевалуација (тука доминираат професорите од УКЛО со 26,3% и од ДУТ со 25%).

<i>Табела 11: Дали и колку често правите мониторинг на напредокот и постигнувањата на студентите? (само еден одговор) САМО ЗА ПРОФЕСОРИТЕ (п.15).</i>					
	УКИМ	УКЛО	УГД	ДУТ	ВКУПНО
ДА, секој семестар	13 46,4%	4 21,1%	1 50,0%	10 50%	28 40,6%
ДА, на крајот од секоја академска година	3 10,7%	5 26,3%	1 50,0%	2 10,0%	11 15,9%
ДА, правиме пресек на секои три години кога правиме самоевалуација	2 7,1%	5 26,3%	0 ,0%	3 15,0%	10 14,5%
НЕ, тоа си го прави секој универзитетски наставник засебно за својот предмет	9 32,1%	5 26,3%	0 ,0%	5 25,0%	19 27,5%
НЕ, за тоа нема потреба	1 3,6%	0 ,0%	0 ,0%	0 ,0%	1 1,4%
Вкупно	28 100,0%	19 100,0%	2 100,0%	20 100,0%	69 100%

Заради „зголемување на објективноста во оценувањето на студентите“, со измените и дополнувањата на Законот за високо образование (Службен весник бр. 17/2011), се предвиде воведување ново, дополнително оценување на студентите од надворешен оценувач кој ќе биде избран од Одборот за акредитација и евалуација на високото образование. Член 113 од Законот предвиде „најмалку $\frac{1}{4}$ од вкупниот број на ЕКТС на студиската програма ...[да] ...се оценува од внатрешен и од надворешен оценувач...[...]. Министерот [...] донесува четиригодишна програма за надворешно оценување. [...] Овој член беше дел од претставката⁵⁰ У.бр.98/2011 на група универзитетски професори од УКИМ до Уставниот суд на РМ поради нарушување на универзитетската автономија. Законските измени од 2011 беа повод и за јавен протест на стотина универзитетски наставници, првпат од независноста на РМ. И покрај тоа што Уставниот суд не ја оспори уставноста и не го укина член 113 од Законот за ВО, овој член не заживеа во практика сè до денес, ниту, пак, МОН донесе „програма за надворешно оценување“. Но, Владата во јануари, 2015 донесе нови Измени и дополнувања на Законот за ВО за воведување на т.н. државен испит.

На прашањето *кои би биле ефектите од надворешното оценување на студентите*, околу третина од вкупниот број испитаници со прашалникот се изјаснија дека надворешното оценување може да доведе до подобар квалитет во ВО, а една четвртина од испитаниците дека може да доведе до поголема објективност во оценувањето (види Табела бр. 11 од анекс 6). Додека статистичкиот тест на вкупниот број одговори не покажа статистички значајна разлика во ставовите меѓу студентите и професорите ($p > 0.05$), вкрстените податоци по университети покажаа статистички значајна разлика кај испитаниците од УКИМ ($p < 0.01$), каде што фреквенцијата на одговорите „не можам да проценам за ефектите“ е речиси идентична со ставовите дека надворешното оценување на студентите ќе доведе до подобар квалитет и/или поголема објективност во оценувањето. Најголемо отстапување, сепак, се

⁵⁰Уставен суд на РМ (2011) У. бр. 98/2011 од 3 април 2013 година, објавена во „Службен весник на РепубликаМакедонија“ бр. 57/2013 пристапено на 14.05.2015 во 16:40

забележува кај одговорите на испитаните професори од УКИМ, 6,3% од нив сметаат дека надворешното оценување ќе доведе до поголема објективност во оценувањето, наспроти 29,2% од испитаните студенти. Ваквите фреквенции на одговори веројатно се должат на верувањето кое преовладуваше во академската заедница во моментот на спроведување на истражувањето дека надворешното оценување веројатно никогаш нема да се случи, па така испитаниците ги даваа своите одговори без оптоварување дека нивното дипломирање и идна кариера може да бидат загрозени или како било да зависат од надворешното оценување. Потврда за ваквото толкување на одговорите на ова прашање можеме да најдеме во високите проценти на студенти и професори кои подоцна се изјаснија против државниот испит.

Со објаснување дека „сакаме да изградиме механизми за следење на квалитетот на високото образование и механизми, со кои диплома ќе добиваат само оние кои заслужиле и високото образование да не се сфаќа како бизнис, туку како наука“⁵¹, Владата во јануари 2015 г. донесе нови измени на Законот за ВО (Службен весник бр.10/2015) со кои се предвидува воведување на т.н. државен испит. Член 69-а предвидува сите студенти на прв и втор циклус студии (со исклучок на студентите на општа медицина) да полагаат државен испит два пати (еднаш „по завршување на втората студиска година“, а вторпат пред дипломирање). Испитот треба да го реализира Одборот за акредитација и евалуација на ВО.

Како за ниедно прашање досега во високото образование, овие законски измени предизвикаа жестока реакција кај академската заедница, масовни студентски (а подоцна и професорски) протести водени од т.н. Студентски и Професорски пленум. Анкетите кои во периодот ноември, декември 2014 и јануари 2015 беа спроведени од различни интернет-портали (на пр. факултети.мк од 19.12.2014) во големо мнозинство покажаа негативен став за државниот испит и над 85% од испитаниците на овие анкети се изјасниле дека со државниот испит „се решава само површински“, но не се решаваат вистинските проблеми во високото образование. Откако не се

⁵¹Изјава на министерот за образование и наука на РМ Абдулаќим Адеми од 03.10.2014, извор: <http://www.vlada.mk/node/9469> пристапено на 21.10.2014 во 12.33

спречи неговото донесување, студентите и професорите на почетокот од февруари, 2015 побараа и добија негова одложена примена за две години, како и изготвување на нов Закон за ВО. Интервјуираните наставници, претставници на универзитетите во РМ укажаа на различните проблематични аспекти на државниот испит, но сите беа едногласни во проценката дека ваквото законско решение „*ниту ќе доведе до подобар квалитет во ВО, ниту до подобри излезни компетенции на идните дипломи*“ (интервју бр. 10 од 16.03.2015).

Ако Одборот за акредитација и евалуација нема капацитет да спроведе надворешна евалуација на ВОИ, што е основно во неговиот мандат, тогаш како ќе може да спроведе ваков државен испит? (Интервју бр. 8 од 10.04.2015)

Заклучок: Постои ДЕЛУМНА УСОГЛАСЕНОСТ со ЕСУ 1.3.: Оценка на студентите

1.4. Обезбедување квалитет на наставниот кадар

Стандард:

Институциите треба да имаат начини за да се осигураат дека кадарот вклучен во наставата со студентите е квалификуван и компетентен да го прави тоа. Наставниот кадар треба да е достапен за тие што ќе прават надворешна евалуација и да коментира по извештаите.

Насоки:

Универзитетските наставници се најважниот поединечен ресурс за учење за студентите. Важно е тие што предаваат да имаат целосно знаење и разбирање на/од нивниот предмет, да ги имаат потребните вештини и искуство да ги пренесат нивното знаење и разбирање ефективно на студентите во различни наставни

контексти и да можат да добијат повратна информација за нивната работа. Институциите треба да се осигурат дека процедурите за прием и назначување на наставниот персонал вклучуваат начини кои ќе осигурат дека новиот наставен кадар го има минималното ниво на потребни компетенции. На наставниот кадар треба да му бидат дадени можности за да ги развива и надградува неговите капацитети како наставници и да ги вреднува неговите вештини. Институциите треба на послабите наставници да им дадат можности да ги подобрат нивните вештини до прифатливо ниво и треба да имаат начини за да ги отстранат од нивните одговорности како наставници, ако продолжат да покажуваат слаба/неефективна работа.

Докази и анализа за ЕСУ 1.4. Обезбедување квалитет на наставниот кадар

Анализата на легислативата (Законот за ВО и подзаконските акти на универзитетите) покажа дека постојат/донесени се политики кои им ја обезбедуваат на високообразовните институции/универзитетите законската рамка за селекција/назначување на квалификуван и компетентен наставен кадар и негово унапредување во повисоки наставно-научни и/или соработнички звања. Законот за ВО и подзаконските акти на универзитетите ги регулираат, исто така, критериумите, роковите, процедурите и постапките за избор во наставно-научни, наставни и соработнички звања. Повратна информација за работата на наставниот кадар, за нивното знаење на предметот и начинот како тоа им го пренесуваат на студентите, универзитетите/ВОИ обезбедуваат преку студентска анкета која согласно со подзаконските акти на универзитетите се прави еднаш годишно. Извештаите за самоевалуација од трите државни универзитети во РМ (УКИМ, УКЛО и УГД) информираат за високиот процент на студенти кои позитивно се изјасниле за квалитетот на наставниот кадар.

Законот за ВО му дава на наставниот кадар можности да ги развива и надградува своите капацитети како наставници. Така Законот за ВО дава можност за универзитетските наставници избрани во звање да можат на секои пет години да

користат платено отсуство во траење од една година, или неплатено отсуство до три години заради стручно усовршување во областа, а МОН „му одобрува надомест на трошоци за сместување, исхрана, здравствено осигурување и патни трошоци“.

Законот (член 146-а и 146-б) предвидува и одредени бенефиции (стимулативни средства со зголемување на платата од 20-50%) за универзитетските наставници коишто: ќе објават научен труд во „најпрестижни меѓународни списанија со импакт-фактор“; предаваат на студиски програми кои издаваат двојна диплома со универзитет која е на листата на 200 најдобро рангирани; или „ако раководел или учествувал во научен проект на еден од првите 50 рангирани универзитети на Шангајската листа“. Универзитетските наставници имаат и право на поврат на трошоците „за учество на најмалку две меѓународни конференции годишно организирани/одржани во една од ОЕЦД-земјите, доколку пријавиле научен труд од предметната материја“, како и право на „еднократен надоместок во висина од една последна нето-плата за секој објавен труд во научно списание со импакт-фактор“.

Законодавецот предвидува сите овие мерки да бидат финансирани од самите универзитети/ВОИ од сопствените приходи. Член 87-а од Законот за ВО дури пропишува и дополнителна обврска за државните универзитети 40% од буџетот кои го оствариле од средствата од партиципација на студентите (во „државна“ квота или со кофинансирање), покрај другото, да го користат „и за покривање на трошоците на соработникот/асистентот кој има обврска да оствари минимум еден студиски престој“ од еден до три месеци во период од три години на првите 500/200/100 најдобро рангирани универзитети согласно со Шангајската листа. Со член 21 од Законот за ВО од 2013 г. (Службен весник 15/2013) им се наметна на ВОИ и уште една обврска, да реализираат визитинг за 3% од своите професори годишно, на некој од првите 500 рангирани универзитети согласно со Шангајската листа.

Во рамки на ова истражување не беше можно да се обезбедат релевантни податоци за тоа дали и колку универзитетски наставници ги искористиле овие можности што ги предвидува законот, ниту, пак, колкави и какви се ефектите од ваквите политики.

Но, ваквите законски решенија недвосмислено укажуваат на тоа дека законодавецот целосно ја осмислува и ја наметнува кадровската политика на универзитетите, а потоа ги задолжува да ги спроведат со сопствени средства. Притоа, универзитетите се соочени со сериозни ограничувања врзани со нови вработувања и обезбедување подмладок.

Законот за ВО го регулира статусот на вработените во ВОИ „кои вршат работи од дејноста образование и наука“, како „даватели на јавни услуги во високообразовните установи“ (член 10-в) и за нив се применува Законот за ВО, но и Законот за вработените во јавниот сектор. Иако ректорот „донесува годишен план за вработување [...] во високообразовните установи за следната година“, кадровските политики/стратегии на универзитетите за подмладување на наставниот кадар се условени од согласноста за нови вработувања од Министерството за образование и наука, Министерството за финансии и конечно, од мислењето на Министерството за информатичко општество и администрација во чиј мандат се вработените во јавниот сектор.

Како што стои во последниот Извештај за самоевалуација за периодот 2010 - 2013 на УКИМ (стр. 16), „Кадровската политика на УКИМ претставува комплексно прашање условено од повеќе фактори, тесно поврзани со начинот на финансирањето“. Во секцијата „политика на човечки ресурси“, извештајот забележува дека „...речиси сите единици се соочија со процес на стареење на ангажираниот наставно-научен кадар“. [...] „Генерален заклучок е дека гледано краткорочно и среднорочно, високиот процент на професори со возраст над 55 години би можел да има негативни последици врз квалитетот на наставата, како и на научноистражувачката работа на Универзитетот.“ [...] „Затоа, основна пречка при обновувањето на кадарот, која трае повеќе години, е во рамките на политиката на намалување на јавната потрошувачка, како и стопирањето нови вработувања од страна на државата. Пензионирањето на кадрите на Универзитетот исто така ја влошува кадровската состојба на УКИМ. Оваа состојба најдиректно се одразува на автономијата на Универзитетот и врз неговиот стратегиски развој“.

Иако УКЛО во својот Извештај за самоевалуација за периодот 2007 - 2012 (стр. 76) констатира евидентен пораст на академскиот (од 145 на 190) и на неакадемскиот кадар (од 115 на 157) во периодот од 2007/08 до 2011/12, неможноста за брза замена на кадарот кој оди во пензија со млад кадар ја идентификува како сериозно ограничување за развој на универзитетот, додека „недоволниот број академски кадар (наставници и соработници) по поодделните институции, пред сè новоформираните, во рамките на УКЛО, како и недоволниот број неакадемски кадар се идентификувани како клучни слабости во СВОТ-анализата (стр. 27). Извештајот констатира дека „овој број е недоволен, поради фактот што истовремено е зголемен бројот на институции на УКЛО за три, и паралелно, отворени се дисперзирани студии во повеќе градови на РМ. Исто така, бројот на неакадемски кадар не кореспондира со реалните потреби што произлегуваат од проширувањето и збогатувањето на дејноста на универзитетот“ (стр. 22 од Извештајот).

Слично на извештаите на другите два универзитети, и Извештајот за самоевалуација на УГД за периодот 2007 - 2012 во својата анализа на наставно-научниот и соработничкиот кадар укажува на „постоење на нерамномерна распределба на наставнички и соработнички кадар“, како предуслов „да се имплементираат препораките од Правилникот за нормативите и стандардите за вршење на високообразовна дејност“. Извештајот истакнува дека: „покрај фактот што Универзитетот располага со респектабилен број на доктори на науки и магистри, неопходно е процесот на регрутирање нов кадар, како и процесот на унапредување на сопствениот кадар да продолжат. Кај некои факултети, каде што состојбата станува алармантна, независно од сите ограничувања, неопходно е интензивирање на процесот на регрутација на нов наставнички кадар во сите звања. Имајќи ги предвид природниот одлив и стареењето на кадарот, кај сите членки неопходни се континуирани напори за постојано вработување на млад кадар и негово постепено унапредување“ (стр.93). „Промената на условите дефинирани во националната законска регулатива“ и „ограничените финансиски средства за едукација и усовршување на научни кадри“ се идентификувани како дел од заканите во СВОТ-

анализата на овој релативно млад државен универзитет. Поради јазичната бариера, податоците од ДУТ врзани за ЕСУ 1.4. беа ограничени, а анализата оневозможена.

Оптоварувањето на универзитетските наставници варира во зависност од научните области и студиски програми, различните ВОИ и универзитети, а различен е и соодносот професор-студент. Ова секако се одразува на квалитетот и универзитетите мора да најдат начини да ја надминат оваа состојба (интервју бр. 6 од 20.02.2015).

Присуството и степенот на усогласеност со ЕСУ-стандардот 1.4. Обезбедување квалитет на наставниот кадар се проверија и преку серија од неколку тврдења кои беа поставени како дел од четвртото прашање од прашалникот за студентите и професорите.

Со тврдењето од прашалникот *ВОИ има механизми и начини да обезбеди дека вработените кои се вклучени во наставата со студентите се квалификувани и компетентни за тоа* се согласни речиси 40% од вкупниот број испитаници, а во нив доминираат професорите со 56% наспроти 34,5% од студентите. Статистичкиот тест на збирните фреквенции покажа статистички значајна разлика ($p < 0.01$) помеѓу одговорите на студентите и професорите. Најголемо отстапување е забележано кај „не знам“ одговорите на испитаните студенти (30,6%) наспроти 9,3% кај испитаните професори.

Табела 12: *ВОИ има механизми и начини да обезбеди дека вработените кои се вклучени во наставата со студентите се квалификувани и компетентни за тоа (п.4.10).*

Категорија	Одговори				Вкупно
	да	делумно	не	не знам	
Студент	80 34,5%	51 22,0%	30 12,9%	71 30,6%	232 100%
Професор	42 56,0%	22 29,3%	4 5,3%	7 9,3%	75 100%
Вкупно	122 39,7%	73 23,8%	34 11,1%	78 25,4%	307 100%

$$\chi^2 = 20,938; df = 3; p < 0.01$$

Статистичкиот тест на фреквенциите сегрегирани по универзитети (види Табела 4.10 од анекс 7) покажа статистички значајна разлика ($p < 0.01$) повторно помеѓу ставовите на студентите и професорите од ДУТ, што само уште еднаш го потврдува генералниот тренд на недоволна информираност на студентите (56,10% од студентите одговориле дека не знаат). Високи 70% од испитаните професори се изјасниле позитивно, наспроти 24,39% од студентите.

Половината од вкупниот број испитаници се согласни со тврдењето дека *ВОИ спроведува анкета за мислењето на студентите за наставниот кадар најмалку еднаш во секоја академска година*. Така се изјасниле речиси 70% од испитаните професори и безмалку половината од испитаните студенти. Статистичкиот тест на збирните фреквенции покажа статистички значајна разлика ($p < 0.01$) помеѓу одговорите на студентите и професорите. Најголемо отстапување се забележува кај „не“ одговорите (15% од студентите наспроти 6,7% од професорите), како и кај „не знам“ одговорите (18,8% од студентите наспроти 5,3% од професорите).

Табела 13: *ВОИ спроведува анкета за мислењето на студентите за наставниот кадар најмалку еднаш во секоја академска година (п.4.9.)*

Категорија	Одговори				Вкупно
	да	делумно	не	не знам	
Студент	106 45,3%	49 20,9%	36 15,0%	44 18,8%	234 100%
Професор	52 69,3%	14 18,7%	5 6,7%	4 5,3%	75 100%
Вкупно	158 51,1%	63 20,4%	40 12,9%	48 15,5%	309 100%

$$\chi^2 = 16,210; df = 3; p < 0.01$$

И тука, како и на претходното прашање, статистичкиот тест по универзитети (види Табела 4.9 од анекс 7) покажа статистички значајна разлика ($p < 0.05$) помеѓу ставовите на студентите и професорите од ДУТ. 95% од испитаните професори на ДУТ се изјасниле со „да“, а другите 5% со „делумно“ наспроти 46,35% од испитаните студенти кои се изјасниле со „да“, 9,76% со „делумно“, 24,39% со „не“ и 19,52% со „не знам“. Од другите универзитети отскокнува фреквенцијата со „не знам“

одговори кај студентите (35,30%) од УГД, како и високиот процент на „да“ одговори кај студентите (53,94%) и кај професорите (65,63%) од УКИМ.

Дека мислењето на студентите од студентската анкета се зема предвид при унапредувањето на наставниот кадар во повисоки наставно-научни звања се согласни само 21,5% од вкупниот број испитаници кои го дале своето мислење по ова тврдење, 28% сметаат дека делумно се зема предвид, исто толку сметаат дека не се зема предвид, а 21,8% се изјасниле дека не знаат.

Статистичкиот тест на збирните фреквенции не покажа статистички значајна разлика ($p > 0.05$), додека статистичкиот тест по универзитети (види Табела 4.13 од анекс 7) покажа значајна разлика ($p < 0.05$) кај два од четирите испитани универзитети (УКИМ и ДУТ).

Табела 14: Мислењето на студентите од студентската анкета се зема предвид при унапредувањето на наставниот кадар во повисоки наставно-научни звања (п 4.13)

Категорија	Одговори				Вкупно
	да	делумно	не	не знам	
Студент	43 18,5%	67 28,9%	70 30,2%	52 22,4%	232 100%
Професор	23 30,7%	20 26,7%	17 22,7%	15 20,0%	75 100%
Вкупно	66 21,5%	87 28,3%	87 28,3%	67 21,8%	307 100%

$$\chi^2 = 5,256; df = 3; p > 0.05$$

Кај ДУТ се забележува исклучително нискиот процент на „да“ одговори и кај студентите (само 7,15%) и кај професорите (само 15%) што може со голема сигурност да значи потврда дека мислењето на студентите од студентската анкета навистина не се зема (или најмалку се зема) предвид при унапредувањето на наставниот кадар во повисоки наставно-научни звања. Подеднакво впечатлив е високиот процент (64,29%) на „не знам“ одговори кај студентите од ДУТ (наспроти 25% кај професорите).

Што се однесува до одговорите на испитаниците од УКИМ, најзабележлива е разликата кај „да“ одговорите (15,91% кај студентите наспроти 40,63% кај професорите), како и „не знам“ одговорите. Една третина од испитаните студенти од УКИМ се изјасниле дека не знаат дали нивното мислење од анкетата се зема предвид при унапредувањето на нивните наставници, наспроти 21,88% од наставниците.

Над 50% од испитаниците се изјасниле дека *мислењето на студентите искажано во студентската анкета има* (или делумно има) *влијание во подобрување на квалитетот на работата на наставниот кадар*, 24% се изјасниле дека нема, а 19,5% се изјасниле дека не знаат. Статистичкиот тест на збирните фреквенции покажа статистички значајна разлика ($p < 0.01$) помеѓу одговорите на студентите и професорите по ова тврдење. Најголеми разлики се забележуваат кај „не“ одговорите (29,2% кај студентите наспроти 8% кај професорите). Третина од професорите наспроти петтина од студентите сметаат дека мислењето на студентите од студентската анкета има влијание во подобрување на квалитетот на работата на наставниот кадар.

Табела 15: Мислењето на студентите искажано во студентската анкета има влијание во подобрување на квалитетот на работата на наставниот кадар (п. 4.14).

Категорија	Одговори				Вкупно
	да	делумно	не	не знам	
Студент	48 20,6%	71 30,5%	68 29,2%	46 19,7%	233 100%
Професор	23 30,7%	32 42,7%	6 8,0%	14 18,7%	75 100%
Вкупно	71 23,1%	103 33,4%	74 24,0%	60 19,5%	308 100%

$$\chi^2 = 15,648; df = 3; p < 0.01$$

Статистичкиот тест на фреквенциите сегрегирани по универзитети покажа статистички значајна разлика ($p < 0.01$) во мислењето на испитаниците од ДУТ (види Табела 4.14. од анекс 7). Голема разлика се забележува во „да“ одговорите (така одговориле 14,64% од студентите наспроти 40% од професорите), а особено отскокнуваат високите 56,10% од испитаните студенти кои се изјасниле дека

мислењето на студентите нема влијание во подобрување на квалитетот на работата на наставниот кадар (наспроти 0% од професорите). Кај другите универзитети отскокнуваат „да“ одговорите на студентите од УКИМ (31,12% наспроти 17,65% на професорите), како и високите 26,47% на „не знам“ одговори на студентите од УГД.

Ваквите наоди од прашалникот упатуваат на неколку генерални заклучоци: БОИ/универзитетите имаат механизми и спроведуваат редовно студентски анкети за наставниот кадар, но мислењето од анкетите ниту има големо влијание при изборот во наставно-научно звање ниту влијае за подобрување на квалитетот на работата на наставниот кадар. Очигледно постојат варијации во практиките кај различните универзитети, но тоа што се чини дека е заедничко за сите универзитети е дека овие политики постојат, но се практикуваат (сè уште) повеќе формално за да се запазат законските барања. Не е познато дека негативните мислења од студентите некаде резултирале во корективни мерки, мерки за поддршка и/или пак отпуштање на некои од наставниците.

Еден од интервјуираните претставници од факултетите потенцираше дека *„резултатите од студентската анкета се споделуваат... се презентираат на Наставно-научен совет, но тоа останува најчесто тука меѓу нас и само за нас, и оставено е на самите наставници и на нивното разбирање да преземат (или да не преземат) корективни мерки сами за себе“*... (интервју бр. 9 од 05.05.2015)

Критериумите и барањата од наставниот кадар се зголемуваат со секоја нова законска измена (објавувањето одреден број трудови во научни списанија со импакт-фактор во web of science, учество на семинари, конгреси, студиски престој и визитинг на некој од најдобро рангираните универзитети во странство, учество и/или раководење со научноистражувачки проекти) итн. И покрај тоа што универзитетите го адресираат/засагаат квалитетот на наставниот кадар во своите политики за развој на човечки ресурси (како дел од универзитетските стратегии) и во своите извештаи за самоевалуација, се чини дека вистинската поддршка за унапредување и

професионален развој во околности на лимитирана финансиска поддршка е сепак препуштена на самиот наставен кадар.

Ова на извесен начин беше потврдено и со наодите од интервјуата: „*Секој се снаоѓа сам како што знае и умее. Не е лесно зошто потребно е време, но и дополнителни финансиски средства кои ги немаме*“... (интервју бр. 6 од 06.07.2014).

Наставниот кадар е под постојан притисок и трка за формално исполнување на овие барања, со што нема да си ја загрози својата позиција како универзитетски наставник и ќе може да напредува во повисоко звање (интервју бр. 7 од 20.02.2015).

Добро е што се заострија критериумите... среќа се малку, но има такви што не заслужуваат да бидат во структурата... за добар професор кој се занимава сериозно со научноистражувачка работа, овие трудови не треба да се проблем... (интервју бр. 08 од 10.04.2015)

Заклучок: Постои ДЕЛУМНА УСОГЛАСЕНОСТ со ЕСУ 1.4: Обезбедување квалитет на наставниот кадар

1.5. РЕСУРСИ ЗА УЧЕЊЕ И ЗА ПОДДРШКА НА СТУДЕНТИТЕ

Стандард:

Институциите треба да се осигурат дека ресурсите достапни за поддршка на учењето на студентите се адекватни и соодветни на секоја понудена програма.

Насоки:

Покрај на нивните наставници, студентите треба да се потпрат на ресурсите кои им помагаат во учењето. Ова варира од физички ресурси како библиотеки и компјутерски училници до човечка поддршка во форма на тутори, советници и други. Ресурсите за учење и другите механизми за поддршка треба да бидат секогаш подготвени, функционални и достапни на студентите, согласно на

нивните потреби и на фидбекот од тие што веќе ги користат понудените сервиси. Институциите треба редовно да ја мониторираат, прегледуваат и подобруваат ефективността на системите за поддршка кои им се на располагање на нивните студенти.

Докази и анализа за ЕСУ 1.5. Ресурси за учење за поддршка на студентите

Анализата на документацијата поврзана со овој стандард потврди дека постојат формално усвоени политики кои даваат рамка/насока за ресурсите кои ВОИ/универзитетите треба да ги обезбедат и да ги направат достапни за да им помогнат на студентите во учењето. Ова е уредено со Правилникот за нормативите и стандардите за основање високообразовна институција и вршење високообразовна дејност донесен по предлог на Интеруниверзитетската конференција во 2003 г. (Службен весник бр. 33/2003 од 14.5.2003); Уредбата за нормативи и стандарди за основање на високообразовни установи и за вршење на високообразовна дејност (Службен весник бр. 103/2010); како и Упатството за критериумите и начинот за обезбедување и оценување на квалитетот на високообразовните установи и на академскиот кадар во Република Македонија (Службен весник бр. 67/2013).

Со Правилникот од 2003 г. за првпат се дефинираа нормативите за просторот и за опремата на високообразовните установи (минимум простор по студент, како и минимумот на амфитеатри, предавални, компјутерски училници, лаборатории, другиот неопходен простор, како и опременоста со технички и нагледни средства согласно со специфичноста на студиската програма и потребите на наставните предмети). Седум години подоцна, новата, дополнета Уредба, покрај другите нормативи и стандарди, ги дефинираше и стандардите за обезбедени соодветни простории, како и „обезбедена опрема за остварување на високообразовната, научноистражувачката и уметничката, односно стручната дејност“.

Во 2013 година (65/2013) се донесе и Правилник за начинот и постапката за водење на база на податоци за високообразовна дејност, кој како дел од основните податоци за високообразовната институција бара/содржи податоци за просторно-техничката и

друга опременост на институцијата. Согласно со член 3 од овој Правилник, овие податоци се обврска на ВОИ и се внесуваат електронски директно во базата од „страна на администратори овластени од ВОИ“.

Дека на високообразовните институции се [навистина] достапни сите ресурси за учење кои се соодветни со/на студиските програми што се нудат (студентски служби, библиотека, кариерно советување, компјутерски и други лаборатории, показни работилници итн.) потврдува високиот процент од речиси 80% од вкупниот број испитаници со прашалникот кои одговориле со „да“ и „делумно“; 14,2% се изјасниле со „не“ и 6,5% со „не знам“.

Табела 16: На ВОИ се достапни сите ресурси за учење кои се соодветни со/на студиските програми што се нудат (студентски служби, библиотека, кариерно советување, компјутерски и други лаборатории, показни работилници итн.) (п. 4.11)

Категорија	Одговори				Вкупно
	да	делумно	не	не знам	
Студент	81 34,6%	96 41,0%	38 16,2%	19 8,1	234 100%
Професор	33 44,0%	35 46,7%	6 8,0%	1 1,3%	75 100%
Вкупно	114 36,9%	131 42,4%	44 14,2%	20 6,5%	309 100%

$$\chi^2 = 8,531; df = 3; p > 0.05$$

Статистичкиот тест не покажа значајна разлика ($p > 0.05$) помеѓу одговорите на студентите и професорите, додека статистичкиот тест на одговорите сегрегирани по универзитети покажа значајни разлики ($p < 0.01$) кај одговорите на испитаниците од УКЛО (види Табела 4.11 во анекс 7). Високи 76,19% од професорите наспроти 40% од испитаните студенти се изјасниле дека на високообразовните институции се достапни сите ресурси за учење, а најголеми отстапувања има кај „не“ и „не знам“ одговорите на студентите за кои се изјасниле 14,29% наспроти 0% одговори на професорите.

Што се однесува, пак, до тврдењето од прашалникот дека мислењето на студентите искажано во студентската анкета има влијание во подобрувањето на

студентските сервиси, речиси половината од вкупниот број испитаници се изјасниле дека има или дека делумно има влијание; 25% се изјасниле дека нема влијание, а исто толку испитаници се изјасниле дека „не знаат“. Фреквенцијата на „да“ одговори е поголема кај професорите (31,1%) од таа на студентите (18,2%). Статистичкиот тест на вкупниот број одговори не покажа значајна разлика ($p > 0.05$) помеѓу одговорите на студентите и професорите, додека статистичкиот тест на одговорите сегрегирани по универзитети покажа значајни разлики ($p < 0.01$) кај одговорите на испитаниците од ДУТ (види Табела 4.16 во анекс 7).

Табела 17: Мислењето на студентите искажано во студентската анкета има влијание во подобрувањето на студентските сервиси (n 4.16.)

Категорија	Одговори				Вкупно
	да	делумно	не	не знам	
Студент	43 18,2%	67 28,4%	68 28,8%	58 24,6%	236 100%
Професор	23 31,1%	21 28,4%	10 13,5	20 27,0%	74 100%
Вкупно	66 21,3%	88 28,4%	78 25,2%	78 25,2%	310 100%

$$\chi^2 = 9,752; df = 3; p > 0.05$$

Кај овој универзитет најголеми отскокнувања се забележуваат кај „не“ (45,24%) и кај „не знам“ (35,72%) одговорите на студентите наспроти 0% кај професорите. Овде е исто така забележлива големата разлика на „да“ одговори - ниски 7,15% кај студентите, наспроти високи 45% кај професорите. Кај другите универзитети, покрај ниските фреквенции на „да“ одговори кај испитаниците од УКИМ, за изненадување е тоа што фреквенцијата на „да“ одговори кај професорите е пониска од таа на испитаните студенти (12,91% наспроти 16,86%) од овој универзитет. Впечатлив е исто така нискиот процент на „да“ одговори кај студентите од УГД (11,77%), како и високиот процент (31,46%) на „не“ одговори кај испитаните студенти од УКИМ.

Ваквите одговори од прашалникот, како и прегледот на извештаите за самоевалуација покажаа дека државните универзитети кои беа предмет на ова

истражување (и покрај отстапувањата/различната состојба на одредени ВОИ), генерално земено, располагаат со неопходните ресурси за учење и за поддршка на студентите, пропишани како минимум стандарди. ВОИ/универзитетите ја мониторираат и прегледуваат на секои три години ефективната на системите за поддршка кои им се на располагање на нивните студенти преку студентските анкети и наодите од нив се содржат во извештаите за самоевалуација. Но, кога станува збор за искуствата околу подобрувањето на нивните практики како резултат на фидбекот, односно мислењето што го добиле од студентските анкети, тогаш состојбата е поинаква. Се чини дека универзитетите многу малку, или недоволно го земаат предвид мислењето на студентите во функција на подобрување на состојбата (во случајот, подобрувањето на студентските сервиси). Сепак, нивните извештаи за самоевалуација содржат наоди и анализи кои упатуваат на бројни проблеми согледани во практиката, а моделот на финансирање и недостигот на финансиски средства од државата ги наведуваат како клучни проблеми за ваквата состојба.

Извештајот за самоевалуација на УКИМ (2010 - 2013) констатира дека универзитетот „располага со современа инфраструктура, дидактички и истражувачки лаборатории со научноистражувачка опрема и софтвер, со што се овозможени оптимални услови за настава, учење и истражување“ (стр. 26). Во својата анализа за поддршката на студентите, УКИМ особено ги издвојува: платформата за е-учење и пристап до бази на податоци, како и административни информации; постоење на менторство и туторство на дел од факултетите, стипендии за студенти за упис во 1 година, како и основање центри за кариера. Извештајот заклучува: „иако во голема мера поддршката на студентите е соодветна на потребите на учениците, следниве прашања би можеле да бидат идентификувани како подложни на подобрување: ставање на сè поголем број курсеви на е-платформата за учење, континуирано ажурирање на материјалите наменети за студентите, онлајн-библиотека со сите стручни дела изготвени од професори од УКИМ, развој на центрите за кариера на сите единици и поддршка на менторскиот систем“ (стр. 22).

СВОТ-анализата на просторните и материјалните услови, како и опременоста со аудиовизуелна опрема и софтверска поддршка за реализација на наставно-образовниот процес на УКЛО укажува на тоа дека некои ВОИ имаат оптимални просторни и технички услови, додека некои единици не, и тоа е идентификувано како слаба страна на Универзитетот. Извештајот за самоевалуација на УКЛО исто така ги посочува како слабости „немањето пристап до специфицирани бази од соодветни научни подрачја, непостоењето на унифициран софтвер за поддршка на административните работи поврзани со процесот на студирање и за водење на библиотечното работење, како и недоволна организираност и снабденост на библиотеките“.

Реновиран и опремен дидактички, со просторна настава на матичните факултети и со дисперзираните студии, како и со целосната компјутеризација на универзитетските кампуси, УГД ги идентификува како силни страни во својот Извештај за самоевалуација. Во исто време, недоволниот просторен капацитет на одредени единици за лабораториски вежби, простор за библиотеки и читални и опрема за научноистражувачка и апликативна дејност се посочени како слаби страни на универзитетот. Податоците, пак, од студентската анкета на УГД покажуваат дека „77,1% од испитаниците учат од фотокопирани материјали, а само 14% користат оригинална литература. Овој млад универзитет кој за многу кратко време се дисперзираше низ речиси сите градови од источна Македонија признава дека се соочува со „намален интерес за студирање на дисперзираните студии“ и со „неекономично искористување на објектите поради нивната дисперзираност“ што очигледно доведува до „потешкотии во менаџирањето и администрирањето на комплексна[та] и дисперзирана структура“ (стр. 59).

Универзитетите ги забележуваат проектите на Владата на РМ за бесплатни преводи на стручна литература (УГД, стр.72) и за опремување на лаборатории (опремени 62 лаборатории стр.11 од Извештајот за самоевалуација на УКИМ) како проекти кои можат во иднина да ја променат ситуацијата со литературата и апликативната дејност на универзитетите. Но сепак, универзитетите ги потенцираат „тешкотиите

во имплементацијата на законските решенија поради сè уште неформираниот Совет за финансирање на високото образование и соодветно на тоа, отсуството на модел и критериуми за финансирање на високото образование“ (УКИМ, стр.26) како клучни слабости.,Бидејќи финансирањето не е засновано на реалните трошоци за студирање, Универзитетот се наоѓа во крајно тешка ситуација да ги дефинира изворот и обемот на средствата потребни за негово финансирање и развојот на неговата дејност, проекција на потребните дипломирани кадри, планирање на бројот на наставно-научниот кадар, просторот и опремата и другите потреби за негов развој и реализација на долгорочните стратегии“ (УКИМ; стр.12).

Заклучок: Постои ДЕЛУМНА УСОГЛАСЕНОСТ со ЕСУ 1.5.: Ресурси за учење и за поддршка на студентите

1.6. ЈАВНИ ИНФОРМАЦИИ

Стандард:

Институциите треба редовно да објавуваат најнови, објективни и непристрасни информации (квантитативни и квалитативни за програмите и дипломите/квалификациите што ги нудат).

Насоки:

Во исполнувањето на нивната улога, високообразовните институции имаат одговорност да обезбедат информација за програмите што ги нудат, нивните очекувани резултати од учењето, квалификациите што ги доделуваат, процедурите на настава, учење и оценување, како и можностите за учење за нивните студенти. Објавените информации може да вклучат и мислења и дестинации/места за вработување на поранешните студенти, како и профилот на тековната студентска популација. Оваа информација треба да биде точна, непристрасна, објективна и лесно достапна и не треба да биде искористена едноставно само како можност за маркетинг. Институцијата треба да верификува/да докаже дека ги исполнила сопствените очекувања за непристрасност и објективност.

Докази и анализа за ЕСУ 1.5. Јавни информации

Прегледот на веб-страниците на универзитетите и на нивните единици (високообразовните институции - факултетите и истражувачките институти), како најрелевантна алатка за проверка за постоењето и исполнетоста на овој стандард, покажа дека, генерално земено, универзитетите објавуваат информации за програмите и за дипломите што ги нудат, за очекуваните исходи од учењето, условите и правилата за студирање и настава, учење и оценување. Сите имаат свои веб-страници со лесно достапни информации кои примарно служат за информирање на сегашните и потенцијалните студенти, како и на целокупната јавност. Бидејќи беше невозможно да се утврди дали динамиката со која се објавуваат информациите навистина овозможува објавување на најнови информации, се потпревме на претпоставката дека постојната динамика на објавување одговара на нивните универзитетски потреби.

Интересно е да се забележи веб-страницата на ДУТ. Таа е тријазична (на албански, македонски и англиски јазик) која прилично се разликува по обемот и видот на објавени содржини (пристапено на 07.02.2015). Дел од важните документи на универзитетот (како Статутот, правилниците за студирање и други интерни подзаконски акти) не се воопшто достапни, додека најголемиот дел од информациите се достапни само на албански, но не и на македонски и англиски јазик (на пример, извештајот за самовалуација, распоредот на предавања и вежби по студиски програми итн.). И покрај фактот што ДУТ е универзитет на албански наставен јазик, неговиот статус на јавен универзитет кој се финансира од државата подразбира обврска за универзитетот да ги направи јавно достапни и на македонски јазик клучните документи врзани за неговото постоење и работа. На овој начин ќе се овозможи потранспарентно и подобро информирање на јавноста.

Иако постојат разлики, добар дел од ВОИ имаат и свој алумни линк, на кој може да се прочита информација за нивните поранешни студенти и/или да се овозможи

пристап до алумни клубот, како и до информации за активностите на веќе дипломираните студенти. Сепак, невозможно е да се процени дали и колку овие алумни линкови се вистински функционални. Дел од ВОИ (најчесто од техничките науки) имаат и линк за соработка со стопанството каде што сегашните и потенцијалните студенти и јавноста можат да добијат информации за стипендии за најдобрите студенти и нивно идно вработување. Тоа истовремено се користи како референца за идните студенти за тоа каде тие можат да се вработат.

Дека ВОИ објавува најнови, објективни и непристрасни информации за програмите и дипломите што ги нуди се согласни 43,1% од вкупниот број испитаници со прашалникот, 27,1% делумно се согласуваат; 10,4% од испитаниците не се согласуваат, а 19,4% „не знаат“. Статистичкиот тест на вкупниот број одговори покажа значајна разлика ($p < 0.01$) помеѓу одговорите на студентите и професорите. Разликите се забележливи кај „да“, „не“ и кај „не знам“ одговорите. Ова покажува дека студентите се генерално покритични отколку нивните професори околу информациите што ВОИ ги објавуваат/нудат за студентите.

Табела 18: ВОИ објавува најнови, објективни и непристрасни информации за програмите и дипломите што ги нуди (п.4.6).

Категорија	Одговори				Вкупно
	да	делумно	не	не знам	
Студент	84 37,5%	60 26,8%	28 12,5%	52 23,2%	224 100%
Професор	45 60,0%	21 28,0%	3 4,0%	6 8,0%	75 100%
Вкупно	129 43,1%	81 27,1%	31 10,4%	58 19,4%	299 100%

$$\chi^2 = 17,244; df = 3; p < 0.01$$

Статистичкиот тест на одговорите сегрегирани по универзитети (види Табела 4.6. во анекс 7) покажа значајни разлики кај одговорите на испитаниците од ДУТ ($p < 0.01$) и кај испитаниците од УКИМ ($p < 0.5$). Разликите на УКИМ се најзабележливи кај „делумно“, „не“ и „не знам“ одговорите. Така 27,06% од испитаните студенти се изјасниле со „делумно“ наспроти 43,75% од нивните професори; 17,65% од студентите од УКИМ одговориле дека нивната ВОИ не објавува најнови, објективни и непристрасни информации за програмите и дипломите што ги нуди (наспроти

6,25% од професорите), а 28,24% од студентите одговориле дека „не знаат“, наспроти 12,50% од професорите. Разликите, пак, на ДУТ се најзабележливи кај „не“ одговорите - 9,53% од испитаните студенти на ДУТ се изјасниле дека нивните ВОИ не објавуваат најнови, објективни и непристрасни информации, додека за таа опција не се определил ниеден од испитаните професори. Од другите универзитети, најзабележливи се „не знам“ одговорите кај испитаните студенти од УКЛО (28,24% наспроти 0% одговори од нивните професори) и кај испитаните студенти од УГД (22,58% кај студентите наспроти 0% одговори од професорите).

Што се однесува, пак, до перцепцијата за отчетноста на ВОИ за квалитетот што го нуди кон студентите, нивните родители и општо кон јавноста, статистичкиот тест не покажа статистички значајна разлика ($p > 0.05$) кај вкупниот број одговори на студентите и професорите. Над 60% од испитаниците се определиле за „да“ и „делумно“ одговори; 16% за „не“ и 23% се изјасниле дека „не знаат“.

Табела 19: ВОИ е отчетна за квалитетот што го нуди кон студентите, нивните родители и општо кон јавноста (п. 4.19.)

Категорија	Одговори				Вкупно
	да	делумно	не	не знам	
Студент	58 25,2%	74 32,2%	38 16,5%	60 26,1%	230 100%
Професор	29 39,2%	24 32,4%	11 14,9%	10 13,5%	74 100%
Вкупно	87 28,6%	98 32,2%	49 16,1%	70 23,0%	304 100%

$$\chi^2 = 7,759; df = 3; p > 0.05$$

Статистичкиот тест на одговорите по универзитети (види Табела 4.19 во анекс 7) покажа значајна разлика кај одговорите на испитаниците од ДУТ ($p < 0.01$) каде што повторно доминираат „не“ и „не знам“ одговорите на студентите. Така 26,83% од испитаните студенти од ДУТ се изјасниле со „не“ наспроти 0% на професорите, додека високи 43,91% од испитаните студенти се изјасниле со „не знам“ наспроти 15% од испитаните професори. И овде, како за претходното прашање, покритички настроени се студентите споредено со нивните професори.

Според Извештајот за самовалуација на УКИМ, „сите факултети имаат студентски водич кој им нуди на новите студенти целосни информации за условите, начинот и правилата на студирање, како и информации за инфраструктурата со која располага факултетот, односно Универзитетот“.

Член 67 од Законот за ВО предвиде формирање на *Одбор за соработка и доверба со јавноста* чија цел е (покрај другото) да „оствари јавност и одговорност за вршењето на дејноста од јавен интерес“ во соработка со јавноста, деловната заедница, професионалните комори и други институции и здруженија на граѓани. „Обврска на Одборот за соработка и доверба е [исто така] да врши промоција на веќе постојните одбори од страна на универзитетите“. Одборите, пак, што треба да се формираат на универзитетите, односно на високообразовните институции имаат советодавна улога. Според Правилникот за поблиските критериуми и надлежности на одборите за соработка и доверба со јавноста (Службен весник бр. 148/2013), тие треба да даваат препораки по речиси сите прашања од дејноста и работењето на универзитетот (на пр.: „општествена оправданост на студиските програми и на научноистражувачките проекти, за критериумите за запишување во сите циклуси на студии, изборот во наставно-научни звања, годишните финансиски планови, организирање трибини, односно јавни расправи по актуелни општествени прашања за студентите и пошироката јавност“ итн.).

Иако името на ова тело на прв поглед упатува на задачи поврзани со подобро, почестото и поквалитетното информирање на јавноста за работата на ВОИ/универзитетите, во практика се чини дека ова е само уште едно тело при ВОИ/универзитетите чии задачи и мандат се поклопуваат во најголем дел со мандатот на други, веќе постојни (национални) тела, како на пр. Националниот совет за високо образование, наука и иновации. Дали постојат овие одбори при ВОИ/универзитетите и што точно работат е непознато, а со нивната работа не беа запознати ниту наставниците кои беа интервјуирани како дел од ова истражување. Веројатно постои на Машинскиот факултет - Скопје и тој е спомнат во самовалуацијата, но нема подетални информации за тоа што точно работел овој одбор.

Заклучок: Постои ДЕЛУМНА УСОГЛАСЕНОСТ со ЕСУ 1.6: Јавни информации

4.3.2. Заклучоци и препораки за посебна хипотеза 1

Изведените докази од анализата на документацијата и од емпириското истражување на политиките и постојните практики за интерното обезбедување квалитет на ВОИ/универзитетите покажаа делумна усогласеност кај сите 7 стандарди и насоки за обезбедување квалитет на ENQA (дел 1 од ESG).

Оттука, се потврдува првата посебна хипотеза: *Постојните политики и практики за интерното обезбедување квалитет на високообразовните институции се делумно усогласени со Европските стандарди и упатства за обезбедување квалитет (ESG) на ENQA, дел 1.*

МАТРИЦА НА УСОГЛАСЕНОСТ СО ЕВРОПСКИТЕ СТАНДАРДИ И НАСОКИ ЗА ОБЕЗБЕДУВАЊЕ КВАЛИТЕТ (ESG) Дел 1. (интерно обезбедување квалитет во ВО)	
Стандард	заклучок
ЕСУ 1. 1. Политики и процедури за обезбедување квалитет	Делумна усогласеност
ЕСУ1.2. Одобрување, мониторинг и периодично прегледување на програмите и на доделувањето дипломи/квалификации	Делумна усогласеност
ЕСУ 1.3. Оценување на студентите	Делумна усогласеност
ЕСУ 1.4. Обезбедување квалитет на наставниот кадар	Делумна усогласеност
ЕСУ 1.5. Ресурси за учење и поддршка на студентите	Делумна усогласеност
ЕСУ 1.6. Информациски системи	Делумна усогласеност
ЕСУ1.7. Јавни информации	Делумна усогласеност

Препораки за подобрување на процесите на интерно обезбедување квалитет:

ЕСУ 1. 1. Политики и процедури за обезбедување квалитет:

- Прегледот на литературата (Harvey: 1999, Van Vught and Westerheijden: 1994; Westerheijden:2001) ги дефинира информирањето, отчетноста и подобрувањето како три основни цели на интерното обезбедување квалитет и назначува дека за да го постигне сето ова, тој интерен систем мора да биде динамичен, интерактивен и да биде изложен постојано на самопроверка. Обезбедувањето на квалитетот треба да се сфаќа и да се доживува како интегрален дел од секојдневните активности на ВОИ/универзитетот и од нејзиниот стратешки менаџмент и затоа е важно менаџерските

структури/позиции и телата на управување на ВОИ да ги разбираат и да ги поддржуваат овие системи. ВОИ треба да обезбедат активно учество на интерните и надворешните чинители во системот за обезбедување на квалитетот, додека нивната организациска култура треба да биде отворена за нови идеи и да поддржува иновации, особено во континуираното подобрување на наставата и учењето;

- Како појдовна точка за воспоставување и развој на интерен систем за менаџирање на/со квалитетот, високообразовните институции и универзитетите во РМ треба да изготват стратешки план за развој, да развијат сопствени политики и изјави за квалитетот (quality statements), како и да воспостават сопствени стандарди за обезбедување на квалитетот. Овие стандарди, сет од индикатори и таргети, треба да се врзани со постигнувањето на целите и задачите што си ги задале/ги определиле со стратегијата. Стратегиите треба да бидат сеопфатни и да го стават акцентот на постојаното подобрување на квалитетот преку механизмите и начините за мониторинг и периодично прегледување на студиските програми, на професионалното усовршување и квалитетот на наставниот кадар, на достапните ресурси за учење за студентите, јавно достапните информации и отчетноста кон различните чинители и јавноста, како и на интернационализацијата како составен дел од нивните мисии;
- „Бидејќи одговорноста за обезбедувањето на квалитетот лежи примарно кај високообразовните институции“ (Европски министри, Берлин 2003), тие треба да воспостават интерни структури и тела за поддршка на интерниот систем за обезбедување квалитет и на интерните процеси за постојано подобрување на квалитетот. Ова само по себе нема да значи подобар квалитет, но ќе значи јасна поделеност на улогите и одговорностите во рамки на институцијата и ќе претставува добра стартна точка за градење култура на квалитет во ВОИ;

- Тоа може да се направи преку канцеларија, оддел или центар одговорен за квалитетот според примерот на ЕКТС-канцелариите, кој ќе има улога на внатрешен советник, но и ревизор на квалитетот во рамки на институцијата. Треба тесно да соработува и да одговара пред Наставничкиот совет на ВОИ, но и да го известува Универзитетскиот сенат како највисоко универзитетско тело. Во услови на ограничени финансиски ресурси, од голема важност е раководството и целиот персонал на ВОИ, како и креаторите на политики во ВО, да ја разберат потребата за постоењето и улогата на ваквите структури за постојаното подобрување на квалитетот, а со тоа и потребата за стабилно и соодветно алоцирање средства за нивно функционирање. Притоа, во рамки на индивидуалните ВОИ, треба да се избегне создавањето гломазни и нефункционални структури/канцеларии за квалитет, кои само ќе внесат дополнителни бирократски чекори во интерните процедури туку идејата е да се создадат мали, но ефикасни канцеларии со јасен мандат и задачи, екипирани со луѓе кои ќе бидат обучени и посветени на менаџирањето на квалитетот. Исклучително е важно овој оддел/канцеларија да биде тесно поврзан и координиран со ИТ-одделот на институцијата која е клучна и која може да обезбеди брзо прибирање и процесирање на потребните податоци, како и нивна анализа за проверка и за подобрување на квалитетот. Што се однесува, пак, до двата најстари и најголеми универзитети (УКИМ и УКЛО), кои долги години функционираа како лабава федерација на автономни факултети, една од можните опции е тие да направат свој интеруниверзитетски центар кој би споил неколку потребни, а во моментов непостојни функции што директно и/или индиректно засегаат и влијаат врз интерните процеси за обезбедување на квалитетот (на пр. интеруниверзитетски центар за педагошки иновации, истражување и обезбедување квалитет). Ваквите центри би вклучиле и обединиле неколку важни работи - грижата за континуираниот професионален развој на наставниот кадар, на наставата и учењето, унапредување на истражувањето, како и обезбедувањето на квалитетот;

- Ова треба да доведе до подобрување на ефективноста на внатрешните процеси за обезбедување квалитет, а тоа пак ќе придонесе за помалку „интензивен“ процес на надворешна евалуација (види ЕСУ 2.1.);
- Бидејќи самоевалуацијата е камен-темелник на целиот систем за обезбедување квалитет, таа треба максимално да ги поттикне интерните процеси во ВОИ за сериозна анализа на слабите и јаките страни со доволна доза на аналитичност, самокритичност и тоа треба да биде разбрано дека е во функција на подобрување, а не на прикривање на недостатоците. Колку што е подобро и посериозно изготвен извештајот за самоевалуација, толку подобра и поквалитетна ќе биде надворешната евалуација на институцијата, а со тоа појасни чекорите и активностите што треба да ги преземе ВОИ за надминување на недостатоците;
- Не е доволно само да се изготват квалитетни стратегии, туку треба и да се воспостават интерни механизми со кои ќе се следи нивното спроведување. Прашалникот за студентите е само еден од начините, но институциите треба да изнајдат начини (преку прашалници, интервјуа и сл.) со кои најмалку еднаш годишно ќе го проверуваат и ќе го следат напредокот, односно постигнатото наспроти зацртаните цели.

ЕСУ 1.2. Одобрување, мониторинг и периодично прегледување на програмите и на доделувањето дипломи/квалификации

- Очекуваните исходи од учењето се клучни при дизајнирањето на курикулумот на студиската програма и консеквентно, на предметните програми. Студиските програми треба да обезбедат и баланс помеѓу наставата и истражувањето, како и мултидисциплинарен, интердисциплинарен, трансдисциплинарен и кросдисциплинарен пристап во наставата и учењето (ЕК, 2014);
- Содржината, педагошките пристапи и вистинското оптоварување (workload) на студентите за постигнување на очекуваните исходи од учењето треба да се прегледуваат и да се евалуираат редовно. Ова е подеднакво важно и поради

- соодветната имплементација на ЕКТС. Идеално би било тоа да се прави еднаш во секој семестар, но не само преку прашалници за студентите туку и континуирано преку неформални разговори со студентите, колегите, другите универзитетски наставници, како и работодавците;
- ВОИ/универзитетите треба да воспостават системи за советување, менторство и следење (tracking) на студентите, особено за тие од првите години на студии, како и за студентите од нетрадиционалните средини и од ранливите групи. Ваквите иницијативи и проекти од различни европски универзитети покажале дека ова води кон подобра стапка на задржување и дипломирање на студентите. Оттука, подеднакво е важно ВОИ да имаат механизми со кои ќе го следат и постојано ќе го подобруваат функционирањето на овие системи за поддршка на учењето;
 - Наставата и учењето се специфични и зависат од институцијата, но тие се неизбежно врзани за Националната квалификациска рамка (која РМ сè уште не ја има изготвено), Европската квалификациска рамка и Даблинските дескриптори. Оттука, исклучително е важно што поскоро да се пристапи во изготвување на Националната рамка на квалификации која треба квалификациите, профилот и студиските програми да ги поврзе со стопанството, односно со пазарот на трудот;
 - ВОИ треба да изготват и усвојат механизми со кои ќе ги промовираат и ќе ги подобрат меѓународната соработка, интернационализацијата на курикулумот, учеството во меѓународни истражувачки проекти и интернационалното искуство и мобилност на наставниот кадар и на студентите, како неодминливи компоненти на високото образование.

ЕСУ 1.3.: Оценување на студентите

- Истражувачките наоди потврдија дека студентите се оценувани според јавно објавени критериуми, но дека нивната доследна примена варира од универзитет до универзитет. Ова сугерира потреба од консолидација и унапредување на системот/политиките за оценување на студентите, но

останува дискутабилно дали тоа треба да се менува според предложениот модел за државен испит и дали тој ќе служи на предвидената цел за поквалитетно образование? Член 69-а од најновите измени на Законот за ВО од јануари 2015 предвидува оценување на знаењето на студентите преку државен испит со пет прашања, „односно студии на случај“ од секој од задолжителните и изборните предмети. Предвиден да се спроведува преку посебен електронски систем, полагањето на државниот испит ќе зависи од изборот на еден точен одговор од четирите понудени решенија на секое прашање. Ваквата законска одредба е во колизија со одредбите на член 113 од Законот за ВО, според кои „видовите на проверка на знаењето мора да ги отсликуваат целите на наставниот предмет и студиската програма и да овозможат индивидуална оценка на постигнувањата на секој студент поединечно“, како и тоа дека „обликот и содржината на оценувањето мора да ги отсликуваат содржината и работните методи на наставниот предмет и студиската програма“. Оттука е проблематично како може одговорите од само овие пет прашања на државниот испит да ги „отсликаат“ целите, содржината и работните методи на наставниот предмет? Ако, пак, Законот предвидува повеќе видови проверка на знаењето, а државниот испит е еден од нив, зошто е замислен како елиминаторен и исклучувачки? итн. Овие и ред други прашања бараат сериозно внимание и анализа од образовните експерти и креатори на политики. Согласно со насоките за стандардот 1.3. Оценување на студентите, треба неизоставно да се земат предвид и сите можни последици од (евентуалното вакво) регулирање на оценувањето на студентите во РМ по проодноста на студентите и нивните права на студирање, како и за нивната идна кариера;

- На крајот од 18 и почетокот на 19 век, познатиот германски филозоф и татко на современиот универзитет, Вилхелм вон Хумболт, аргументираше дека „знаењето не може да се натера“ или да се добие со присила, туку знаењето може само да се стимулира, а еден од предусловите за стимулација на знаењето „однадвор“ е да се остави на мира. Слободата на науката и автономијата на наставниот кадар се премисите на кои треба да се потпира

универзитетот. Оттука, Владата треба да го почитува член 12 од Законот за високо образование, кој ја дефинира академската слобода и како „слобода на студирањето, утврдувањето на правилата на студирање, облиците и видовите на наставно-образовните дејности и на проверката на знаењата на студентите“. Но, ова истовремено значи дека универзитетите треба да ги унапредат своите критериуми и политики за оценување на студентите кои ќе овозможат поттикнување, следење на знаењето и негова соодветна и транспарентна верификација, како од нив, така и од работодавците;

- Клучно во унапредувањето на политиките и процедурите за оценување е што тие треба да бидат дизајнирани за да ги измерат постигнувањата на студентите во однос на очекуваните исходи од учењето (expected learning outcomes), како и во однос на целите на студиската програма. Ова се покажува како сериозен предизвик во цела Европа. Оттука, дел од задолжителната обука за универзитетскиот наставен кадар треба да биде посветена на употребата на исходите од учењето, односно на инкорпорирањето на исходите од учењето во наставата, во учењето и во оценувањето на студентите;
- Потребни се поголема јасност, транспарентност и соодветно информирање на студентите за политиките и процедурите за оценување, но и поголема отчетност од страна на самата високообразовна институција која мора да воспостави интерни механизми за проверка, за да се осигури дека универзитетските наставници доследно ги следеле дефинираните критериуми и процедури.

ЕСУ 1.4.: Обезбедување квалитет на наставниот кадар

- Нераскинлив дел од Стратегијата за развој на секоја ВОИ/универзитет е кадровската политика. Старењето на кадарот, како и финансиските ограничувања и процедурите за одобрување на нови работни позиции од страна на Владата мора да се адресираат/посочат како најјургентни проблеми со кои се соочува целото високо образование во РМ. Кадровските политики

што ВОИ треба да ги изготви и донесе автономно мора да бидат соодветно финансиски поддржани од Владата. ВОИ треба да имаат механизми за постојано прибирање и анализа на информации за тековниот, но и за потребниот број, профил и потребни квалификации на новиот истражувачки, наставен и ненаставен кадар;

- Неопходна е електронска база на податоци за наставниот кадар во РМ која ќе овозможи прибирање на сите потребни податоци, преглед на сите нивни ангажмани по универзитети, анализа на нивните квалификации и следење на нивното напредување. Тоа ќе ги олесни и планирањата на нивниот професионален развој;
- Селекцијата и академската кариера на универзитетскиот кадар во земјите-членки на ЕУ се повеќе поврзани за истражувачката отколку за наставната работа и затоа професорите се под притисок да се вклучат во истражувачки проекти и да објават научни трудови. Додека ваквиот тренд и притисок за научни трудови со импакт-фактор се засилуваат со секоја наредна измена на Законот за ВО во РМ, Европската комисија во своите извештаи укажува на ургентната потреба за промена на ваквиот начин на размислување и на ваквите практики. ЕК укажува на тоа дека за разлика од наставниците од основно и средно образование, универзитетските наставници се препуштени сами на себе и немаат соодветна подготовка за нивните основни задачи (методологијата, технологијата, оценувањето, структура на курсевите, комуникација, наставни материјали итн.). Оттука, ЕК препорачува дека „целиот наставен кадар во високообразовните институции во 2020 г. треба да има сертифицирана педагошка обука, а континуираното професионално образование треба да стане задолжително барање во високото образование“ (ЕК: 2014 стр.31).⁵² Истовремено се предлага влезот и напредокот во

⁵² European Commission (2014), High Level Group on the Modernisation of Higher Education *Report to the European Commission on Improving the quality of teaching and learning in Europe's higher education institutions* достапно на http://ec.europa.eu/education/library/reports/modernisation_en.pdf

академската кариера, покрај другите фактори, да зависат, односно да ја земат предвид и оценката на наставната работа;

- Потребен е систем за дидактичко-методичка подготовка на новопримените или дообука на постојниот наставен кадар во функција на подобрување на квалитетот на нивната работа со студентите. Универзитетските наставници треба да изготвуваат годишни индивидуални планови за професионален развој, а ВОИ и универзитетите преку своите интерни структури и механизми (на пр. интеруниверзитетскиот центар објаснет погоре) треба да ја поддржат нивната реализација;
- Клучен елемент во задолжителната обука за наставниот кадар треба да биде употребата на исходите од учењето и како тие треба да се инкорпорираат во наставата, учењето и како подоцна треба да се оценуваат преку оценувањето на студентите;
- Интернационализацијата како нов растечки тренд во ВО наметнува ново барање од кадарот, а тоа е соодветно познавање на англискиот јазик како основа за учество во меѓународни проекти за настава и истражување.

ЕСУ 1.5. Ресурси за учење и поддршка на студентите

- ВОИ/универзитетите треба да имаат механизми кои ќе обезбедат континуиран и систематски мониторинг и евалуација на ресурсите за учење на студентите и на нивната достапност, како и соодветно планирање за нивно подобрување. Притоа ВОИ треба да ги искористат формите на настава и учење од новата технологија и дигитална ера, особено пристапот до електронски бази на истражувачки податоци и научни списанија.

ЕСУ 1.6. Информациски системи

- ВОИ/универзитетите треба да воспостават механизми за прибирање, анализа и интерна употреба на релевантни информации од различни интерни чинители (студентите, истражувачкиот, наставниот и ненаставниот кадар), а се однесуваат на бројот и напредокот на студентите по циклуси на студии и

академски години, стапката на проодност, осипување и завршување, за задоволството на студентите од студиската програма, за вработливоста на дипломираните студенти, за расположливите ресурси за учење итн.;

- Покрај овие базични информации, апсолутно е неопходно ВОИ да прибира и информации врзани за сопствените индикатори кои ВОИ (ќе) ги одреди со стратегијата за развој и/или стратегија за квалитет за да го следи и мери учинокот/постигнувањата од својата работа;
- Поефикасно користење на информациите ќе треба да доведе до информирани одлуки, а со тоа и до подобрување на процесите и на резултатите од наставата и учењето.

ЕСУ 1.7. Јавни информации

ВОИ/универзитетите треба да имаат механизми со кои ќе обезбедат редовно објавување на најнови и објективни информации за својата работа кои се релевантни за надворешните чинители (за родителите, за работодавците, за сите граѓани како даночни обврзници и за целата општествена заедница) и кои ќе обезбедат поголема отчетност. Тоа вклучува информација за мисијата и целите на институцијата, за уписната политика, студиските програми и за квалификациите што ги нудат, за перспективите за вработување, за наставниот кадар и за нивните квалификации, за сервисите за учење и поддршка на студентите, за методите на оценување на студентите итн.

4.4. ПОСЕБНА ХИПОТЕЗА 2

4.4.1. Истражувачки наоди за посебна хипотеза 2

Политиките и практиките за надворешно обезбедување и оценка на квалитетот на високото образование во РМ се делумно усогласени со Европските стандарди и упатства за обезбедување квалитет (ESG) на ENQA дел 2.

Во рамки на втората посебна хипотеза беа анализирани следниве 8 критериуми/ESG-стандарди кои се однесуваат на надворешното обезбедување квалитет:

- ЕСУ2.1. Употреба на внатрешните процедури за обезбедување квалитет
- ЕСУ2.2. Развој на надворешните процеси за обезбедување квалитет
- ЕСУ2.3. Критериуми за одлуки
- ЕСУ2.4. Процесите ѝ служат на целта
- ЕСУ2.5. Известување
- ЕСУ2.6. Последователни (follow-up) процедури
- ЕСУ2.7. Периодични прегледи/оценки
- ЕСУ2.8. Анализа на поширокиот систем

Согласно со утврдената методологија, за да дојде до релевантни докази, анализата на документацијата и секундарните извори вклучи анализа на делот од Законот за ВО кој се однесува на надворешните процеси за обезбедување квалитет на ВОИ, како и на следниве јавно достапни информации на веб-страниците на универзитетите: статутите на универзитетите; Правилник[от] за организацијата, работата, начинот на одлучување, методологијата за акредитација и евалуација, стандардите за акредитација и евалуација, како и други прашања во врска со работата на Одборот за акредитација и евалуација на високото образование (Службен весник бр. 151/2012 од 30.11.12); Упатство[то] за критериумите за начинот на обезбедување и оценување на квалитетот на високообразовните установи и на академскиот кадар во РМ (Службен весник бр. 67/2013); извештаите за самоевалуацијата на универзитетите, како и извештаите за надворешна евалуација (или последователните извештаи) на УКИМ, УКЛО и УГД изготвени во рамки на Програмата за институционална

евалуација на ЕУА (Intitutional Evaluation Program/Euopen University Association). Анализата, исто така, ги вклучи наодите од прашалникот за студентите и професорите, како и клучните наоди од полуструктурираните интервјуа кои се однесуваат на надворешните процеси за обезбедување квалитет.

2.1. УПОТРЕБА НА ВНАТРЕШНИТЕ ПРОЦЕДУРИ ЗА ОБЕЗБЕДУВАЊЕ КВАЛИТЕТ

Стандард:

Надворешните процедури за обезбедување квалитет треба да ја земат предвид ефективността на внатрешните процеси за обезбедување квалитет опишани во дел 1 од Европските стандарди и насоки.

Насоки:

Стандардите за внатрешното/интерното обезбедување квалитет содржани во дел 1 претставуваат значајна основа за процесот на надворешната оценка. Важно е дека сопствените внатрешни политики и процедури се внимателно евалуирани во текот на надворешните процедури за да се утврди степенот до кој се исполнети стандардите. Ако високообразовните институции можат да покажат ефективност на нивните сопствени внатрешни процеси за обезбедување квалитет и ако тие процеси соодветно ги обезбедуваат квалитетот и стандардите, тогаш надворешните процеси можат да бидат помалку интензивни од вообичаено.

Докази и анализа за ЕСУ 2.1.: Употреба на внатрешните процедури за обезбедување квалитет

Анализата на Законот за ВО и на подзаконските акти покажа дека во надворешните процедури се земаат предвид внатрешните процеси за обезбедување квалитет. Така, кај барањата за акредитација на високообразовна установа, стручната комисија на Одборот за акредитација и евалуација на ВО особено ќе го земе предвид „моделот за самоевалуација, односно процедурите што се предвидуваат за реализација на внатрешна контрола, обезбедување и унапредување на квалитетот на наставата во

предложените студиски програми на високообразовната установа“ (член 32 од Правилникот на Одборот за акредитација и евалуација на високото образование во Службен весник бр. 51/2012). Кај барањата за продолжување на акредитацијата, комисијата ќе го земе предвид „внатрешниот систем на оценување и обезбедување на квалитетот на високото образование“..., како и „постапките за преземање дејности во врска и по повод резултатите од внатрешната и надворешната евалуација и други независни проверки на квалитетот“. Бидејќи Одборот за акредитација и евалуација на ВО сè уште не започнал со процесот на надворешна евалуација на високообразовните институции, невозможно е да се процени дали и колку конзистентно Одборот ќе ги применува овие одредби од својот Правилник врзан за акредитациите што ќе следуваат потоа во практиката.

Извештаите за самоевалуација на единиците на универзитетот (факултетите, научните установи и институти) претставуваат основа за самоевалуацијата на универзитетот. Од прегледот на извештаите за самоевалуација на одделните ВОИ (факултети, научни институти) на УКИМ, се забележува дека тие генерално земено се раководат според Упатството за самоевалуација на УКИМ. Сепак, овие извештаи не се справуваат со/и не ја опфаќаат во целост, на ист начин и во ист обем ефикасноста на внатрешните процеси за обезбедување квалитет опишани во делот 1 од Европските стандарди и насоки на ENQA (ЕСУ 1.1. Политики и процедури за обезбедување квалитет; ЕСУ 1.2. Одобрување, мониторинг и периодично прегледување на програмите и на доделувањето дипломи/квалификации; ЕСУ 1.3. Оценување на студентите; ЕСУ 1.4. Обезбедување квалитет на наставниот кадар; ЕСУ 1.5. Ресурси за учење и поддршка на студентите; ЕСУ 1.6. Информациски системи; ЕСУ 1.7. Јавни информации).

Дали ВОИ има воспоставено свои внатрешни индикатори за квалитет беше проверено преку едно од прашањата од емпириското истражување (прашалникот) кое им беше зададено само на професорите. Тука јасно доминираа „не“ одговорите со високи 64,7%, наспроти 35,3% на „да“ одговори. Високи 70% од испитаните професори на УКИМ, 66,7% од УКЛО и 56,3% од испитаните професори на ДУТ

одговориле дека нивната ВОИ нема воспоставено свои индикатори за квалитет. Интересно е што од 24 професори (или 35,3% од испитаните професори кои одговориле потврдно на ова прашање), само седуммина навеле кои се според нив тие индикатори (студиска програма, квалитет на настава, точност на наставникот, достапност на наставникот, редовност, опременост со материјали, технологија, објективност, евалуација на наставниот кадар, условите за настава и кадарот). Од малкуте понудени одговори се гледа дека наставниот кадар нема секогаш и до крај јасна претстава и разбирање за тоа што се и кои сè можат да бидат внатрешни индикатори за квалитет на нивната ВОИ.

Табела 20: Дали вашата ВОИ има воспоставено/одредено свои индикатори за квалитет? (само еден одговор) САМО ЗА ПРОФЕСОРИТЕ (п.13).					
	УКИМ	УКЛО	УГД	ДУТ	ВКУПНО
ДА, наведете кои се тие	9 30,0%	7 33,3%	1 100,0%	7 43,8%	24 35,3%
НЕ	21 70,0%	14 66,7%	0 ,0%	9 56,3%	44 64,7%
Вкупно	30 100,0%	21 100,0%	1 100,0%	16 100,0%	68 100,0%

Но, за сметка на тоа, 30,6% од испитаните професори на прашањето дали вашата ВОИ го следи постигнувањето на тие индикатори и со која динамика, одговориле дека го следат и дека тоа го прават на крајот од секоја академска година, 20,4% одговориле дека тоа го прават на секои три години кога прават самоевалуација, додека 18,4% одговориле дека тоа го прават секој семестар. Интересна е дистрибуцијата од 27,8% одговори кај испитаните професори од УКИМ кои се изјасниле дека тоа го прават секој семестар, а исто толку дека не го следат воопшто. Високи 31,3% од испитаните професори од УКЛО се изјасниле дека не ги следат индикаторите, додека половината од испитаните професори на ДУТ се изјасниле дека тоа го прават на крајот од секоја академска година. Ваквите одговори сугерираат дека ВОИ главно немаат свои јасно дефинирани интерни индикатори за квалитет кои ги следат конзистентно и со извесна динамика, туку дека се тие главно фокусирани на прибирањето податоци кои согласно со сопствените упатства, интерни акти и правилници се бараат/се очекуваат како дел од законската обврска за самоевалуација и подготовка за надворешна евалуација.

Табела 21: Ако ДА, дали вашата ВОИ го следи нивното постигнување и со која динамика? САМО ЗА ПРОФЕСОРИТЕ (n 14).					
	УКИМ	УКЛО	УГД	ДУТ	ВКУПНО
ДА, секој семестар	5 27,8%	1 6,3%	0 ,0%	3 21,4%	9 18,4%
ДА, на крајот од секоја академска година	4 22,2%	3 18,8%	1 100,0%	7 50,0%	15 30,6%
ДА, на секои три години кога правиме самоевалуација	3 16,7%	6 37,5%	0 ,0%	1 7,1%	10 20,4%
ДА, но само по потреба	1 5,6%	1 6,3%	0 ,0%	2 14,3%	4 8,2%
НЕ	5 27,8%	5 31,3%	0 ,0%	1 7,1%	11 22,4%
Вкупно	18 100,0%	16 100,0%	1 100,0%	14 100,0%	49 100,0%

Согласно со Законот за ВО, надворешната евалуација на универзитетот (која ќе се спроведува од страна на Одборот за акредитација и евалуација на ВО) во основа треба да се базира врз Извештајот за самоевалуација на универзитетот.

Извештаите за самоевалуација на универзитетите се земаат предвид од страна на Институционалната програма за евалуација на Европската универзитетска асоцијација (ЕУА) која досега ги правеше извештаите за надворешна евалуација на три од петте државни универзитети во РМ (УКИМ, УКЛО и УГД), како и на Универзитетот на ЈИЕ во Тетово. Оваа Програма на ЕУА е „независна европска програма за евалуација која постои од 1993 г. во која ВОИ доброволно се вклучуваат“.

ЕУА-тимот кој ја направи втората по ред последователна надворешна евалуација на УКИМ нотира дека процесот на самоевалуација спроведен во периодот од ноември, 2010 и март, 2011 бил многу сериозно сфатен од универзитетот, но истовремено му забележува за недоволната самокритичност. Така во извештајот се вели дека „тој процес ќе претставуваше поголем придонес за Универзитетот доколку притоа се имаше подлабински и посамокритичен пристап“. Сепак, ЕУА забележува дека извештајот за самоевалуација и неговите прилози му обезбедиле на тимот за надворешна евалуација „мноштво драгоцен објаснувања за сложеноста на промените кои се остваруваа во периодот од првата последователна евалуација“.

Единствена надворешна евалуација на УКЛО од ЕУА е таа од 2003 г. која не се повтори поради *„финансиите кои УКЛО процени дека не е во можност да ги обезбеди за наредни, последователни евалуации“* (интервју бр. 9 од 05.05.2015). Во отсуство на извештаи и препораки од надворешна евалуација, се чини дека УКЛО ги изработува своите извештаи за самоевалуација рутинирано, само како дел од своите законски обврски. Базичната анализа на овие извештаи за самоевалуација на УКЛО покажа дека тие се состојат од: мноштво важни информации и податоци кои се прибрани од Комисијата за самоевалуација преку единиците на универзитетот, од дескрипција на постојната состојба, како и од базична СВОТ-анализа (идентификувани слаби, јаки страни, можности и закани). Но, извештаите не одат чекор понатаму и воопшто не навлегуваат во некаква подлабинска анализа на состојбите, не даваат препораки за подобрување/надминување на согледаните слабости, ниту пак рефлектираат на состојбите и слабостите и/или подобрувањата забележани со претходните извештаи за самоевалуација. Сето ова ги прави интерните (а со тоа и идните надворешни) процеси за обезбедување квалитет неефективни.

Извештајот за надворешна евалуација на УГД изготвен од ЕУА во јули, 2014 г. забележува дека Извештајот за самоевалуација на УГД „не доведе до екстензивни разговори или анализи, ниту пак беше виден како можност за намерно/фокусирано да се разгледаат најважните работи со кои се соочува универзитетот во ова време“ (стр. 6 од Извештајот). Тимот од ЕУА исто така забележува неконзистентност во извештајот бидејќи не кореспондираат наративот, СВОТ-анализата и заклучоците, истовремено укажувајќи на тоа дека поголемата употреба на статистика, графикони и визуелни претставувања можело да го подобри Извештајот за самоевалуација на УГД.

Наодите од емпириското истражување покажаа дека *Процесот на самоевалуација на ВОИ е неопходен за утврдување на состојбата и за подобрување на квалитетот во македонското високо образование* со што се согласија 58,9% од вкупниот број

испитаници со прашалникот; 21,4% делумно се согласија со ова тврдење, 9,2% не се согласија, а 10% се изјаснија дека „не знаат“. Статистичкиот тест на вкупниот број одговори покажа значајна разлика ($p < 0.01$) помеѓу одговорите на студентите и професорите. 74,7% од испитаните професори се изјасниле со „да“ наспроти 53,7% од испитаните студенти. Најзабележлива е разликата кај „не“ одговорите (11,8% кај студентите наспроти само 1,3% од професорите), како и кај „не знам“ одговорите (за кои се изјасниле 12,2% од студентите наспроти 5,3% од професорите).

Табела 22: Процесот на самоевалуација на ВОИ е неопходен за утврдување на состојбата и за подобрување на квалитетот во македонското високо образование (п. 4.17.)

Категорија	Одговори				Вкупно
	да	делумно	не	не знам	
Студент	123 53,7%	51 22,3%	27 11,8%	28 12,2%	229 100%
Професор	56 74,7%	14 18,7%	1 1,3%	4 5,3%	75 100%
Вкупно	179 58,9%	65 21,4%	28 9,2%	32 10,5%	304 100%

$$\chi^2 = 13,815; df = 3; p < 0.01$$

Статистичкиот тест на одговорите по универзитети (види Табела 4.17 во анекс 7) покажа значајна разлика кај одговорите на испитаниците од УКЛО ($p < 0.05$) каде што доминираат „делумно“ и „не“ одговорите на студентите. Така 33,83% од испитаните студенти се изјасниле дека процесот на самоевалуација на ВОИ е делумно неопходен за утврдување на состојбата и за подобрување на квалитетот во македонското високо образование, наспроти 19,05% кај професорите. Најголема е разликата кај „не“ одговорите (13,24% од студентите наспроти 0% од професорите).

Речиси 70% од вкупниот број испитаници се согласиле или делумно се согласиле со тврдењето дека „Извештаите за самоевалуација на мојата високообразовна институција се објективни и реално ја одразуваат состојбата со квалитетот“, 13,4% сметаат дека не се објективни, а 17,7% дека не знаат. Не се забележа статистички значајна разлика кај општите дистрибуции во мислењето на студентите и професорите ($p > 0.05$), додека дистрибуциите по универзитети (види Табела 4.20 во

анекс 7) покажаа разлика во мислењето на испитаните професори и студенти од УКЛО ($p < 0.05$).

Табела 23: Извештаите за самоевалуација на мојата високообразовна институција се објективни и реално ја одразуваат состојбата со квалитетот (п.4.20).

Категорија	Одговори				Вкупно
	да	делумно	не	не знам	
Студент	73 31,6%	83 35,9%	33 14,3%	42 18,2%	231 100%
Професор	28 37,8%	26 35,1%	8 10,8%	12 16,2%	74 100%
Вкупно	101 33,1%	109 35,7%	41 13,4%	54 17,7%	305 100%

$$\chi^2 = 1,294; df = 3; p > 0.05$$

Најзабележлива е разликата кај „не“ (7,25% кај испитаните студенти и 19,05% од испитаните професори), како и „не знам“ одговорите (15,95% кај студентите наспроти 4,77% кај професорите).

Наодите од анализата на документацијата и од емпириското истражување упатуваат на тоа дека интерните процеси за обезбедување квалитет на високообразовните институции се делумно и/или во голема мера ефективни и како такви, претставуваат значајна основа за процесот на надворешната оценка.

Заклучок: Постои ДЕЛУМНА УСОГЛАСЕНОСТ со ЕСУ 2.1: Употреба на внатрешните процедури за обезбедување квалитет

2.2. РАЗВОЈ НА НАДВОРЕШНИТЕ ПРОЦЕСИ ЗА ОБЕЗБЕДУВАЊЕ КВАЛИТЕТ

Стандард:

Целите и задачите на процесите за обезбедување квалитет треба да бидат одредени однапред, уште пред да отпочнат самите процеси од сите што се одговорни (вклучително и од високообразовните институции) и треба да бидат објавени со опис на процедурите кои ќе бидат употребени.

Насоки:

Со цел да се обезбеди јасност на целите и транспарентност на процедурите, методите за надворешното обезбедување квалитет треба да бидат дизајнирани и развиени преку процес, инволвирајќи ги клучните чинители, вклучително и високообразовните институции. Финално договорените процедури треба да бидат објавени и треба да содржат експлицитни изјави за целите и задачите на процесите, како и опис на процедурите што ќе бидат користени. Бидејќи надворешното обезбедување квалитет подразбира одредени барања од инволвираните институции, треба да се направи прелиминарна оценка на импактот (влијанието) за да се осигури дека процедурите што ќе бидат усвоени се соодветни и дека не се мешаат повеќе од што е неопходно со нормалната работа на високообразовните институции.

Докази и анализа на ЕСУ 2.2: Развој на надворешните процеси за обезбедување квалитет

Првиот циклус на надворешна евалуација 2001/02-2004/05 се спроведе по Упатството за евалуација и за процедурите за евалуација на ниво на факултет/високообразовна институција/истражувачки институти (2002) и Упатства за квалитет во високото образование во Република Македонија (Службен весник бр. 75/2002) на Интеруниверзитетската конференција и на Агенцијата. Ова беа првите упатства за обезбедување на квалитетот во ВО од независноста на РМ кои беа направени „да им помогнат на ВОИ со процесите на евалуација“ (интервју бр. 3 од 13.11.2012). Министерот за образование во 2013 г. донесе ново Упатство за критериумите за начинот на обезбедување и оценување на квалитетот на високообразовните установи и на академскиот кадар во РМ (Службен весник 67/2013). Во периодот од најмалку десет години помеѓу практичната примена на

едното упатство и донесувањето на другото упатство, последователна, втора надворешна евалуација на ВОИ/универзитетите од страна на Агенцијата за евалуација (и подоцна од Одборот за акредитација) не беше направена. Одборот се посвети само на акредитација на студиски програми, а кога се појави трендот на отворање приватни ВОИ, во 2010 г. се донесе Уредба за нормативи и стандарди за основање на високообразовни установи и за вршење на високообразовна дејност (Службен весник 103/2010). Со неа се дефинираа основните параметри/предуслови за етаблирање и работа на една ВОИ: нормативи и стандарди за основање на високообразовни установи и за вршење на високообразовна дејност, студиско и научноистражувачко подрачје; нормативи за просторот, за опремата; за финансирање, за потребниот број наставен кадар; за големината на групата за предавања и вежби за редовни студенти, како и нормативи за административниот кадар.

Член 69 од Законот за ВО предвидува при вршење на надворешната евалуација да се применуваат „прифатените стандарди и насоки на Европската асоцијација за евалуација во високото образование (ENQA) и од други организации“ што е, всушност, во колизија со став 6 од истиот член со кој се предвидува дека „надворешната евалуација се врши под критериуми утврдени со Упатство за начинот на обезбедување и оценување на квалитетот на високообразовните установи и на академскиот кадар во Република Македонија, кое го донесува министерот надлежен за работите на високото образование“. Со образложение дека „давањето надлежности на министерот во регулирањето на начинот на обезбедувањето и оценувањето на квалитетот на ВОИ и на академскиот кадар во РМ е прашање од автономијата на универзитетот кое неосновано се пренесува на орган на извршната власт“, овој член беше дел од претставката на групата универзитетски професори во 2011 г. поднесен и одбиен од Уставниот суд на РМ.

Дали предвидените постапки за надворешна евалуација дадени во Упатството од 2013 г. беа дискутирани и усогласени со претставниците на универзитетите и дали беа утврдени во консултација со нив, беше проверено преку едно од прашањата од

емпириското истражување (прашалниците за студентите и професорите). Дека *пред да се донесе ова Упатство, предвидените критериуми беа дискутирани и усогласени со претставниците на студентите/професорите* се согласија само 10,1% од вкупниот број испитаници, речиси третина од нив одговориле негативно, а високи 60,1% одговориле дека „не знаат“, што укажува на тоа дека ова Упатство било донесено без консултации (или со недоволни консултации) со сите засегнати страни (види Табела 8 од анекс 6). Статистичкиот тест не покажа значајна разлика помеѓу одговорите на професорите и студентите ($p > 0.05$), а статистички значајна разлика не беше забележана ниту кај одговорите на студентите и професорите сегрегирани по универзитети. Ова покажува дека мислењата на студентите и професорите по ова прашање се прилично воедначени. Отсуството на сериозен консултативен процес пред донесувањето на ова Упатство имплицира дека не била направена ни прелиминарна оценка за тоа колку се овие процедури соодветни за ВОИ, како и за тоа кој би бил импактот (влијанието) на овие процедури врзливното донесување врз внатрешните процеси за обезбедување квалитет, како и врз целокупната работа на ВОИ.

Договорените процедури со Упатството не содржат експлицитни изјави за целите и задачите на процесите, односно зошто се прават и што треба да постигнат/чуму служат, но содржат опис на процедурите што ќе бидат користени. Ниту во Законот за високо образование, ниту во Правилникот на Одборот за акредитација и евалуација на ВО од 2012 г., ниту, пак, во Упатството од 2013 г., постојат јасно дефинирани цели и задачи на процесите за обезбедување квалитет. Тоа што е однапред дефинирано со Правилникот се четирите посебни области во кои Комисијата за надворешна евалуација ќе ја евалуира ВОИ („организациски менаџмент и изведување; настава и учење; научноистражувачка дејност и други креативни активности; и општествена оправданост“ член 47, 8 поглавје „Стандарди за надворешна евалуација“), како и методологијата за евалуација која ги дефинира техничките детали околу планот за спроведување и подготовка на надворешната евалуација (состав и должности на Комисијата за надворешна евалуација).

Член 2 од Упатството (Службен весник бр. 67/2013) дефинира 10 начела врз кои се потпираат обезбедувањето и оценувањето на квалитетот на ВОИ и на академскиот кадар, меѓу кои се и: „транспарентни процеси на осигурување квалитет со користење надворешна експертиза“, како и „поттикнување на културата на квалитет од страна на високообразовните и научноистражувачките установи“. Член 10, пак, ги дефинира процедурите и постапките кои треба да се применат од страна на Комисијата за надворешна евалуација на Одборот при посетата на соодветната ВОИ (времетраењето и бројот на посетите, периодот помеѓу две посети, лицата со кои треба да се сретне и да разговара, прелиминарни сознанија и презентација на впечатоци, суштинска проверка итн.).

Целта на Институционалната програма за евалуација на Европската универзитетска асоцијација (ЕУА) во рамки на која се евалуираа УКИМ, УКЛО, УГД и Универзитетот на ЈИЕ во Тетово „не е да суди за квалитетот на наставата, учењето и истражувањето“ туку „да ја зголеми свесноста за потребата за/од обезбедување на квалитетот, како и да го поттикне развојот на високообразовните институции преку ширење на добри практики за внатрешни процеси за менаџирање на квалитетот и за стратешки промени“. Нивните извештаи за евалуација се потпираат врз одговорите на следниве четири прашања: 1) Што сака ВОИ да направи? 2) Како институцијата се обидува тоа да го направи? 3) Како институцијата знае дека тоа функционира? и 4) Како институцијата се менува за да се подобри?

Иако се раководат според овие четири прашања, сите досега спроведени надворешни евалуации на УКИМ од ЕУА (првата во 2003 и наредните три последователни (follow-up) евалуации во 2008, 2011 и 2014) имаат свои специфични цели. Целта на првата надворешна евалуација беше „да се стави акцент на потребните чекори за институционален развој на УКИМ“ (стр. 4), додека главната цел на првата последователна евалуација во 2008 г. беше системски да се проследи имплементацијата на препораките од претходната евалуација. Главната цел на втората последователна евалуација на УКИМ од ЕУА во 2011 г. е давање поддршка на промените, за универзитетот „да ги преиспита стратегиите за раководење со промените во рамките на внатрешните и надворешните ограничувања и

можности“⁵³. Главната цел на првата надворешна евалуација на УКЛО од ЕУА (во 2003 г.) беше „да се фокусира на главните прашања поврзани со обезбедувањето квалитет и стратешкиот менаџмент“, како и да се осврне на „областите за препораки и предлози за натамошен развој на УКЛО“. Фокусот на првата евалуација на УГД од ЕУА во 2014 беше целата институција, а не индивидуалните студиски програми, односно „процесите на одлучување, институционалните структури и ефективноста на стратешкиот менаџмент, релевантноста на внатрешните процеси за обезбедување квалитет и степенот во кој се користат резултатите од овие процеси при донесувањето одлуки и во стратешкиот менаџмент, како и согледаните недостатоци во овие интерни механизми“.

Заклучок: Постои ДЕЛУМНА УСОГЛАСЕНОСТ со ЕСУ 2.2: Развој на надворешните процеси за обезбедување квалитет

2.3. КРИТЕРИУМИ ЗА ОДЛУКИ

Стандарди:

Сите формални одлуки донесени како резултат на надворешни активности за обезбедување квалитет треба да се базираат врз јасни објавени критериуми кои се применуваат конзистентно.

Насоки:

Формалните одлуки направени од агенциите за обезбедување квалитет имаат значајно влијание врз институциите и програмите кои се оценувани. Во интерес на еднаквоста и одговорноста, одлуките треба да се базираат врз објавени критериуми кои се интерпретираат конзистентно. Заклучоците треба да се базираат врз документиран докази и агенциите треба да имаат/да применуваат начини за модерирање на заклучоците доколку е потребно.

Докази и анализа на ЕСУ 2.3: Критериуми за одлуки

⁵³ЕУА (2001) *Извештај за последователна евалуација на УКИМ*

Анализата на документацијата покажа дека формалните одлуки во врска со надворешната евалуација Одборот (ќе) треба да ги донесе врз основа на процедурите и критериумите опишани во Правилникот за организацијата, работата, начинот на одлучување, методологијата за акредитација и евалуација, стандардите за акредитација и евалуација, како и други прашања во врска со работата на Одборот за акредитација и евалуација на високото образование (Службен весник бр. 51/2012) и Упатство за критериумите за начинот на обезбедување и оценување на квалитетот на високообразовните установи и на академскиот кадар во РМ. Во отсуство на веб-страница на Одборот, овие два документа се објавени во Службен весник на РМ. Сепак, за тоа колку се овие документи јавни, односно колку академската заедница е запозната со нив (особено со Упатството) се дискутираше во анализата на достапните докази за претходниот ESG 2.2. Развој на надворешните процеси за обезбедување квалитет.

Со Упатството (Службен весник бр. 67/2013), однапред е дефинирана скалата од три оценки за евалуација на секоја посебна област која ќе биде предмет на надворешна евалуација („ги задоволува барањата“, „условно ги задоволува барањата“ и „не ги задоволува барањата“), но нема објаснување за тоа како и врз основа на кои критериуми ќе се донесе одлука за да се даде/додели една од овие три оценки. Според член 12, Комисијата за надворешна евалуација своето мислење го засновува „на анализата на исполнетоста на сите критериуми од упатството, на извештајот за самоевалуација, состојбите констатирани на спроведените посети на ВОИ, како и на добиените дополнителни податоци“.

Со Прилог 1 од Упатството насловено Податоци за работата на високообразовната установа, се предвидува чек-листа, односно матрица за „констатираната исполнетост на критериумите“ која треба да ѝ послужи на Комисијата за надворешна евалуација за да ги нотира доказите и состојбата на ВОИ која е предмет на надворешна евалуација во 4 области („организациски менаџмент и изведување; настава и учење; научноистражувачка дејност и општествена оправданост“), 21 критериуми и 52 индикатори кои ќе се разгледуваат во текот на надворешната евалуација (и кои ќе

почнат да се применуваат од први јануари, 2016 г.). Во Упатството, овие 52 индикатори се проследени со 176 насоки/стандарди.

Табела 24: Области, критериуми и индикатори за оценка на ВОИ според Упатството за критериумите за начинот на обезбедување и оценување на квалитетот на високообразовните установи и на академскиот кадар во РМ (Службен весник бр. 67/2013)			
Посебни области за оценка	критериуми	индикатори	насоки/стандарди
Организациски менаџмент и изведување	5	18	61
Настава и учење	6	14	54
Истражување, развој и/или креативни активности	7	15	41
Општествена одговорност	3	5	20
4 посебни области	21	52	176

Во услови кога ниту Одборот, ниту ВОИ/универзитетите имаат искуство со надворешна евалуација, останува прашањето дали и колку е целисходно да се прави евалуација уште од самиот почеток по толку многу критериуми и индикатори? Нема ли тоа да претставува сериозен административен и бирократски товар за ВОИ/универзитетите? Ваквата дилема се чини дека ја сподели и тимот евалуатори од ЕУА вклучени во последователната надворешна евалуација на УКИМ. Заради подобрување на рамката за обезбедување квалитет на УКИМ, тимот на ЕУА, во Извештајот за надворешна евалуација на УКИМ (2011) во однос на „систематското прибирање податоци на клучните индикатори за успешноста на работата“ потенцираше дека „би сакал да ја нагласи важноста од што е можно повеќе избегнување на оптоварување на персоналот со непотребни процедури и административно документирање. Клучните индикатори за успешноста на работата треба внимателно да се обмислат за да го вклучат она што институцијата треба да го знае за да спроведе квалитетно стратешко планирање и други активности кои ќе дадат квалитет (не она што би било убаво да го знае)“ (стр. 10 од Извештајот).

Сепак, формалните одлуки на Одборот за акредитација и евалуација на ВО (базирани на консензус и/или со просто мнозинство) ќе имаат влијание врз универзитетите, односно врз високообразовните институции кои ќе бидат предмет на надворешна евалуација и тие ќе служат за тоа дали, за колкав период и под кои услови ќе се

задржи/продолжи и/или одземе акредитацијата (акредитација на пет години, на пет или на три години, на три години или одлука да не се акредитира).

Бидејќи и по четири години од донесувањето на Законот за ВО во 2011 г. и по спојувањето на Агенцијата за евалуација и Одборот за акредитација во едно единствено тело, Одборот за акредитација и евалуација на високото образование сè уште не ги презел сите свои ингеренции согласно со својот мандат и не започнал со надворешна евалуација на високообразовните институции/ универзитетите во РМ, не може да се процени дали овие објавени критериуми се интерпретираат конзистентно и дали се засноваат врз документиран докази.

Заклучок: Постои ДЕЛУМНА УСОГЛАСЕНОСТ ЕСУ 2.3: Критериуми за одлуки

2.4. ПРОЦЕСИТЕ Ќ СЛУЖАТ НА ЦЕЛТА

Стандард:

Сите надворешни процеси за обезбедување квалитет треба да бидат дизајнирани за да ги постигнат целите и задачите зацртани за нив.

Насоки:

Агенциите за обезбедување квалитет во рамки на европскиот високообразовен простор преземаат различни надворешни процеси со различни цели и на различни начини. Од најголемо значење е агенциите да работат според процедури кои се соодветни, односно им служат на целите кои самите ги дефинирале и јавно ги објавиле. Искуството покажа дека има некои широко користени елементи во процесот на надворешната оценка кои не само што помагаат во обезбедувањето на нивната валидност, веродостојност и корисност, туку исто така обезбедуваат основа за европската димензија во обезбедувањето квалитет. Помеѓу овие елементи, треба особено да ги забележиме:

- инсистирањето на тоа дека експертите кои ја прават надворешната оценка имаат соодветни вештини и се компетентни за да ги извршат своите задачи;
- вниманието и грижата при изборот на експертите;
- обезбедувањето соодветен брифинг или обука за експертите;
- користењето надворешни експерти;
- учеството на студентите;
- користените процедури за оценка се доволни за да обезбедат адекватни докази за поддршка на добиените/постигнатите наоди и заклучоци;
- користењето на самоевалуацијата/посетата на институцијата/објавениот извештај/последователни активности (follow-up модел на преглед/оценка);
- признавање на важноста на институционалното подобрување и унапредените политики како фундаментален елемент во обезбедувањето квалитет.

Докази и анализа на ЕСУ 2.4: Процесите ѝ служат на целта

Новиот Правилник за организацијата, работата, начинот на одлучување, методологијата за акредитација и евалуација, стандардите за акредитација и евалуација на високото образование на Одборот за акредитација и евалуација предвидува можност за вклучување на надворешни членови во комисиите за надворешна евалуација со најмалку тригодишно искуство во вршење надворешна евалуација (5 членови во секоја комисија, тројца од нив од меѓународни универзитети од кои најмалку еден од странство, еден од Одборот и еден претставник од студентите). Член 40 од Правилникот предвидува 5 критериуми⁵⁴ според кои треба да се раководи Одборот при изборот на членови на комисиите за надворешна евалуација. Иако овие критериуми сугерираат дека Одборот води грижа при изборот и користењето на надворешните експерти, сепак нивниот избор се

⁵⁴Петте критериуми за избор на членови на Комисија за надворешна евалуација се: „познавање на академските методи на предавање и учење; искуство со раководење и управување на високообразовна, односно научноистражувачка установа; релевантно меѓународно искуство; искуство во воспоставување, развивање и евалуација на студиски програми, како и познавање на законските и подзаконските прописи и релевантните меѓународни стандарди“.

потпира врз перцепцијата на Одборот за компетентноста и вештините на потенцијалните експерти, но и на реално ограничениот број експерти во одредени области во РМ. Бидејќи членовите на Одборот и самите не посетувале обуки за усовршување на знаењата и вештините за надворешна евалуација, краткорочно гледано, нема кој да обезбеди соодветен брифинг или пак каква било обука за надворешните (домашни) експерти. Дополнително, во мала држава каде што „секој со секого се познава“ е исклучително тешко да се обезбедат целосна непристрасност и избегнување на евентуалниот конфликт на интереси.

Мислењето на академската заедница за тоа кој треба да ја прави, односно кој треба да биде вклучен како евалуатор во надворешната евалуација беше проверено преку одговорите на едно од прашањата за студентите и професорите на прашалникот. Статистичкиот тест на збирните фреквенции покажа статистички значајна разлика ($p < 0.01$) помеѓу нивните одговори. Повеќе од половината од вкупниот број испитаници (53,9%) одговориле дека *надворешната евалуација на високообразовните институции треба да се прави од комбиниран тим од домашни и странски евалуатори* и ова мислење е најзастапено кај испитаните професори (со 67,1%) наспроти 48,5% кај испитаните студенти. 26,3% од испитаниците одговориле дека *надворешната евалуација треба да ја прават исклучиво домашни евалуатори одредени од Одборот за акредитација и евалуација на високото образование* со прилично воедначена дистрибуција на одговори кај студентите (27%) и професорите (22,4%). Дека таа треба да се прави *исклучиво од странски евалуатори одредени од Одборот за акредитација и евалуација на високото образование* се изјаснија 16,3% од испитаниците (16% од студентите наспроти 5,3% од професорите) додека 6,2% од испитаниците одговориле дека *надворешната евалуација треба да се прави исклучиво од странски евалуатори одредени од самата високообразовна институција*. Статистичкиот тест не покажа значајна разлика кај одговорите на студентите и професорите сегрегирани по универзитети ($p > 0.05$). Ова покажува дека мислењата на студентите и професорите по ова прашање се прилично воедначени и кај сите универзитети доминираат одговорите дека *надворешната евалуација на високообразовните институции треба да се прави од комбиниран тим од домашни*

и странски евалуатори. Сепак, впечатливи се високите 74,2% на ваквите одговори на професорите од УКИМ, 70% на професорите од ДУТ и 57,1% кај УКЛО.

Полуструктурираното интервју со член на Одборот за акредитација и евалуација на ВО потврди дека во Одборот постои свесност за тоа дека експертите кои ја прават надворешната оценка треба да поседуваат соодветни вештини и да се компетентни за да ги извршат своите задачи, како и тоа дека... *„во надворешната евалуација треба да се вклучени луѓе од надвор (странци) со право на глас зашто врз нивното мислење никој не може да влијае“* (интервју бр. 5 од 12.05.2014).

Што се однесува, пак, до учеството на студентите, наодите од одговорите на прашалникот за студентите и професорите покажаа дека нешто помалку од 60% од вкупниот број испитаници се согласиле (24,5%) или делумно се согласиле (34,6%) со тоа дека *улогата на студентите во процесите на евалуација е суштинска и нивните препораки се земаат предвид при изготвувањето на извештаите*. Статистичкиот тест покажа значајна разлика помеѓу збирните одговори на професорите и студентите ($p < 0.01$). Во позитивните одговори доминираат професорите (со 47,3% наспроти 17,2% кај студентите), додека кај негативните одговори доминираат студентите (28,9% наспроти 5,4% кај професорите). Статистички значајна разлика ($p < 0.01$) е забележана и помеѓу сегрегираните одговори на студентите и професорите кај сите три универзитети (УКИМ, УКЛО и ДУТ) (види Табела 4.8. во анекс 7). Ова покажува дека студентите се значително покритични и не го делат мислењето на професорите дека имаат суштинска улога во процесите на евалуација.

Сепак, тимот на ЕУА во Извештајот за последователна евалуација на УКИМ од 2011 ги истакнува студентските анкети како „вообичаена практика“, вбројувајќи ги во „позитивни карактеристики и ветувачки развојни достигнувања“. Според ЕУА, „студентите забележуваат дека се извршуваат промени како последица на нивните одговори, иако изостанува официјална комуникација за идните чекори кои деканите имаат намера да ги преземат“ (стр. 173).

Табела 25: Улогата на студентите во процесите на евалуација е суштинска и нивните препораки се земаат предвид при изготвувањето на извештаите (п. 4.8)

Категорија	Одговори				Вкупно
	да	делумно	не	не знам	
Студент	40 17,2%	80 34,5%	67 28,9%	45 19,4%	232 100%
Професор	35 47,3%	26 35,1%	4 5,4%	9 12,2%	74 100%
Вкупно	75 24,5%	106 34,6%	71 23,2%	54 17,6%	306 100%

$$\chi^2 = 35,673; df = 3; p < 0.01$$

Ако се согласиме дека постојаното подобрување на квалитетот е консензуално прифатена цел на процесите на обезбедување на квалитетот, тогаш сите досегашни анализи упатуваат на тоа дека кај ВОИ/универзитетите постои сè поголемо разбирање за важноста на надворешните процеси, но се чини дека кај нив сè уште не е доволно развиена свеста за потребата и важноста на учеството на студентите, важноста на користењето на самоевалуацијата, на објавениот извештај и на последователните активности, како и на институционалното подобрување и унапредените политики, како клучен елемент во обезбедувањето квалитет.

Заклучок: Постои ДЕЛУМНА УСОГЛАСЕНОСТ ЕСУ 2.4: Процесите ѝ служат на целта

2.5. ИЗВЕСТУВАЊЕ

Стандард:

Извештаите треба да бидат објавени и напишани на стил кој е јасен и лесно достапен за сите потенцијални читатели. Сите одлуки, пофалби или препораки содржани во извештајот треба да бидат лесно достапни за читателот да ги најде.

Насоки:

Со цел да обезбедат максимум корист од процесите за надворешна оценка, важно е извештаите да ги задоволат идентификуваните потреби на потенцијалните читатели. Извештаите се понекогаш наменети за различни читателски групи и тоа ќе бара големо внимание на структурата, содржината, стилот и тонот.

Генерално земено, извештаите треба да бидат структурирани да ги покријат описот, анализата (вклучително и соодветните докази за тоа), заклучоците, пофалбите и препораките. Треба да има доволно прелиминарно објаснување за да овозможи поставениот читател да ги разбере целите на прегледот/оценката, нејзината форма и користените критериуми во донесувањето одлуки. Клучните наоди, заклучоци и препораки читателите треба лесно да ги лоцираат.

Извештаите треба да бидат објавени во лесно достапна форма и треба да има можности за читателите и за тие што ќе ги користат извештаите (во рамки на институциите и надвор од нив) да коментираат за нивната корисност/употребливост.

Докази и анализа на ЕСУ 2.5: Известување

Анализата на легислативата покажа дека известувањето од извршените процеси на евалуација е генерално дефинирано со Законот за ВО, со упатствата за самоевалуација на универзитетите (за изготвување на извештаите за самоевалуација) и со Упатството на Одборот за акредитација и евалуација на ВО (Службен весник бр. 67/2013) за изготвување на извештаите за надворешна евалуација.

Член 77 од Законот за ВО предвидува објавување на извештаите (односно на резултатите) од самоевалуацијата на веб-страницата на универзитетот, на ВОИ и на

МОН, а необјавувањето на резултатите од самоевалуацијата повлекува глоба во износ од 1.000 до 1.500 ЕУР за одговорното лице на ВОИ и уште толку ако не ги достави резултатите до Министерството. Прегледот на веб-страниците на испитаните државни универзитети (УКИМ, УКЛО, УГД и ДУТ) покажа дека најголемиот дел од нив ја почитуваат оваа законска обврска. Така на веб- страницата на УКИМ јавно се достапни извештаи за самоевалуација на 25 од вкупно 29 единици, членки на универзитетот (22 од 23 ВОИ/факултети, 2 од 5 институти и на 1 придружна членка)⁵⁵. Дополнителната проверка на засебните веб- страници на единиците на универзитетот покажа дека, всушност, само 3 јавни научни установи и 2 институти не ги имаат објавено своите извештаи за самоевалуација што значи дека овие 3 воопшто не изготвиле вакви извештаи, дека ги изготвиле, но не ги објавиле, или дека се сè уште во процес на изготвување.

Прегледот на веб-страницата на УКЛО⁵⁶ покажа дека овој универзитет го објавува само интегралниот универзитетски извештај за самоевалуација, но не ги објавува засебните извештаи за самоевалуација на единиците на универзитетот. Прегледот на засебните веб-страници на единиците на овој универзитет покажа дека само 7 од 12 ВОИ имаат објавено свои индивидуални извештаи за самоевалуација, додека 5 ВОИ немаат вакви извештаи. Прегледот на веб- страницата на УГД⁵⁷ (кој од самиот почеток е формиран како интегриран универзитет, м.з.) покажа дека извештајот за самоевалуација е изготвен како интегрален извештај кој покрај сумарните податоци и анализи, содржи и податоци и анализи за секоја единица на универзитетот поединечно, но тие (засебните ВОИ) не објавуваат засебни извештаи за самоевалуација. Се чини дека и ДУТ⁵⁸ има сличен пристап како и УГД од аспект на тоа што изготвува еден интегрален извештај за самоевалуација кој е достапен само

⁵⁵Пристапено на 04.04.2015г. во 13.36ч. на веб-страницата на УКИМ:
http://www.ukim.edu.mk/mk_content.php?meni=155&glavno=1

⁵⁶Пристапено на 04.04.2015 г. во 13.53ч. на веб-страницата на УКЛО:
http://www.uklo.edu.mk/files/Attachment/izvestaj_za_samoevaluacijua.pdf

⁵⁷Пристапено на 04.04.2014 г. во 14.04ч. на веб-страницата на УГД:
https://www.ugd.edu.mk/images/stories/file/pdf/izvestaj_za_samoevaluacija_na_ugd_2012_2013.pdf

⁵⁸Пристапено на 04.04.2014.г. во 14.12ч. на веб-страницата на ДУТ
<http://unite.edu.mk/index.php?news=344>

на албански јазик и примарно содржи збирни податоци, а дел од податоците за одделни прашања се дадени/презентирани по ВОИ.

Универзитетските статuti дефинираат каде и до кои интерни тела се доставуваат извештаите од самоевалуацијата. Така на пр. со член 319 од Статутот на УКИМ, „Поткомисијата за евалуација на студиска програма го доставува извештајот до Комисијата за евалуација на единицата и до колегиумот на студиската програма, [додека] Комисијата за евалуација на единицата го доставува извештајот до Наставно-научниот совет и до Комисијата за евалуација на универзитетот. Извештаите за самоевалуација не се објавени и на страницата на МОН и веројатно Министерството не изготвува (или барем не објавува јавно) „интегрален извештај за резултатите од самоевалуацијата за универзитетите и самостојните високообразовни установи“, како што предвидува Законот за ВО. Исто така, не постои државен електронски систем за самоевалуација кој е предвиден со Законот за ВО (член 77 став 6), а кој треба да го пропише министерот.

Извештајот од спроведената постапка за акредитација го изработува стручната комисија од 3-4 члена која Одборот за акредитација и евалуација ја формира од соодветните научни области. Член 46 од Правилникот на Одборот ги одредува трите дела што треба да ги содржи акредитацискиот извештај (преглед на доставената документација, мислење за исполнетоста на условите и предлог до Одборот кој може да биде позитивен или негативен). Сепак, стилот и содржината на овие извештаи не се јавно достапни, бидејќи вообичаена практика на ВОИ е на своите веб-страници да ги објават решенијата за акредитација, но не и извештаите од спроведената постапка за акредитација.

Одборот објавува извештај за резултатите од надворешната евалуација „кој го доставува до Владата, МОН и до ВОИ над која е извршена евалуација“. Според член 11 од Упатството на Одборот, извештајот изготвен од страна на Комисијата за надворешна евалуација треба да содржи: вовед за текот на спроведувањето на надворешната евалуација, „оценка за констатираните состојби и препораки за надминување на констатираните недостатоци за секоја од четирите области одделно,

збирна оценка за ВОИ, односно за евалуираната студиска програма, како и препораки за надминување на утврдените недостатоци заедно со препорака до Одборот за потребното време за нивно отстранување“. Бидејќи Одборот сè уште не започнал со спроведување надворешна евалуација, тешко е да се предвиди како овие упатства ќе бидат применети во практика и дали и колку јазикот, тонот, содржината и стилот на овие извештаи ќе бидат јасни, концизни, како и тоа дали и колку ВОИ и/или општата јавност/читателите ќе можат лесно да ги лоцираат клучните наоди, заклучоци и препораки од овие извештаи.

Забележливо е дека УКИМ, покрај двата последни извештаи за самоевалуација (за периодот 2006/07-2009/10 и за 2010/11-2012/13) го има објавено на својата веб-страница и Извештајот од надворешната евалуација од ЕУА 2011 г. За разлика од УКИМ, УГД ги има објавено двата свои последни извештаи за самоевалуација, но не и извештајот за надворешна евалуација од ЕУА изготвен во 2014 г., туку тој извештај е достапен само на веб-страницата на Програмата за институционална евалуација на ЕУА. Извештајот за надворешна евалуација на УКЛО од 2003 г. (како еден и досега единствен извештај од процес на надворешна евалуација спроведен на УКЛО од ЕУА) беше неколку години јавно достапен на веб-страницата на универзитетот, но отстранет со промените на страницата.

Ова покажува дека и покрај постоењето политики за известување од процесите на евалуација, известувањето за самоевалуацијата не се прави секаде и секогаш доследно и конзистентно, особено јавното објавување на извештаите, додека за искуството со известувањето од надворешната евалуација ќе мора да почекаме таа да отпочне да се спроведува од страна на Одборот за акредитација и евалуација на ВО.

Заклучок: Постои ДЕЛУМНА УСОГЛАСЕНОСТ ЕСУ 2.5: Известување

2.6. ПОСЛЕДОВАТЕЛНИ ПРОЦЕДУРИ (Follow-up procedures)

Стандард:

Процесите за обезбедување квалитет треба да содржат препораки за акција кои бараат/подразбираат последователен план за акција и треба да имаат веќе одредена последователна процедура која се спроведува конзистентно.

Насоки:

Обезбедувањето квалитет не се прави заради самите засебни рутинирани надворешни настани/посети/активности, туку тоа е потребно заради постојаниот обид да се подобри работата. Надворешното обезбедување квалитет не завршува со објавувањето на извештајот, туку треба да вклучи структурирана последователна процедура која треба да осигура дека препораките се спроведуваат соодветно и дека сите потребни акциски планови се изготвени и се спроведуваат. Ова може да вклучи натамошни состаноци со претставници на институцијата и на програмите. Целта е да се осигура дека идентификуваните области за подобрување се работат/третираат со извесна динамика/брзина и дека се поттикнува натамошно подобрување.

Докази и анализа на ЕСУ 2.6: Последователни процедури

Наодите од анализата на документацијата и од емпириското истражување, како и од интервјуата укажаа на тоа дека „надворешното“ обезбедување квалитет најчесто завршува со објавувањето на извештајот. Нема доволно докази (во форма на јавно објавени документи/политики и процедури) за тоа дали и колку ВОИ/универзитетите изготвиле последователен план за акција и презеле конкретни чекори за негово спроведување. УКИМ е веројатно исклучок од четирите испитани универзитети со изготвен акционен план обележан како еден од анексите во Извештајот за самоевалуација, но тој не е јавно достапен на веб-страницата на универзитетот.

Кај барањата за акредитација на високообразовна установа, стручната комисија на Одборот за акредитација и евалуација на ВО особено го зема предвид „моделот за самоевалуација, односно процедурите што се предвидуваат за реализација на внатрешна контрола, обезбедување и унапредување на квалитетот на наставата во предложените студиски програми на високообразовната установа“ (член 32 од

Правилникот на Одборот, Службен весник бр. 151/2012). Кај барањата за продолжување на акредитацијата, комисијата го зема предвид „внатрешниот систем на оценување и обезбедување на квалитетот на високото образование“... како и „постапките за преземање дејности во врска и по повод резултатите од внатрешната и надворешната евалуација и други независни проверки на квалитетот“. Во случај Комисијата за надворешна евалуација да согледала напредок во посебна област, „Одборот за акредитација и евалуација ќе го наведе признанието во решението за акредитација“ (член 62).

Упатството на Одборот за акредитација и евалуација на ВО (Службен весник бр. 67/2013) дава насоки за тоа што треба комисиите за надворешна евалуација на Одборот да земат предвид при повторно спроведување надворешна евалуација. Така член 13 од Упатството посочува дека комисијата треба врз основа на сите извештаи од спроведени надворешни евалуации (претходна и актуелна) да ја опише најзначајната „развојност на студиските програми во текот на последните пет години, односно во периодот за кој е издадена акредитацијата“, со преглед на релевантните податоци, промените и констатацијата за подобрувањата направени како резултат на препораките од претходната надворешна евалуација.

Дека на последователните процедури универзитетите (сè уште) не им посветуваат потребно внимание, говорат и одговорите на последното прашање од емпириското истражување. Само 18 од вкупно 121 испитаник од УКИМ (или 14,88% од испитаните студенти и професори) одговориле потврдно на последното прашање од прашалникот (*Дали сте запознати со содржината на препораките на извештајот за надворешна евалуација на Вашиот универзитет [на УКИМ] изготвен од страна на ЕУА?*), а само 9 од нив (или половината од запознатите, односно 7,44% од вкупно испитаните студенти и професори од УКИМ) одговориле дека УКИМ ги користи препораките за подобрување и за отстранување на некој недостаток посочен во извештајот. Ваквите одговори можат да се должат примарно на неинформираноста на студентите и професорите дека воопшто е направена некаква надворешна евалуација на УКИМ од ЕУА, но тие можат да бидат истовремено и сериозен показател за тоа дека академската заедница сè уште нема доволно развиена свест за

важноста, употребната вредност и бенефитот од препораките од ваквите извештаи. Консеквентно на ова, академската заедница нема свесност ни за потребата тие препораки да се предочат во конкретни акции при изготвувањето на идни акциски планови на универзитетот, како ни за потребата тие акции да бидат соодветно спроведени.

Со тврдењето од прашалникот дека *ВОИ преземаат конкретни чекори за надминување на проблемите посочени од студентите во процесот на евалуација и спроведуваат конкретни мерки за подобрување на ситуацијата* се согласни само четвртина од испитаниците (23,8%), 32,2% делумно се согласиле со ова, 19,5% не се согласуваат, додека 24,4% се изјасниле дека „не знаат“. Статистичкиот тест на општите фреквенции покажа значајна разлика ($p < 0.01$) помеѓу одговорите на студентите и професорите која е најзабележлива кај „да“ и кај „не“ одговорите. Така 40% од професорите одговориле дека ВОИ преземаат конкретни чекори за надминување на проблемите посочени од студентите, наспроти 18,5% од студентите. Една четвртина од испитаните студенти, наспроти 5,3% од професорите, се изјасниле дека ВОИ не презема чекори за надминување на проблемите.

Табела 26: *ВОИ презема конкретни чекори за надминување на проблемите посочени од студентите во процесот на евалуацијата и спроведува конкретни мерки за подобрување на ситуацијата (п. 4.12)*

Категорија	Одговори				Вкупно
	да	делумно	не	не знам	
Студент	43 18,5%	75 32,3%	56 24,1%	58 25,0%	232 100%
Професор	30 40,0%	24 32,0%	4 5,3%	17 22,7%	75 100%
Вкупно	73 23,8%	99 32,2%	60 19,5%	75 24,4%	307 100%

$$\chi^2 = 21,366; df = 3; p < 0.01$$

Статистичкиот тест на одговорите сегрегирани по универзитети покажа значајна разлика ($p < 0.01$) во мислењето на испитаните студенти и професори од ДУТ, како и значајна разлика ($p < 0.05$) во мислењето на испитаниците од УКЛЮ (види Табела 4.12. во анекс 7).

40% од испитаните професори од ДУТ (наспроти само 7,32% од испитаните студенти) се изјасниле дека ВОИ *преземаат конкретни чекори за надминување на проблемите посочени од студентите во процесот на евалуација*. Половината од испитаните студенти на ДУТ (наспроти 0% од професорите) се изјасниле дека ВОИ не го прават тоа. Што се однесува, пак, до испитаниците од УКЛО, најголема разлика се забележува кај „да“ одговорите за што се изјасниле високи 62% од професорите наспроти 30% од студентите, како и кај „не знам“ одговорите (26,47% од студентите наспроти 4,77% од професорите).

Ваквите одговори недвосмислено укажуваат на дијаметрално спротивните видувања на студентите и професорите во однос на последователните промени кои се случиле како резултат на процесите на евалуација. Студентите се очигледно многу покритични за разлика од нивните професори што може да се должи „и на различните гледања за тоа дали и што е променето. Тоа што за професорите значи конкретна мерка/чекор за подобрување на ситуацијата веројатно не е конкретна мерка и/или не претставува доволна мерка за студентите“ (интервју бр. 7 од 20.02.2015). Ваквите спротивставени одговори можат, исто така, да се препишат и на недоволната информираност на студентите за преземените конкретни чекори и мерки од страна на ВОИ (интервју бр. 10 од 16.03.2015) што повторно оди на konto на институциите и на универзитетските професори чија задача е да најдат најсоодветни начини за да ги информираат своите студенти за тоа.

Заклучок: Постои ДЕЛУМНА УСОГЛАСЕНОСТ ЕСУ 2.6: Последователни процедури

2.7. ПЕРИОДИЧНИ ПРЕГЛЕДИ/ОЦЕНКИ

Стандард:

Надворешното обезбедување квалитет на институциите и/или на програмите треба да се прави врз циклична основа. Должината на циклусот и процедурите што ќе

бидат користени за преглед/оценка треба да бидат јасно дефинирани и однапред објавени.

Насоки:

Обезбедувањето квалитет не е статичен туку динамичен процес. Треба да биде постојан, а не процес што се спроведува „еднаш во животот“. Тој не завршува со првиот преглед/првата оценка, ниту, пак, со завршувањето на формалната последователна (follow-up) процедура, туку треба периодично да се повторува. Последователните надворешни прегледи/оценки треба да го имаат на ум напредокот кој е направен од претходниот пат (т.е. од претходната оценка). Процесот кој ќе се користи во сите надворешни оценки треба да биде јасно дефиниран од надворешната агенција за обезбедување квалитет и нејзините барања од институциите не треба да бидат поголеми од потребното за постигнување на нејзините цели.

Докази и анализа на ЕСУ 2.7: Периодични прегледи/оценки

Законот за ВО јасно ги пропишува интервалите за внатрешна и надворешна оценка. Самоевалуацијата се спроведува на интервали од најмногу три години (член 77 од Законот за ВО), надворешната евалуација на интервали од најмногу пет години (член 71), а рангирањето на ВОИ на секои две години (77-а). Законот не предвидува периодични прегледи/оценки на ВОИ како дел од процесите на надворешна оценка.

Процесот и процедурите кои (ќе) се користат од страна на Одборот за акредитација и евалуација на ВО се јасно дефинирани со Правилникот (Службен весник бр. 151/2012) и уште подетално со Упатството на Одборот (Службен весник бр.67/2013). Планот за спроведување на надворешна евалуација на ВОИ во РМ го подготвува Одборот кој ја информира ВОИ која ќе биде предмет на евалуација за терминот на нејзиното спроведување најмалку една година однапред (член 38 од Правилникот).

Големиот број критериуми, индикатори и насоки дадени во Упатството на Одборот (види анализа на ЕСУ 2.3: Критериуми за одлуки) сугерираат дека барањата од

институциите за надворешната евалуација се големи и имплицираат голем обем на дополнителна работа, за да можат тие да ги приберат бараните информации и/или да преземат други конкретни акции/чекори врзани за обезбедување докази и/или подобрување на нивната работа. Ова го наметнува прашањето за тоа дали сите овие индикатори се подеднакво важни и релевантни за сите ВОИ и дали сите тие подеднакво придонесуваат за постигнување на целите на засебните високообразовни институции?

Сепак, дека обезбедувањето квалитет не е статичен туку динамичен процес и дека постои определба за континуирана проверка и преиспитување на квалитетот кај ВОИ/ универзитетите преку процесот на надворешна евалуација, кој не завршува со последователната процедура, говори и фактот што на УКИМ за период од 12-13 години се спроведоа 4 надворешни евалуации од ЕУА (првична евалуација во 2003 г. и 3 последователни, последната ќе биде заокружена во 2015 г.). Но, тоа не е случај со вториот најстар универзитет во државата (УКЛО), со УГД останува да видиме дали ќе продолжат со периодичните евалуации, а за ДУТ нема информација дали ваква евалуација е воопшто направена или има намера да се прави.

Извештаите за надворешна евалуација на УКИМ од ЕУА рефлектираат на забелешките и препораките кои ги дал ЕУА-тимот во претходно објавениот извештај и истовремено го нотираат напредокот што е направен оттогаш. Така на пр. последниот follow-up извештај од 2011 г. се осврнува на дадените препораки во 2008, констатирајќи напредок на УКИМ во поглед на интегрирањето на универзитетот, имплементацијата на ЕКТС и интернационализацијата. Ваквите добри практики треба да ги следи и Одборот за акредитација и евалуација при секоја последователна надворешна евалуација на ВОИ/универзитетите во РМ.

И покрај малкуте позитивни примери врзани со исполнувањето на ЕСУ-стандардот 2.7. за периодичните прегледи/оценки од надворешното обезбедување на квалитетот, потребно е да се забележи дека овој стандард во моментов не е соодветно преточен, односно сè уште не нашол свое место во законските и подзаконските акти кои ја

регулираат работата на одборот и/или ги адресираат надворешните процеси. Тоа веројатно се должи и на фактот што Одборот за акредитација и евалуација сè уште не отпочнал со надворешна евалуација на ВОИ во државата, па не се увидела потребата од тоа. Оттука, може да заклучиме дека сме далеку од соодветна примена на овој стандард во практиката.

Не знам зошто би се правеле периодични прегледи, што би значеле тие и по што би се разликувале од надворешната евалуација која патем сè уште не е започната од Одборот? (интервју бр. 2 од 09.11.2012)

Заклучок: Постои НЕУСОГЛАСЕНОСТ со ЕСУ 2.7: Периодични прегледи

/оценки

2.8. АНАЛИЗА НА ПОШИРОКИОТ СИСТЕМ

Стандард:

Агенциите за обезбедување квалитет треба одвреме-навреме да продуцираат сумарни извештаи, опишувајќи и анализирајќи ги генералните наоди од нивните прегледи, евалуации, оценки итн.

Насоки:

Сите надворешни агенции за обезбедување квалитет собираат мноштво информации за поединечните програми и/или институции и обезбедуваат материјал за структурни анализи на системите за високо образование. Ваквите анализи можат да обезбедат многу корисни информации за развојот, трендовите, појавените добри практики или слабости и можат да станат корисни алатки за развој на политиките и подобрување на квалитетот. Агенциите треба да размислат за вклучување на истражувачката и развојната функција во рамки на нивните активности за да им помогне да извлечат најголема корист од нивната работа.

Докази и анализа на ЕСУ 2.8: Анализа на поширокиот систем

Од неговото основање до денес, Одборот за акредитација и евалуација на ВО не излегол со (јавно достапна) анализа со генералните наоди од неговите прегледи, евалуации и оценки, иако член 14 од Правилникот на Одборот предвидува објавување на „сумарен извештај за спроведените надворешни евалуации со цел да се презентира општата состојба на системот на високото образование во Република Македонија и да се дадат насоки за негово унапредување“.

Ова делумно се должи на сегашната поставеност и состав на Одборот кој примарно (засега единствено) се занимава со акредитација на ВОИ и студиски програми, но (сè уште) не и со надворешна евалуација. Истовремено Одборот не располага со потребните човечки и финансиски ресурси кои ќе му овозможат да прави структурни анализи на поширокиот систем на високо образование. Во работата на Одборот (сè уште) не постои истражувачка и развојна функција, па оттука добрите практики или слабости кои се појавиле во текот на неговата работа не можат да се искористат најсоодветно за да станат корисни алатки за развој на политиките и подобрување на квалитетот.

Бидејќи ваквите анализи се тесно врзани со релевантни податоци (институционални и за студиските програми) од самите високообразовни институции, отсуството на ваквите анализи на Одборот делумно може да се должи и на недостатоците на постојните, како и на недостигот од нови интегрални системи/бази за прибирање на податоци. Измените на Законот за ВО од 2013 г. (Службен весник 15/2013) наметнаа база на податоци како уште една нова обврска за универзитетите „за следење на високообразовната дејност [...], како и заради изготвување на показатели на квалитет и остварување на високообразовната дејност“ (член 77-б). Оваа база на податоци „ја формира и одржува МОН кој истовремено ги пропишува начинот и постапката за водење на базата на податоци; Државниот просветен инспекторат врши контрола и ги следи информациите/показателите, додека ВОИ се должни да доставуваат податоци за базата на податоци“.

Ова го забележува и тимот евалуатори на ЕУА во Извештајот од надворешна евалуација на УКИМ од 2011 г. коментирајќи го „како сериозен проблем кој треба

да се реши во блиска иднина, имајќи предвид дека Универзитетот ќе треба понатаму да развива стратешко планирање базирано на факти каде што ситуацијата треба да биде под постојана контрола и набљудување и каде што ќе се овозможат предвидувања на идните потреби. Комисијата за самоевалуација исто така ја подвлече оваа карактеристика како најголем предизвик кога се зборува за едно од орудијата потребни за обезбедување на квалитетот“ (стр. 147).

Заклучок: Постои НЕУСОГЛАСЕНОСТ ЕСУ 2.8: Анализа на поширокиот систем

4.4.2. Заклучоци и препораки за посебна хипотеза 2

Изведените докази од анализата на документацијата и од емпириското истражување за политиките и постојните практики за надворешното обезбедување квалитет покажаа делумна усогласеност кај 6 и неусогласеност кај 2 од вкупно 8 стандарди и насоки за интерно обезбедување квалитет на ENQA (дел 2 од ESG).

Оттука, се потврдува втората посебна хипотеза: *Политиките и практиките за надворешно обезбедување и оценка на квалитетот на високото образование во РМ се делумно усогласени со Европските стандарди и упатства за обезбедување квалитет (ESG) на ENQA дел 2.*

МАТРИЦА НА УСОГЛАСЕНОСТ СО ЕВРОПСКИТЕ СТАНДАРДИ И НАСОКИ ЗА ОБЕЗБЕДУВАЊЕ КВАЛИТЕТ (ESG) Дел 2. (надворешно обезбедување квалитет во ВО)	
Стандард	Заклучок
ЕСУ 2.1. Употреба на внатрешните процедури за обезбедување квалитет	Делумна усогласеност
ЕСУ 2.2. Развој на надворешните процеси за обезбедување квалитет	Делумна усогласеност
ЕСУ 2.3. Критериуми за одлуки	Делумна усогласеност
ЕСУ 2.4. Процесите ѝ служат на целта	Делумна усогласеност
ЕСУ 2.5. Известување	Делумна усогласеност
ЕСУ 2.6. Последователни (follow-up) процедури	Делумна усогласеност
ЕСУ 2.7. Периодични прегледи/оценки	Неусогласеност
ЕСУ 2.8. Анализа на поширокиот систем	Неусогласеност

Бидејќи препораките за ЕСУ-стандардите од вториот дел на ENQA (од 2.1 до 2.8) врзани за надворешното обезбедување квалитет се тесно поврзани, испреплетени и меѓусебно зависни, овде се презентирани сумарно:

- има автори (Barnett, 1994) кои аргументираат дека за разлика од интерното обезбедување на квалитетот кое по природа е формативно и кое води кон континуирано подобрување и кон развивање на институционална „култура на квалитет“, надворешното обезбедување на квалитетот е сумативно, ориентирано кон отчетност и бидејќи се базира врз проценка, претставува само „пресек на квалитетот“ или „смирната слика“ за состојбата со квалитетот во моментот на оценување;
- без оглед на тоа каков ќе биде балансот помеѓу подобрувањето на квалитетот и отчетноста, Вестерхејден и др. (Westerheijden, et al, 2007) аргументираат

дека подобрувањето на квалитетот не е лесно да се постигне. Врзано за ова, Харви (Harvey, 1996) смета дека надворешното оценување/обезбедување на квалитетот на крајот доведува многу повеќе до т.н. „култура на усогласување“ (compliance) отколку до подобрување на квалитетот, додека Барнет (Barnett, 1999) смета дека вистинското подобрување доаѓа само преку разбирањето на сопствените проблеми. Сите овие аргументи сугерираат дека надворешното обезбедување на квалитетот не води нужно и само по себе кон подобрување, но одлично може и треба да се надополни со интерните механизми за обезбедување квалитет. Ова значи дека само интерно/внатрешно поседуван и надворешно контролиран систем за обезбедување квалитет може најблиску да доведе до некаков баланс на подобрување на квалитетот и на отчетноста;

- за да се овозможи соодветен и ефективен интерен процес на обезбедување квалитет, а со самото тоа и употреба на внатрешните процедури за надворешното обезбедување на квалитетот, неопходно е Одборот за акредитација и евалуација да обезбеди соодветна обука за членовите на комисиите за самоевалуација, но и на лицата од структурите и телата одговорни за квалитетот на високообразовните институции. Тоа ќе им помогне на БОИ во воспоставувањето на интерните системи, политики и процедури (види: Препораки за посебна хитотеза 1), како и во утврдувањето свои одредници (benchmarking) за обезбедување квалитет, особено во поглед на наставата и учењето како клучни за квалитетот. Истовремено тоа ќе придонесе за градењето култура на квалитет (quality culture) како дел од организациската култура на БОИ;
- иницијалната акредитација на нови институции и студиски програми во сите земји се смета за чувар на системот за обезбедување квалитет и затоа нејзе мора да ѝ се посвети сериозно внимание. Сегашниот концепт на ex-ante признавање/акредитација на БОИ и студиски програми во РМ не може и не треба да се земе како гаранција за целосна акредитација/исполнетост на дефинираните стандарди на студиските програми, туку само како гаранција

дека се исполнети минимум предуслови, односно влезни (input) критериуми за основање на ВОИ (кои треба да важат подеднакво за приватни и јавни ВОИ) и за легално вршење високообразовна дејност (нови студиски програми, примарно на хартија). Затоа, оваа акредитација мора да се третира и да се дава исклучиво како *иницијална акредитација*, која во многу земји е позната како *провизорна акредитација* или уште како *првична* или *пробна лиценца за работа*. За разлика од неа, *целосната акредитација* на нови ВОИ/универзитети треба да се дава дури откако ќе дипломираат една до две генерации студенти и по направена надворешна евалуација од страна на Одборот за акредитација и евалуација на ВО;

- постојаната реакредитација на еднаш веќе акредитираните студиски програми (така како што во моментот се применува, заради „усогласување“ со секоја нова законска измена) е непотребна и не соодветствува со вистинската намена и концепт на реакредитацијата. Тоа му одзема премногу време и значи голем обем на работа на Одборот, претставува непотребен трошок за ВОИ и притоа не води до подобар квалитет. Барањата за обновување на акредитацијата (реакредитација) на студиските програми треба да се базираат врз наодите на периодичната евалуација (која во моментот не постои во РМ) и да се направи со еден трошок од ВОИ. Периодот од 5 години предвиден со нашиот Закон за ВО за важност на акредитацијата е, според искуството и на другите земји, идеален период за целосна акредитација;
- треба сериозно да се разгледа можноста за воведување периодична оценка на студиските програми и институциите (идеално на секои три години, непосредно по направената самоевалуација на ВОИ) од страна на Одборот за акредитација и евалуација на ВО. Ваквата оценка треба да се направи врз основа на однапред дефинирани стандарди кои треба да ги изготви Одборот во тесна соработка и консултација со ВОИ и научните институти. Како и во најголемиот број европски држави, периодичната евалуација/оценка или

уште позната како ревизија на квалитетот (или quality audit) треба да се фокусира на ефикасноста на интерните системи на контрола на квалитетот на ВОИ, односно на процедурите за менаџирање, одржување и подобрување на академскиот квалитет на настава и учење, односно на научната институција. Периодичната оценка (некои ја нарекуваат уште и преглед /review) треба да се прави од надворешни лица од други ВОИ/универзитети (идеално и од земјата и од странство) кои се експерти/специјалисти во предмети и области од односните професии. Целта на ваквата периодична оценка би била да ги идентификува и потврди добрите практики, но исто така да даде препораки за подобрување на академските стандарди и на квалитетот. Со самото тоа што добар дел од веќе дефинираните критериуми и индикатори за надворешна оценка на ВОИ од Упатството на Одборот (Службен весник бр. 67/2013) треба да станат дел од критериумите за периодичната оценка, бирократскиот товар за високообразовните институции нема да се зголеми, туку ќе се ревидира, а процесот на оценување ќе добие на квалитет. Сепак, разликата ќе биде во тоа што ВОИ ќе имаат периодична евалуација на 3 години, а надворешна евалуација на секои 5 години. Истовремено, периодичната оценка постепено ќе придонесе за зајакнување на институционалните системи и механизми за подобрување на квалитетот, што е предуслов за подобрување на квалитетот и на надворешните процеси;

- наместо МОН, посетите на високообразовните институции мора да ги прави Одборот како задолжителен/составен дел од постапката на акредитација (особено иницијалната акредитација), но исто така треба да ги прави и како дел од периодичната и надворешната евалуација. Мора да се демонстрираат ригорозност и конзистентност во почитувањето на нормативите и стандардите за основање високообразовна институција и вршење високообразовна дејност, без разлика дали станува збор за главен универзитетски кампус или дисперзирани програми, дали станува збор за приватни или државни институции и програми. Кај регулираните професии мора особено сериозно да се земат предвид и доследно да се следат/почитуваат Европските директиви и комуникации за регулираните

професии донесени од Европскиот парламент и Европскиот совет (Директива за модернизација на професионалните квалификации од 2011, како и ЕУ-директивите од 2013 г.);

- одборот треба да ги направи подготовките за надворешна евалуација на акредитираните ВОИ. Потребно е што поскоро да се идентификуваат членови за посебните и експертски комисии од различни области, особено од областите на регулираните професии, како и да се обезбедат обука и брифинг за нив. Обуката треба да вклучи запознавање со Стандардите и насоките на ENQA, запознавање со националната регулатива и обврски врзани за обезбедувањето на квалитетот, како и да вклучи практични насоки и совети за методологијата и начинот на спроведување на евалуацијата, како и за пишувањето на извештајот за неа. Во соработка со ВОИ, со студентските и други студентско-еснафски организации (IAESTE, AIESEC итн.), треба да се идентификуваат и да се обучат студентите кои ќе бидат дел од овие процеси. Учеството на студентите мора да стане суштинско, а не формално во надворешните процеси за обезбедување квалитет;
- препорачливо е за почеток надворешната евалуација да се пилотира на неколку факултети/научни установи од различни студиски области и различни универзитети низ државата. Тоа ќе помогне Одборот да добие првично искуство и да ги согледа добрите страни и недостатоците на постојните упатства и правилници и истовремено ќе добие појасна претстава за тоа колкаво е и какво е разбирањето на самите ВОИ за овие процеси. Овие пилот-надворешни евалуации ќе имаат истовремено и цел за учење и воведување во овие процеси;
- високообразовните институции кои се дел од професионални мрежи/организации и/или за кои постои можност за акредитација од еснафски организации, особено ако се европски, треба да се поттикнат и да се поддржат да го направат тоа. (На пр. Факултетот за ветеринарна медицина од Европската асоцијација на ветеринарни факултети (European Association of Establishments for Veterinary Education - EAEVE), European Network for

Accreditation of Engineering Education (ENAE)/Европската мрежа за акредитација на инженерското образование итн. Тоа ќе претставува ново искуство за учење од колеги во истата професија и додадена вредност на нашите ВОИ и на кредибилноста на нивните дипломи;

- надворешното обезбедување на квалитетот трпи критики и поради неможноста да го адресира/опфати вистинското искуство на студентите со учењето, бидејќи се смета дека квалитетот може најдобро да се гарантира кога одговорноста за него е лоцирана кај процесите на учење и настава. Затоа, Одборот за акредитација и евалуација на ВО треба да го следи и активно да се вклучи во процесот на изготвување на Националната квалификациска рамка, бидејќи е многу важно, покрај усогласеноста на содржината на програмата со општите и специфичните дескриптори, фокусот на акредитацијата да се помести од неопходните „input“ индикатори и постепено да се става на исходите на учењето (learning outcomes). Заради европската перспектива на РМ, во случајот на регулираните професии, особено треба да се внимава и на усогласеноста со европските директиви за регулираните професии;
- поради релативно младата традиција на истражувачка работа на македонските универзитети, како и поради многубројните предизвици со кои тие се соочуваат, важно е високообразовните институции да развијат засебни политики за обезбедување квалитет во научноистражувачка работа и свои стандарди кои нема да бидат само квантитативни показатели;
- објавувањето на резултатите од процесите на обезбедување квалитет го „стимулира подобрувањето на квалитетот и помага да се изградат доверба и транспарентност“⁵⁹. Бидејќи една од должностите на координаторот на Комисијата за надворешна евалуација е (покрај другото) и да подготви

⁵⁹ European Commission (2014) *Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the European economic and Social Committee and the Committee of the Regions*, Report on Progress in Quality assurance in Higher Education COM (2014) 29 final

предлог-извештај врз база на извештаите доставени од членовите на Комисијата; (член 43 од Правилникот на Одборот од 2012), многу е важна обуката на персоналот на Одборот кои ќе бидат вклучени во овие комисии како координатори;

- врз база на дадените препораки од извештајот за надворешна евалуација за подобрување, високообразовните институции (ќе) треба да изготват свои последователни акциони планови со назнака на областите што се идентификувани за подобрување и со конкретни последователни акции (настани/посети/активности итн.) со јасна временска рамка/динамика, како и лица одговорни за нивна реализација. Ова истовремено ќе ѝ овозможи на институцијата полесно следење на тоа што е спроведено;
- во последниот последователен извештај за надворешна евалуација на УКИМ, ЕУА забележува дека „системите за прибирање податоци, како и информациските системи, во голема мера варираат на факултетите. Ова претставува сериозен проблем кој треба да се реши во блиска иднина, имајќи предвид дека Универзитетот ќе треба понатаму да развива стратешко планирање базирано на факти каде што ситуацијата треба да биде под постојана контрола и набљудување и каде што ќе се овозможат предвидувања на идните потреби“⁶⁰. Оттука, треба да се унапреди процесот на електронско архивирање на сите факултети и студенти и да се направи натамошна надградба на iKnow-системот за да се стави во функција на ВОИ. Ова не само што ќе претставува прв чекор кон централизираната структура на прибирање податоци на ниво на целиот Универзитет и ќе ги унапреди нивните политики, туку ќе обезбеди драгоцен информации неопходни за анализи на поширокиот систем на високо образование.

⁶⁰Извор: Извештај од надворешна последователна евалуација на УКИМ (2011) ЕУА, стр.10

4.5. ПОСЕБНА ХИПОТЕЗА 3

4.5.1. Истражувачки наоди за посебна хипотеза 3

Политиките и практиките за обезбедување на квалитетот на Одборот за акредитација и евалуација на високото образование во РМ се делумно усогласени со Европските стандарди и упатства за обезбедување квалитет (ESG) на ENQA дел 3: Европски стандарди и упатства за Агенциите за обезбедување квалитет.

Во рамки на третата посебна хипотеза беа анализирани следниве 8 критериуми/ ESG- стандарди кои се однесуваат на надворешната оценка на агенциите за обезбедување квалитет и кои имаат за цел да ја истражат усогласеноста на Одборот за акредитација и евалуација на високото образование со критериумите за членство во ENQA:

ЕСУ 3.1. Употреба на надворешни процедури за обезбедување квалитет во високото образование

ЕСУ 3.2. Официјален статус

ЕСУ 3.3. Активности

ЕСУ 3.4. Реурси

ЕСУ 3.5. Мисија

ЕСУ 3.6. Независност

ЕСУ 3.7. Процедури за отчетност

ЕСУ 3.8. ENQA Критериум за членство – Разно (Агенцијата сака активно да придонесува за целите на ENQA.)

Со цел да ги собере сите потребни податоци и докази, анализата на документацијата вклучи анализа на легислативата што се однесува на Одборот за акредитација и евалуација на ВО, како и на сите подзаконски акти што ги уредуваат начинот на функционирање и методологијата на работа на Одборот: Уредба[та] за нормативи и стандарди за основање на високообразовни установи и за вршење на високообразовна дејност (Службен весник бр. 103/2010); Правилник[от] за организацијата, работата, начинот на одлучување, методологијата за акредитација и

евалуација, стандардите за акредитација и евалуација, како и други прашања во врска со работата на Одборот за акредитација и евалуација на високото образование (Службен весник бр. 151/2012); Упатство[то] за критериумите за начинот на обезбедување и оценување на квалитетот на високообразовните установи и на академскиот кадар во РМ (Службен весник бр. 67/2013). Анализата, исто така, ги вклучи наодите од прашалникот за студентите и професорите, како и клучните наоди од полуструктурираните интервјуа со членовите на Одборот и други луѓе од академската заедница запознати со неговата работа. Прашањата за интервјуто се базирани врз ENQA-мапирањето на надворешното обезбедување квалитет во ЦИЕ спроведено во 2006 г., како и двете анкети од 2002 и 2008 г.

Дискутирајќи го напредокот во исполнувањето на критериумите за членство врзано за овие осум стандарди, ова поглавје се обидува да одговори на прашањето колку е Одборот блиску до постигнување статус на полноправна членка на ENQA. Исто така, укажува на постојните пречки во остварување на ваквата цел и обезбедува заклучоци и препораки за подобрување на ефективностa на Одборот и за целосно усогласување со ЕСУ.

ЕСУ 3.1. Употреба на надворешни процедури за обезбедување квалитет за високото образование

Стандард: Надворешните агенции за обезбедување квалитет треба да ги имаат предвид присуството и ефективностa на процедурите за надворешна евалуација опишани во дел 2 од Европските стандарди и упатства.

Упатства:

Стандардите за надворешна евалуација содржани во дел 2 овозможуваат вредна база на надворешниот процес за обезбедување квалитет. Стандардите ги отсликуваат добрите практики и искуства добиени преку развојот на надворешното обезбедување квалитет во Европа во раните 1990. Затоа е важно овие стандарди да бидат интегрирани во процесите кои се спроведуваат од

надворешните агенции за обезбедување квалитет кон високообразовните институции. Стандардите за надворешна евалуација, заедно со стандардите за агенциите за обезбедување квалитет, треба да ја прават основата за професионално и кредибилно обезбедување квалитет на високообразовните институции.

ЕСУ 3.3. Активности

Стандард:

Агенциите треба редовно да преземаат активности за надворешна евалуација - надворешно обезбедување квалитет (на институционално или програмско ниво).

Упатства:

Ова може да вклучи евалуација, преглед, ревизија, оценка, акредитација или други слични активности и тие треба да бидат дел од основните функции на агенцијата.

Докази и анализа на ЕСУ 3.1: Употреба на надворешни процедури за обезбедување квалитет за високото образование и ЕСУ 3.3. Активности

Направениот преглед на политиките (Законот и подзаконските акти) покажа дека акредитација и надворешна евалуација на високообразовните институции во РМ се активностите што може да ги презема Одборот за акредитација и евалуација како национална агенција за надворешно обезбедување квалитет. Но, во практика, како што е назначено и во анализите за усогласеноста со европските стандарди за надворешно обезбедување квалитет од претходното поглавје на овој труд, Одборот ги презема (заклучно со крајот на април, 2015 г.) само активностите врзани за акредитацијата на институции и на студиски програми. Од овие причини, овде е направена заедничка анализа на доказите за исполнување на двата стандарди (ЕСУ 3.1. Употреба на надворешни процедури за обезбедување квалитет за високото образование и ЕСУ: 3.3. Активности). Истовремено, оваа анализа ги вклучи и одговорите на неколку дополнителни прашања поставени со прашалникот за

студентите и професорите, а се однесуваат на третманот на приватните ВОИ при акредитацијата, на функционирањето и на исполнетоста на стандардите за квалитет кај дисперзираните студии. Иако овие прашања не се најдиректно врзани со овие два стандарди, обезбедувањето квалитет на приватните ВОИ и на дисперзираните студии како нови феномени во македонското ВО придонесува, односно има влијание врз исполнувањето на некои аспекти на овие стандарди.

Законот за ВО ја дава правната рамка и ги дефинира основните карактеристики на македонскиот концепт/систем за обезбедување квалитет кој се состои од одобрување, потврда и признавање на ВОИ и студиските програми во ВО преку акредитација, процена на квалитетот и управувањето, финансирањето, академските и другите активности преку системот на евалуација и „други активности за обезбедување квалитет“ (член 69, параг. 1) [не е назначено кои се другите активности, претпоставуваме дека ова се однесува на универзитетското рангирање регулирано со член 77-а].

Законот за ВО ја дефинира акредитацијата како „одлучување/обезбедување мислење од Одборот за акредитација за проектот кој ги елаборира условите за основање ВОИ“ (член 2, став 3). Одборот за акредитација и евалуација одлучува за акредитацијата на студиски програми на државните и приватните универзитети, за акредитација за основање приватна високообразовна институција и за акредитација на научна установа која сака да врши високообразовна дејност на студии од втор и трет циклус на студии. За ова одлуката на Одборот за акредитација и евалуација е дефинитивна. Што се однесува до основањето на јавна/државна ВОИ, Одборот за акредитација и евалуација само обезбедува мислење за акредитација, додека Министерството по извршениот увид донесува конечна одлука за акредитација.

Ваквиот нееднаков третман при акредитација на новите (државни наспроти приватни) ВОИ може да сугерира дека државата не е подеднакво заинтересирана за квалитетот на приватното високо образование. Иако официјалните статистики покажуваат дека бројот на студенти на приватните факултети опаѓа (од 18% од

вкупниот број студенти во државата во 2009/10 г. на 11% во 2013/14 г.), се поставува прашањето како државата ќе ги заштити 7.200 студенти кои студираат на приватните ВОИ (податок за 2012/13) и како ќе обезбеди/ќе им гарантира дека тие ќе добијат минимум квалитет? Од друга страна, имаме ситуација во која, наспроти државните, дел од приватните универзитети имаат двојна акредитација (на пр. Универзитетот „Американ колеџ“ - Скопје има акредитација од меѓународното тело за акредитација од САД - Accreditation Council for Business Schools & Programs и во исто време акредитација од нашиот Одбор за акредитација и евалуација). Значи ли ова двојна гаранција за обезбеден минимум квалитет за нивните студенти?

Мислењето на академската заедница за третманот на приватните ВОИ врзано за акредитацијата беше проверено преку едно од прашањата од прашалникот за студентите и професорите. Како што се гледа од Табелата 11 анекс 6, 32,7%, од вкупниот број испитаници одговориле дека *приватните ВОИ многу полесно добиваат акредитација*, 5,9% дека *многу потешко добиваат акредитација*, 18,6% одговориле дека *за приватните ВОИ важат исти правила за евалуација и акредитација како за државните/јавните*, додека високи 42,8% се изјасниле дека *не можат да проценат*. Статистичкиот тест кај општите дистрибуции покажа дека не се статистички значајни разликите во мислењата на професорите и студентите ($p > 0,05$), додека сегрегираниот податок по универзитети покажаа статистички значајна разлика кај мислењето на професорите и студентите од ДУТ (47,4% од професорите наспроти 21,4% од студентите сметаат дека приватните ВОИ многу полесно добиваат акредитација). Иако одговорите на едно прашање не се доволни за да се добие валиден заклучок за големината/појавноста на проблемот/прашањето, тие сепак даваат некаква првична индикација за доминантната перцепција на државните универзитети дека приватните полесно добиваат акредитација и дека се донекаде привилегирани. Од друга страна, ставот на еден од интервјуираните членови на Одборот за акредитација беше дека *„наспроти раширеното мислење во јавноста, приватните универзитети многу потешко добиваат акредитација“* (интервју бр.5 од 12.05.2014). Ова упатува на тоа дека мислењата околу приватните ВОИ се, всушност, многу поделени. Затоа, за да се добие поцелосна слика за

третманот и улогата на приватните ВОИ, потребно е да се направи подлабинско истражување во кое ќе биде прашана за мислење и академската заедница од приватните ВОИ, а ќе бидат консултирани и сите други чинители (МОН, работодавци итн.).

Ако ги имаме предвид амбициозните владини проекти за основање 2 нови универзитети, 10 нови факултети и голем број дисперзирани студиски програми, тогаш не е за изненадување тенденцијата на Министерството да има поголема контрола над процедурите и одлуките за акредитација на државните ВОИ. Дотолку повеќе што „дисперзираните студиски програми не беа [воопшто м.з.] предмет на акредитација, бидејќи овие студиски програми беа веќе акредитирани од/на нивните матични ВОИ“ (интервју бр. 1 од 11.10.2012). Дури и да го прифатиме ова како релевантна причина за студиските програми, останува нејасно како тие биле отворени без да ги исполнат во целост минимум нормите и стандардите за вршење високообразовна дејност пропишани со Законот. Исто така, загрижува фактот што јавноста и особено академската заедница тивко и речиси без никакви реакции ги прифатија овие студии.

Мислењето на академската заедница околу функционирањето и квалитетот на дисперзираните студии беше проверено преку две прашања од прашалникот на кој одговараа и студентите и професорите. На прашањето *Дали сметате дека дисперзираните студии функционираат под исти стандарди за квалитет како нивните матични институции?*, над половината (57,3%) од вкупниот број испитаници одговориле негативно, 15,3% одговориле потврдно, додека 27,4% одговориле дека „не знаат“. Статистичкиот тест кај општите дистрибуции покажа значајна разлика ($p < 0.05$) во мислењето на студентите и професорите (74,3% од професорите се изјасниле негативно, наспроти 51,9% од студентите), додека сегрегираниите податоци по универзитети покажа статистички значајна разлика ($p < 0.01$) кај испитаниците од УКЛЮ, каде што високи 85,7% од испитаните професори се изјасниле негативно, наспроти 40% од студентите; а голема е разликата и кај позитивните одговори (30% од студентите се изјасниле дека дисперзираните

функционираат под исти стандарди со нивните матични институции, наспроти 4,8% од професорите) (види Табела 13 во анекс 6).

Со изјавата *Дисперзираните студии го влошија квалитетот во македонското високо образование* се согласија речиси половината (45,6%) од вкупниот број испитаници, 19,3% се изјаснија дека *дисперзираните студии придонесоа за подобар квалитет во македонското ВО*, додека 35,1% се изјаснија дека *не знаат, не можат да проценат*. Статистичкиот тест покажа значајна разлика ($p < 0.01$) помеѓу мислењето на професорите и студентите. Така високи 73% од испитаните професори се изјасниле дека дисперзираните го влошија квалитетот (наспроти 36,8% од студентите); само 2,7% од професорите се изјасниле дека дисперзираните го подобриле квалитетот (наспроти 24,7% од студентите). Статистички значајни разлики ($p < 0.01$) се забележани и кај сегрегирани податоци/одговори по универзитети, односно кај УКЛО и кај ДУТ каде што професорите во многу високи проценти, за разлика од нивните студенти, се изјасниле дека дисперзираните студии го влошија квалитетот (90,5% од професорите наспроти 32,9% од студентите кај УКЛО и 78,9% од професорите наспроти 26,2% од студентите кај ДУТ) (види Табела 14 во анекс 6). Ваквите одговори покажуваат дека генерално перцепцијата за квалитетот на дисперзираните студии во државата е негативна и дека професорите се многу покритички настроени кон овој проект од студентите. Тоа може да се должи на фактот што се тие поинформирани за состојбите, а веројатно дел од нив и самите предаваат и/или имаат свои колеги кои предаваат на овие студии. Дотолку повеќе, зачудува молкот на академската заедница (особено на професорите) за отворањето на овие студии и за нивната широка дисперзија низ целата држава (види анализа за ЕСУ1.5: Ресурси за учење и за поддршка на студентите).

Акредитацијата на институциите и на студиските програми се прави врз база на хартија (поднесена документација). Таа е ориентирана кон влезовите (inputs) и се прави повеќе како формална проценка на тоа дали проектот ги содржи целосната потребна документација и доказ дека минимум [националните] норми и стандарди за основање и вршење високообразовна дејност се исполнети (простории, опрема,

број на наставен кадар, нивните квалификации итн.). Член 71 од Законот за ВО обезбедува можност за Одборот за акредитација и евалуација, најмногу на секои пет години, да ја обнови или укине акредитацијата врз основа на оценката на „квалитетот на активностите на ВОИ, на нивната истражувачка, уметничка и стручна работа, на академскиот кадар и на студиските програми на ВОИ“.

Како што е веќе дискутирано во претходното поглавје на овој труд, основните политики, стандарди и процедури за надворешните процеси за обезбедување квалитет постојат и се обезбедени со Законот за ВО, со Правилникот (Службен весник бр. 151/2012) и со Упатството на Одборот (Службен весник бр. 67/2013), но тие сè уште не се применуваат во практика.

Првиот циклус на надворешна евалуација (и единствен досега спроведен од национално тело за обезбедување квалитет - Агенцијата за евалуација на ВО) се реализираше на сите државни ВОИ во периодот 2002 - 2004. Најголем дел од овие извештаи тогаш беа објавени на нивните веб-страници. Резултатите од овој процес на надворешна евалуација, како и резултатите од надворешната институционална евалуација на УКИМ и УГД која ја спроведува Европската универзитетска асоцијација (EUA/EUA) досега немаат никакво влијание врз нивото/висината на финансирање на ВОИ, туку примарно (треба да) служат за подобрување.

Проверката на листата на задачи/активности на Одборот за акредитација и евалуација кои се пропишани со Законот (во табелата дадена подолу) укажува на голема дискрепанца помеѓу тоа што Одборот треба да прави и тоа што навистина прави, односно помеѓу законските одредби и тоа што се спроведува во практика. Ова беше потврдено и на интервјуата⁶¹ со претставниците од Одборот за акредитација и евалуација. Четири години по префрлањето на одговорностите за надворешна евалуација од Агенцијата за евалуација, Одборот за акредитација и евалуација сè

⁶¹Првото интервју беше направено во октомври, 2012, а последните две интервјуа беа направени во мај, 2014 г. Оттука, оваа анализа дава пресек на состојбите во Одборот за акредитација и евалуација заклучно со крајот на мај, 2014 г.

уште не ја презел новата задача за надворешна евалуација на ВОИ, туку остана фокусиран само на акредитацијата. Законските измени и дополнувања од 2011 г. (Службен весник бр. 17/2011) му додадоа нова задача на Одборот за акредитација и евалуација да го организира и да ги назначува надворешните оценувачи за надворешното оценување на студентите, како начин за проверување на објективноста во оценувањето на универзитетските наставници (т.е. да се проверува објективноста на интерното оценување на студентите). Многумина од академската заедница ова го опсервираат како директно мешање во универзитетската автономија и консеквентно, како непотребна активност која не може и не треба да биде дел од активностите/мандатот на Одборот за акредитација и евалуација (види во анализа на ЕСУ 1.3. Оценување на студентите).

Табела 1. Мандат на Одборот за акредитација и евалуација (Член 71 од Законот за ВО) Службен весник на РМ бр. 35/2008; 103/2006; 26/2009; 83/2009; 99/2009; 115/2010; 17/2011 и 123/2012) и (Член 22 од Правилникот на Одборот, Службен весник бр. 151/2013)	функционално т
Утврдува дали со проектот за основање на високообразовна установа и поднесената документација се исполнети условите за вршење на високообразовна дејност... и донесува решение за акредитација по проектот за основање на приватна високообразовна установа, односно донесува решение за одбивање на барањето за акредитација на проектот за основање на приватна високообразовна установа.	ДА
Дава мислење по проектот за основање на јавна високообразовна установа.	ДА
Дава мислење по елаборат за вршење на високообразовна дејност од странска високообразовна установа.	ДА
Одлучува за акредитација на научна установа која сака да врши високообразовна дејност на студии од втор и трет циклус на студии;	ДА
Утврдува дали високообразовната установа ги исполнува условите за организирање на студии за нови студиски програми и го утврдува капацитетот за студирање на високообразовната установа.	ДА
Дава акредитација на студиски програми (донесува решение за акредитација на студиски програми, односно решение за одземање на дадената акредитација).	ДА
Најмногу на секои пет години го следи и оценува квалитетот на вршењето на високообразовната дејност, научноистражувачката, уметничката и стручната работа, на академскиот кадар и на студиските програми на високообразовните установи и врз основа на оценката ја продолжува или одзема акредитацијата.	НЕ
Врз основа на извештаите од надворешната евалуација на високообразовните установи, ја следи исполнетоста на условите на високообразовните установи на кои им е дадена акредитација и	НЕ

одобрение за почеток со работа и врз основа на тоа може да ја одземе акредитацијата.	
Води евиденција за акредитираните високообразовни установи и за други акредитации.	ДА
Дава препораки потребни за подобрување на нормативите и стандардите за вршење на високообразовна дејност и на основа на искуствата од тековното работење дава препораки за подобрување на законските акти кои го регулираат високото образование.	НЕ
Врши други работи утврдени со овој закон (надворешно оценување на студентите, м.з.),	НЕ
Објавува извештај за резултатите од надворешната евалуација кој го доставува до Владата на Република Македонија, министерството надлежно за работите на високото образование и до високообразовната установа над која е извршена евалуација.	НЕ
Го информира министерот надлежен за работите на високото образование за одобрените и одземените акредитации и за резултатите од евалуацијата.	ДА
Врши редовна консултација и координација со факултетите кои „се должни да доставуваат податоци за базата на податоци што ја води министерството надлежно за работите од областа на високото образование“ заради достава на информации околу наставните програми и слично.	Непознато
Одборот за акредитација и евалуација во високото образование води регистар на ментори на магистерски и докторски трудови, кој се ажурира на секои три месеци.	ДА
Покренува проекти за оспособување на високообразовните кадри и студентите од Република Македонија за учество во комисиите за надворешна евалуација.	НЕ
Дава предлози за изготвување на мерливи, недвосмислени и препознатливи критериуми за оценување во постапката на евалуација за секоја поединечна област, кои ќе се применуваат од први јануари 2016 година.	ДА

Заклучок: Постои ДЕЛУМНА УСОГЛАСЕНОСТ за ЕСУ 3.1: Употреба на надворешни процедури за обезбедување квалитет за високото образование и ДЕЛУМНА УСОГЛАСЕНОСТ за ЕСУ 3.3. Активности

СУ 3.2. Официјален статус Стандард: „Агенциите треба да се формално признати од компетентни јавни власти во европскиот високообразовен простор како агенции со одговорности за

надворешна оценка и треба да имаат статус на правно лице. Тие треба да се усогласени со сите барања на правните системи во кои функционираат.“

Докази и анализа на ЕСУ 3.2: Официјален статус

Одборот за акредитација и евалуација на високото образование е единствена агенција во РМ формално основана со Законот за ВО. Одборот ги покрива сите видови на ВОИ (државни и приватни) универзитети, факултети, виши школи и научни установи/институти. Иако со Законот за ВО е дефиниран како самостојно тело одговорно за обезбедување квалитет во ВО, Одборот нема статус на „правно лице“ туку функционира како одделение на Министерството за образование и наука. Како што беше истакнато во едно од интервјуата, „Владата нема интерес да го види Одборот за акредитација и евалуација како посебно правно лице“ (интервју бр. 1 од 11.10.2012), независно од МОН. Лимитираните ресурси честопати се наведувани како главна пречка за тоа.

Мислењето на академската заедница од испитаните државни универзитети за функционирањето на Одборот беше проверено преку едно од прашањата поставено за студентите и професорите. Дека *Одборот за акредитација и евалуација треба да функционира во рамки на универзитетите и да служи за нивна поддршка на процесите на акредитација и евалуација на ВО* се изјаснија 32,6% од вкупниот број испитаници, 31,6% се изјаснија дека *треба да функционира во рамки на Министерството за образование и наука, како и досега*, 28,7% се изјасниле дека *треба да функционира како засебно правно лице потполно независно од Владата и од универзитетите*, додека 7,1% од испитаниците се изјасниле дека „не знаат“. Статистичкиот тест на општите дистрибуции покажа значајна разлика ($p < 0.01$) во мислењето на студентите и професорите. Така, за опцијата *Одборот да остане во министерството како досега* се изјаснија 18,4% од испитаните професори, наспроти 35,9% од студентите; 46% од професорите се изјасниле дека *Одборот треба да функционира како засебно правно лице потполно независно од Владата и од универзитетите* наспроти 23% од студентите. Статистички значајна разлика

($p < 0.01$) кај податоците сегрегирани по универзитети се покажа кај испитаниците од УКЛО, каде што е најзабележлива разликата во мислењето на професорите и студентите за тоа дека Одборот треба да функционира како независно правно лице (високи 63,6% од професорите наспроти 18,6% од студентите) (види Табела 7 во анекс 6). Ваквите одговори упатуваат на тоа дека професорите повеќе од студентите го чувствуваат сегашниот статус на Одборот како проблем и дека тие се повеќе наклонети кон тоа Одборот да го видат како правен ентитет кој ќе функционира независно од Владата и од универзитетите.

Заклучок: Постои НЕУСОГЛАСЕНОСТ за ЕСУ 3.2: Официјален статус

ЕСУ 3.4. Ресурси

Стандард:

„Агенциите треба да имаат соодветни и пропорционални човечки и финансиски ресурси кои треба да им овозможат да ги организираат и да ги водат нивните процеси на надворешна оценка ефективно и ефикасно и кои треба да им овозможат постојан развој на нивните процеси и процедури.“

Докази и анализа на ЕСУ 3.4: Ресурси

Ситуацијата со човечките и финансиските ресурси во Одборот за акредитација и евалуација заклучно со мај, 2014 г. е неповолна. Неговата организациска структура се состои од членови назначени согласно со Законот за ВО и од Одделението за акредитација и евалуација при МОН основано за Одборот за акредитација и евалуација на ВО. Одборот има 23 членови назначени од различни чинители (Интеруниверзитетска конференција, МАНУ, работодавци, студенти и Владата). Поддршката на Одборот за акредитација и евалуација обезбедена од Одделението е регулирана со подзаконски акт – *Договор за начинот на вршење на стручните, административните и финансиските работи на Одборот за акредитација* (Службен весник бр. 63/2002). Според овој Договор, ова одделение се состои од 3 луѓе/позиции: раководител на одделението, советник и административен работник.

Заклучно со крајот на декември 2012 г., Одборот за акредитација и евалуација имаше персонал од 5 луѓе - 3 позиции на неопределено полно работно време (раководител на одделението, советник и лице одговорно за досиејата/барањата за акредитација), како и 2 позиции на определено време (1 административен работник и 1 курир). Заклучно со мај, 2014 г., персоналот на Одборот беше десеткуван по заминувањето на раководителот на одделението и на советникот во пензија. Но, еден од интервјуираните членови на Одборот беше прилично оптимистичен во своите предвидувања, истакнувајќи дека: „*Изготвен е органограм и направена е проценка за минимум 11 позиции потребни за нормално функционирање на Одборот, сите подготовки за регрутирање на нов персонал се направени и наскоро тој проблем треба да биде надминат*“ (интервју бр. 5 од 15.05.2014). Дали и колку од овие предвидувања се остварени во периодот по интервјуто и дали и како евентуалните персонални зајакнувања се одразија врз работата на Одборот не е познато.

Мислењето на испитаните државни универзитети за составот на Одборот беше проверено преку едно од заедничките прашања за студентите и за професорите од прашалникот (види Табела 6 во анекс 6). 42,6% од вкупниот број испитаници се изјасниле дека *Одборот треба да биде составен од постојан тим професионалци*, 28,5% се изјасниле дека *тој треба да биде составен од членови со времен мандат именувани исклучиво од универзитетите*, 17,4% одговориле дека *Одборот треба да биде составен од членови со времен мандат именувани заеднички од Владата и универзитетите*, додека 9,1% од испитаниците се изјасниле само за *членови со времен мандат именувани исклучиво од Владата*. Статистичкиот тест на општите дистрибуции покажа значајна разлика ($p < 0.05$) во мислењето на студентите и професорите, особено кај тие што се изјасниле дека *Одборот треба да биде составен од членови со времен мандат именувани исклучиво од Владата* (1,4% од професорите наспроти 11,5% од студентите), како и кај испитаниците што се изјасниле дека *тој треба да биде составен од членови именувани исклучиво од универзитетите* (40,3% од професорите наспроти 24,8% од студентите). Сегрегираните податоци по универзитети покажаа статистички значајна разлика ($p < 0.01$) кај испитаниците од УКИМ. Тука паѓа в очи високиот процент на испитани

професори од УКИМ (46,7% наспроти 19% од студентите) кои се изјасниле дека Одборот треба да биде составен од членови со времен мандат именувани исклучиво од универзитетите. 26,7% од испитаните професори наспроти високи 60,7% од испитаните студенти од УКИМ сметаат дека Одборот треба да биде составен од постојан тим професионалци. И покрај разликите, ваквите одговори укажуваат на тоа дека Одборот треба да се професионализира.

Само еден од 23 членови на Одборот за акредитација и евалуација на ВО (статус крај на декември, 2012 м.з.) имаат поминато некаква обука за обезбедување квалитет. Не постојат буџетски одвојувања за нивна обука, па така ТЕМПУС и/или проекти финансирани од други донатори и организации се гледаат како единствени можности за обука.

Како и во многу држави во Европа, Одборот за акредитација и евалуација го добива основниот буџет за своето функционирање од Владата/МОН. Според Законот за ВО, тој се финансира од буџетот на РМ и од свои извори (член 72). Фиксните трошоци (персоналот, трошоците за одржување) се покриваат од МОН, додека маргиналните трошоци се платени од високообразовните институции. Годишниот буџет на Одборот за акредитација и евалуација не е објавен и јавно достапен, т.е. не е видлив и презентираан како експлицитна буџетска ставка во рамки на буџетот на Министерството, ниту пак може да се најде под буџетот алоциран за високо образование.

Административното оптоварување на Одборот за акредитација и евалуација е големо, бидејќи сите ВОИ мора да поднесат барања за реакредитации на своите студиски програми по секоја измена и дополнување на Законот за ВО која подразбира и најмала интервенција во студиската програма. ВОИ плаќаат надоместок од 50,000 МКД за институционална акредитација (приближно 850 ЕУР), 20,000 МКД (или приближно 330 ЕУР) за нова студиска програма и 10,000 МКД (или приближно 160 ЕУР) за секое усогласување на студиските програми со законските

измени⁶². Не постои јавно објавен документ кој ги регулира/опишува политиките на Одборот за висината на надоместоците, не е познато што точно/кои трошоци врзани за акредитацијата се вклучени во овие средства, ниту пак како е стигнато/врз основа на која пресметка е дојдено до таа сума. Сепак, „донесена е одлука од министерот за образование и наука за месечниот хонорар за членовите на Одборот како и за членовите на посебните комисији за акредитација“ (интервју бр.1). Оваа одлука изгледа дека е интересен документ.

Мислењето за висината на средствата што ги плаќаат ВОИ на Одборот беше проверено преку едно од прашањата кое им беше поставено само на професорите (обележано како прашање 8 во нивниот прашалник). 62,2% од вкупниот број испитани професори одговориле дека „не можат да проценат“, петтина од нив или 21,6% одговориле дека надоместокот што се плаќа на Одборот е *превисок*, 12,2% се изјасниле дека е „*толку колку што треба*“, а 4,1% одговориле дека е *прениско*.

Табела 27: Висината на средства што ги плаќа вашата високообразовна институција како надомест за секое барање до Одборот е: (само еден одговор) САМО ЗА ПРОФЕСОРИТЕ (п.8.)					
	УКИМ	УКЛО	УГД	ДУТ	ВКУПНО
Превисоко	5 16,1%	10 45,5%	0 ,0%	1 5,3%	16 21,6%
Толку колку што треба	2 6,5%	3 13,6%	1 50,0%	3 15,8%	9 12,2%
Прениско	0 ,0%	1 4,5%	0 ,0%	2 10,5%	3 4,1%
Не можам да проценам	24 77,4%	8 36,4%	1 50,0%	13 68,4%	46 62,2%
Вкупно	31 100,0%	22 100,0%	2 100,0%	19 100,0%	74 100,0%

Интересно е што само тројца испитаници или 4,1% од испитаните професори одговориле дека знаат за што Одборот ги користи средствата што му ги плаќаат ВОИ како надомест, назначувајќи „за исплата на хонорари на членовите“, додека 95,9% одговориле дека не знаат.

⁶²Важно е да се забележи дека надоместокот што е предвиден од нашиот Одбор за акредитација е значително понизок споредено со надоместокот што на пр. го плаќаат високообразовните институции од Србија на нивната агенција за обезбедување квалитет (3.000 ЕУР за институционална акредитација, 1.800 ЕУР за акредитација на студиска програма).

Табела 28: Дали знаете за што Одборот ги користи средствата што ги плаќаат високообразовните институции како надомест на Одборот? (само еден одговор) САМО ЗА ПРОФЕСОРИТЕ (n.9)					
	УКИМ	УКЛО	УГД	ДУТ	ВКУПНО
ДА	0 ,0%	3 14,3%	0 ,0%	0 ,0%	3 4,1%
НЕ	31 100,0%	18 85,7%	2 100,0%	20 100,0%	71 95,9%
Вкупно	31 100,0%	21 100,0%	2 100,0%	20 100,0%	74 100,0%

Интервјуата со членовите на Одборот укажаа на проблеми со редовната и навремена исплата на месечниот надоместок, забележувајќи дека „исплатите или доцнат или ги нема“ (интервју бр. 4 од 12.05.2014), додека никој од нив навистина не знае каде одат и за што ги користи Министерството средствата кои Одборот за акредитација и евалуација ги остварил од сопствени приходи (м.з. средствата од наплатата на надоместокот за акредитација).

Иако се наоѓаат во центарот на градот во главниот шопинг центар, се чини дека сегашните простории на Одборот за акредитација и евалуација се несоодветни за природата на неговата работа, несоодветно означени и без патокази како да се стигне до него. „Иако еден национален ТЕМПУС-проект за обезбедување квалитет во ВО предвиде опрема за Одборот, опремата остана на високообразовната институција и никогаш не стигна до нас“ (интервју бр.1 од 11.10.2012) Премногу долго, Одборот беше сиромашно опремен со најосновен мебел, неколку компјутери и без машина за копирање. Инвестицијата во висина од 1.120.000 МКД (18,360 ЕУР) за основна реконструкција на просториите и за основен мебел кој беше објавен од Министерството за образование и наука може да се разбере како првичен позитивен чекор за можен развој на агенцијата (соопштение за медиуми од 3 декември, 2012).

И покрај тоа што член 77 од Законот за ВО предвидува дека „Министерството [...] за потребите на самоевалуацијата на ВОИ, воведува државен електронски систем за самоевалуација“, ниту Министерството ниту, пак, Одборот за акредитација и евалуација имаат некаков електронски систем за систематско водење, следење и архивирање на податоците за акредитација. Ова е дополнителна пречка за ефективно и ефикасно работење на Одборот.

Заклучок: Постои НЕУСОГЛАСЕНОСТ за ЕСУ 3.4: Ресурси

ЕСУ 3.5. Мисија

Стандард:

„Агенциите треба да имаат јасни и експлицитни цели и задачи за нивната работа содржани во јавно достапен/објавен документ.“

Упатства:

Овие мисии треба да ги опишат целите и задачите на процесите за надворешна оценка спроведувани од агенциите, поделбата на работата со релевантните чинители во високото образование, особено на високообразовните институции, како и културниот и историскиот контекст во нивната работа. Мисиите треба јасно да покажат/отсликаат дека процесот на надворешна евалуација е главна активност на агенцијата и дека постои системски пристап за постигнување на целите и задачите. Треба да постои документација која треба да покаже како мисијата е преточена во јасна политика и менаџмент-план.

Докази и анализа за ЕСУ 3.5: Мисија

Член 7 од Правилникот за организацијата, работата, начинот на одлучување, методологијата за акредитација и евалуација, како и други прашања во врска со работата на Одборот за акредитација и евалуација на ВО (Службен весник 151/2012), за првпат ја дефинира мисијата на Одборот за акредитација и евалуација како „унапредување на системот на високото образование за обезбедување на континуиран квалитет на високообразовниот процес. Таа се остварува преку двете основни активности: акредитација на високообразовните установи и студиските програми кои се реализираат во нивни рамки и преку надворешна евалуација со која се проверува квалитетот на високообразовната дејност, со што се стекнува увид за исполнетоста на условите за продолжување на акредитацијата“. Не постои стратегија/политика на Одборот во која е преточена мисијата ниту, пак, менаџмент-

план како јавно достапен/објавен документ за тоа како таа мисија ќе се операционализира.

Заклучок: Постои ДЕЛУМНА УСОГЛАСЕНОСТ за ЕСУ 3.4: Мисија

ЕСУ 3.6. Независност

Стандард:

Агенциите треба да се независни до степен да можат автономно да одлучуваат за нивните операции, а заклучоците и препораките дадени во нивните извештаи да не бидат зависни/под влијание од трети страни како високообразовните институции, министерствата/министрите или други чинители.

Упатства:

Една агенција треба да покаже независност преку мерки како:

- Нејзината независност од високообразовните институции и владите е гарантирана во официјалните документи (т.е. инструментите за управување или правилниците);
- Дефинирањето и спроведувањето на процедурите и методите, номинирањето и назначувањето на надворешните експерти и одредувањето на резултатите од своите евалуациски процеси се преземаат и се прават автономно и независно од владите, високообразовните институции и од органите на политичко влијание;
- Додека релевантните чинители во високото образование, особено студентите се консултирани во текот на евалуациските процеси, финалните резултати од евалуациските процеси остануваат да бидат примарна обврска на агенцијата.

Докази и анализа за ЕСУ 3.6. Независност

Според член 71 од Законот за ВО, „Одборот е самостоен во својата работа и одлучува во рамките на својата надлежност врз основа на принципот на стручност и компетентност“. Правилникот (Службен весник бр. 151/ 2012) одредува дека својата оперативна независност Одборот ја остварува преку службената документација, „автономноста и независноста при дефинирањето и спроведувањето на сопствените постапки и методи, како и при именувањето и ангажирањето на надворешни стручњаци“, како и преку „преземањето на одговорност за целосниот процес на оценка на квалитетот“ (член 6).

Сепак, од самиот почеток на своето постоење, Одборот за акредитација и евалуација е соочен со низа предизвици врзани за неговата ефикасност, конзистентност и независност. Овие ENQA-стандарди потенцираат дека Одборот мора да биде независен од Министерството, од Владата, од политичките партии и од другите чинители. Иако ова не имплицира дека Одборот треба да биде потполно организациски независен и изолиран (што ниту е можно ниту се очекува), сегашниот статус на Одборот за акредитација и евалуација сугерира организациска и оперативна зависност од Владата и од политичките партии. *„Иако членовите на Одборот се назначени со четиригодишен мандат без можност за промена, тие се менуваат според смената на партиите во владејачката коалиција“ (интервју бр. 1 од 11.10.2012).* Иако ова само по себе не имплицира дека на членовите на Одборот им недостигаат објективност, професионализам и чесност, начинот на кој се тие назначени сугерира дека членовите инклинираат кон донесување одлуки на линија со/под влијание на идеологијата на нивните номинални политички партии.

Улогата на директен контролор и коректор на работата на Одборот за акредитација и евалуација што Министерството, односно министерот за образование си ја додели со последните (сега веќе повлечени) Измени на Законот за ВО од јануари, 2015 г. само дополнително ја компромитира неговата независност. Овие измени предвидоа министерот да може да поништи „правилник, одлука, решение или друг акт на Одборот“ и да поведе „постапка на одговорност на членовите“ ако утврди дека

некоја одлука на Одборот е спротивна на Законот (член 39). Контролата на Одборот сама по себе не е и не треба да биде проблематична, но тоа што се чини проблематично е што таа улога се лоцира на погрешно место кај министерството, наместо во независно тело (на пр. Управен одбор во рамки на Одборот составен од потполно независни луѓе од академската и истражувачката фела, по примерот на многу европски национални агенции за обезбедување квалитет). Иако со Правилникот, Одборот за акредитација и евалуација предвидува донесување на „Етички кодекс за квалитетно извршување и унапредување на својата работа, како и за чување на угледот на Одборот ...[...] и на личниот углед на неговите членови“ (член 22), ваков документ досега не е јавно објавен, па претпоставуваме дека не постои/не е сè уште изготвен.

Преку сет од неколку тврдења дадени во рамки на 4 прашање, емпириското истражување го провери мислењето на академската заедница за тоа дали може да се обезбеди објективност во надворешната оценка во мала држава како нашата, но и за независноста и за угледот што ги ужива Одборот.

Со тврдењето дека во мала држава како РМ сепак може да се обезбеди објективност во надворешната оценка на ВОИ се согласија 36,2% од вкупниот број испитаници, исто толку се изјаснија дека може да се обезбеди делумна објективност, само 9% се изјасниле дека не може да се обезбеди објективност во надворешната оценка, додека 18,6% се изјасниле дека „не знаат“. Статистичкиот тест не покажа значајна разлика ($p > 0.05$) во мислењето на професорите и студентите.

Табела 29: Во мала држава како РМ сепак може да се обезбеди објективност во надворешната оценка на ВОИ (п. 4.24)

Категорија	Одговори				Вкупно
	да	делумно	не	не знам	
Студент	86 37,7%	80 35,1%	21 9,2%	41 18,0%	228 100%
Професор	23 31,5%	29 39,7%	6 8,2%	15 20,5%	73 100%
Вкупно	109 36,2%	109 36,2%	27 9,0%	56 18,6%	301 100%

$$\chi^2 = 1,174; df = 3; p > 0.05$$

Дека Одборот за акредитација и евалуација на високото образование во РМ е потполно независен во својата работа и своите заклучоци, одлуки и препораки за акредитација ги донесува без влијание од трета страна (универзитетите, факултетите, министерството, политички партии, други чинители) се согласиле само 19,7% од вкупниот број испитаници, 31,5% се изјасниле дека тоа е делумно така, 15,7% дека Одборот не е независен, додека повеќе од третината испитаници (33%) одговориле дека „не знаат“. Статистичкиот тест покажа значајна разлика ($p < 0.01$) кај општите дистрибуции на одговорите на студентите и професорите, најзабележлива е разликата кај „да“ одговорите (23,3% од студентите наспроти 8,2% од професорите) и кај „делумно“ одговорите (27,2% од студентите наспроти 45,2% од професорите).

Табела 30: Одборот за акредитација и евалуација на високото образование во РМ е потполно независен во својата работа и своите заклучоци, одлуки и препораки за акредитација ги донесува без влијание од трета страна (универзитетите, факултетите, министерството, политички партии, други чинители) (п. 4.25)

Категорија	Одговори				Вкупно
	да	делумно	не	не знам	
Студент	54 23,3%	63 27,2%	34 14,7%	81 34,9%	232 100%
Професор	6 8,2%	33 45,2%	14 19,2%	20 27,4%	73 100%
Вкупно	60 19,7%	96 31,5%	48 15,7%	101 33,1%	305 100%

$$\chi^2 = 13,816; df = 3; p < 0.01$$

Сегрегираните податоци по универзитети (види Табела 4.25 во анекс 7) покажуваат значајна разлика ($p < 0.01$) кај испитаниците од УКЛО, како и значајна разлика ($p < 0.05$) кај испитаниците од УКИМ и од ДУТ. Така 30% од испитаните студенти од УКЛО се изјасниле дека *Одборот е независен во својата работа* (наспроти 14,29% од професорите), 37,15% се изјасниле дека е делумно независен (наспроти 33,34% од професорите) а 7,15% дека Одборот не е независен (наспроти високи 42,86% од професорите). Додека испитаните професори од УКЛО имаат многу покритички став од своите студенти за независноста на Одборот, кај УКИМ е обратно, студентите се

покритички настроени за независноста на Одборот од нивните професори (21,35% од студентите се изјасниле за тврдењето дека Одборот не е независен во својата работа наспроти 12,91% од професорите). Интересно е да се забележи и 0% на „да“ одговори кај испитаните професори од УКИМ (наспроти 10,12% од студентите); најголем дел од испитаните професори (45,17%) се изјасниле за тврдењето дека Одборот е делумно независен во својата работа (наспроти 20,23% од студентите). Што се однесува до одговорите од ДУТ, 35,72% од испитаните студенти се изјасниле дека Одборот е независен во својата работа (наспроти 10,53% од професорите), 21,43% се изјасниле дека е делумно независен (наспроти 57,90% од професорите), 16,67% од испитаните студенти се изјасниле дека Одборот не е независен во својата работа (наспроти 5,27% од професорите), но има и висок процент на такви кои се изјасниле дека не знаат (34,92% од студентите наспроти 27,40% на професорите).

Мислењето за угледот што Одборот го ужива во академската заедница беше проверено преку тврдењето дека *Одборот за акредитација и евалуација на ВО ужива углед помеѓу универзитетите/факултетите како одбор од доверба*, со што се согласиле само 22% од вкупниот број испитаници, 30,5% се изјасниле дека тоа е делумно така, 14,4% дека не е така, додека повеќе од третината испитаници (33%) одговориле дека „не знаат“. Статистичкиот тест не покажа значајна разлика ($p > 0.05$) кај општите дистрибуции на одговорите на студентите и професорите.

Табела 31: *Одборот за акредитација и евалуација на ВО ужива углед помеѓу универзитетите/факултетите како одбор од доверба (n 4.26).*

Категорија	Одговори				Вкупно
	да	делумно	не	не знам	
Студент	54 23,4%	65 28,1%	32 13,9%	80 34,6%	231 100%
Професор	13 17,6%	28 37,8%	12 16,2%	21 28,4%	74 100%
Вкупно	67 22,0%	93 30,5%	44 14,4%	101 33,1%	305 100%

$$\chi^2 = 3,469; df = 3; p > 0.05$$

Сегрегираните податоци по универзитети (види Табела 4.26 во анекс 7) покажуваат значајна разлика ($p < 0.01$) кај испитаниците од УКЛО и кај испитаниците од ДУТ. Како и кај претходното тврдење, професорите од УКЛО се покритични од студентите, па така 28,58% од професорите се изјасниле дека Одборот не ужива углед помеѓу универзитетите како одбор од доверба, наспроти 4,29% од студентите. Кај ДУТ, 31,71% од испитаните студенти се изјасниле дека Одборот не го ужива угледот (наспроти 0% од професорите).

Со тврдењето, пак, дека *Одборот за акредитација и евалуација на ВО ужива меѓународен углед како одбор од доверба* се согласија 19% од вкупниот број испитаници, 27,2% се изјасниле „делумно“, 11% дека не ужива меѓународен углед и 42,6% дека „не знаат“. Статистичкиот тест не покажа значајна разлика ($p > 0.05$) кај општите дистрибуции на одговорите на студентите и професорите, додека сегрегираните одговори по универзитети покажаа значајна разлика ($p < 0.01$) кај УКЛО, каде што 34,79% од испитаните студенти (наспроти 14,29% од професорите) се изјасниле дека Одборот ужива меѓународен углед, 31,89% од студентите (наспроти 23,81% од професорите) дека делумно ужива, 4,35% од студентите (наспроти 23,81%) дека не ужива меѓународен углед и 28,99% од студентите наспроти 38,10% од професорите дека „не знаат“.

Табела 32: *Одборот за акредитација и евалуација на ВО ужива меѓународен углед како одбор од доверба (п. 4.27).*

Категорија	Одговори				Вкупно
	да	делумно	не	не знам	
Студент	51 22,1%	60 26,0%	25 10,8%	95 41,1%	231 100%
Професор	7 9,5%	23 31,1%	9 12,2%	35 47,3%	74 100%
Вкупно	58 19,0%	83 27,2%	34 11,1%	130 42,6%	305 100%

$$\chi^2 = 5,821; df = 3; p > 0.05$$

Одговорите на целиот сет прашања врзани за независноста и за начинот како се перципира угледот на Одборот во земјава и надвор од неа укажуваат на тоа дека академската заедница (особено студентите) во најголем дел не се доволно информирани за неговата работа (па одговориле со „не знам“). Кај тие пак што се веројатно поинформирани за неговата работа доминира мислењето (перцепцијата) дека Одборот не е независен во својата работа и дека не ужива (или дека само делумно ужива) висок углед ниту меѓу академската заедница во државата и надвор од неа. Сепак, охрабрувачки се чинат одговорите на 36% од испитаниците кои веруваат дека сепак, во мала држава како нашата, може да се обезбеди објективност во процесите на надворешно оценување на ВОИ.

Оперативната независност на Одборот е гарантирана (експлицитно назначена) со официјалните документи во членовите на Законот за ВО и во другите подзаконски акти. Сепак, номинирањето претставници за Одборот, нивната постојана промена и назначување ја компромитира независноста на Одборот од Владата. Опсервација на сите интервјуирани беше дека студентите се недоволно вклучени во процесите на евалуација/обезбедување квалитет. *„Двајцата студенти кои се членови на Одборот за акредитација и евалуација, како претставници од Студентскиот парламент, се незаинтересирани, им недостига посветеност и често не се појавуваат на средбите на Одборот коишто се случуваат еднаш месечно (интервју бр. 1 од 11.10.2012).*

Заклучок: Постои ДЕЛУМНА УСОГЛАСЕНОСТ за ЕСУ 3.6: Независност

ЕСУ 3.7. Критериуми за надворешна оценка и за процесите користени од агенциите

Стандард:

Процесите, критериумите и процедурите користени од една агенција-членка треба да бидат однапред одредени и јавно достапни/објавени. Овие процеси се очекува обично да вклучуваат:

- самоевалуација или еквивалентна процедура од самата агенција која е предмет на оценка;

- надворешна евалуација/оценка од група експерти вклучувајќи (а) членови од студентите и (б) посети за кои ќе одлучи агенцијата;
- Follow-up процедура да се разгледаат акциите преземени од агенцијата која е предмет на оценка во светло на препораките содржани во извештајот.

Упатства:

Агенциите можат да развијат и применат други процеси и процедури за посебни цели. Тие треба постојано да обрнуваат посебно внимание на почитувањето на декларираните принципи, да обезбедат дека нивните барања и процеси се менаџирани професионално и дека се конзистентни во заклучоците и одлуките што ги носат, дури и кога одлуките се формираат од група од различни луѓе. Агенцијата која носи формални одлуки за обезбедување квалитет, или заклучоци кои имаат формални последици треба да има процедура на жалба. Природата и формата на процедурата на жалба мора да бидат одредени во светло на статутот на секоја агенција.

Докази и анализа за ЕСУ 3.7: ЕСУ 3.7. Критериуми за надворешна оценка и за процесите користени од агенциите

Правилникот на Одборот за акредитација и евалуација на високото образование (Службен весник бр.151/2012) предвидува процес на самоевалуација кој треба да го спроведува еднаш годишно. Самоевалуацијата ја прави тричлена комисија од членовите на Одборот со двегодишен мандат која треба да ги земе предвид: „навременото и професионално исполнување на задолженијата од страна на членовите, соодветниот избор на членови во стручните комисии за акредитација и надворешна евалуација, исполнувањето на задачата за унапредување на законските акти кои ги регулираат високото образование, финансиското работење и јавноста во работењето на Одборот, неговата поврзаност со соодветни тела на европскиот високообразовен простор, стручното усовршување на членовите за спроведување на надворешната евалуација“ (член 19). Овој член исто така предвидува и надворешна евалуација на Одборот од комисија чии „членови се предложени од ENQA и

потврдени од МОН“. До крајот на мај, 2014 г. „Одборот донесе одлука и формира комисија за самоевалуација“ (интервју бр. 4 од 12.05.2014), но сепак, не направи самоевалуација на своето работење, па така не беше спроведена ниту надворешна евалуација од ENQA, ниту постојат последователни (follow-up) процедури кои ги практикува Одборот за акциите што треба да ги преземе/или ги презел по препораките на извештајот.

Постои процедура за жалба за формалните одлуки што ги носи Одборот која е детално опишана во член 32 од Законот за ВО (за решението за акредитација) и член 35 (за решението за почеток со работа). Тука се наметнува прашањето дали Управниот суд е вистинското место за жалба против решението за акредитација на проектот за основање на приватна и/или јавна ВОИ или тоа место треба да биде посебно тело за жалба во самиот Одбор за акредитација и евалуација.

Заклучок: Постои НЕУСОГЛАСЕНОСТ за ЕСУ 3.7: Критериуми за надворешна оценка и за процесите користени од агенциите

ЕСУ 3.8. Процедури за отчетност

Стандард

Агенциите треба да имаат процедури за нивна отчетност.

Упатства:

Овие процедури се очекува да го вклучат следново:

1. Објавена политика за обезбедување на квалитетот на самата агенција која е достапна на нејзината веб-страница;
2. Документација која покажува дека:

- процесите и резултатите на агенцијата ги рефлектираат нејзината мисија и целите за обезбедување квалитет;
- агенцијата има и применува механизми за спречување конфликт на интереси во работата на нејзините надворешни експерти;
- агенцијата има механизми кои го обезбедуваат/гарантираат квалитетот на кои било активности и материјали изготвени од подизведувачи, ако некои или сите елементи од процедурите за евалуација се дадени на подизведувачи/други страни;
- агенцијата има и користи внатрешни процедури за обезбедување квалитет што вклучува механизми за повратна информација од внатре (т.е. начини да прибира повратни информации од сопствениот персонал, советот, управниот одбор); механизми за интерна рефлексивност (т.е. начини за реакција на внатрешните и надворешните препораки за подобрување); и механизми за повратна информација однадвор (т.е. начини за прибирање повратни информации од експерти и од евалуираните институции за иден развој) со цел да ги информира и поддржи својот развој и унапредување.

3. Задолжителен цикличен преглед на активностите на агенцијата најмалку еднаш на секои пет години.

Докази и анализа за ЕСУ 3.8. Процедури за отчетност

Анализата на документацијата која вклучи преглед на јавно достапните политики и обезбедување докази за нивното функционирање во практиката покажа дека отчетноста не е јака страна на Одборот за акредитација и евалуација на ВО. Иако во последното интервју со член на Одборот беше назначено дека *„веб-страницата на Одборот е сè уште во изработка, но наскоро ќе почне да функционира* (интервју бр. 5 од 15.05.2014), мора да се забележи дека Одборот (сè уште) нема своја функционална веб-страница (и тоа е така веќе со години наназад) и соодветно на тоа, нема своја јавно објавена политика за обезбедување квалитет. Сепак, со

Правилникот (член 14) се дефинирани работите/документите што Одборот треба да ги објавува на својата веб-страница: решенијата за акредитација на ВОИ и на студиските програми, извештаите од надворешна евалуација, сопствените извештаи од самоевалуација, сумарен извештај за спроведените надворешни евалуации во РМ, информација за проекти кои треба да ги обучат професорите и студентите за процесите на надворешна евалуација, проекти кои треба да помогнат за усогласување на работата на Одборот со препораките на ENQA и др.

Одборот нема јавно достапни документи за процесите и за резултатите од својата работа врз основа на кои би можело да се процени дали и колку во тие документи се соодветно одразени/преточени мисијата и целите на Одборот за обезбедување квалитет. Исто така, нема јавно достапни пишани документи и докази за постоење на внатрешни процедури за обезбедување квалитет и за нивно користење. Не постојат механизми за прибирање повратни информации од персоналот и интерна рефлексија, како и можност за повратна информација однадвор, од експертите и од високообразовните институции и универзитетите кои биле предмет на оценка, што би помогнало за унапредување на работата на Одборот. Одборот нема ни механизми со кои го гарантира квалитетот „на кои било активности и материјали изготвени од подизведувачи“.

Одредбите на Законот за ВО предвидуваат обврска за членовите на Одборот да пријават конфликт на интереси, односно „со потпис да ја потврдат обврската за чување на доверливост на информацијата која ќе произлезе од евалуацијата, како и за отсуство на конфликт на интереси“ (член 41 од Правилникот), но нема јавно достапни интерни политики/документи и/или индикација дека ова стриктно се почитува и дека вакви практики во Одборот постојат. Сепак, интервју 1 од 11.10.2012 посочи дека Одборот за акредитација и евалуација *„внимава при номинацијата на експерти за комисиите за акредитација и тие не смеат да бидат членови на комисиите за акредитација на нивните матични високообразовни институции“*. Правилникот на Одборот од 2012 г. овозможува надворешни експерти да учествуваат во неговата работа, но без право на глас и одлучување. Според Законот

за ВО (член 69, став 7), „резултатите од евалуацијата на квалитетот на високото образование се содржани во извештаи кои се достапни на јавноста“. „Одборот објавува извештај за резултатите од надворешната евалуација кој го доставува до Владата на Република Македонија, Министерството надлежно за работите на високото образование и до високообразовната институција над која е извршена евалуација“ (член 71, став 2). Иако едно од интервјуата забележа дека *„Одборот за акредитација и евалуација на високото образование изготвува и испраќа извештај до Министерството“* (интервју бр.1 од 11.10.2012), не постојат јавно достапни извештаи за одлуките за акредитација. Листата на акредитираните институции во РМ е достапна на веб-страницата на МОН, но без назнака која институција кога ја добила акредитацијата.

Заклучок: Постои НЕУСОГЛАСЕНОСТ за ЕСУ 3.8. Процедури за отчетност

4.5.2. Заклучоци и препораки за посебна хипотеза 3

Изведените докази од анализата на документацијата и од емпириското истражување на политиките и постојните практики за обезбедувањето квалитет во/на Одборот за акредитација и евалуација на високото образование покажаа делумна усогласеност кај 5 и неусогласеност кај 3 од вкупно 8 стандарди и насоки за обезбедување квалитет на ENQA (дел 3 од ESG).

Со ова се потврди и третата посебна хипотеза: *Политиките и практиките за обезбедување на квалитетот на Одборот за акредитација и евалуација на високото*

образование во РМ се делумно усогласени со Европските стандарди и упатства за обезбедување квалитет (ESG) на ENQA, дел 3.

МАТРИЦА НА УСОГЛАСЕНОСТ СО ЕВРОПСКИТЕ СТАНДАРДИ И НАСОКИ ЗА ОБЕЗБЕДУВАЊЕ КВАЛИТЕТ (ESG) Дел 3. (Внатрешните политики и практики за обезбедување на квалитетот на Одборот за акредитација и евалуација на високото образование)	
Стандард	заклучок
ЕСУ 3.1. Употреба на надворешни процедури за обезбедување квалитет за високото образование	Делумна усогласеност
ЕСУ 3.2. Официјален статус	Неусогласеност
ЕСУ 3.3. Активности	Делумна усогласеност
ЕСУ 3.4. Ресурси	Делумна усогласеност
ЕСУ 3.5. Мисија	Делумна усогласеност
ЕСУ 3.6. Независност	Делумна усогласеност
ЕСУ 3.7. Критериуми за надворешна оценка и за процесите користени од агенциите	Неусогласеност
ЕСУ 3.8. Процедури за отчетност	Неусогласеност

Препораки за подобрување на статусот и на состојбите во Одборот за акредитација и евалуација за исполнување на критериумите за членство во ENQA:

- Преку нов закон за високо образование или посебен закон за обезбедување квалитет во високото образование по примерот на Хрватска, потребно е да се ревидира целокупниот концепт/систем за обезбедување квалитет, а со тоа и улогата, организациската поставеност и начинот на функционирање на Одборот за акредитација и евалуација на ВО. Усогласеноста со ЕСУ-стандард 3.2 (официјален статус) е една од клучните за полноправно членство на секоја национална агенција за обезбедување квалитет во ENQA. Решавањето на „официјалниот статус“ на Одборот со давање правна независност е само еден од чекорите кој треба да се направи и кој е тесно врзан со другите стандарди и критериуми за независноста во донесувањето на одлуките. Одборот треба да има свој статут и самиот да раководи со финансиите доделени од буџетот на РМ за фиксните трошоци, како и со средствата што ги добива од надоместоците за акредитација од ВОИ. Не треба да се заборави дека од овие

средства Одборот треба да ја плаќа и годишната членарина од 4.500 ЕУР кон ENQA;

- Одборот треба да изготви стратегија за развој и менаџмент-план со кој детално ќе ги разработи инцијалните чекори неопходни за независно и професионално функционирање. Хрватскиот модел може да послужи како солидна основа од каде/и како да се тргне во реформирањето и консолидацијата на Одборот. Треба да се ревидира организациската поставеност и да се воведат Управен одбор како највисоко тело на Одборот кој ќе биде избран од Собранието на РМ по предлог на Интеруниверзитетската конференција, универзитетските сенати, студентските организации и Владата на РМ. Делот од Одборот кој ќе се занимава со акредитација на нови институции и програми треба да се одвои како засебен дел од надворешната евалуација на ВОИ и/или на програмите, а треба да се одвои како засебен и делот кој ќе се посвети на евалуација на истражувачката работа. Поради тесната поврзаност со признавањето на високообразовните квалификации, препорачливо е на среден рок ERIC/NARIC центарот да се префрли, односно да стане составен дел од мандатот и поставеноста на Одборот. Потребно е да се отпочне со создавање на оддел за аналитика во кој ќе се прибираат сите податоци за системот на високо образование во РМ. Мал оддел и/или засебна комисија за жалби се покажа дека е една од добрите практики на европските агенции за обезбедување квалитет кој како стручно тело ќе ги разгледува жалбите на ВОИ за акредитацијата;
- Одборот за акредитација и евалуација се соочува со сериозен недостиг од човечки капацитети и несоодветно ниво на обука за експертите. Одборот не ги поседува неопходните ресурси и не може да ги исполни предусловите за да ги преземе компетенциите предвидени со Законот за ВО. Без соодветни човечки и финансиски ресурси, Одборот не може да направи сериозен исчекор напред во развојот на процедурите за обезбедување квалитет, па затоа постои висок ризик дел од активностите/мандатот на Одборот да останат нефункционални и да не заживеат во практика. Затоа, Одборот мора

да биде доекипиран со број на луѓе и позиции кои ќе бидат доволни за да одговорат на вистинските потреби, а нивните квалификации треба да бидат одредени во зависност од доделените работни задачи. Неизбежно е тие да го познаваат говорниот и пишаниот англиски јазик. Мора сериозно да се инвестира во нивната континуирана обука која ќе одговара на нивните специфични потреби и барања за нивната позиција;

- Висината на платата на членовите на Одборот, на вработените, како и на експертските и други лица повремено ангажирани од Одборот ќе мора да се регулира со интересен правилник како и со правилник за надоместокот на меѓународните експерти (за хонорар, за сместување, храна и дневници, за материјали, превод итн.);
- Одборот треба да изготви свои интерни процедури за обезбедување квалитет - стандардни оперативни работни процедури, користејќи ги PDCA (Plan-Do-Check-Act) принципите. Тие процедури треба да го отсликуваат работниот тек на документите, постапките, чекорите и начините според кои вработените треба да постапат, како и начинот на добивање и повратната информација за поголема ефикасност во работењето. Треба да се изготви етичкиот кодекс предвиден со правилникот, како и (јавно објавена) политика на пријавување и изземање во случај на конфликт на интереси. Треба да се изготват стандардни обрасци за комуникација со ВОИ/универзитетите и да се обезбедат средства за соодветна софтверска поддршка на Одборот. Тоа треба да ја олесни и да ја дигитализира работата на Одборот (на пр. со електронски, јавно достапен регистар на акредитирани ВОИ) и истовремено да овозможи негово поврзување со постојните електронски системи и бази на податоци со кои располагаат и со кои работат ВОИ/универзитетите, на пр. I-Know системот, а во перспектива, и базата на податоци за наставниот и истражувачкиот кадар во високото образование и истражувањето;
- Потребно е да се консолидираат постојните (акредитација на институции и студиски програми) и етапно да се воведат нови активности (audit/ревизија или позната уште како периодична евалуација; и надворешна евалуација на

ВОИ), како што се опишани во препораките за европските стандарди од Делот 2 кои ќе придонесат за поголема ефикасност на работењето на Одборот и унапредување на целиот систем за обезбедување квалитет на македонското високо образование;

- Неопходни се дополнителна работа, размена на искуства и соработка со други европски агенции за обезбедување квалитет за акредитацијата и признавањето квалификации од заеднички (joint degree) програми (за тоа е потребно да се консултираат методологиите/протоколите за акредитација на ваквите програми изготвени од агенциите во други земји (на пр. Холандија), но и да се следат и консултираат тековните иницијативи и добри практики за единствена европска методологија за овие програми на Европскиот конзорциум за акредитација на високото образование - European Consortium for Accreditation in Higher Education (ECA) како што се A Guide to Assessing the Quality of Internationalisation, како и Guidelines for Good Practice for Awarding Joint Degrees;
- Развојот на персоналот на Одборот влијае врз квалитетот на неговата работа, па затоа неговата континуирана обука и учењето од другите агенции треба да станат дел од рутинската секојдневна работа на Одборот. Треба да се поттикнува учеството во регионални и/или европски проекти и иницијативи заедно со други агенции за обезбедување квалитет, што ќе го подобри не само знаењето на персоналот на Одборот, туку и видливоста, транспарентноста и имиџот за неговото работење. Идентификување и документирање на добрите практики во РМ, како и примена и потпирање на добрите практики од други европски универзитети, може да бидат уште една корисна алатка за работата на Одборот;
- Додека трае консолидацијата на ресурсите и на тековните активности на Одборот, тој треба да се фокусира на пилотирање на надворешна евалуација и на јакнење на капацитетите на вработените што за 2-3 години ќе ги оспособи за поефикасно менаџирање на процесот на надворешна евалуација. Одборот

треба да се фокусира на конзистентност во тоа како ги спроведува процедурите, на редовни надворешни евалуации, како и на циклични извештаи од направените евалуации;

- Одборот за акредитација и евалуација на ВО треба да ги направи неопходните подготовки за процесите на надворешна евалуација што следуваат. Прво во низата чекори треба да биде изработка и широка дисеминација на *Водич за квалитет во високото образование* кој треба да содржи превод од стандардите и насоките за квалитет на ENQA, речник и/или поимник (glossary) со сите важни меѓународно прифатени термини врзани за процесите на обезбедување квалитет со високообразовните институции, како и сите подзаконски акти (упатства и правилници) кои ги адресираат различните елементи на овие процеси. Овој пакет од пишани материјали треба да претставува основен ресурс за нивна поддршка. Поимникот/речникот мора да се направи во консултација со образовни експерти и лингвисти затоа што неговата изработка ќе подразбира изнаоѓање соодветен превод, како и креирање/создавање на нова образовна терминологија која досега не постои и е непозната во РМ;
- Потпирањето во најголем дел на домашни евалуатори во мала земја како Република Македонија може да ги компромитира независноста и објективноста на нивната оценка. Се чини дека процесот на прегледување и оценка од колеги (peer review) ја засилува колегијалната солидарност и ја поттикнува квазиконкуренцијата помеѓу ВОИ. Од друга страна, пак, вклучувањето странски евалуатор ќе бара од ВОИ да спроведат самоевалуации на англиски јазик што вклучува дополнителни трошоци. Сепак, на прифаќањето на овој дополнителен товар треба да се гледа како на чекор кон зголемување на кредибилитетот на комисиите за надворешна евалуација;
- Одборот треба да направи свој „базен на експерти“ и да направи своја база или регистар на експерти од различни области кои имаат соодветно искуство

во процесите на евалуација (домашни и странци). Притоа треба да ги имаат на ум постојните листи на експерти за регулираните професии на EURASHE. Поради јазичната бариера и избегнување на високите трошоци за превод, добро е да се идентификуваат експерти од нашиот поширок регион. Истото тоа треба да го направи и за студентите. Главниот акцент на обуката треба да биде на подобрувањето, а не на контролата на квалитетот;

- За да може да очекува и да бара поголема транспарентност и отчетност од ВОИ, Одборот треба и самиот да биде транспарентен во својата работа. Прв чекор кон тоа е функционална веб-страница на Одборот на која ќе се објавуваат сите извештаи од спроведените евалуации; изготвувањето на годишни извештаи од работата и нивното доставување до Управниот одбор и до другите чинители (МОН, Собранието на РМ, универзитетите) треба да станат составен дел од рутинските активности на Одборот;
- Одборот мора да направи самоевалуација како прв чекор кон подобрување на сопственото работење и предуслов за надворешна евалуација на Одборот од ENQA, како и за апликацијата за членство во ENQA;
- Со тек на време, Одборот треба да спроведе и евалуација на своите процедури, а јавното објавување на резултатите е важна алатка за транспарентност, дури и по цена никој да не ги прочита. Важно е во развивањето на интерните процедури за квалитет и во воспоставувањето на таргети за интерно обезбедување квалитет во Одборот да биде активно вклучен и самиот персонал зошто тоа е дел од процесот на градење култура на квалитет. Треба да се воспостават и механизми за прибирање повратни информации за спроведени процеси од вклучените експерти и институции, како и од студентите како важни чинители. Анкети и прашалници до индивидуалните програми кои го поминале процесот на акредитација можат да бидат во таа смисла корисна алатка за идентификување на евентуалните недостатоци и на нивното задоволство, како и за подобрување на процесот;

- Одборот мора да воведе практика на изготвување и јавно објавување на аналитички извештаи за целиот систем на високо образование, како и на системот за обезбедување квалитет.

4.6. ПОСЕБНА ХИПОТЕЗА 4

4.6.1. Истражувачки наоди и заклучоци за посебна хипотеза 4

Не постои статистички значајна разлика меѓу аритметичките средини од одговорите на студентите и професорите за исполнетоста на стандардите и насоките за квалитет на ENQA.

Мислењето за усогласеноста со стандардите и насоките за квалитет во ВО на ENQA беше оценето преку аритметички средини од збирот од одговорите на четвртото прашање од прашалникот за професори и студенти. Ова прашање се состои од 27 искази/тврдења за кои испитаниците требаше да го дадат својот степен на согласност (ДА, ДЕЛУМНО, НЕ, а дадена беше и можност за одговор НЕ ЗНАМ). На секој од одговорите им беше дадена вредност (ДА - 4; ДЕЛУМНО - 3; НЕ - 2 и НЕ ЗНАМ - 1).

Потоа вредностите што секој субјект ги дал на овие 27 прашања беа собрани и добиен е скор како единствена мерка за процена на усогласеноста со стандардите за квалитет. Овие скорови потоа се користени за да се утврдат разликите во процената помеѓу професорите и студентите. Разликата во процената на исполнетите стандарди за обезбедување квалитет помеѓу професорите и студентите беше тестирана за значајност со *t*-тестот за независни групи.

Табела 33: Значајност на разлики помеѓу студентите и професорите на потскалата од прашалникот од 4.1 до 4.27						
Согласност со тврдењата за исполнетоста на стандардите и насоките на ENQA за обезбедување квалитет	Категорија испитаници	N Популација	M Аритметичка средина	SD Стандардно отстапување	t	p
	студенти	173	71,92	13,253	-4.365	,000
	професори	66	80,35	13,564		

Овој тест покажа дека постои статистички значајна разлика помеѓу мислењето на студентите и професорите ($t=-4.365$; $p<0.01$). Аритметичката средина кај професорите е поголема ($M=80,35$) од таа кај студентите ($M=71,92$) што значи дека професорите генерално дале повисоки оценки за тврдењата од четвртото прашање кои се тесно врзани за исполнетоста на критериумите за обезбедување квалитет на ENQA.

Оттука, врз основа на изведените докази се отфрла четвртата посебна хипотеза и се прифаќа четвртата алтернативна посебна хипотеза дека ***Постои статистички значајна разлика меѓу аритметичките средини од одговорите на студентите и професорите по исказите за исполнетоста на стандардите и насоките за квалитет на ENQA.***

4.7. ПОСЕБНА ХИПОТЕЗА 5

4.7.1. Истражувачки наоди и заклучоци за посебна хипотеза 5

Не постои статистички значајна корелација помеѓу мислењето на испитаниците за квалитетот на македонското високо образование во последните 5 години и нивното мислење за усогласеноста со стандардите и насоките за квалитет во ВО на ENQA.

Мислењето за квалитетот на високото образование во ова истражување беше проверено преку одговорите на третото прашање од инструментот/прашалникот за студенти и прашалникот за професори: *Како ја проценувате состојбата со квалитетот во македонското високо образование во последните 5 години?* Испитаниците имаа можност да изберат една од дадените опции/одговори: многу добра, добра, лоша и многу лоша. Бидејќи квалитетот во високото образование (или она што законодавецот го подразбира под квалитет во ВО) не е дефиниран ниту во Законот за високо образование ниту, пак, во подзаконските акти за да може да се земе како појдовна дефиниција во прашалникот, беше оставено испитаниците да го дадат своето мислење/суд за состојбата со квалитетот согласно со нивното сопствено разбирање/перцепција за тоа што е квалитет во ВО.

Повеќе од половината или 57% од вкупниот број испитаници се изјасниле дека состојбата со квалитетот во македонското високо образование во последните 5 години е добра, третина од нив се изјасниле дека е лоша, додека по 7% од испитаниците се изјасниле дека ситуацијата е многу добра и многу лоша. Статистичкиот тест покажа дека разликите во мислењето на професорите и студентите се статистички значајни на ниво $p < 0.01$, со најголема разлика забележлива кај проценката на професорите кои се изјасниле дека ситуацијата со квалитетот во ВО во последните 5 години е многу добра (само 1,45% наспроти 8,76% од студентите), како и кај проценката дека квалитетот на ВО е добра (40,58% од професорите наспроти 25,35% од студентите).

Статистичкиот тест на одговорите сегрегирани по универзитети покажа значајна разлика на ниво $p < 0.01$ кај одговорите од УКЛО. Интересно е што тука ниту еден од професорите не се изјаснил дека ситуацијата со квалитетот во ВО е многу добра, наспроти 10% од испитаните студенти, како и тоа што речиси 20% од професорите се изјасниле дека ситуацијата со квалитетот е многу лоша (наспроти 4,62% од испитаните студенти). Се издвојуваат високите 81,25% од професорите и 62,17% од студентите од ДУТ кои се изјасниле дека ситуацијата со квалитетот на ВО во последните 5 години е добра, 60% од студентите од УГД, 73.85% од студентите од УКЛО и 47,56% од студентите од УКИМ кои се изјасниле дека ситуацијата е добра. Исто така, паѓа в очи и фактот што над половината испитани професори од УКИМ (или 56,67%) се изјасниле дека ситуацијата со квалитетот на ВО во последните 5 години е лоша. Секако, највпечатливи се потполно идентичните одговори на испитаниците од ДУТ каде што ниту еден од испитаните професори и ниту еден од испитаните студенти не се изјасниле за опцијата дека состојбата со квалитетот на ВО е многу добра.

Ваквите одговори сугерираат лоша до добра оценка на ситуацијата со квалитетот во македонското високо образование, додека коментарите кои испитаниците ги дале во поддршка на своите одговори упатуваат на различни причини и видувања за ваквата состојба. Најфреквентни коментари се: *отворање на многу факултети и дисперзирани студии без минимални услови; поголема понуда од побарувачка како резултат на преголемата експанзија на ВО; непостоење контрола на квалитетот, спуштање/снижување на критериумите за оценување, зголемена бирократија и административни обврски на професорите, немање селекција на студентите, недостиг на соодветна практична подготовка на студентите, недостиг на соодветна литература и опременост, различен квалитет на наставниот кадар („од генијалци до неписмени“).*

Коментарите варираат од тоа дека *„има висок квалитет на УКИМ, особено на некои факултети - ФЕИТ, ФИНКИ, итн. чии дипломи се признати во странство“;* *„општо земено, македонското високо образование е добро“;* *„споредено со*

условите кои постојат на нашите универзитети, наставниците релативно добро и соодветно се ангажираат“, до тоа дека „квалитетот оди во надолна линија“ и дека „за да биде многу добро, треба уште да се работи“.

За да се разбере дали постои статистички значајна корелација помеѓу двете независни варијабли 1) универзитетите и 2) одговорите за усогласеноста со стандардите/критериумите за квалитет на ENQA преточени во 27 тврдења од 4 прашање од прашалникот за професорите и студентите⁶³ со зависната варијабла состојбата со квалитетот во високото образование во последните 5 години, се примени двонасочна анализа на варијансата (позната како ANOVA⁶⁴ тест).

Податоците од направената анализа на варијансата покажаа дека постои разлика во процената (на пр. аритметичката средина на испитаниците од УКИМ, кои на прашањето број 3 одговориле дека состојбата со квалитетот е *многу добра*, е 83, а на оние што одговориле *многу лоша*, аритметичката средина е 58,33). Добиени се логични статистички податоци кои покажаа дека одговорите на 3 прашање за квалитетот кореспондираат со одговорите на испитаниците на 4 прашање - тие што дале повисока оценка за квалитетот на прашањето 3 (на пр. многу добра) имаат и повисока аритметичка средина на одговорите на 4 прашање (4.1-4.27) и обратно, односно тие што ја оцениле состојбата со квалитетот како лоша имаат пониска аритметичка средина на 4 прашање.

Кај испитаниците од УКИМ се забележува генерално најмалата аритметичка средина (во тотал 70,72), што сугерира дека тие и генерално најниско ја оцениле состојбата со квалитетот во високото образование, додека кај испитаниците од УКЛО се забележува генерално најголемата аритметичка средина (во тотал 79,66) што значи дека тие генерално највисоко ја оцениле состојбата со квалитетот.

⁶³ Мерката (односно скорот) за усогласеноста со ENQA-стандардите за квалитет се заснова врз собраните одговори на сите 27 потпрашања од четвртото прашање и потоа тој збир е ставен во анализата на варијансата.

⁶⁴ Двонасочна ANOVA е статистички тест кој ги споредува разликите во аритметичките средини помеѓу групите кои се разделени на две независни варијабли.

Табела 34: Двонасочна анализа на варијансата - ANOVA тест

Зависна варијабла: квалитет

Универзитет	-Како ја оценувате состојбата со квалитетот на образованието?	Mean	Std. Deviation	N
УКИМ-Скопје	Многу добра	83,00	14,546	6
	Добра	75,19	14,587	42
	Лоша	65,24	10,170	41
	Многу лоша	58,33	15,044	3
	Total	70,72	13,988	92
УКЛО-Битола	Многу добра	82,00	19,799	4
	Добра	80,30	14,602	37
	Лоша	79,93	6,765	14
	Многу лоша	74,43	14,661	7
	Total	79,66	13,408	62
УГД-Штип	Многу добра	66,50	,707	2
	Добра	79,23	14,538	13
	Лоша	68,33	7,767	3
	Многу лоша	64,00	5,598	4
	Total	73,82	13,301	22
ДУТ-Тетово	Добра	75,71	12,700	31
	Лоша	69,55	9,234	11
	Многу лоша	60,00	5,000	3
	Total	73,16	12,253	45
Total	Многу добра	79,92	15,577	12
	Добра	77,28	14,148	123
	Лоша	69,04	10,820	69
	Многу лоша	66,59	12,938	17
	Total	74,03	13,834	221

Статистичкиот тест којшто е даден во непосредната долна табела (дали се разликите статистички значајни) покажува дека ако се занемари сè, освен универзитетот, разликата е значајна на ниво 0,05. Доколку, пак, се занемари сè друго, а се има предвид само третото прашање за оценката на состојбата со квалитет во ВО, тогаш постои разлика во поглед на процената на квалитетот, значајна на ниво 0,01. Што се однесува, пак, до интеракцијата универзитет и третото прашање (проценката за квалитетот на ВО), статистичкиот тест покажува дека овој термин на интеракција не е статистички значаен ($p > 0,05$). Во другите табели се даваат статистички докази за овие заклучоци.

Табела 35: Tests of Between-Subjects Effects					
Зависна варијабла: квалитет					
Source	Type III Sum of Squares	Df	Mean Square	F	Sig.
Corrected Model	8503,113 ^a	14	607,365	3,724	,000
Intercept	404461,213	1	404461,213	2479,610	,000
Универзитет	1808,977	3	602,992	3,697	,013
Трето прашање за состојбата со квалитетот	3018,033	3	1006,011	6,167	,000
Универзитет * Трето прашање	1538,209	8	192,276	1,179	,313
Error	33601,665	206	163,115		
Total	1253337,000	221			
Corrected Total	42104,778	220			

a. R Squared = .202 (Adjusted R Squared = .148)

a. Based on modified population marginal mean.

Податоците/аритметичките средини во Табела 36 покажуваат дека речиси подеднакво испитаниците се определиле/сметаат дека ситуацијата со квалитетот во последните 5 години е многу добра (аритметичка средина 77,164) и добра (77,763), а помалку се определиле за лоша (70,763) и многу лоша (64,190).

Табела 36: Како ја проценувате состојбата со квалитетот во последните 5 години? (Прашање 3)				
Зависна варијабла: квалитет на високото образование				
Како ја проценувате состојбата со квалитетот во последните 5 години?	Mean	Std. Error	95% Confidence Interval	
			Lower Bound	Upper Bound
Многу добра	77,167 ^a	4,076	69,131	85,203
Добра	77,607	1,277	75,089	80,125
Лоша	70,763	2,303	66,223	75,302
Многу лоша	64,190	3,287	57,711	70,670

А ако ги гледаме податоците по универзитети, аритметичките средини покажуваат дека испитаниците од ДУТ најниско го оцениле квалитетот (аритметичката средина 68,418), а највисоко УКЛО Битола (79,164)

Табела 37: Универзитетот од кој доаѓате				
Зависна варијабла: квалитет				
Универзитетот од кој доаѓате	Mean	Std. Error	95% Confidence Interval	
			Lower Bound	Upper Bound
УКИМ-Скопје	70,442	2,364	65,781	75,103
УКЛО-Битола	79,164	2,238	74,751	83,576
УГД-Штип	69,516	3,439	62,735	76,297
ДУТ-Тетово	68,418 ^a	2,876	62,747	74,089

Податоците, пак, од Табела 38 покажуваат дека испитаниците од УКИМ го избрале одговорот *многу добра* повеќе од другите универзитети, односно дека УКИМ има највисока аритметичка средина кај ваквите одговори (83,00), додека кај испитаниците од ДУТ не се забележани воопшто вакви одговори. Кај одговорите дека состојбата со квалитетот во ВО е *добра*, предничат испитаниците од УКЛО со највисока аритметичка средина (80,297), па УГД Штип (со аритметичка средина 79,231). Кај одговорите дека состојбата со квалитетот е *лоша*, доминираат испитаниците од УКЛО (аритметичка средина 79,929), па потоа УГД (со 68,333), додека кај одговорите дека состојбата со квалитетот е многу лоша доминираат повторно одговорите на испитаниците од УКЛО (со аритметичка средина 74,429), а најмалку за ваквата опција се изјасниле испитаниците од УКЛО (со аритметичка средина 58,333).

Табела 38: Како ја проценувате состојбата со квалитетот во последните 5 години? * Универзитетот од кој доаѓате					
Како ја проценувате состојбата со квалитетот во последните 5 години?	Универзитетот од кој доаѓате	Mean	Std. Error	95% Confidence Interval	
				Lower Bound	Upper Bound
Многу добра	УКИМ-Скопје	83,000	5,214	72,720	93,280
	УКЛО-Битола	82,000	6,386	69,410	94,590
	УГД-Штип	66,500	9,031	48,695	84,305
	ДУТ-Тетово	N/A	N/A	N/A	N/A
Добра	УКИМ-Скопје	75,190	1,971	71,305	79,076
	УКЛО-Битола	80,297	2,100	76,158	84,437
	УГД-Штип	79,231	3,542	72,247	86,214
	ДУТ-Тетово	75,710	2,294	71,187	80,232
Лоша	УКИМ-Скопје	65,244	1,995	61,311	69,176
	УКЛО-Битола	79,929	3,413	73,199	86,658
	УГД-Штип	68,333	7,374	53,796	82,871
	ДУТ-Тетово	69,545	3,851	61,953	77,137
Многу лоша	УКИМ-Скопје	58,333	7,374	43,796	72,871
	УКЛО-Битола	74,429	4,827	64,911	83,946
	УГД-Штип	64,000	6,386	51,410	76,590
	ДУТ-Тетово	60,000	7,374	45,462	74,538

Оттука, врз основа на изведените докази се отфрла петтата посебна хипотеза и се прифаќа петтата алтернативна посебна хипотеза дека *Постои интеракција/поврзаност помеѓу мислењето на испитаниците за квалитетот на македонското високо образование во последните 5 години и нивното мислење за усогласеноста на стандардите и насоките за квалитет во ВО на ENQA.*

Табела 39: Општо земено, како ја проценувате состојбата со квалитетот во македонското високо образование во последните 5 години? (прашање 3 од прашалникот)

	УКИМ			УКЛО			УГД			ДУТ			ВКУПНО		
	С	П	ВК	С	П	ВК	С	П	ВК	С	П	ВК	С	П	ВК
Многу добра	8 9.76 %	1 3,34 %	9 8,04%	7 10.77%	0 0%	7 8,14%	4 11,43%	0 0%	4 10,81%	0 0%	0 0%	0 0%	19 8,76%	1 1,45 %	20 7,0%
Добра	39 47.56 %	9 30,0 %	48 42,86%	48 73.85%	9 42,86%	57 66,28%	21 60%	2 100%	23 62,17%	22 62,86%	13 81,25%	35 68,63 %	130 59,91%	33 47,83 %	163 57,00%
Лоша	32 39.03 %	17 56,67 %	49 43,75%	7 10.77%	8 38,10%	15 17,45%	6 17,15%	0 0%	6 16,22%	10 28,58%	3 18,75%	13 25,49 %	55 25,35%	28 40,58 %	83 29,02%
Многу лоша	3 3.66 %	3 10,0 %	6 5,36%	3 4.62%	4 19,05%	7 8,14%	4 12.50%	0 0%	4 10,81%	3 8,58%	0 0%	3 5,89%	13 5,99%	7 10,15 %	20 7,00%
Вкупно	82 100 %	30 100%	112 100%	65 100%	21 100%	86 100%	35 100%	2 100%	37 100%	35 100%	16 100%	51 100%	217 100%	69 100 %	286 100%
Хи-квadrat	$\chi^2 = 5,919$; df = 3; p > 0.05			$\chi^2 = 15,418$; df = 3; p < 0.01			$\chi^2 = 1,287$; df = 3; p > 0.05			$\chi^2 = 2,328$; df = 2; p > 0.05			$\chi^2 = 10,816$; df = 3; p < 0.01		

4.8. Рангирањето на универзитетите како дел од системот за обезбедување квалитет во македонското високо образование

Измените на Законот за високо образование од 2010 г. во Република Македонија за првпат воведоа универзитетско рангирање кое треба да биде спроведено од институција „по можност однадвор“ на секои две години. Министерството за образование и наука го ангажираше шангајскиот Џао Тонг универзитет познат по ARWU-рангирањето кој спроведе две последователни рангирања во 2011 и 2013 г. Во првото беа рангирани вкупно 19 (државни и приватни) универзитети врз основа на сет од „19 индикатори за академски перформанс и конкурентност кои ги покриваат клучните аспекти на мисијата на ВОИ, како што се наставата, истражувањето и социјалните сервиси“⁶⁵, а 20 институции беа рангирани во второто национално рангирање врз основа на 21 индикатор. Очекувањата на МОН се дека „ова рангирање ќе придонесе за зголемена транспарентност, ефикасност и квалитет на високообразовните институции во Република Македонија“⁶⁶.

Но, наодите од направената анализа укажуваат на тоа дека ваквите очекувања не се ни оддалеку исполнети. ЕУА во својот Извештај за надворешна евалуација на УГД (2014) констатира дека „Шангајското рангирање изгледа дека предизвика национален интерес и беше неколкупати споменато во дискусиите со тимот“, но истовремено додава дека „тимот верува дека ваквите рангирања не придонесуваат за суштински развој на универзитетите и дека треба да се искористат додатни индикатори“.

Пренесено во контекст на македонското високо образование, се чини дека истите или барем слични технички и методолошки проблеми од глобалните рангирања дискутирани во поглавјето 2.9 од оваа дисертација се релевантни и можат значајно да влијаат врз рангирањето на македонските универзитети. Сериозен технички проблем (барем за првото рангирање) се видот и веродостојноста на обезбедените

⁶⁵ <http://www.mon.gov.mk/index.php/dokumenti/rang-listi> пристапено на: 16.06.2015 во 13:19

⁶⁶ IBID

податоци од високообразовните институции што на извесен начин го констатира и самото Министерство за образование и наука на РМ. Написот: „Погрешни податоци за шангајското рангирање“⁶⁷ од 2012 г. се осврна на изјавите од секторот за високо образование при МОН дека „речиси сите приватни универзитети доставија неконзистентни информации што не беше случај со државните [универзитети]“. Написот, исто така, обрна внимание дека за многу области (број на дипломирани студенти, инвестиции во истражување, научни цитирања, бодовите на матурата на запишаните студенти итн.) „дел од македонските универзитети доставија нелогични, т.е. погрешни бројки во текот на националното шангајско рангирање“.⁶⁸

Во ситуација на драстично сменето високообразовно милје со растечки број на разнообразни провајдери на високообразовни услуги, како и недоразвиен/недозаокружен систем за обезбедување квалитет во ВО во земјава, овие реални проблеми го наметнуваат прашањето за вистинската потреба, како и за целта и импликациите на универзитетското рангирање врз политиките за обезбедување на квалитетот во македонското високо образование.

Се чини дека мислењата на универзитетските наставници во моментов се поделени и варираат од тоа дека „*премногу е рано и ние сега не сме подготвени за универзитетско рангирање*“ (интервју бр. 1) преку ставот дека „*рангирањето не дава или само делумно дава реална слика за квалитетот на високообразовните институции кои се предмет на рангирање*“ (интервју бр. 6) и дека „*рангирањето треба да се прави на помали единици на универзитетите/т.е. на факултетите. Ако еден универзитет е добро рангиран, тогаш некако се подразбира дека сè што се нуди на тој универзитет е со подеднакво добар квалитет, и обратно. Но, тоа е неточно и создава погрешна слика во јавноста*“ (интервју бр. 5) до тоа дека „*рангирањето на универзитетите во РМ поттикнува здрава конкуренција помеѓу универзитетите и придонесува за поквалитетно високо образование*“ (интервју бр. 9).

⁶⁷Извор: дневен весник „Дневник“ од 4 август, 2012

⁶⁸IBID

Без намера да се фрли и најмал сомнеж врз компетентноста и професионално завршената работа на шангајскиот Џио Тонг универзитет, ваквите контрадикторни ставови наметнуваат неколку легитимни прашања: Дали податоците што стојат зад одредените индикатори од второто национално рангирање можат во овој момент да дадат реална слика за квалитетот на македонските универзитети? Дали тоа што се мери е токму тоа што треба да се измери? Што, всушност, сакаме и треба да знаеме за нашите универзитети и што притоа може да обезбеди конзистентни и споредливи податоци? На пр. индикаторот за процент на странски студенти во 2013/14 година тежи 5%, а индикаторот за пропорцијата на студенти со стипендија од Министерството за образование и наука тежи 6% во вкупниот број бодови за настава и учење. Дали тоа што Владата на РМ дава стипендии за странски студенти таргетирано за студии на конкретни македонски универзитети, само по себе, не придонесува во исполнувањето на овој индикатор и не обезбедува подобра позиција при рангирањето за токму тие исти универзитети?!?

Консеквентно на ова, дали универзитетот кој е замислен од самиот почеток да функционира примарно со странски професори платени од државата, повторно не се става во повластена позиција при рангирањето со исполнувањето на индикаторот пропорција од академскиот кадар со 1 година и повеќе работно искуство во странство? Ова особено е релевантно за државен универзитет на кој добар дел од наставниот кадар се странци или со странско искуство (овој индикатор „тежи“ 6%).

Значајно е исто така да се спомене и тоа дека соодносот наставен кадар – студенти зависи од две работи: од висината на буџетските средства што државата ги одвојува за државните универзитети, а се наменети за платите на наставниот кадар (поголем буџет, поголем број наставници), како и од дозволата од страна на Владата на РМ/Министерството за финансии за прием на нов наставен кадар (ако се дозволи прием на нов кадар, бројката ќе се зголеми, но има универзитети/факултети на кои со години тоа не им беше дозволено, м.з.). Неколку години наназад, буџетските одвојувања за новите универзитети (УГД во Штип и „Св. апостол Павле“ во Охрид)

беа поголеми споредено со одвојувањата за постарите универзитети (на пр. „Св. Климент Охридски“ - Битола). Соодветно на ова се афектирани и индикаторите за трошењата на ВОИ за библиотечни ресурси, за ИТ-инфраструктура и опрема. Иако универзитетите можат да ги обезбедат/да наменат дел од сопствените приходи за таа намена, сепак различното одвојување средства од државата ги става во нерамноправна положба универзитетите и имплицира нивен нееднаков третман од страна на државата, односно протежирање на едни универзитети на сметка на други.

Споредбената листа на двете национални универзитетски рангирања дадена како анекс бр. 5 (2013/14 vis a vis 2011/12) покажува дека универзитетите со најголем пад од претходното рангирање се: Универзитетот за аудиовизуелни уметности - Европската филмска академија ЕСРА Париз-Скопје-Њујорк (кај кој се забележува пад за 7 места на ранг-листата и од 12. место во 2011/12 е рангиран на 19. место во 2013/14); Приватниот факултет за бизнис и економија „Неоком“, Скопје (пад за 5 места и од 8. место се симна на 13. место на ранг-листата), како и Прв приватен универзитет, Европски универзитет во Република Македонија - Скопје (пад за 3 места и од 7. место во 2011/12 е рангиран на 10. место во 2013/14).

Од друга страна, пак, универзитетите со најголем напредок во националното рангирање на универзитетите се: Приватната професионална високообразовна институција за бизнис-студии „Евро колеџ“ - Куманово (за 6 места, односно од 18. рангирана институција во рангирањето во 2013/14 се искачи на 12. место што не претставува никакво поместување на првите 10 рангирани универзитети), потоа Државниот универзитет во Тетово (се искачи за 4 места и од 13. рангирана институција стана 9. рангирана), како и Универзитетот „Американ колеџ“ -Скопје (кој се искачи за 4 места, односно од 10. рангирана институција стана 6. рангирана во поновото рангирање).

Во отсуство на јавно објавени поединечни оценки за секој од подиндикаторите за поединечните универзитети/високообразовни институции, тешко е да се извлече некаков релевантен заклучок за тоа каде тие напредувале и/или назадувале, споредено со перформансите од претходното рангирање. Но, ако ја следиме логиката

на глобалните рангирања и во контекст на рангирањето на 20 национални универзитети ги земеме првите 5 како најдобри, тогаш е лесно забележливо дека 4 од првите 5 рангирани се државни, односно јавни универзитети, а еден (Универзитетот на ЈИЕ во Тетово) е единствениот билингвален/повеќелингвален (албанско-англиски-македонски) приватно-јавен универзитет основан со екстензивно учество и помош од меѓународната заедница, како обид да се реши прашањето на високото образование на албански јазик во државава.

Вториот државен универзитет каде што се студира на албански јазик (Државниот универзитет во Тетово) значително напредуваше и со последното рангирање се најде на 9. место, односно во првите 10 македонски универзитети. Два од петте прворангирани универзитети се новоформирани од Владата, со традиција од само 7 години (УГД Штип, формиран во 2007) или само 5 години (Универзитетот „Св. апостол Павле“ во Охрид).

Мислењето на академската заедница за универзитетското рангирање беше исто така проверено и со емпириското истражување (прашалникот) преку сет од три тврдења во рамки на четвртото прашање за професорите и студентите. Дека *рангирањето на универзитетите во РМ е објективно и дава реална слика за квалитетот на македонските универзитети* се согласија третина од вкупниот број испитаници, 33,7% се изјаснија дека рангирањето дава „делумно“ реална слика за квалитетот, 25,1% сметаат дека не дава реална слика, додека 11,9% се изјасниле дека „не знаат“.

Статистичкиот тест на општите дистрибуции покажа значајна разлика ($p < 0.01$) во одговорите на професорите и студентите, најзабележлива кај „да“ одговорите (33,6% од студентите наспроти 16,2% од професорите).

Табела 40: Рангирањето на универзитетите во РМ е објективно и дава реална слика за квалитетот на македонските универзитети (п 4.21.)

Категорија	Одговори				Вкупно
	Да	делумно	не	не знам	
Студент	77 33,6%	78 34,1%	49 21,4%	25 10,9%	229 100%
Професор	12	24	27	11	74

	16,2%	32,4%	36,5%	14,9%	100%
Вкупно	89 29,4%	102 33,7%	76 25,1%	36 11,9%	303 100%

$$\chi^2 = 11,625; df = 3; p < 0.01$$

Статистичкиот тест кај одговорите сегрегирани по универзитети (види Табела 4.21 во анекс 6) покажа значајна разлика ($p < 0.01$) само кај испитаниците од УКЛО каде што ниеден студент не се изјаснил со „да“ одговор, наспроти 39,71% од професорите. Високи 72% од професорите се изјасниле дека рангирањето на универзитетите во РМ не е објективно и не дава реална слика за квалитетот, наспроти 20,59% од студентите.

Дека Рангирањето на универзитетите во РМ придонесува за поголема транспарентност и вистински им помага на студентите во донесувањето одлука каде да се запишат одговорија 34,3% од испитаниците, 33% одговориле дека делумно им помага, а 19,6% дека не им помага, без статистички значајна разлика во одговорите помеѓу професорите и студентите.

Табела 41: Рангирањето на универзитетите во РМ придонесува за поголема транспарентност и вистински им помага на студентите во донесувањето одлука каде да се запишат (п. 4.22).

Категорија	Одговори				Вкупно
	да	делумно	не	не знам	
Студент	87 37,5%	77 33,2%	41 17,7%	27 11,6%	232 100%
Професор	18 24,3%	24 32,4%	19 25,7%	13 17,6%	74 100%
Вкупно	105 34,3%	101 33,0%	60 19,6%	40 13,1%	306

$$\chi^2 = 6,190; df = 3; p > 0.05$$

И тука, како и на претходното прашање, статистичкиот тест кај одговорите сегрегирани по универзитети (види Табела 4.22 во анекс 7) покажа значајна разлика ($p < 0.01$) само кај испитаниците од УКЛО. Безмалку половината од испитаните студенти од УКЛО се изјасниле позитивно на ова тврдење, наспроти само 9,53% од испитаните студенти. Забележлива е и високата разлика кај „не“ одговорите - 57,15% од професорите (наспроти 17,15% од студентите).

35,7% од вкупниот број испитаници се согласиле со тврдењето дека *Рангирањето на универзитетите во РМ поттикнува здрава конкуренција помеѓу универзитетите и придонесува за поквалитетно високо образование*, 34,1% делумно се согласиле, а 18% не се согласиле. Статистичкиот тест на општите дистрибуции покажа значајна разлика ($p > 0.01$) во одговорите на професорите и студентите. Најголеми отстапувања се забележуваат кај „не“ одговорите (15% од студентите наспроти 31,1% од професорите).

Табела 42: *Рангирањето на универзитетите во РМ поттикнува здрава конкуренција помеѓу универзитетите и придонесува за поквалитетно високо образование (п. 4.23).*

Категорија	Одговори				Вкупно
	да	Делумно	не	не знам	
Студент	88 37,6%	82 35,0%	35 15,0%	29 12,4%	234 100%
Професор	22 29,7%	23 31,1%	23 31,1%	6 8,1%	74 100%
Вкупно	110 35,7%	105 34,1%	58 18,8%	35 11,4%	308 100%

$$\chi^2 = 9,906; df = 3; p > 0.01$$

Повторно и кај ова тврдење, статистичкиот тест кај одговорите сегрегирани по универзитети (види Табела 4.23 во анекс 7) покажа значајна разлика ($p < 0.01$) само кај испитаниците од УКЛО каде што 35,72% од студентите (наспроти 19% од професорите) се изјасиле со „да“ одговори, 42,86% од студентите (наспроти 14,29% од професорите) се изјасиле дека рангирањето делумно поттикнува здрава конкуренција помеѓу универзитетите и придонесува за поквалитетно образование, додека 11,43% од студентите (наспроти високи 61,91% од професорите) се изјасиле дека рангирањето на универзитетите не придонесува за тоа.

Наодите од емпириското истражување и од интервјуто сугерираат поделено мислење за националното рангирање на универзитетите кај академската заедница (професорите и студентите) – за неговата објективност, придонесот за поголема транспарентност, помошта при донесување на одлуката на студентите при

запишување и за поквалитетно ВО. Но, рангирањето како нов феномен во системот на обезбедување квалитет во ВО во РМ наметна и серија други прашања: Што е тоа ново што откри ова рангирање и оттука, која е неговата додадена вредност? За што ги користи Владата/државата резултатите од ова рангирање? Дали досега е променета некоја политика како резултат од ова рангирање? Што драстично се сменило во работата/практиките на универзитетите за нецели 2 години? Дали ваквата фреквенција од 2 год. за повторување на рангирањето е оптимална? Како и дали воопшто оваа методологија на оценка е консултирана и усогласена со напорите за воспоставување методологија за надворешна оценка на ВОИ од страна на Одборот за акредитација и евалуација на високото образование? Овие прашања заслужуваат да бидат предмет на дополнителни анализи и истражувања.

4.9. ГЛАВНА/ОПШТА ХИПОТЕЗА

4.9.1. Истражувачки наоди за главната /општата хипотеза

Практичната проверка на главната истражувачка хипотеза беше направена со користење на методот на индукција. Притоа се тргна од истражувачките наоди, односно од заклучоците на трите посебни истражувачки хипотези за да се дојде до посреден заклучок за главната истражувачка хипотеза. Така делумната усогласеност со ESG-стандардите (делот 1, 2 и 3) на ENQA (кои беа утврдени како поединечни заклучоци за посебна хипотеза 1, 2 и 3) упатуваат на заклучок дека *постојниот концепт/систем за обезбедување квалитет во Република Македонија е делумно усогласен со Европските стандарди и упатства за обезбедување квалитет (ESG) на ENQA.*

Со ова се потврди главната истражувачка хипотеза и истовремено се обезбеди одговор на главното истражувачко прашање на оваа дисертација. Ваквите наоди покажуваат дека концептот за обезбедување квалитет во ВО не е нов и непознат и дека постои некаква традиција/искуства кај македонските високообразовни институции, но дека разбирањето, интерпретацијата и примената на европските стандарди и насоки за квалитет (ESG на ENQA е сè уште несоодветно и недоволно развиено. Наодите од посебните истражувачки хипотези 1, 2 и 3 сугерираат дека, и покрај забележаните недостатоци, македонското ВО е отидено најдалеку во развивањето на интерните процеси за обезбедување, а најмалку во надворешните процеси за обезбедување квалитет, како и во процесите за обезбедување квалитет на националната агенција, односно на Одборот за акредитација и евалуација на ВО.

Во однос на изведените докази за четвртата и петтата посебна хипотеза, истражувањето покажа дека постои статистички значајна разлика меѓу аритметичките средини од одговорите на студентите и професорите по 27 искази од четвртото прашање за исполнетоста на стандардите и насоките за квалитет на ENQA и дека универзитетските наставници генерално повисоко го оценуваат квалитетот на

ВО во РМ од студентите, како и дека постои интеракција помеѓу усогласеноста со ESG-стандардите и квалитетот во ВО.

Каква е постојната ситуација со обезбедувањето квалитет во ВО во РМ? Ако е сегашниот систем усогласен со ENQA-стандардите, дали тоа доведе до подобар квалитет во високото образование? Ако не е усогласен, зошто не е и што треба да се направи за тоа да се случи? Ги исполнува ли Одборот за акредитација и евалуација на ВО критериумите за полноправно членство во ENQA и во ENQAR?

Сублимираните одговори на овие дополнителни истражувачки прашања сугерираат дека високото образование во Република Македонија се соочува со нејасен и сè уште незаокружен концепт за обезбедување квалитет во ВО, изразен преку недостиг на јасни и ефективни институционални и национални политики, процедури и потребни ресурси за нивно спроведување.

Сепак, делумната усогласеност со ENQA-стандардите, како и учеството во досегашните процеси на евалуација, според мислењето на испитаниците придонесуваат за лош до добар квалитет на високообразовните институции, додека примената/употребата на досега направените евалуации (самоевалуации и надворешна евалуација на универзитетите) сè уште не наоѓаат соодветно и заслужено место и внимание во стратегиите на ВОИ. Нејасна е и нивната употребна вредност и при креирањето на националните политики во ВО.

Само четвртина од испитаниците се запознати со постоењето и со содржината на ENQA-стандардите и насоките за квалитет во ВО, а помалку од 40% од нив знаат за нив, но не се запознати со нивната содржина. Одборот за акредитација и евалуација на ВО е сè уште далеку од исполнување на критериумите за полноправно членство во ENQA и во ENQAR.

4.9.2. Заклучоци и препораки за главната /општата хипотеза

Врз основа на изведените докази за петте посебни и за главната истражувачка хипотеза, генерирани се заклучоци и препораки дадени подолу во текстот. Рефлектирајќи на неколку важни прашања кои директно и/или индиректно влијаат врз обезбедувањето на квалитетот во македонското високо образование, овде се презентирани опсервации и видувања за идните чекори, како и завршни дилеми и прашања за идни научни проучувања во оваа област.

- Кај македонската академска заедница постои недостиг на сериозна стручна расправа и дебата околу повеќе клучни прашања врзани за спроведувањето на Болоњскиот процес, меѓу кои и за квалитетот и системот за обезбедување квалитет. Треба да се отвори широка расправа со сите засегнати страни, Владата, академската заедница - менаџерскиот, наставниот и административно-техничкиот кадар на ВОИ, студентите и работодавците за тоа што е квалитет и како го разбираме квалитетот во високото образование во РМ. Треба да се постигне национален консензус за тоа каков систем/концепт за обезбедување квалитет во ВО ѝ е потребен на Република Македонија и соодветно на тоа, треба да се изготви нов концепт со кој ќе се преобмисли и ќе се ревидира постојниот. Користејќи ги примерите од Хрватска, но и од други земји, тоа може да се регулира со нов закон или акт за обезбедување квалитет во високото образование и во него да се рedefинираат улогата, мандатот и целосниот начин на функционирање на Одборот за акредитација и евалуација на ВО како национална агенција за квалитет, како и видот и целите на надворешните процеси за обезбедување квалитет (види повеќе во препораки за ESG, дел 2 и 3). Сите други детали (процедури, критериуми и начин на спроведување на овие процеси) треба да му бидат препуштени на Одборот кој ќе ги регулира со свои упатства и водич за квалитет. Притоа треба да се земат предвид препораките за подобрување, врзани за стандардите и критериумите за обезбедување квалитет на ENQA делот 1,2 и 3;

- Едно од прашањата кое во научните кругови добива сè повеќе на важност е дали обезбедувањето квалитет е само уште еден инструмент повеќе за контрола и уште една бирократска форма на раководење, или пак тоа претставува вистинска промена која ќе доведе до подобри компетенции на студентите? Некои европски студии за квалитетот покажуваат дека ако целта е (исклучиво) контрола, тогаш постои силна тенденција за “window dressing” (украсување на излогот) или за криење на недостатоците наместо отворен разговор за нив, додека учеството и залагањата на ВОИ се минимални и обично траат само додека трае „контролата“. Република Македонија треба да изгради систем за обезбедување квалитет во високото образование кој ќе биде примарно во функција на подобрување, а не на контрола на квалитетот (или дури потоа на контрола на квалитетот). Само со воспоставување ефикасни интерни системи за обезбедување квалитет во рамки на ВОИ, кои ќе бидат придружени со добро осмислени надворешни процеси за обезбедување квалитет од страна на Одборот за акредитација и евалуација, може да се обезбеди континуирано подобрување на квалитетот и во исто време поголема отчетност на македонското високо образование;
- Одборот за акредитација и евалуација на високото образование треба посветено да работи на исполнување на критериумите за членство за да биде независна и ефикасна национална агенција за обезбедување квалитет која ќе стане полноправна членка на ENQA и ENQAR. Во зависност од динамиката на спроведување, за ова ќе бидат потребни 2 до 5 години. Станувајќи агенција од доверба, Одборот ќе придонесе за валидација и за кредибилност на дипломите издадени од македонското високо образование надвор од нашите граници;
- Многу фактори кои произлегуваат од националниот и глобалниот контекст влијаат врз квалитетот, ги зголемуваат очекувањата и барањата за подобар квалитет и ги присилуваат високообразовните институции/универзитетите

како никогаш досега да бидат проактивни во зајакнувањето на културата на квалитет. Тука спаѓаат: автономијата на универзитетот и зголемените барања за поголема отчетност; сè поголемите очекувања од високото образование за градење „општество базирано на знаења“, како и неговиот придонес за економијата, придонесот за создавањето европски високообразовен и истражувачки простор (ЕНЕА и ERA), зголемената интернационализација (мобилноста на студенти и наставен кадар) и зголемената глобализација (што значи и зголемена конкуренција на БОИ и поголема „маркетизација“). Во светот е забележлив трендот на заострување на процедурите и зголемување на барањата за обезбедување квалитет во форма на сè постриктни и поостри процедури (Salmi, 2015)⁶⁹. Овој тренд во некои земји дури резултираше со затворање на голем број универзитети од страна на државата во Еквадор, Чиле и Колумбија, но и во Романија (6 универзитети беа затворени во 2013 и 4 во 2014) и Албанија (затворање на 18 универзитети во 2014). Како резултат на сè порестриктивните одговорности и недостигот од финансиска независност, унгарската Агенција за обезбедување квалитет дури го изгуби и својот статус на полноправна членка во ENQA во 2013 г. па го поврати повторно во 2015 г. Исто така се забележува тренд на консолидација и трансформација на структурите и процедурите за обезбедување квалитет преку неколку форми: придвижување од програмска на институционална акредитација (што подразбира акредитација на програмите како дел од институционалната акредитација), задолжителна а не доброволна акредитација, децентрализирана акредитација, спојување на тела и катедри за обезбедување квалитет и консолидација на независните агенции за обезбедување квалитет⁷⁰;

- Наспроти ваквите трендови на заострени процедури, при воспоставувањето на новиот систем за обезбедување квалитет во РМ и неговото спроведување,

⁶⁹ Salmi J (2015) *The Evolving role of the state in Regulating and Conducting Quality Assurance*. (стр.11)

⁷⁰ IBID

треба да се внимава да не се падне во стапицата на преголема бирократизација на процесите. На тоа предупредува и ЕУА во своите извештаи за надворешна евалуација. Самите стандарди и насоки за квалитет на ENQA, но и искуството од многуте земји од Европа и светот покажуваат дека е исклучително тешко да се обезбеди баланс во барањата за усогласеност со (однапред дефинирани) стандарди за квалитет и различни видови формални оценувања/евалуации (на институции и/или на програми) од една страна и обезбедувањето надворешни процеси за обезбедување квалитет кои нема „да се мешаат повеќе од што е неопходно со нормалната работа на високообразовните институции“ (ESG 2.2.), од друга страна. Овој баланс е уште потешко да се обезбеди во земја како нашата со сè уште крeвко високо образование и образовна традиција и (сè уште) ниска култура на обезбедување квалитет, каде што нема добро обучени универзитетски наставници и други лица од академската заедница за процесите на обезбедување квалитет. Токму затоа, постои опасност македонските ВОИ многу лесно ваквите процеси да почнат да ги доживуваат како премногу бирократизирани, наметнати и во крајна линија дури и непотребни, кои изискуваат големи напори и работа, а генерираат мали ефекти. Затоа, во вакви услови е неопходно да се прават сериозни долгорочни стратешки планирања кои ќе се спроведуваат многу внимателно, преку добро осмислени, помали краткорочни чекори (на пр. професионализација на Одборот за акредитација и евалуација на ВО, постепено воспоставување интерни структури за обезбедување квалитет во ВОИ и нивна обука, подготовка и пилотирање на надворешната евалуација итн.);

- Пререгулацијата (overregulation) стана главна карактеристика и ограничување на македонското високо образование. Законот за ВО со 187 членови има карактер на детален подзаконски акт/правилник, а не рамка за функционирање на автономни универзитети. Од април, 2008 г. до февруари 2015, направени се 16 измени и дополнувања и/или се донесени нови закони за високо образование кои регулираат речиси сè - од соодносот на задолжителни изборни предмети и начинот на дизајнирање на студиските

програми, до критериумите за унапредување на универзитетскиот кадар во наставно-научни звања. Премногу честите законски измени внесуваат голема несигурност кај ВОИ/универзитетите и ги оневозможуваат да направат и да донесат среднорочни и/или долгорочни стратегии за развој и акциони планови за нивно спроведување. Ова негативно се одразува на функционирањето на ВОИ, а со самото тоа и на квалитетот во ВО. Дерегулација и ререгулација се еден од начините за релаксирање на ВОИ и на универзитетите барем за дел од прашањата кои тие самите може и треба да ги решат со свои подзаконски акти, упатства и правилници, или пак во делот на казнените одредби и големите глоби врзани за обезбедувањето на квалитетот;

- По периодот на континуиран раст на бројот на запишани студенти, бројката се стабилизира на 55.000-60.000 студенти. Бројката на студенти кои завршуваат по рокот/времето потребно за студирање и натаму е висока и се задржува на 40% од студентското тело предвидено за дипломирање. Ваквите статистики сугерираат загрижувачка неефикасност на нашиот систем на високо образование. Во својата секојдневна рутинирана работа, ВОИ/универзитетите мора да воспостават/да вградат интерни механизми за континуирано надгледување на студиските програми и за подобрување на наставата и учењето како клучни аспекти на квалитетот на нивната образовна понуда. Треба да се развијат и да се воведат дополнителни системи за поддршка на студентите во учењето (менторство, туторство, академско советување, вклученост на студентите во тимовите на истражувачки проекти итн.), со цел да се подобри проодноста на студентите и да се зајакне ефикасноста на студирањето. Следствено на ова, фокусот на надворешните процеси за обезбедување квалитет треба полесно да се префрли од влезните кон излезните исходи од учењето (from inputs to learning outcomes), како и на истражувачката работа и неговата поврзаност со наставата;

- Поголемата универзитетска автономија подразбира поголема отчетност. Во својата изјава за обезбедувањето на квалитетот во европскиот високообразовен простор, ЕУА⁷¹ забележува дека „колку поголема автономија, толку поробусни интерни системи и структури за обезбедување квалитет“. Притоа не треба да заборавиме дека „почитувањето на институционалната автономија“ е еден од основните принципи на добри практики во надворешните процеси на обезбедување квалитет на ENQA, заедно со „интересот на студентите и на другите чинители како на пр. претставниците на пазарот на труд кој секогаш треба да биде во прв план и резултатите од сопствените интерни активности за обезбедување квалитет [кои] треба секогаш кога е можно да се користат“⁷²; Оттука, почитувањето на универзитетската автономија треба да биде предуслов за сите надворешни процеси за обезбедување квалитет кои ќе ги спроведува Одборот и/или државата (како на пр. рангирањето на универзитетите);
- Од донесувањето на првиот Закон за ВО во 2000 година до денес, високото образование во РМ помина низ фаза на брз раст на бројот на акредитирани високообразовни институции кои го зголемија бројот на студиски програми кои водат кон дипломи. Ако се согласиме дека високото образование подразбира одговорност и интервенција од државата заради заштита на консументите (студентите), тогаш се поставува прашањето како таа може да ги заштити од самата себе, односно од сопствените проекти за основање на нови универзитети, факултети и бројни дисперзирани студиски програми низ државава? Следејќи ги практиките од високоразвиените земји во обезбедувањето квалитет во ВО (на пр. Холандија во овој случај), постојните дисперзирани студиски програми треба да се преиспитаат низ призмата на постојните нормативи и стандарди за основање и вршење на високообразовна

⁷¹EUA, (2010) *EUA Policy Statement on Quality and Quality Assurance in the European Higher Education Area* стр. 2

⁷²ENQA (2005) *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area*, DG Education and Culture, Helsinki стр. 15

дејност (особено кај регулираните професии) и да се евалуираат по исти критериуми, постапки и процедури, како и студиските програми кои се реализираат на матичните студиски кампуси. Високото образование може да се приближи до нетрадиционалните групи студенти преку шеми за стипендирање на млади од рурални подрачја, маргинализирани групи и социјално-ранливи категории. Наместо натамошна дисперзија, државата треба да го поддржи основното јадро на високо образование и да поттикне консолидација и јакнење на квалитетот на постојната мрежа на високообразовни институции;

- Најновите трендови упатуваат на користење на механизмите за финансирање за целите на обезбедување квалитет (на пр. во Холандија, со формулата за финансирање, универзитетите чиишто студенти дипломираат навреме добиваат повеќе пари). Македонското високо образование е несоодветно и хронично недоволно финансирано. Тоа е суштински проблем кој засега во квалитетот на ВО. Во консултации со академската заедница, треба да се воспостави нов транспарентен и ефикасен модел на финансирање на високото образование кој ќе ги поддржи институционалните стратегии на ВОИ, особено во делот на нивните кадровски политики (селекција и професионален развој на наставниот и ненаставниот кадар), унапредување на ресурсите за учење, настава и истражување на нивната научноистражувачка работа, како и унапредување на интерните системи/структури за обезбедување квалитет;
- Иако учеството на студентите во обезбедувањето на квалитетот е формално уредено и загарантирано со универзитетските статuti и релативно успешно се спроведува во практика, потребно е негово натамошно унапредување. Преку други форми (покрај студентската анкета) треба да се обезбеди суштинско а не формално учество на студентите во процесите за обезбедување квалитет, особено нивна консултација во дизајнирањето на студиските програми и исходите од учењето;

- ЕУА забележува дека „алатките за транспарентност како рангирањата на универзитетите... [...] не можат/не треба да бидат користени како средство за споредба на универзитетите, а со самото тоа и за одредување на нивната позиција во однос на/во споредба со другите универзитети, користејќи некакви индикатори“⁷³ (стр. 2). Но, утврдувањето на одредници/репери за квалитет (benchmarking) може да биде, среднорочно или долгорочно гледано, многу поефективна и повредна алатка за подобрување на квалитетот на многу ВОИ отколку рангирањето. Тоа ќе овозможи споредба на постигнувањата на институциите од иста област/студиска програма врз основа на однапред дефинирани, исти референтни точки/стандарди или одредници. Истовремено, тоа ќе помогне за идентификување и анализа на слабите точки, но и на добрите практики за ефективно подобрување на квалитетот.

РЕФЕРЕНТНА ЛИТЕРАТУРА

⁷³ЕУА, (2010) *EUA Policy Statement on Quality and Quality Assurance in the European Higher Education Area* (стр. 2)

- 1) Bologna Declaration. (1999). *The European Higher Education Area. Joint Declaration of the European Ministers of Education*. Convened in Bologna on the 19th of June 1999
- 2) Berlin Communiqué (2003) <http://www.bologna-berlin2003.de/en/aktuell/haupt.htm>
- 3) Bergen Communiqué (2005) http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/00-Main_doc/050520_Bergen_Communique.pdf
- 4) Bucharest Communiqué (2012) <http://www.ehea.info/Uploads/%281%29/Bucharest%20Communique%202012.pdf>
- 5) BFG. (2007) Bologna Process Stocktaking Report, Report from a working group appointed by the Bologna Follow-up Group to the Ministerial Conference in London: BFG. <http://www.dcsf.gov.uk/londonbologna/uploads/documents/6909BolognaProcessesST.pdf>
- 6) Bollaert, L., Brus, S., Curvale, B., Harvey, L., Helle, E., Jensen, H. T., Komljenovic, J. Orphanides, A., & Sursock, A. (Eds.), (2007) *Embedding quality culture in higher education: A selection of papers from the 1st European forum for quality assurance*. Brussels: EUA.
- 7) Beso A., Bollaert L., Curvale B., Jensen H. T., Harvey L., Helle E., Maguire B, Mikkola A. and Sursock A. (Eds.), (2007) *Implementing and using quality assurance: Strategy and Practise* A selection of papers from the 2nd European QA Forum, Italy, ENQA
- 8) Blackstock D., Chi Hou A., Moldt C., Udam M., Van Zele E., (2013) *Internal Quality Assurance Assessing Impact: Using External Reviews and Evaluations in Internal Quality Assurance*, ENQA
- 9) Boyle, P. & Bowden, J. (1997). *Educational Quality Assurance in Universities: an enhanced model*. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 22(2): 111-121
- 10) Bowden, J. & Marton, F. (1998). *The University of Learning: Beyond Quality and Competence in Higher Education*. London, Kogan Page.
- 11) Campbell, C. & Rozsnyai, C. (2002), *Quality Assurance and the Development of Course Programs*. Papers on Higher Education, Bucharest: UNESCO-CEPES
- 12) Cepujnoska V. Baumgartl. Donevski B. and Fried J. (2004) *Quality assurance in higher education: From analysis to improvement*, Interuniversity conference of RM, May, 2004

- ¹³⁾ Crosby, P. B. (1984). *Quality Without Tears: The Art of Hassle-Free Management*. Milwaukee: WI: Quality Press.
- ¹⁴⁾ Crosier D., Purser L. Smidt H. (2007) *Trends V: Universities shaping the European Higher Education Area*. Report: EUA.
- ¹⁵⁾ Costes H., Corzier F., Cullen P. et. al. (2008): *Quality Procedures in the European Higher Education Area and Beyond – Second ENQA Survey*. ENQA, Helsinki.
- ¹⁶⁾ Convention of European Higher Education Institutions (2001) Salamanca
- ¹⁷⁾ Council of the European Union (2002) *Council Resolution of 27 June, 2002 on life long learning 2002/C 163/01* (OJ 163/1, 9.7.2002)

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2002:163:0001:0003:EN:PDF>
- ¹⁸⁾ Council of Europe; Kohler, J. and Huber, J. (eds) (2006), *Higher Education governance between democratic culture, academic aspirations and market forces*, Council of Europe Publishing, Strasbourg
- ¹⁹⁾ Csizmadia, T. (2006) *Quality Management in Hungarian Higher Education: Organizational Responses to Governmental Policy*. CHEPS, Enschede
- ²⁰⁾ Deming, E. (1986), *Out of the Crisis*. Cambridge, MA, MIT, Centre for Advanced Engineering Study
- ²¹⁾ Dill, D. (1992). *Quality by Design: Towards a Framework for Academic quality management*. In J. Smart (Ed.), *Higher Education: handbook of Theory and Research*, VIII: 37-83). New York: Agathon Press.
- ²²⁾ European Commission (2014), High Level Group on the Modernisation of Higher Education *Report to the European Commission on Improving the quality of teaching and learning in Europe's higher education institutions* достaпно на http://ec.europa.eu/education/library/reports/modernisation_en.pdf
- ²³⁾ EUA – European University Association (2006). *Quality Culture in European Universities: A bottom-up approach. Report on the three rounds of the Quality Culture project 2002-2006*. Brussels.

- 24) EUA (2007) *Implementing and Using Quality Assurance: Strategy and Practice*
<https://www.google.com/webhp?sourceid=chromeinstant&ion=1&espv=2&ie=UTF8#q=implementing%20and%20using%20quality%20assurance%20strategy%20and%20practice>
- 25) EUA. (2010) *EUA Policy Statement on Quality and Quality Assurance in the European Higher Education Area* стр. 2
- 26) EC (2005) *European Higher Education Area – Achieving the Goals* Conference of European Higher Education Ministers: Contribution of the European Commission, Bergen, 19/20 May 2005
- 27) EUA Institutional Evaluation Program (2008) *Institutional Evaluation of the University ‘Ss. Cyril and Methodius’ in Skopje*, EUA Follow up Report 2008.
- 28) EUA Institutional Evaluation Program (2004) *Institutional Evaluation of the University ‘Ss. Cyril and Methodius’ in Skopje*, Report of the EUA expert team, October 2003-March 2004: EUA.
- 29) EUA Institutional Evaluation Program (2004) *Institutional Evaluation of the University Ss. Kliment Ohridski in Bitola*, Report of the EUA expert team, October. 2003-March 2004: EUA. http://www.ulb.ac.be/unica/docs/prium/EUA_Bitola-1.pdf
- 30) ENQA (2005) *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area*, DG Education and Culture, Helsinki.
- 31) ENQA (2013) *Guidelines for external reviews of quality assurance agencies in the European Higher Education Area* , достапно на:
<http://www.enqa.eu/wpcontent/uploads/2013/06/Guidelines-for-external-reviews-of-quality-assurance-agencies-in-the-EHEA.pdf>
- 32) ENQA (2006) *Mapping external quality assurance in Central and Eastern Europe*
- 33) ENQA (2008) *Quality Procedures in the European Higher Education Area and Beyond – Second ENQA Survey*
- 34) ESIB, (2005): *European Student Handbook on Quality Assurance in Higher Education*,
[http:// www.esib.org/proiect/gap/QA](http://www.esib.org/proiect/gap/QA)

- ³⁵⁾ EU-RA, (2005) Study on *The Financing of Higher Education in Europe* DG Education and Culture, Completed by European Research Associates: EU-RA.
- ³⁶⁾ Eurodyce (2007), *Focus on the Structure of Higher Education in Europe 2006/07 - National Trends in the Bologna Process*, Brussels.
- ³⁷⁾ European Commission (2008), *Progress Towards the Lisbon Objectives in Education and Training*, Indicators and Benchmarks 2008, Commission staff working document
http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/progress08/report_en.pdf
- ³⁸⁾ European Commission (2008), *Western Balkans: Enhancing the European Perspective*, Communication from the Commission to the European Parliament and the Council, COM (2008) 127, Brussels
- ³⁹⁾ European Commission (2007), *Progress Towards the Lisbon Objectives in Education and Training*, Indicators and Benchmarks 2007, Commission staff working document SEC (2007) 1284
http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/progress06/report_en.pdf
- ⁴⁰⁾ European Commission (2007), *Strategic report on the renewed Lisbon strategy for growth and jobs: launching the new cycle (2008-2010): Keeping up the pace of change*, Communication from the Commission to the Spring European Council, COM (2007) 803 final, Brussels
http://ec.europa.eu/growthandjobs/pdf/european-dimension-200712-annual-progress-report/200712-annual-report_en.pdf
- ⁴¹⁾ European Commission DG EAC (2007), *The Key Competences for Lifelong Learning – European Reference Framework*, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg
http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/publ/pdf/lilearning/keycomp_en.pdf
- ⁴²⁾ European Council (2007), *Council Conclusions on a coherent framework of indicators and benchmarks for monitoring progress towards the Lisbon objectives in education and training*, 2007/C 1083/07, Brussels
<http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/07/st10/st10083.en07.pdf>

- ⁴³⁾ European Commission (2007), *Integrated Guidelines for Growth and Jobs (2008-2010)*, Commission Recommendation on the broad guidelines for the economic policies of the Member States and the Community and a Proposal for a Council Decision on guidelines for the employment policies of the Member States, COM (2007) 803 final, Brussels
- http://ec.europa.eu/growthandjobs/pdf/european-dimension-200712-annual-progress-report/200712-annual-report-integrated-guidelines_en.pdf
- ⁴⁴⁾ European Commission (2006), *Delivering on the Modernization Agenda for Universities: Education research and Innovation*, COM (2006) 208 final, Brussels
- http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/comuniv2006_en.pdf
- ⁴⁵⁾ European Commission (2006), *Efficiency and equity in European Education and Training Systems*, COM(2006) 481 final, Brussels
- <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0481:FIN:EN:PDF>
- ⁴⁶⁾ European Commission (2006), 481 final, as of 8.9.2006, *Communication from the Commission to the Council and to the European Parliament; Efficiency to the European Parliament*
- ⁴⁷⁾ European Commission (2005), *Integrated Guidelines for Growth and Jobs (2005-2008)*, Commission Recommendation on the broad guidelines for the economic policies of the Member States and the Community and a Proposal for a Council Decision on guidelines for the employment policies of the Member States, COM (2005) 141 final, Brussels
- http://ec.europa.eu/growthandjobs/pdf/COM2005_141_en.pdf
- ⁴⁸⁾ European Commission (2005), *Progress Towards the Lisbon Objectives in Education and Training*, Commission staff working document, SEC (2005)419 (Brussels, 22.3.2005)
- http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/progress08/report_en.pdf

- 49) European Commission DG for Research Science and Society (2005) *European Universities: Enhancing Europe's Research Base*, Report by the Forum on University-based research, May, 2005 : EC
- 50) European Commission (2003), *Investing efficiently in education and training: an imperative for Europe*, COM (2002) 779 final, Brussels
<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2002:0779:FIN:EN:PDF>
- 51) European Commission (2003), *The role of the universities in the Europe of knowledge*. COM (2003) 58 final, as of 05.02.2003
ftp://ftp.cordis.europa.eu/pub/documents_r5/natdir0000038/s_1940005_20030317_144432_GERC031941en.pdf
- 52) *Guidelines for quality provision in cross-border higher education jointly elaborated between the OECD and UNESCO*, (2005) достапно на:
<http://www.oecd.org/edu/skills-beyond-school/34258720.pdf>
- 53) Graz Convention (2001)
- 54) Edwards, D. (1991). *Total Quality Management in Higher Education*. Management Services, 35(12), 18-20.
- 55) Hadzishce A. and Velkovski Z. (2005) *Tertiary Education and Innovation Systems in Macedonia*, report: World Bank
- 56) Harvey, I. & D. Green (1993). *Defining quality*. In: *Assessment and Evaluation in Higher Education*, Vol. 18, no. 1.
- 57) Harvey, L. & Knight P. T. (1996). *Transforming Higher Education*. London, Open University Press and SRHE.
- 58) Harvey, L. & Williams. J. (2010). *Fifteen Years of Quality in Higher Education*. *Quality in Higher Education*, 16(1):2-33
- 59) Harvey, L. (1995). Editorial. *Quality in Higher Education*, 1(1): 5–12.
- 60) Harvey, L. (1996). Editorial. *Quality in Higher Education*, 2(3): 177–184.
- 61) Harvey, L. (2002). Evaluation for what? *Teaching in Higher Education*, 7(3): 245–263.

- 62) Harvey, L. (2006). Impact of Quality Assurance: Overview of a discussion between representatives of external quality assurance agencies. *Quality in Higher Education*, 12(3): 287.
- 63) Harvey, L. The epistemology of quality. *Perspectives in Education*, 25(3): 13–26,
- 64) Harvey, L. and Stensaker, B. (2008). *Quality culture: understandings, boundaries and linkages*. *European Journal of Education*, 43(4): 427–42.
- 65) Harvey, L., & Green, D. (1993). *Defining Quality. Assessment & Evaluation in Higher Education*, 18(1), 9 - 34.
- 66) Harworth, J. & Conrad, C. (1997). *Emblems of Quality in Higher Education*. London, Allyn and Bacon.
- 67) Hezerkorn, E. (2009) *The emperor has no clothes? Rankings and the shift from quality assurance to world-class excellence*. Trends in Quality Assurance:EUA
- 68) Hopbach, A. (2012) *External Quality assurance Between European Consensus and National Agendas*
- 69) INQAAHE (2005). *Guidelines of good practice*. Wellington, INQAAHE).
- 70) Martin, M. & Stella, A. (2007). *External Quality Assurance in Higher Education: Making Choices*. Paris, UNESCO/ IIEP.
- 71) Massy, W. (2003). *Honoring the Trust: quality and cost containment in higher education*. Bolton, Massachusetts: Anker Publishing
- 72) Morgan. A. (2003). *Tertiary Education Policy Report* , Wold Bank
- 73) Lewis, N. et al. (2008). *Universities as learning organizations: Implications and challenges*. *Educational Research and Review*, 3 (9): 289-293
- 74) *Lisbon Convention on Recognition of Degree Certificate Qualifications in the European Region* (1997). Lisbon
- 75) London Communiqué, (2007) *Towards the European Higher Education Area: responding to challenges in a globalized world*, London, 18 May 2007
- 76) Neave, G., & Van Vught, F. (1991). *Prometheus unbound*. Oxford, Eng.: Pergamon Press.

- 77) Neave, G. (1994) (ed.). *Government and Higher Education Relationships Across Three Continents: The Winds of Change* (Issues in Higher Education) IAU Press. PERGAMON.
- 78) Neave, G. (1998). The Evaluative State Reconsidered. *European Journal of Education*, 33 (3): 265 - 284.
- 79) Nyborg P. (2005) *From Berlin to Bergen* BFUG Secretariat, Presentation of the General Report of the BFUG to the Bergen Ministerial Conference 19-20 May, 2005
- 80) OECD (2005) *Guidelines for Quality Provision in Cross-border Higher Education* <http://www.oecd.org/edu/skills-beyond-school/35779480.pdf>
- 81) Pecakovska, S. and Lazarevska, S. (2009) *FOSIM Long Way to Knowledge Based Society* p.40
- 82) Reichert S., Tauch C (2005) *Trends IV: Universities implementing Bologna*, Report: EUA.
- 83) Rossi P. Lipsey W. and Freman E., (2004) *Evaluation A systematic Approach*, Seventh Edition Sage Publications
- 84) Salmi J (2015) *The Evolving role of the state in Regulating and Conducgting Quality Assurance*. (стр.11)
- 85) Salzburg Declaration on the Social and Civil Responsibilities of Universities, Salzburg, 2001;
- 86) Senge, P. (1990). *The Fifth Dimension: The Art and Practice of the Learning Organization*. New York: Doubleday.
- 87) Schwarz, S. and D.F. Westerheijden, eds. (2004) *Accreditation and Evaluation in the European Higher Education Area*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- 88) Taylor J. and Miroiu A. (2002) *Policy Making, Strategic Planning and Management of Higher Education*, UNESCO-CEPES
- 89) The EFQM Excellence Model (2003). European Foundation for Quality Management. Brussels Representative Office, Belgium.

- ⁹⁰⁾ Trow, M. (1994), *Academic Reviews and the Culture of Excellence*. Unpublished seminar paper for the Office of Chancellor of Swedish Universities, Stockholm
- ⁹¹⁾ Usher, A. & Savino, M. (2006) *A world of difference: A global survey of University League Tables*. Toronto, ON: Educational Policy Institute
- ⁹²⁾ UNESCO (1998). *Higher Education in the Twenty First Century Vision and Mission: World Declaration on Higher: World Declaration on Higher for the Twenty First Century and Framework for Priority Action for Change and Development in Higher Education*, Paris, UNESCO
- ⁹³⁾ UNESCO (2002) *From words to action: Changing Higher Education Governance and Management Structures and Functioning in certain South-Eastern European countries/entities*, First meeting of the steering committee, Vienna, 21-24 March, 2002: UNESCO-CEPES
- ⁹⁴⁾ UNESCO (2004). *Indicators of Quality and Facilitating Academic Mobility through Quality Assurance Agencies in the Asia-Pacific Region*. Bangkok: UNESCO and Thailand National Accreditation Council.
- ⁹⁵⁾ Van Vught, F. (2007). *Diversity and differentiation in higher education systems*, paper presented at the CHET Anniversary Conference, Cape Town.
- ⁹⁶⁾ Van Vught, F. and Maassen, P. (1992). *Strategic Planning*, in Clark, B. and Neave, G. (eds.) (1992). *Encyclopedia of Higher Education*, Oxford: Pergamon Press,
- ⁹⁷⁾ Van Vught, F.A. & Westerheijden, D.F. (1994) *Towards a General Model of Quality Assessment in Higher Education*. Higher Education, 3: 355-371.
- ⁹⁸⁾ Van Vught, F.A. (1994) “*Intrinsic and Extrinsic Aspects of Quality Assessment in Higher Education*”, in D. F. Westerheijden, J., Brennan, and P.A.M Maassen. (Eds) *Changing Context of Quality Assessment: Recent Trends in West European Higher Education*. Utrecht: CHEPS.
- ⁹⁹⁾ Vlăsceanu, L., Grünberg, L., and Pârlea, D. (2007). *Quality Assurance and Accreditation: A Glossary of Basic Terms and Definition*. Bucharest, UNESCO-CEPES.

- ¹⁰⁰⁾ Vroeijenstijn, A.I (2006). *A Journey to uplift Quality Assurance in the Asian universities*, Bangkok
- ¹⁰¹⁾ Vroeijenstijn, A. (1992), *International Programme Review Electrical Engineering*, Vereniging van Samen werkende Nederlandse Universiteiten, Utrecht, .
- ¹⁰²⁾ Vroeijenstijn, A. (1995), *Improvement and Accountability: navigating between Scylla and Charybdis. Guide for external quality assessment in higher education*. London: Jessica Kingsley Publications
- ¹⁰³⁾ Vlasceanu L. Grunberg L. & Parlea D (2007) *Quality Assurance and Accreditation: A Glossary of Basic Terms and Definitions*, UNESCO
- ¹⁰⁴⁾ Westerheijden, D. (1999). *Where are the quantum jumps in quality assurance? development of a decade of research on a heavy particle*. Higher education, 38(2): 233-254.
- ¹⁰⁵⁾ Westerheijden, D., Stensaker, B. & Rosa, M. (2007). *Quality Assurance in Higher Education: Trends in regulation, translation and transformation*. Springer, Dordrecht.
- ¹⁰⁶⁾ Westerheijden, D. (2007). *The changing concepts of quality in the assessment of study programs, teaching and learning*. Portland Press Ltd
- ¹⁰⁷⁾ Westerheijden, D., Hulpiau, V. and Waetens. K. (2007). *From design and implementation to impact of quality assurance: An overview of some studies into what impacts improvements*. Tertiary Education and Management 13: 295– 312
- ¹⁰⁸⁾ Westerheijden D. (2008) *What can we do with Industrial Quality Assurance Models in Higher Education?*, CHEPS, University of Twente
- ¹⁰⁹⁾ World Bank (2004) *Tertiary Education and Innovation Systems in Macedonia Report*, June, 2004
- ¹¹⁰⁾ Woodhouse, D. and Stella, A. (2006) *The need for accreditation*
- ¹¹¹⁾ Woodhouse, D. (1999) '*Quality and quality assurance: an overview*', in De Wit, H. & Knight, J. (Eds.) *Quality and internationalisation in higher education* (Paris, OECD).
- ¹¹²⁾ Van Raan A. (2005) *Fatal attraction: Conceptual and methodological problems in the ranking of universities by bibliometric methods* Scienometrics, 62:133-143

- ¹¹³⁾ Van der Wende, M. C., & Westerheijden, D. F. (2001). *International Aspects of Quality Assurance with a Special Focus on European Higher Education*. *Quality in Higher Education*, 7(3), 233-245.
- ¹¹⁴⁾ Van Vught, F. A. (1989). *Flexibility production and pattern management: two basic instruments of strategic planning for higher education institutions*. Paper presented at the 29th Annual Forum of the Association for Institutional Research.
- ¹¹⁵⁾ Jeliazkova, M. and D. F. Westerheijden (2004) *The Netherlands: A leader in quality assurance follows the accreditation trend*. In *Accreditation and Evaluation in the European Higher Education Area*, S. Schwarz and D.F. Westerheijden (eds), pp. 323-346. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers;
- ¹¹⁶⁾ Van Vught, F.A. and D.F. Westerheijden (1994) *Towards a General Model of Quality Assessment in Higher Education*. *Higher Education* 28(3): 355–371.
- ¹¹⁷⁾ Van Vught, F., Westerheijden, D., F., (2003) *Quality Management and Quality Assurance in European Higher Education: Methods and Mechanisms*, Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities.
- ¹¹⁸⁾ Westerheijden, D.F. (2008) *States and Europe and Quality of Higher Education*. In *Quality Assurance in Higher Education: Trends in Regulation, Translation and Transformation*, D. F. Westerheijden, B. Stensaker and M. João Rosa (eds.). Dordrecht: Springer.
- ¹¹⁹⁾ INQAAHE (2009) *Guidelines of Good Practice in Quality Assurance* достапно на: [http://www.inqaahe.org/admin/files/assets/subsites/1/documenten/1231430767_inqaahe---guidelines-of-good-practice\[1\].pdf](http://www.inqaahe.org/admin/files/assets/subsites/1/documenten/1231430767_inqaahe---guidelines-of-good-practice[1].pdf)

Референтна литература на Македонски јазик:

- ¹²⁰⁾ Болоњски Национален извештај за Македонија за периодот 2004-2005
- ¹²¹⁾ Болоњски Национален извештај за Македонија за периодот 2005-2007;
- ¹²²⁾ Влада на Република Македонија, Министерство за образование и наука на РМ (2006), *Национална програма за развој на образованието 2005-2015*.

- ¹²³⁾ ВМРО ДПМНЕ (2014) *Отчет* стр.195
- ¹²⁴⁾ Државен завод за статистика, *Статистички годишник на Република Македонија 2009*.
- ¹²⁵⁾ Државен ревизор на РМ *Ревизорски наоди*, достапно на: http://www.dzr.mk/Uploads/71_RU_Finansiranje_Visko_obrazovanie_Ravizorski_naodi.pdf пристапено на 16.11.2012
- ¹²⁶⁾ ЕУА (2003) *Извештај од надворешна евалуација на УКЛО*, 2003
- ¹²⁷⁾ *Закон за високо образование* Службен весник на РМ бр. 35/2008; 103/2008; 26/2009; 83/2009; 99/2009; 115/2010; 17/2011; 51/2011; 123/2012; 15/2013; 24/2013; 41/2014; 116/2014; 130/2014; 10/2015 и 20/201.
- ¹²⁸⁾ Извештај за самоевалуација на УКИМ за периодот: 2002/03-2005/06; 2006/7-2009/2010 и 2010/11-2012/13;
- ¹²⁹⁾ Извештај од самоевалуација на УКЛО 2002/03 и 2007; за периодот 2007/08 - 2011/12;
- ¹³⁰⁾ Извештај од самоевалуација на УГД, 2007-2010 и 2010-2012;
- ¹³¹⁾ Извештај од самоевалуација на ДУТ, 2012;
- ¹³²⁾ Извештаи од надворешна евалуација на универзитети (): Извештаи од надворешна евалуација на УКИМ од 2003г., 2008г. и 2011г.;
- ¹³³⁾ Институционална Програма за евалуација на на Европската Универзитетска Асоцијација -ЕУА *Извештај од надворешна евалуација на УГД*, 2014
- ¹³⁴⁾ Одлуки на Уставниот суд на Република Македонија, У. бр. 80/2008 од 3 декември 2008 година, објавена во „Службен весник на Република Македонија“ бр. 162/2008 и У. бр. 98/2011 од 3 април 2013 година, објавена во „Службен весник на Република Македонија“ бр. 57/2013.
- ¹³⁵⁾ Правилник за организацијата, работата, начинот на одлучување, методологијата за акредитација и евалуација, стандардите за акредитација и евалуација, како и други прашања во врска со работата на Одборот за акредитација и евалуација на високото образование (Службен весник бр: 151/2012);
- ¹³⁶⁾ Правилник за задолжителни компоненти кои треба да ги поседуваат студиските програми од првиот, вториот и третиот циклус студии, („Службен весник на Република Македонија“ бр. 25/11)

- ¹³⁷⁾ Правилникот за измени и дополнувања на Правилникот за задолжителните компоненти кои треба да ги поседуваат студиските програми од прв, втор и трет циклус студии („Службен весник на Република Македонија“ бр. 154/11)
- ¹³⁸⁾ *Погрешни податоци за шангајското рангирање* (2012) дневен весник „Дневник“ од 4ти август, 2012
- ¹³⁹⁾ Правилник за организацијата, работата, начинот на одлучување, методологијата, постапката за акредитација на Одборот за акредитација, („Службен весник на Република Македонија“ бр. 121/09)
- ¹⁴⁰⁾ Правилник за критериумите и постапката за избор во наставно-научни, научни, наставно-стручни и соработнички звања на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје
- ¹⁴¹⁾ Правилник за организацијата, работата, начинот на одлучување, методологијата, постапката за акредитација на Одборот за акредитација (2012)
- ¹⁴²⁾ Статут на Универзитетот: „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје (УКИМ) 2008
- ¹⁴³⁾ Статут на Универзитетот: „Св. Климент Охридски“ – Битола (УКЛО) 2008
- ¹⁴⁴⁾ Статут на Универзитетот: „Гоце Делчев“ - Штип (УГД);
- ¹⁴⁵⁾ Устав на Република Македонија (1991) Службен весник на РМ, бр. 52/91
- ¹⁴⁶⁾ Уредба за нормативи и стандарди за основање на високообразовни установи и за вршење на образовна дејност, („Службен весник на Република Македонија“ бр. 103/10)
- ¹⁴⁷⁾ Уредба за измени и дополнувања на уредбата за нормативи и стандарди за основање на високообразовни установи и за вршење образовна дејност („Службен весник на Република Македонија“ бр. 168/10)
- ¹⁴⁸⁾ Универзитетски гласник (2003) *Правилник за нормативите и стандардите за основање на високообразовни установи и вршење на високообразовна дејност* бр.36, 19 мај 2003
- ¹⁴⁹⁾ Упатство за единствените основи на евалуација и евалуационите постапки на Универзитетите (2002), Службен весник на РМ, бр. 31/2002
- ¹⁵⁰⁾ УКИМ (2013) Упатство за самоевалуација и обезбедување и оценување на квалитетот на единиците на универзитетот

- ¹⁵¹⁾ Упатство за обезбедување и оценување на квалитетот на високообразовните установи и на академскиот кадар (2000), Службен весник на РМ, бр. 64/2000
- ¹⁵²⁾ Универзитетски гласник (2003) *Правилник за нормативите и стандардите за основање на високообразовни установи и вршење на високообразовна дејност* бр.36, 19 мај 2003
- ¹⁵³⁾ Упатство за единствените основи на евалуација и евалуационите постапки на Универзитетите (2002), Службен весник на РМ, бр. 31/2002
- ¹⁵⁴⁾ Упатство за обезбедување и оценување на квалитетот на високообразовните установи и на академскиот кадар (2000), Службен весник на РМ, бр. 64/2000
- ¹⁵⁵⁾ Уредба за нормативи и стандарди за основање на високообразовни установи и за вршење на високообразовна дејност (Службен весник бр. 103/2010);
- ¹⁵⁶⁾ Упатство за критериумите за начинот на обезбедување и оценување на квалитетот на високообразовните установи и на академскиот кадар во РМ (Службен весник бр. 67/2013).
- ¹⁵⁷⁾ УКИМ (2009) *Правилник за донесување студиски програми* (јули, 2009) универзитетски гласник
- ¹⁵⁸⁾ УКИМ (2013) *Правилник за критериумите и постапката за избор во наставно-научни, научни, наставно-стручни и соработнички звања на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје*
- ¹⁵⁹⁾ Чепујноска В. и Донеvски Б. (2005) *Обезбедување квалитет во високото образование –Поглед од Македонија*, Интеруниверзитетска конференција

Интернет линкови/извори:

- ¹⁶⁰⁾ Academic Ranking of World Universities достапно на:
<http://www.shanghairanking.com/>
- ¹⁾ Agency for Science and Higher Education Croatia <https://www.azvo.hr/en/about-ashe>
- ²⁾ Best American Research Universities достапно на: <http://mup.asu.edu/research.html>
- ³⁾ Center for Science and Technology Studies достапно на: <http://www.cwts.nl/Home>
- ⁴⁾ CHE-HochschulRanking (национално рангирање Германија) достапно на:
<http://www.che-ranking.de/cms/?getObject=613&getLang=en>
- ⁵⁾ Cybermetrics Lab достапно на: http://www.webometrics.info/en/About_Us

- 6) EURASHE достапно на: <http://www.eurashe.eu/policy/quality-he/>
- 7) European Consortium for Accreditation in Higher Education (ECA) достапно на: <http://ecahe.eu/>
- 8) FINEEC (*Finish Education Evaluation Center*) достапно на: <http://karvi.fi/en/fineec/>
- 9) Journal of Black Higher Education достапно на: <http://www.jbhe.com/>
- 10) Performance Ranking of Scientific Papers for Research Universities на Higher Education Evaluation & Accreditation Council of Taiwan достапно на: <http://nturanking.lis.ntu.edu.tw/BackgroundMethodology/Background-enus.aspx>
- 11) US News and World Report (национално рангирање САД) достапно на: <http://www.usnews.com/>
- 12) Leiden Ranking достапно на: <http://www.leidenranking.com/>
- 13) Magna Carta Universitatum (1988) достапно на: http://www.magnacharta.org/library/userfiles/file/mc_macedonian.pdf
- 14) NVAO *Assessment frameworks for the higher education accreditation system (p.6)* http://nvaio.com/page/downloads/DEFINITIEVE_KADERS_INSTELLINGSTOETS_22_november_2011_English.pdf
- 15) Sunday Times University Guide достапно на: <http://www.thetimes.co.uk/tto/public/gug/>
- 16) SJTU, Shanghai Jiao Tong University (2014), Ranking methodology website <http://ed.sjtu.edu.cn/rank/methodology.htm>
- 17) Tomson ISI http://wokinfo.com/products_tools/analytical/jcr
- 18) Times QS World University Ranking достапно на: <http://www.topuniversities.com/university-rankings>
- 19) Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје: <http://www.ukim.edu.mk>
- 20) Универзитет „Св Климент Охридски“ - Битола: <http://www.uklo.edu.mk>
- 21) Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип: <https://www.ugd.edu.mk>
- 22) Државен Универзитет во Тетово <http://unite.edu.mk>

АНЕКС 1: Прашалник за обезбедување на квалитетот во високото образование (за студенти)

☐ студент _____ (година на

Овој прашалник е дел од емпириското истражување за усогласеноста на Македонскиот систем за обезбедување квалитет во високото образование со стандардите и насоките за обезбедување квалитет во високото образование на Европската Асоцијација за Обезбедување квалитет во ВО (ENQA) - European Standards and Guidelines for Quality Assurance in Higher Education of ENQA. Овој прашалник е анонимен а резултатите од него ќе се користат исклучиво за академски цели. Наодите од ова истражување ќе помогнат не само за детектирање на сегашните состојби/концепт за обезбедување квалитет во високото образование, туку истовремено ќе помогнат во давањето препораки за негово подобрување. Ви благодариме за соработката!

студии)

Вие сте:

Ве молиме означете од која студиска/научна област доаѓате:

- ☐ Општествено-хуманистички
- ☐ Природни науки
- ☐ Медицински
- ☐ Технички
- ☐ Уметнички

Ве молиме означете го универзитетот од кој доаѓате:

- ☐ УКИМ-Скопје
 - ☐ УКЛО-Битола
 - ☐ УГД-Штип
 - ☐ ДУТ-Тетово
 - ☐ Универзитет „Св. Апостол Павле“-Охрид
 - ☐ Универзитет на ЈИЕ-Тетово
 - ☐ Приватна високообразовна институција (наведете која)
-

1. Дали сте запознати со постоењето и со содржината на Европските стандарди и упатства а обезбедување квалитет во ВО на ENQA (Европската Асоцијација за обезбедување квалитет во ВО)? (само еден одговор)

- ☐ Да
- ☐ Не
- ☐ Знам дека постојат, но не сум запознат/а со нивната содржина

2. Дали досега имавте прилика директно да учествувате во процесите на евалуација на високото образование? (можни се повеќе одговори)

- ☐ Да, како анкетирани студент во процесот на самоевалуација на факултетот
- ☐ Да, како член на комисијата за самоевалуација на факултетот/научната установа
- ☐ Да, како член на комисијата за самоевалуација на универзитетот
- ☐ Да, како член на комисијата за надворешна евалуација на универзитетот
- ☐ Да, како член на Одборот на акредитација и евалуација на ВО

- ☐ Да, како член во комисиите на Одборот за акредитација и евалуација на ВО
- ☐ Не, досега не сум учествувал/а

3. Општо земено, како ја проценувате состојбата со квалитетот во македонското високо образование во последните 5 години? (само еден одговор)

- ☐ Многу добра и постојано се подобрува
- ☐ Добра
- ☐ Лоша
- ☐ Многу лоша и постојано се влошува
- ☐ Не можам да проценам

Дадете кус коментар на Вашиот одговор:

4. ВЕ МОЛИМЕ ДАЈТЕ ГО ВАШЕТО МИСЛЕЊЕ ЗА ОБЕЗБЕДУВАЊЕТО И УНАПРЕДУВАЊЕТО НА КВАЛИТЕТОТ ВНАТРЕ ВО ВАШАТА ВИСОКООБРАЗОВНА ИНСТИТУЦИЈА (ВОИ) КАДЕ ШТО СТУДИРАТЕ

Ве молиме означете X или √ дали се согласувате со следниве изјави. (можен е само еден одговор)	ДА	ДЕЛУМНО	НЕ	НЕ ЗНАМ
Мојата високообразовна институција (ВОИ) има јавно објавена стратегија/политика за подобрување на квалитетот која е достапна за сите (студенти, универзитетски кадар, јавност)				
ВОИ има механизми за интерно одобрување, мониторинг и периодично разгледување (интерна оценка) на студиските програми и дипломите/звањата/квалификациите што ги нуди за студентите				
ВОИ има јасно опишани и јавно објавени резултати/исходи од учењето (learning outcomes) на сите студиски и предметни програми што ги нуди				
Студентите се оценуваат врз основа на јавно обзнанети и јавно достапни критериуми и процедури				
Критериумите и процедурите за оценување на студентите се применуваат конзистентно од страна на сите професори				
ВОИ објавува најнови, објективни и непристрасни информации за програмите и дипломите што ги нуди				
Студентите се редовно вклучени во процесот на самоевалуација на ВОИ				
Улогата на студентите во процесите на евалуација е суштинска и нивните препораки се земаат предвид при изготвувањето на извештаите				
ВОИ спроведува анкета за мислењето на студентите за наставниот кадар најмалку еднаш во секоја академска година				
ВОИ има механизми и начини за да обезбеди дека вработените кои се вклучени во наставата со студентите се квалификувани и компетентни за тоа				
На ВОИ се достапни сите ресурси за учење кои се соодветни со/на студиските програми што се нудат (студентски служби, библиотека, кариерно советување, компјутерски и други лаборатории, показни разботилници итн)				
ВОИ презема конкретни чекори за надминување на проблемите посочени од студентите во процесот на самоевалуацијата и спроведува конкретни мерки за подобрување на ситуацијата				
Мислењето на студентите од студентската анкета се зема предвид при унапредувањето на наставниот кадар во повисоки наставно-научни звања				
Мислењето на студентите искажано во студентската анкета има влијание во подобрување на квалитетот на работата на наставниот кадар				

Ве молиме означете со X или √ дали се согласувате со следниве изјави. (можен е само еден одговор)	ДА	ДЕЛУМНО	НЕ	НЕ ЗНАМ
Мислењето на студентите искажано во студентската анкета има влијание во подобрување на квалитетот на студиските програми				
Мислењето на студентите искажано во студентската анкета има влијание во подобрувањето на студентските сервиси				
Процесот на самоевалуација на ВОИ е неопходен за утврдување на состојбата и за подобрување на квалитетот во македонското високо образование				
Процесот на самоевалуација е бирократизиран процес кој е важен само заради формално задоволување на законските барања				
ВОИ е отчетна за квалитетот што го нуди кон студентите, нивните родители и општо кон јавноста				
Извештаите за самоевалуација на мојата високообразовна институција се објективни и реално ја одразуваат состојбата со квалитетот				
Рангирањето на универзитетите во РМ е објективно и дава реална слика за квалитетот на македонските универзитети				
Рангирањето на универзитетите во РМ придонесува за поголема транспарентност и вистински им помага на студентите во донесувањето одлука каде да се запишат				
Рангирањето на универзитетите во РМ поттикнува здрава конкуренција помеѓу универзитетите и придонесува за поквалитетно високо образование				
Во мала држава како РМ сепак може да се обезбеди објективност во надворешната оценка на ВОИ				
Одборот за акредитација и евалуација на високото образование во РМ е потполно независен во својата работа и своите заклучоци, одлуки и препораки за акредитација ги донесува без влијание од трета страна (универзитетите, факултетите, министерството, политички партии, други чинители)				
Одборот за акредитација и евалуација на ВО ужива углед помеѓу универзитетите/факултетите како одбор од доверба				
Одборот за акредитација и евалуација на ВО ужива меѓународен углед како одбор од доверба				

5. Одборот за акредитација и евалуација на високото образование треба да биде:
(само еден одговор)

- ☐ составен од членови со времен мандат именувани исклучиво од Владата
- ☐ составен од членови со времен мандат именувани исклучиво од универзитетите
- ☐ составен од членови со времен мандат именувани заеднички од Владата и од универзитетите
- ☐ составен од постојан тим професионалци (составен од соодветно обучени луѓе кои ќе се посветени исклучиво на унапредување на квалитетот на високото образование и во чишто капацитети постојано ќе се инвестира)
- ☐ да вклучи други членови, назначете кои _____

6. Одборот за акредитација и евалуација на високото образование треба да функционира: (само еден одговор)

- ☐ во рамки на Министерството за образование и наука како и досега
- ☐ во рамки на универзитетите и да служи за нивна поддршка на процесите на акредитација и евалуација на високото образование
- ☐ треба да функционира како засебно правно лице кое ќе функционира потполно независно и од Владата и од Универзитетите
- ☐ Не знам како треба да функционира

7. Дали сметате дека Одборот треба да вклучи експерти од странство во својство на надворешни евалуатори на факултетите и универзитетите? (само еден одговор)

- ☐ Да, покрај домашните експерти
- ☐ Да, но исклучиво тие да оценуваат
- ☐ Не, нема потреба од надворешни/странски експерти
- ☐ Не знам што е подобро

8. Надворешната евалуација на високообразовните институции треба да се прави: (само еден одговор)

- ☐ Исклучиво од домашни евалуатори одредени од Одборот за Акредитација и евалуација на високото образование
- ☐ Исклучиво од странски евалуатори одредени од Одборот за Акредитација и евалуација на високото образование
- ☐ Исклучиво од странски евалуатори одредени од самата високообразовна институција
- ☐ Од комбиниран тим од домашни и странски евалуатори

9. Дали вашата високообразовна институција би требало да побара акредитација од некоја од европските агенции признати од EQAR (Европски Регистар на “сертифицирани“ / „потврдени“ Агенции за обезбедување квалитет) наместо да го бара тоа од Одборот за акредитација и евалуација на високото образование во РМ? (само еден одговор)

- ☐ Да
- ☐ Сеедно од каде ќе побара, важно е да ја добие
- ☐ Не

10. Законот за високо образование предвидува студентите за најмалку 1/4 од вкупниот број на ЕКТС на студиската програма да бидат оценувани и од надворешни оценувачи одредени од Одборот за акредитација и евалуација на високото образование. Според Вас, кои би биле ефектите од надворешното оценување на студентите? (само еден одговор)

- ☐ Може да доведе до поголема објективност во оценувањето
- ☐ Може да доведе до подобар квалитет во високото образование
- ☐ Нема да доведе до поголема објективност во оценувањето
- ☐ Нема да доведе до подобар квалитет во високото образование
- ☐ Не можам да проценам за ефектите

11. Со која од следниве изјави се согласувате? (само еден одговор)

- ☐ За приватните ВОИ важат исти правила за евалуација и акредитација како за државните/јавните
- ☐ Приватните ВОИ многу полесно добиваат акредитација
- ☐ Приватните ВОИ многу потешко добиваат акредитација
- ☐ Не знам, не можам да проценам

12. Дали сметате дека дисперзираните студии функционираат под исти стандарди за квалитет како нивните матични институции? (само еден одговор)

- ☐ Да
- ☐ Не
- ☐ Не знам

13. Со која од следниве изјави се согласувате ? (само еден одговор)

- ☐ Дисперзираните студии придонесоа за подобар квалитет во македонското високо образование
- ☐ Дисперзираните студии го влошија квалитетот во македонското високо образование
- ☐ Не знам, не можам да проценам

14. Според ваше мислење, квалитетот на високото образование е одговорност: (само еден одговор)

- ☐ исклучиво на високообразовните институции
- ☐ исклучиво на Владата
- ☐ на високообразовните институции и на Владата заедно

(САМО ЗА СТУДЕНТИТЕ ОД УКИМ)

15. Дали сте запознати со содржината и препораките на извештајот за надворешна евалуација на Вашиот универзитет изготвен од страна на ЕУА (Европската асоцијација на универзитети)? (само еден одговор)

- ☐ ДА
- ☐ НЕ

Доколку вашиот одговор на претходното прашање е ДА, дали сметате дека УКИМ ги искористи тие препораки за подобрување и за отстранување на некој недостаток посочен во евалуацијата? (само еден одговор)

- ☐ ДА
- ☐ НЕ

БЛАГОДАРИМЕ ЗА СОРАБОТКАТА!

АНЕКС 2: Прашалник за обезбедување на квалитетот во високото образование (за универзитетски кадар)

Овој прашалник е дел од емпириското истражување за усогласеноста на Македонскиот систем за обезбедување квалитет во високото образование со Стандардите и насоките за обезбедување квалитет во високото образование на Европската Асоцијација за Обезбедување квалитет во ВО (ENQA) - European Standards and Guidelines for Quality Assurance in Higher Education of ENQA. Овој прашалник е анонимен а резултатите од него ќе се користат исклучиво за академски цели. Наодите од ова истражување ќе помогнат не само за детектирање на сегашните состојби/концепт за обезбедување квалитет во високото образование, туку истовремено ќе помогнат во давањето препораки за негово подобрување. Ви благодариме за соработката!

Вие сте: (само еден одговор)

- ☐ универзитетски наставник (без разлика на звањето)
- ☐ истражувач во научен институт
- ☐ раководител на катедра/институт
- ☐ декан/ продекан;
- ☐ ректор/ проректор

Ве молиме означете од која студиска/научна област доаѓате:

- ☐ Општествено-хуманистиски
- ☐ Природни науки
- ☐ Медицински
- ☐ Технички
- ☐ Уметнички

Ве молиме означете го универзитетот од кој доаѓате:

- ☐ УКИМ-Скопје
- ☐ УКЛО-Битола
- ☐ УГД-Штип
- ☐ ДУТ-Тетово
- ☐ Универзитет „Св Апостол Павле“-Охрид
- ☐ Универзитет на ЈИЕ-Тетово
- ☐ Приватна високообразовна институција (наведете која)

1. Дали сте запознати со постоењето и со содржината на Европските стандарди и упатства а обезбедување квалитет во ВО на ENQA (Европската Асоцијација за обезбедување квалитет во ВО)? (само еден одговор)

- ☐ Да
- ☐ Не
- ☐ Знам дека постојат, но не сум запознат/а со нивната содржина

2. Дали досега имавте прилика директно да учествувате во процесите на евалуација на високото образование? (можни се повеќе одговори)

- ☐ ДА, како член на комисијата за самоевалуација на факултетот/научната установа
- ☐ ДА, како член на комисијата за самоевалуација на универзитетот
- ☐ ДА, како член на комисијата за надворешна евалуација на универзитетот
- ☐ ДА, како член на Одборот на акредитација и евалуација на ВО
- ☐ ДА, како член во комисиите на Одборот за акредитација и евалуација на ВО
- ☐ НЕ, досега не сум учествувал/а

3. Општо земено, како ја проценувате состојбата со квалитетот во македонското високо образование во последните 5 години? (само еден одговор)

- ☐ Многу добра и постојано се подобрува
- ☐ Добра
- ☐ Лоша
- ☐ Многу лоша и постојано се влошува
- ☐ Не можам да проценам

Дадете кус коментар на Вашиот одговор:

4. ВЕ МОЛИМЕ ДАЈТЕ ГО ВАШЕТО МИСЛЕЊЕ ЗА ОБЕЗБЕДУВАЊЕТО И УНАПРЕДУВАЊЕТО НА КВАЛИТЕТОТ ВНАТРЕ ВО ВАШАТА ВИСОКООБРАЗОВНА ИНСТИТУЦИЈА (ВОИ) КАДЕ ШТО РАБОТИТЕ

Ве молиме означете X или √ дали се согласувате со следниве изјави. (можен е само еден одговор)	ДА	ДЕЛУМНО	НЕ	НЕ ЗНАМ
Мојата високообразовна институција (ВОИ) има јавно објавена стратегија/политика за подобрување на квалитетот која е достапна за сите (студенти, универзитетски кадар, јавност)				
ВОИ има механизми за интерно одобрување, мониторинг и периодично разгледување (интерна оценка) на студиските програми и дипломите/звањата/квалификациите што ги нуди за студентите				
ВОИ има јасно опишани и јавно објавени резултати/исходи од учењето (learning outcomes) на сите студиски и предметни програми што ги нуди				
Студентите се оценуваат врз основа на јавно објавени и јавно достапни критериуми и процедури				
Критериумите и процедурите за оценување на студентите се применуваат конзистентно од страна на сите професори				
ВОИ објавува најнови, објективни и непристрасни информации за програмите и дипломите што ги нуди				
Студентите се редовно вклучени во процесот на самоевалуација на ВОИ				
Улогата на студентите во процесите на евалуација е суштинска и нивните препораки се земаат предвид при изготвувањето на извештаите				
ВОИ спроведува анкета за мислењето на студентите за наставниот кадар најмалку еднаш во секоја академска година				
ВОИ има механизми и начини за да обезбеди дека вработените кои се вклучени во наставата со студентите се квалификувани и компетентни за тоа				
На ВОИ се достапни сите ресурси за учење кои се соодветни со/на студиските програми што се нудат (студентски служби, библиотека, кариерно советување, компјутерски и други лаборатории, показни разботилници итн)				
ВОИ презема конкретни чекори за надминување на проблемите посочени од студентите во процесот на самоевалуацијата и спроведува конкретни мерки за подобрување на ситуацијата				
Мислењето на студентите од студентската анкета се зема предвид при унапредувањето на наставниот кадар во повисоки наставно-научни звања				
Мислењето на студентите искажано во студентската анкета има влијание во подобрување на квалитетот на работата на наставниот кадар				

Ве молиме означете со X или √ дали се согласувате со следниве изјави. (можен е само еден одговор)	ДА	ДЕЛУМНО	НЕ	НЕ ЗНАМ
Мислењето на студентите искажано во студентската анкета има влијание во подобрување на квалитетот на студиските програми				
Мислењето на студентите искажано во студентската анкета има влијание во подобрувањето на студентските сервиси				
Процесот на самоевалуација на ВОИ е неопходен за утврдување на состојбата и за подобрување на квалитетот во македонското високо образование				
Процесот на самоевалуација е бирократизиран процес кој е важен само заради формално задоволување на законските барања				
ВОИ е отчетна за квалитетот што го нуди кон студентите, нивните родители и општо кон јавноста				
Извештаите за самоевалуација на мојата високообразовна институција се објективни и реално ја одразуваат состојбата со квалитетот				
Рангирањето на универзитетите во РМ е објективно и дава реална слика за квалитетот на македонските универзитети				
Рангирањето на универзитетите во РМ придонесува за поголема транспарентност и вистински им помага на студентите во донесувањето одлука каде да се запишат				
Рангирањето на универзитетите во РМ поттикнува здрава конкуренција помеѓу универзитетите и придонесува за поквалитетно високо образование				
Во мала држава како РМ сепак може да се озбедоби објективност во надворешната оценка на ВОИ				
Одборот за акредитација и евалуација на високото образование во РМ е потполно независен во својата работа и своите заклучоци, одлуки и препораки за акредитација ги донесува без влијание од трета страна (универзитетите, факултетите, министерството, политички партии, други чинители)				
Одборот за акредитација и евалуација на ВО ужива углед помеѓу универзитетите/факултетите како одбор од доверба				
Одборот за акредитација и евалуација на ВО ужива меѓународен углед како одбор од доверба				

5. Одборот за акредитација и евалуација на високото образование треба да биде:

(само еден одговор)

- ☐ составен од членови со времен мандат именувани исклучиво од Владата
- ☐ составен од членови со времен мандат именувани исклучиво од универзитетите
- ☐ составен од членови со времен мандат именувани заеднички од Владата и од универзитетите

- ☐ составен од постојан тим професионалци (составен од соодветно обучени луѓе кои ќе се посветени исклучиво на унапредување на квалитетот на високото образование и во чишто капацитети постојано ќе се инвестира)
- ☐ да вклучи други членови, назначете кои _____

6. Одборот за акредитација и евалуација на високото образование треба да функционира: (само еден одговор)

- ☐ во рамки на Министерството за образование и наука како и досега
- ☐ во рамки на универзитетите и да служи за нивна поддршка на процесите на акредитација и евалуација на високото образование
- ☐ треба да функционира како засебно правно лице кое ќе функционира потполно независно и од Владата и од Универзитетите
- ☐ Не знам како треба да функционира

7. Дали сметате дека Одборот треба да вклучи експерти од странство во својство на надворешни евалуатори на факултетите и универзитетите? (само еден одговор)

- ☐ Да, покрај домашните експерти
- ☐ Да, но исклучиво тие да оценуваат
- ☐ Не, нема потреба од надворешни/странски експерти
- ☐ Не знам што е подобро

8. Висината на средства што ги плаќа вашата високообразовна институција како надомест за секое барање до Одборот е: (само еден одговор)

- ☐ Превисоко
- ☐ Толку колку што треба
- ☐ Прениско
- ☐ Не можам да проценам

9. Дали знаете за што Одборот ги користи средствата што ги плаќаат високообразовните институции како надомест на Одборот? (само еден одговор)

- ☐ ДА, за _____
- ☐ НЕ

10. Дали сте запознати со најновите процедури за акредитација и надворешна евалуација предвидени со Правилникот на Одборот од 2012 г.? (само еден одговор)

- ☐ ДА
- ☐ НЕ

11. Ако сте одговориле со ДА, Ве молиме дајте го вашето мислење за нив: (само еден одговор)

- ☐ Новите процедури и критериуми за акредитација и надворешна евалуација ќе придонесат за подобар квалитет во високото образование
- ☐ Новите процедури и критериуми за акредитација и надворешна евалуација нема да придонесат за подобар квалитет
- ☐ Немам мислење
- ☐ Друго, накусо образложете _____

12. Дали пред да се донесат, предвидените постапки и процедури за акредитација и надворешна евалауција беа дискутирани и усогласени со преставниците на универзитетите, студентите и дали беа утврдени во консултација со нив? (само еден одговор)

- ☐ ДА
- ☐ НЕ
- ☐ НЕ ЗНАМ

13. Дали вашата ВОИ има воспоставено/одредено свои индикатори за квалитет кои постојано ги следи и на чие постигнување работи? (само еден одговор)

- ☐ ДА, (наведете кои се тие) _____
- ☐ НЕ

14. Дали и колку често правите мониторинг на напредокот и постигнувањата на студентите? (само еден одговор)

- ☐ ДА, секој семестар
- ☐ ДА, на крајот на секој академска година
- ☐ ДА, правиме пресек на секои три години кога правиме самоевалауција
- ☐ НЕ, тоа си го прави секој универзитетски наставник засебно за својот предмет
- ☐ НЕ, за тоа нема потреба

15. Дали вашата ВОИ има механизми/има воспоставено пракса за прибирање повратни информации од работодавците за квалитетот на вашите дипломци? (само еден одговор)

- ☐ ДА
- ☐ НЕ

16. Колку често ги прегледувате предметните и студиски програми и правите нивна промена? (само еден одговор)

- ☐ Еднаш во семестар
- ☐ Еднаш годишно
- ☐ Еднаш на секои три години кога се прави самоевалауција
- ☐ Само кога треба да направиме прилагодување согласно новите измени во Законот за ВО
- ☐ Друго _____

17. Надворешната евалауција на високообразовните институции треба да се прави: (само еден одговор)

- ☐ Исклучиво од домашни евалуатори одредени од Одборот за Акредитација и евалауција на високото образование
- ☐ Исклучиво од странски евалуатори одредени од Одборот за Акредитација и евалауција на високото образование
- ☐ Исклучиво од странски евалуатори одредени од самата високообразовна институција
- ☐ Од комбиниран тим од домашни и странски евалуатори

18. Дали вашата високообразовна институција би требало да побара акредитација од некоја од европските агенции признати од EQAR (Европски Регистар на “сертифицирани“ и „потврдени“ Агенции за обезбедување квалитет) наместо да го бара тоа од Одборот за акредитација и евалауција на високото образование во РМ? (само еден одговор)

- ☐ Да
- ☐ Сеедно од каде ќе побара, важно е да ја добие
- ☐ Не

19. Законот за високо образование предвидува студентите за најмалку 1/4 од вкупниот број на ЕКТС на студиската програма да бидат се оценувани и од надворешни оценувачи одредени од Одборот за акредитација и евалауција на високото образование. Според Вас, кои би биле ефектите од надворешното оценување на студентите ? (само еден одговор)

- ☐ Може да доведе до поголема објективност во оценувањето
- ☐ Може да доведе до подобар квалитет во високото образование
- ☐ Нема да доведе до поголема објективност во оценувањето
- ☐ Нема да доведе до подобар квалитет во високото образование
- ☐ Не можам да проценам за ефектите

20. Со која од следниве изјави се согласувате? (само еден одговор)

- ☐ За приватните ВОИ важат исти правила за евалуација и акредитација како за државните/јавните
- ☐ Приватните ВОИ многу полесно добиваат акредитација
- ☐ Приватните ВОИ многу потешко добиваат акредитација
- ☐ Не знам, не можам да проценам

21. Дали сметате дека дисперзираните студии функционираат под исти стандарди за квалитет како нивните матични институции? (само еден одговор)

- ☐ Да
- ☐ Не
- ☐ Не знам

22. Со која од следниве изјави за дисперзираните студии се согласувате ? (само еден одговор)

- ☐ Дисперзираните студии придонесоа за подобар квалитет во македонското високо образование
- ☐ Дисперзираните студии го влошија квалитетот во македонското високо образование
- ☐ Не знам, не можам да проценам

23. Според ваше мислење, квалитетот на високото образование е одговорност: (само еден одговор)

- ☐ исклучиво на високообразовните институции
- ☐ исклучиво на Владата
- ☐ на високообразовните институции и на Владата заедно
- ☐ на _____

(САМО ЗА УНИВЕРЗИТЕТСКИОТ КАДАР ОД УКИМ)

24. Дали сте запознати со содржината и препораките на извештајот за надворешна евалуација на Вашиот универзитет изготвен од страна на ЕУА (Европската асоцијација на универзитети)? *(само еден одговор)*

☐ ДА

☐ НЕ

Доколку вашиот одговор на претходното прашање е ДА, дали сметате дека УКИМ ги искористи тие препораки за подобрување и за отстранување на некој недостаток посочен во евалауацијата? *(само еден одговор)*

☐ ДА

☐ НЕ

БЛАГОДАРИМЕ ЗА СОРАБОТКАТА!

АНЕКС 3: Хронологија на развојот на системот за обезбедување квалитет во високото образование во Република Македонија

Датум	Датум на донесување на Закони & подзаконски акти	Клучни одредби врзани со обезбедувањето квалитет во ВО
25.07.2000	Службен весник бр. 64/2000	Донесен е првиот Закон за високо образование во независна Република Македонија кој ја даде правната основа за воведувањето и развојот на системот за обезбедување квалитет кој опфаќа: „одобрување, потврдување и признавање на работата на високообразованите институции за вршење на високообразовна дејност преку процесот на акредитација; оценка на квалитетот на високото образование, на управувањето, финансирањето, академските и други активности преку евалауацијата и другите активности и механизми преку кои се обезбедува и унапредува квалитетот и другите правни акти на телата одговорни за обезбедување квалитет“ (член 23). Законот за ВО предвиде основање на две независни национални тела одговорни за обезбедувањето на квалитетот на ВО во државата: Одбор за акредитација на високото образование одговорно за акредитација (член 24) и Агенција за евалуација (одговорно за надворешна евалуација на високообразованите институции и за оценка на наставниот кадар во РМ (член 29) Одборот за акедитација на високото образование се состои од вкупно 15 членови со четиригодишен мандат и со можност за максимум 2 последователни мандати: - 9 универзитетски професори номинирани од Интеруниверзитетската конференција; - 2 членови од МАНУ (Македонска академија на науки и уметности); - 4 членови (универзитетски професори) номинирани од Владата на РМ

		Одборот го номинира и избира Претседателот од редовите на членовите на Одборот. Одборот носи самостојно одлуки врзани за внатрешната организациска структура, донесува програма за работа, одлучува за методологијата за акредитација и евалуација и прави буџетски и финансиски план за нивното чинење (член 27) Агенцијата за евалуација на високото образование се состои од 9 члена со 4 годишен мандат и можност за максимум 2 последователни мандати. Интеруниверзитетската конференција ги номинира универзитетските профсори, а Одборот за акредитација ги избира членовите на Агенцијата за евалуација; Евалуацијата на ВОИ треба да се прави преку самоевалуација (кои ја прават самите ВОИ); надворешна евалуација на ВОИ и сумативна оценка на квалитетот на наставниот кадар (која ја прави Агенцијата за евалуација на ВО), врз база на Упатството за евалуација и оценка на квалитетот. Законот за ВО предвиде 5 годишна рамка /цикличен преглед на ВОИ од страна на Агенцијата. Врз основа на наодите/резултатите, Агенцијата препорачува мерки за подобрување до ВОИ и до Одборот кој одлучува за обновување или одземање на акредитацијата. Агенцијата објавува извештаи со резултатите од евалуацијата и ги доставува до Одборот за акредитација, МОН, Владата и Парламентот на РМ. Одборот за акредитација го информира Министерот за образование за одобрените акредитации.
12.11.2001		Основан Одборот за акредитација на високото образование
19.06.2001	Службен весник бр. 47/2001	<i>Правилник за работата, начинот на одлучување, методологијата и постапката за акредитација на Одборот за акредитација на високото образование</i> (го уредува начинот на свикување седници и одлучување, содржината на записникот, правата и должностите на претседателот и членовите на Одборот)
13.12.2001		Основана Агенцијата за евалуација на високото образование од страна на Одборот за акредитација
31.07.2002	Службен весник бр. 63/2002	<i>Договор за начинот на вршење на стучните, административните и финансиските работи на Одборот за акредитација</i>

		Со овој подзаконски акт се уредува начинот на вршење на стручните, административните и финансиските работи на Одборот за акредитација преку Одделението за акредитација и евалуација во рамки на Министерството за образование и наука на РМ. Ова одделение е сочинето од раководител, советник и административен работник, а доколку има потреба за тоа и стручни соработници од МОН. Нивните задачи се првенствено да пружаат административна поддршка на Одборот. Во делокругот на работа на раководителот како и на соодветниот стручен соработник од МОН влегува и планирање на средствата за работа на Одборот во тековната година, како и чување и давање отчет за финансиските работи на Одборот.
13.08.2002	Службен весник бр.68/2002	донесен <i>Правилник за нормативите и стандардите за основање високообразовни институции и вршење високообразовна дејност</i>
1.10.2002	Службен весник бр. 75/2002	<i>Упатство за обезбедување и оценување на квалитетот на високообразовните установи и на академскиот кадар во Република Македонија</i> (изготвено и усвоено од Агенцијата за евалуација на високото образование на 11.07.2002 г) -ги уредува прашањата врзани со обезбедувањето на квалитетот на високообразовните установи, односно со системот на евалуација (организацијата на процесот на самоевалуација и методологија за вршење на самоевалуација што ја вршат ВОИ, како и на процесот и методологијата на надворешната евалуација што ја врши Агенцијата за евалуација на високото образование)
17.07.2003	Службен весник бр. 49/ 2003	<i>Закон за изменување и дополнување на Законот за високо образование</i> Со овие законски измени, ректорите, проректорите и директорите на институтите не можат да бидат избрани за членови на Одборот за акредитација и Агенцијата за евалуација
14.03.2008	Службен весник бр.35/2008	Се донесе нов <i>Закон за високо образование.</i> Соодносот на членовите во Одборот за акредитација и Агенцијата за евалуација се менува, се намалува бројот на номинирани членови од Интеруниверзитетска конференција а се зголемува бројот на номинирани членови од Владата на РМ.

		Законот за ВО под обезбедување на квалитетот ја подразбира евалуацијата која ја дефинира како “процена на квалитетот на високото образование која опфаќа бројни експлицитни процедури за проценување на квалитетот во институциите за високо образование, на академскиот кадар и на нивните студиски програми според прифатените постапки и стандарди и водичот (насоките) за евалуација усвоени од европските институции за евалуација во високото образование и други организации и асоцијации кои имаат улога да ги воспоставуваат и применуваат европските стандарди и упатства за евалуација на европскиот простор за високо образование“ (член 2, параграф 10). Законот за ВО ги дефинира сите детали и постапки, како и условите и потребните документи за основање високообразовна институција, за основање универзитет, за основање на приватна високообразовна установа како и за тоа што треба проектот за основање високообразовна установа да содржи (член 31). Му се дава рок на Одборот за акредитација на ВО да мора да одлучи за акредитација во период од најмногу 60 дена, и „ако тоа го бараат околностите, Одборот за акредитација може да го продолжи рокот најмногу за уште 30 дена“, односно да одлучи во рок од 90 наместо 60 дена. Доколку Одборот не донесе решение во предвидените рокови, „се смета дека проектот е прифатен“ што претставува примена на принципот на “молчење на администрацијата“. Одборот за акредитација е составен од 15 члена со четиригодишен мандат и со можност за два последователни мандати: -8 универзитетски професори избрани од Интеруниверзитетската конференција, -1 член на МАНУ (Македонската академија на науките и уметностите) -6 члена именувани од Владата на Република Македонија (најмалку половината од редот на професорите). Владата го именува Претседателот на Одборот. „Членовите на Одборот за акредитација се независни и самостојни во својата работа“ (член 70) и тие одлучуваат „ врз основа на принципот на стручност и компетентност“ (член 71) Агенцијата за евалуација на високото образование е составена од 11 члена со четиригодишен мандат и со можност за два последователни мандати:
--	--	---

		-5 универзитетски професори избрани од Интеруниверзитетската конференција -4 члена именувани од Владата на Република Македонија -1 член избран од најрепрезентативната организација на работодавачите; -1 член од интеруниверзитетскиот Парламент на студентите (со што за првпат се дава можност за учество на претставник на студентите во национално тело за обезбедување квалитет). Како и во случајот со Одборот, Владата го именува Претседателот на Агенцијата.
05.10.2009	Службен весник бр.121/2009	Донесен е <i>Правилник за организацијата, работата, начинот на одлучување, методологијата, постапката за акредитација, критериумите и стандардите за акредитација како и други прашања во врска со работата на Одборот за акредитација на високото образование</i>
31.08.2010	Службен весник на бр.115/2010	<i>Закон за изменување и дополнување на законот за високото образование</i> Се дополни членот 77 (со 77-а) со кој се воведе задолжително рангирање на сите универзитети и високообразовни установи на секои две години, со средства од Буџетот на РМ. Се предвидуваат и глоби врзани со обврските/барањата за обезбедување квалитет : во износ од 4.000 евра на правното лице, ако „користи називи на високообразовни установи, без да е основано како високообразовна установа (член 5) и ако не прави самовалуација на ВОИ/универзитетот (член 73 до член 77), како и глоба во износ од 100.000 евра на правното лице, ако „одбие да му ги даде или не му ги даде сите податоци потребни за рангирањето на правното лице кое го врши рангирањето“ (член 77-а став 4).
11.02.2011	Службен весник на бр. 17/2011	<i>Закон за изменување и дополнување на Законот за високо образование</i> Се обезбеди спојување на Одборот и Агенцијата во едно национално тело одговорно за обезбедување квалитет – Одбор за акредитација и евалуација на високото образование. Се донесоа и многу одредби врзани за зајакнување на системот за обезбедување квалитет во високото образование.

		Одборот за акредитација и евалуација на високото образование е составен од 23 члена со 4годишен мандат и со можност за два последователни мандати: -9 универзитетски професори избрани од Интеруниверзитетската конференција, -2 члена на МАНУ (Македонската академија на науките и уметностите) -1 член избран од најрепрезентативната организација на работодавачите; -2 члена од интеруниверзитетскиот Парламент на студентите -9 члена именувани од Владата на Република Македонија (најмалку шестмина од редот на професорите). Владата го именува Претседателот на Одборот. „Членовите на Одборот за акредитација се независни и самостојни во својата работа и не можат да бидат отповикани, пред истекот на времето за кое се избрани, освен кога [...]..постои конфликт на интерес утврден со закон“ (член 70) и тие одлучуваат „врз основа на принципот на стручност и компетентност“ (член 71). Според член 69 од Законот за ВО, системот на обезбедување и оценување на квалитетот на високото образование опфаќа: акредитација, евалуација и „други активности и механизми“. Евалуацијата се врши преку самоевалуација, надворешна евалуација и оценување на квалитетот на академскиот кадар. При вршењето на надворешната евалуација....,се применуваат прифатените постапки и стандарди и водичот (насоките) кои се применуваат од Европската асоцијација за евалуација во високото образование (ENQA) и од други институции ...[..] кои вршат обезбедување на квалитетот на високото образование“. Надворешната евалуација ја вршат комисиии по одделни подрачја кои ги формира Одборот под критериуми утврдени со упатство. Овие законски измени предвидоа самоевалуација на интервали од најмногу три години и надворешна евалуација на интервали од најмногу пет години, како и задолжително објавување на резултатите од самоевалуацијата на веб страницата на високообразовната институција, на универзитетот и на Министерството за образование. „Оценката од страна на студентите се добива на крајот на секоја учебна година и истата се зема предвид при напредувањето на наставникот во наставно-научно звање“. Со членот 77, МОН воведува Државен електронски систем за самоевалуација. Улогата на министерот во надзорот на
--	--	---

		работењето на ВОИ е зајакната (на пр. министерот донесува решение за привремено запирање со работа на високообразовната установа), а улогата на Одборот за акредитација и евалуација како тело надлежно за акредитација, следење и евалуација на ВОИ е маргинализирана. Од друга страна, со членот 113 се вовеле и т.н. надворешно оценување на проверката на знаењето на студентите на прв и втор циклус од надворешни оценувачи определени од страна на Одборот, а врз основа на четиригодишна програма за надворешно оценување донесена од министерот за образование. Вкупната оценка на студентот според оваа промена претставува збир на оценките на внатрешното и надворешното оценување.
17.06.2011		Се формира новиот состав на Одборот за акредитација и евалуација на високото образование
13.04.2011	Службен весник бр.51/2011	нов <i>Закон за изменување и дополнување на Законот за високото образование</i> Овие измени ја регулираа работата и постапувањето на Одборот и на Државниот просветен инспекторат при акредитација на проект за основање на приватна ВОИ, како и улогата на МОН при издавање на решенија за започнување со работа на ВОИ. Согласно со стандардите за оптоварување на наставните обврски утврдени со уредбата за нормативи и стандарди, овие одредби овозможува ВОИ да може да отпочне со работа ако обезбеди (преку т.н. изјави) најмалку половина од вкупниот број наставници за секоја студиска програма за прва и втора студиска година. Овие одредби овозможува дел од ново-акредитираните ВОИ својот проблем со наставен кадар да го решаваат со „позајмици“ на наставен кадар од другите ВОИ.
	Службен весник бр. 67/2013	Одборот донесе ново <i>Упатство за начинот на обезбедување и оценување на квалитетот на високообразовните установи и на академскиот кадар во Р. Македонија</i>
25.01.2013	Службен весник бр.15/2013	<i>Закон за изменување и дополнување на Законот за високото образование</i> Овие измени дополнително ја зајакнаа улогата на МОН со тоа што мислењето (односно претходно добиеното одобрение од страна на министерството) стана услов за почеток на постапката за основање на приватна ВОИ, како и за одобрување студиска програма на

		англиски јазик на универзитетите, пред да бидат барањата доставени до/акредитирани од Одборот за акредитација и евалуација. Останува нејасно зошто е додаден уште еден филтер во ваквите процедури. Со дополнување на членот 70, се осигура дека „член на Одборот за акредитација и евалуација може да биде само лице кое исполнува услови за ментор на докторски труд.“, а дополнувањата на членот 72, обезбедија поврзување на активностите на Одборот „согласно со утврдените надлежности во Упатството за евалуација и Правилникот за организацијата, работата, начинот на одлучување, методологијата за акредитација и евалуација, како и другите прашања во врска со Одборот за акредитација и евалуација на високото образование“. Се вовеле уште една новина - регистарот на ментори на магистерски и докторски трудови кој Одборот го води и го ажурира квартално.(95-а). Истовремено се даде законска основа за воведување на база на податоци во високообразовната дејност „за следење на високообразовната дејност во РМ, како и заради изготвување на показатели на квалитет и остварување на високообразовната дејност и начин и зачестеност на нивното прибирање“ (77-б).
03.04.2013	Одлука на Уставен суд на РМ	<i>Одлука на Уставниот суд на РМ за Законот за високото образование</i> Со оваа одлука се укина членот 70 став 6 кој се однесува на именувањето на претседателот на Одборот за акредитација и евалуација на ВО од страна на Владата на РМ, членот 96 став 7 од Законот за високото образование, како и член 15 став 2 од Уредбата за нормативи и стандарди за основање на високообразовни установи и за вршење на високообразовна дејност („Службен весник на Република Македонија“ бр. 103/2010 и 168/2010).
	Службен весник бр.10 /2015	<i>Закон за изменување и дополнување на законот за високото образование</i> Со овие законски измени се предлага воведување на т.н. државен испит за сите студенти (освен за тие од медицина) од прв и втор циклус на студии кој треба да го спроведе Одборот за акредитација и евалуација (по електронски пат и полагањето да биде јавно, односно да се

		пренесува во живо на веб страницата на МОН) (член 69-а). Методологијата за изготвување на прашањата за државен испит, изборот како и ревизијата на прашањата ја утврдува / ја врши Одборот. Со членот 70 се предлага членовите на Одборот да ги избира и разрешува Собранието на РМ. Одборот треба да е составен од 11 члена избрани на јавен оглас (3 члена од прворангираниот универзитет, 2 од второрангираниот, 1 од треторангираниот, 1 од највисокорангираниот приватен универзитет, 2 странски професори од највисокорангираните универзитети и 2 со најмалку 15 бодови за објавени трудови со импакт фактор. Се предвидува 5 од овие членови да ја вршат функцијата професионално. Се предвидува членовите на Одборот да имаат објавено трудови со импакт фактор во базата на Web of Science и да го познаваат англискиот јазик. Членовите на Одборот имаат мандат од 4 години со можност за 2 последователни мандати. Измените исто така предвидуваат генерален секретар, пет секретари и 15 нивни заменици одговорни за одделни области кои кои ги именува и разрешува Собранието, со четиригодишен мандат. Покрај посебните услови на конкурсот, законските измени ја одредуваат дури и висината на нето платата на лицата ангажирани во Одборот. Така на пр. за домашните професионални членови на Одборот со законот се предвидени 7 и половина просечни нето плати (кои треба да се исплаќаат од Буџетот на РМ), а за странските 15 просечни нето плати (кои може да се исплаќаат од сопствените приходи на Одборот). Одборот формира стручни тела составени од стручни лица од соодветната област од листа на пријавени експерти/ стручни лица на јавен оглас.
--	--	--

АНЕКС 4: Преглед на политиките/стратешките документи и индикатори врзани за обезбедувањето на квалитетот

Вид на	УКИМ	УКЛО	УГД	ДУТ
Мисија на универзитетот објавена јавно на веб страница	има	има	има	нема
Статут	374 членови 13 се однесуваат на самовалуацијата (чл.307 до 319)	307 членови 8 се однесуваат на самовалуацијата (од чл.141-148)	425 членови 6 се однесуваат на самовалуацијата (од чл. 317-322)	Не е јавно достапно
Комисија за евалуација на универзитет	9 члена (6 наставници и 3 студенти) Чл. 308 пара. 1. Универзитетот може да формира организациона единица за евалуација	9 члена (7 наставници и 2 студенти)	9 члена (6 наставници и 3 студенти) Согласно член 155, отворен е Ценгар за квалитет	Не е јавно достапно
Водечки документ за самовалауцијата	Статутот и Упатството за самовалауција на Универзитетот	Статутот и Упатството за самовалауција и обезбедување квалитет што го донесува Универзитетскиот Сенат	Статутот и Упатството за самовалауција и обезбедување и оценување на квалитетот што го донесува Универзитетскиот Сенат	Не е јавно достапно
Самовалуацијата се врши преку/на	Единиците на универзитетот преку „проценка на квалитетот на вршењето на високообразовна дејност, на управувањето, финансирањето, академските активности ...и на процесите на настава и учење и научно истражувачка дејност; се прави според Упатство за самовалуација и	Евалуација на студиските програми и на процесите на настава и учење		Не е јавно достапно

	обезбедување и оценување на квалитетот на единиците на УКИМ			
Оценка на студентите	Преку анкета на крајот на секоја академска година	Преку анкета во месец мај секоја академска година	По пат на анкета	Не е јавно достапно
Комисија за самовалација на единица/факултет	7 членови (5 од наставниците и 2 од студенти)	7 членови (6 од наставниците и 1 од студентите)	5 членови (3 од наставниците и 2 од студентите)	Не е јавно достапно
Евалуациски извештај се доставува	Најмалку еднаш годишно до Сенатот	Во статутот не е прецизирано	Се доставува до Сенатот и Советот	Не е јавно достапно
Јавно достапни извештаи за самовалација на универзитетот	Има (последен достапен извештај: за периодот 2010/11-2012/13)	Има (последен достапен извештај: за периодот 2007/08-2011/12)	Има (последен достапен извештај: за периодот 2012)	Има само на албански јазик
Јавно достапни извештаи за самовалација на факултети/единици на универзитетот	(25 од вкупно 29 ВОИ/единици на УКИМ имаат јавно достапни извештаи за самовалација) 22 од 23 факултети 2 од 5 институти 1 придружна членка на УКИМ	7 од вкупно 12 ВОИ/единици на УКЛО имаат засебни јавно достапни извештаи за самовалација; УКЛО изготвува интегрален извештај во кој има сумарни информации за сите ВОИ	Нема засебни извештаи за самовалација, но бидејќи УГД е основан од самиот почеток како интегрален универзитет, се изготвува и објавува еден интегрален извештај кој содржи поединечни но и сумарни податоци за 16те ВОИ/единици на УГД	Нема
Јавно достапни извештаи од надворешна евалуација од факултети/единици на универзитетот	Јавно достапни извештаите за надворешна евалуација на УКИМ од ЕУА ЕУА има спроведено 4 надворешни евалуации на УКИМ (првата во 2003г. , а наредните 3 последователни во 2008, 2011 и се очекува извештај од надворешната евалуација спроведена во 2014)	Извештаи од првата надворешна евалуација на единиците на универзитетот (пристапено на 28.03.2014 г.) со менувањето на дизајнот, тие се тргнати од веб страницата	Извештајот за надворешна евалуација на УГД од ЕУА 2014 не е јавно достапен на веб страницата на УГД, но е достапен на веб страницата на Институционалната Програма за евалуација на ЕУА (ова е прв извештај за надворешна евалуација на УГД)	Нема јавно објавен извештај за надворешна евалуација од ЕУА па оттука не е познато дали е спроведен ваков процес на ДУТ

АНЕКС 5: Споредбена табела на националните рангирања на универзитетите во РМ (адаптирана табела од шангајскиот Цао Тонг Универзитетот)

Национално рангирање на универзитетите во РМ 2011-2012 и 2013-2014								
Институција	Година на основање	Година на рангирање	Генерално рангирање	Разлика	Вкупно бодови	Бодови за настава и учење	Бодови за истражување	Бодови за социјални сервиси
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ Скопје	1949	2011-2012	1		100	88.7	100	100
		2013-2014	1	(0)	100	62.1	100	44.5
Универзитет на ЈИЕ во Тетово	2001	2011-2012	2		61.9	67.1	50	59.6
		2013-2014	3 ↓	(-1)	84.3	65.6	55.9	72.9
Универзитет „Гоце Делчев“-Штип	2007	2011-2012	3		61.7	81.6	60.5	1.6
		2013-2014	2 ↑	(+1)	85	67.2	54.8	74.1
Универзитет „Св.Климент Охридски“-Битола	1979	2011-2012	4		55.5	72.1	43.6	28.3
		2013-2014	5 ↓	(-1)	83	60.8	50.7	100
Универзитет за компјутерски науки и информациски технологии „Св. Апостол Павле“ Охрид	2009	2011-2012	5		44.1	100	0	0
		2013-2014	4 ↑	(+1)	83.9	100	36.1	0
	2006	2011-2012	6	(-1)	41.6	90.3	4.3	0

Меѓународен Балкански Универзитет-Скопје		2013-2014	7↓		75.5	90.4	22.8	27.7
Прв приватен универзитет, Европски универзитет во Република Македонија-Скопје	2005	2011-2012	7		38.5	80	7.4	0.6
		2013-2014	10↓	(-3)	47.6	58.5	18.2	0
Приватен факултет за бизис и економија Неоком, Скопје	2006	2011-2012	8		37.9	56.4	31	0
		2013-2014	13↓	(-5)	45.7	36	42.8	0
Школа за новинарство и односи со јавност	2008	2011-2012	9		37.5	85	0	0
		2013-2014	11↓	(-2)	46.8	64.4	9.2	0.2
Универзитет Американски колеџ-Скопје	2005	2011-2012	10		36.4	70.5	10.4	5
		2013-2014	6↑	(+4)	80.7	73.6	59.5	10.7
Прв приватен универзитет ФОН - Скопје	2003	2011-2012	11		35.4	65	16	0
		2013-2014	8↑	(+3)	58.9	61.2	36.2	1.6
Универзитет за аудио визуелни уметности – Европска филмска академија ЕСРА Париз-Скопје-Њујорк	2007	2011-2012	12	(-7)	32.2	64.1	6.7	6
		2013-2014	19↓		35.5	48.7	4.4	8.5
Државен универзитет во Тетово	2004	2011-2012	13	(+4)	29.5	58.1	9.2	0
			9↑		56.4	49.3	44.5	6.3

		2013-2014						
Универзитет за туризам и менаџмент Скопје	2006	2011-2012	14	(0)	25.3	47	9.6	3.1
		2013-2014	14		43.2	40.4	32.6	0
Меѓународен Славјански Институт Г.Р. Державин во Свети Николе	2005	2011-2012	15	(-1)	24.9	54.8	1.7	0
		2013-2014	16↓		41.7	49.7	7.9	30.3
Меѓународен Универзитет во Струга	2007	2011-2012	16	(0)	24.5	49	6.4	0.9
		2013-2014	15↑		41.8	58.9	5.5	3.5
МИТ Универзитет - Скопје	2007	2011-2012	17	(0)	22.9	52	0	0
		2013-2014	17		41	41.2	14	40.3
Приватна Професионална Високообразовна Институција за Бизнис Студии „Евро Колеџ“-Куманово	2008	2011-2012	18		15.6	35.5	0	0
		2013-2014	12↑		(+6)	46	60.4	12.8
Бизнис Академија Смилевски	2008	2011-2012	19	(0)	11.7	26.6	0	0
		2013-2014	18↑			40.3	37.1	30.9

Универзитет Евробалкан – Скопје	2011-2012	Н/А	н/а	/	/	/	/
	2013-2014	20		20.8	20.4	/	0

Извор: Веб страницата на МОН www.mon.gov.mk/rangiranja пристапено на: 10.05.2014

Веб страницата на Шангајскиот Џао Тонг Универзитетот *Academic Ranking of World Universities (2012) Macedonian HEIs Ranking, released on February, 2012,*

достапно на: http://www.shanghairanking.com/Macedonian_HEIs_Ranking/index.html

АНЕКС 6: Табели со одговори

4. Надворешната евалуација на високообразовните институции треба да се прави: (само еден одговор):

	УКИМ			УКЛО			УГД			ДУТ			ВКУПНО		
	С	П	ВК	С	П	ВК	С	П	ВК	С	П	ВК	С	П	ВК
Исклучиво од домашни евалуатори одредени од Одборот за Акредитација и евалауција на високото образование	21 23,6%	5 16,1%	26 21,7%	26 36,6%	9 42,9%	35 38,0%	7 21,9%	0 ,0%	7 20,6%	10 23,8%	3 15,0%	13 21,0%	64 27,0%	17 22,4%	81 26,3%
Исклучиво од странски евалуатори одредени од Одборот за Акредитација и евалауција на високото образование	16 18,0%	2 6,5%	18 15,0%	9 12,7%	0 ,0%	9 9,8%	2 6,3%	0 ,0%	2 5,9%	11 26,2%	2 10,0%	13 21,0%	38 16,0%	4 5,3%	42 13,6%
Исклучиво од странски евалуатори одредени од самата високообразовна институција	3 3,4%	1 3,2%	4 3,3%	7 9,9%	0 ,0%	7 7,6%	2 6,3%	0 ,0%	2 5,9%	5 11,9%	1 5,0%	6 9,7%	17 7,2%	2 2,6%	19 6,2%
Од комбиниран тим од домашни и странски евалуатори	49 55,1%	23 74,2%	72 60,0%	29 40,8%	12 57,1%	41 44,6%	21 65,6%	2 100,0%	23 67,6%	16 38,1%	14 70,0%	30 48,4%	115 48,5%	51 67,1%	166 53,9%
Вкупно	89 100,0%	31 100,0%	120 100,0%	71 100,0%	21 100,0%	92 100,0%	32 100,0%	2 100,0%	34 100,0%	42 100,0%	20 100,0%	62 100,0%	234 98,7%	74 94,4%	308 100,0%
Хи-квадрат	$\chi^2 = 4,033$; $df = 3$; $p > 0.05$			$\chi^2 = 5,864$; $df = 3$; $p > 0.05$			$\chi^2 = ,1016$; $df = 3$; $p > 0.05$			$\chi^2 = 5,713$; $df = 3$; $p > 0.05$			$\chi^2 = 11,224$; $df = 3$; $p < 0.01$		

5. Одборот за акредитација и евалуација на високото образование треба да биде: (само еден одговор)

	УКИМ			УКЛО			УГД			ДУТ			ВКУПНО		
	С	П	ВК	С	П	ВК	С	П	ВК	С	П	ВК	С	П	ВК
составен од членови со времен мандат именувани исклучиво од Владата	5 5,6%	1 3,3%	6 5,0%	11 16,4%	0 ,0%	11 12,6%	6 20,0%	0 ,0%	6 18,8%	4 10,0%	0 ,0%	4 6,7%	26 11,5%	1 1,4%	27 9,1%
составен од членови со времен мандат именувани исклучиво од универзитетите	17 19,1%	14 46,7%	31 26,1%	18 26,9%	7 35,0%	25 28,7%	11 36,7%	1 50,0%	12 37,5%	10 25,0%	7 35,0%	17 28,3%	56 24,8%	29 40,3%	85 28,5%
составен од членови со времен мандат именувани заеднички од Владата и од универзитетите	9 10,1%	6 20,0%	15 12,6%	14 20,9%	5 25,0%	19 21,8%	4 13,3%	1 50,0%	5 15,6%	12 30,0%	1 5,0%	13 21,7%	39 17,3%	13 18,1%	52 17,4%
составен од постојан тим професионалци	54 60,7%	8 26,7%	62 52,1%	24 35,8%	8 40,0%	32 36,8%	9 30,0%	0 ,0%	9 28,1%	13 32,5%	11 55,0%	24 40,0%	100 44,2%	27 37,5%	127 42,6%
да вклучи други членови, назначете кои	4 4,5%	1 3,3%	5 4,2%	0 ,0%	0 ,0%	0 ,0%	0 ,0%	0 ,0%	0 ,0%	1 2,5%	1 5,0%	2 3,3%	5 2,2%	2 2,8%	7 2,3%
Вкупно	89 100%	30 100%	119 100%	67 100%	20 100%	87 100%	30 100%	2 100%	32 100%	40 100%	20 100%	60 100%	226 100%	72 100%	298 100%
Хи-квадрат	$\chi^2 = 13,570$; df = 4; p < 0.01			$\chi^2 = 3,830$; df = 3; p > 0.05			$\chi^2 = 2,702$; df = 3; p > 0.05			$\chi^2 = 8,254$; df = 4; p > 0.05			$\chi^2 = 11,443$; df = 4; p < 0.05		

6.Одборот за акредитација и евалуација на високото образование треба да функционира: (само еден одговор)

	УКИМ			УКЛО			УГД			ДУТ			ВКУПНО		
	С	П	ВК	С	П	ВК	С	П	ВК	С	П	ВК	С	П	ВК
во рамки на Министерството за образование и наука како и досега	23 26,1%	3 9,4%	26 21,7%	34 48,6%	4 18,2%	38 41,3%	13 38,2%	1 50,0%	14 38,9%	14 33,3%	6 30,0%	20 32,3%	84 35,9%	14 18,4%	98 31,6%
во рамки на универзитетите и да служи за нивна поддршка на процесите на акредитација и евалуација на високото образование	37 42,0%	14 43,8%	51 42,5%	19 27,1%	4 18,2%	23 25,0%	13 38,2%	1 50,0%	14 38,9%	7 16,7%	6 30,0%	13 21,0%	76 32,5%	25 32,9%	101 32,6%
треба да функционира како засебно правно лице кое ќе функционира потполно независно и од Владата и од Универзитетите	23 26,1%	14 43,8%	37 30,8%	13 18,6%	14 63,6%	27 29,3%	5 14,7%	0 0%	5 13,9%	13 31,0%	7 35,0%	20 32,3%	54 23,1%	35 46,1%	89 28,7
Не знам како треба да функционира	5 5,7%	1 3,1%	6 5,0%	4 5,7%	0 0%	4 4,3%	3 8,8%	0 0%	3 8,3%	8 19,0%	1 5,0%	9 14,5%	20 8,5%	2 2,6%	22 7,1%
Вкупно	88 100%	32 100%	120 100%	70 100%	22 100%	92 100%	34 100%	2 100%	36 100%	42 100%	20 100%	62 100%	234 100%	76 100%	310 100%
Хи-квадрат	$\chi^2 = 5,727$; df = 3; p > 0.05			$\chi^2 = 17,121$; df = 3; p < 0.01			$\chi^2 = ,605$; df = 3; p > 0.05			$\chi^2 = 3,106$; df = 3; p > 0.05			$\chi^2 = 18,922$; df = 3; p < 0.01		

7. Дали сметате дека Одборот треба да вклучи експерти од странство во својство на надворешни евалуатори на факултетите и универзитите? (само еден одговор)

	УКИМ			УКЛО			УГД			ДУТ			ВКУПНО		
	С	П	ВК	С	П	ВК	С	П	ВК	С	П	ВК	С	П	ВК
Да, покрај домашните експерти	69 77,5%	21 65,6%	90 74,4%	45 63,4%	13 59,1%	58 62,4%	22 66,7%	1 50,0%	23 65,7%	31 73,8%	16 80,0%	47 75,8%	167 71,1%	51 67,1%	218 70,1%
Да, но исклучиво тие да оценуваат	3 3,4%	1 3,1%	4 3,3%	9 12,7%	1 4,5%	10 10,8%	5 15,2%	1 50,0%	6 17,1%	4 9,5%	2 10,0%	6 9,7%	21 8,9%	5 6,6%	26 8,4%
Не, нема потреба од надворешни/ странски експерти	10 11,2%	6 18,8%	16 13,2%	10 14,1%	7 31,8%	17 18,3%	1 3,0%	0 ,0%	1 2,9%	4 9,5%	1 5,0%	5 8,1%	25 10,6%	14 18,4%	39 12,5%
Не знам што е подобро	7 7,9%	4 12,5%	11 9,1%	7 9,9%	1 4,5%	8 8,6%	5 15,2%	0 ,0%	5 14,3%	3 7,1%	1 5,0%	4 6,5%	22 9,4%	6 7,9%	28 9,0%
Вкупно	89 100,0%	32 100,0%	121 100,0%	71 100,0%	22 100,0%	93 100,0%	33 100,0%	2 100,0%	35 100,0%	42 100,0%	20 100,0%	62 100,0%	235 100%	76 100%	311 100%
Хи-квадрат	$\chi^2 = 2,014$; df = 3; p > 0.05			$\chi^2 = 4,523$; df = 3; p > 0.05			$\chi^2 = 1,779$; df = 3; p > 0.05			$\chi^2 = 0,512$; df = 3; p > 0.05			$\chi^2 = 3,421$; df = 3; p > 0.05		

8. Во 2013г. донесено е ново Упатство за критериумите за начинот на обезбедување и оценување на квалитетот на високообразовните установи и на академскиот кадар во РМ. Дали пред да се донесе ова упатство, предвидените критериуми беа дискутирани и усогласени со претставниците на студентите/професорите? (само еден одговор)

	УКИМ			УКЛО			УГД			ДУТ			ВКУПНО		
	С	П	ВК	С	П	ВК	С	П	ВК	С	П	ВК	С	П	ВК
ДА	9 10,1%	1 3,3%	10 8,4%	8 11,4%	0 ,0%	8 8,9%	10 30,3%	0 ,0%	10 28,6%	2 4,8%	1 5,0%	3 4,8%	29 12,4%	2 2,8%	31 10,1%
НЕ	26 29,2%	10 33,3%	36 30,3%	17 24,3%	8 40,0%	25 27,8%	4 12,1%	0 ,0%	4 11,4%	21 50,0%	5 25,0%	26 41,9%	68 29,1%	23 31,9%	91 29,7%
НЕ ЗНАМ	54 60,7%	19 63,3%	73 61,3%	45 64,3%	12 60,0%	57 63,3%	19 57,6%	2 100,0%	21 60,0%	19 45,2%	14 70,0%	33 53,2%	137 58,5%	47 65,3%	184 60,1%
Вкупно	89 100,0%	30 100,0%	119 100,0%	70 100,0%	20 100,0%	90 100,0%	33 100,0%	2 100,0%	35 100,0%	42 100,0%	20 100,0%	62 100,0%	234 100,0%	72 100,0%	306 100,0%
Хи-квадрат	$\chi^2 = 1,379$; df = 2; p > 0.05			$\chi^2 = 3,714$; df = 2; p > 0.05			$\chi^2 = 1,414$; df = 2; p > 0.05			$\chi^2 = 3,582$; df = 2; p > 0.05			$\chi^2 = 5,594$; df = 2; p > 0.05		

10. Дали вашата високообразовна институција би требало да побара акредитација од некоја од европските агенции признати од EQAR (Европски Регистар на “сертифицивани” /. „потврдени“ Агенции за обезбедување квалитет) наместо да го бара тоа од Одборот за акредитација и евалауција на високото образоавние во РМ? (само еден одговор)

	УКИМ			УКЛО			УГД			ДУТ			ВКУПНО		
	С	П	ВК	С	П	ВК	С	П	ВК	С	П	ВК	С	П	ВК
ДА	38 43,2%	10 37,0%	48 41,7%	28 39,4%	6 31,6%	34 37,8%	18 52,9%	1 50,0%	19 52,8%	19 45,2%	5 25,0%	24 38,7%	103 43,8%	22 32,4%	125 41,3%
Сеедно од каде ќе побара, важно е да ја добие	41 46,6%	10 37,0%	51 44,3%	32 45,1%	6 31,6%	38 42,2%	13 38,2%	1 50,0%	14 38,9%	19 45,2%	14 70,0%	33 53,2%	105 44,7%	31 45,6%	136 44,9%
НЕ	9 10,2%	7 25,9%	16 13,9%	11 15,5%	7 36,8%	18 20,0%	3 8,8%	0 ,0%	3 8,3%	4 9,5%	1 5,0%	5 8,1%	27 11,5%	15 22,1%	42 13,9%
Вкупно	88 100,0%	27 100,0%	115 100,0%	71 100,0%	19 100,0%	90 100,0%	34 100,0%	2 100,0%	36 100,0%	42 100,0%	20 100,0%	62 100,0%	235 100,0%	68 100,0%	303 100,0%
Хи-квадрат	$\chi^2 = 4,272$; df = 2; p > 0.05			$\chi^2 = 4,307$; df = 2; p > 0.05			$\chi^2 = ,247$; df = 2; p > 0.05			$\chi^2 = 3,338$; df = 2; p > 0.05			$\chi^2 = 5,944$; df = 2; p < 0.05		

11. Законот за високо образование предвидува студентите за најмалку 1/4 од вкупниот број на ЕКТС на студиската програма да бидат оценувани и од надворешни оценувачи одредени од Одборот за акредитација и евалуација на високото образование. Според Вас, кои би биле ефектите од надворешното оценување на студентите? (само еден одговор)

	УКИМ			УКЛО			УГД			ДУТ			ВКУПНО		
	С	П	ВК	С	П	ВК	С	П	ВК	С	П	ВК	С	П	ВК
Може да доведе до поголема објективност во оценувањето	26 29,2%	2 6,3%	28 23,1%	18 26,5%	5 23,8%	23 25,8%	6 19,4%	1 50,0%	7 21,2%	11 26,2%	5 26,3%	16 26,2%	61 26,5%	13 17,6%	74 24,3%
Може да доведе до подобар квалитет во високото образование	25 28,1%	10 31,3%	35 28,9%	30 44,1%	6 28,6%	36 40,4%	15 48,4%	1 50,0%	16 48,5%	10 23,8%	5 26,3%	15 24,6%	80 34,8%	22 29,7%	102 33,6%
Нема да доведе до поголема објективност во оценувањето	6 6,7%	8 25,0%	14 11,6%	5 7,4%	4 19,0%	9 10,1%	3 9,7%	0 ,0%	3 9,1%	6 14,3%	2 10,5%	8 13,1%	20 8,7%	14 18,9%	34 11,2%
Нема да доведе до подобар квалитет во високото образование	7 7,9%	3 9,4%	10 8,3%	5 7,4%	1 4,8%	6 6,7%	4 12,9%	0 ,0%	4 12,1%	4 9,5%	2 10,5%	6 9,8%	20 8,7%	6 8,1%	26 8,6%
Не можам да проценам за ефектите	25 28,1%	9 28,1%	34 28,1%	10 14,7%	5 23,8%	15 16,9%	3 9,7%	0 ,0%	3 9,1%	11 26,2%	5 26,3%	16 26,2%	49 21,3%	19 25,7%	68 22,4%
Вкупно	89 100,0%	32 100,0%	121 100,0%	68 100,0%	21 100,0%	89 100,0%	31 100,0%	2 100,0%	33 100,0%	42 100,0%	19 100,0%	61 100,0%	230 100,0%	74 100,0%	304 100,0%
Хи-квадрат	$\chi^2 = 12,292$; df = 4; p < 0.01			$\chi^2 = 4,121$; df = 4; p > 0.05			$\chi^2 = 1,478$; df = 4; p > 0.05			$\chi^2 = ,188$; df = 4; p > 0.05			$\chi^2 = 8,003$; df = 4; p > 0.05		

12. Со која од следниве изјави се согласувате? (само еден одговор)															
	УКИМ			УКЛО			УГД			ДУТ			ВКУПНО		
	С	П	ВК	С	П	ВК	С	П	ВК	С	П	ВК	С	П	ВК
За приватните ВОИ важат исти правила за евалуација и акредитација како за државните /јавните	12 13,5%	5 16,1%	17 14,2%	20 28,6%	4 19,0%	24 26,4%	7 21,9%	1 50,0%	8 23,5%	4 9,5%	4 21,1%	8 13,1%	43 18,5%	14 19,2%	57 18,6%
Приватните ВОИ многу полесно добиваат акредитација	32 36,0%	12 38,7%	44 36,7%	22 31,4%	6 28,6%	28 30,8%	10 31,3%	0 ,0%	10 29,4%	9 21,4%	9 47,4%	18 29,5%	73 31,3%	27 37,0%	100 32,7%
Приватните ВОИ многу потешко добиваат акредитација	4 4,5%	0 ,0%	4 3,3%	7 10,0%	1 4,8%	8 8,8%	5 15,6%	0 ,0%	5 14,7%	1 2,4%	0 ,0%	1 1,6%	17 7,3%	1 1,4%	18 5,9%
Не знам, не можам да проценам	41 46,1%	14 45,2%	55 45,8%	21 30,0%	10 47,6%	31 34,1%	10 31,3%	1 50,0%	11 32,4%	28 66,7%	6 31,6%	34 55,7%	100 42,9%	31 42,5%	131 42,8%
Вкупно	89 100,0%	31 100,0%	120 100,0%	70 100,0%	21 100,0%	91 100,0%	32 100,0%	2 100,0%	34 100,0%	42 100,0%	19 100,0%	61 100,0%	233 100,0%	73 100,0%	306 100,0%
Хи-квадрат	$\chi^2 = 1,559$; df = 3; p >0.05			$\chi^2 = 2,575$; df = 3; p >0.05			$\chi^2 = 1,775$; df = 3; p >0.05			$\chi^2 = 7,651$; df = 3; p <0.05			$\chi^2 = 3,881$; df = 3; p >0.05		

13. Дали сметате дека дисперзираните студии функционираат под исти стандарди за квалитет како нивните матични институции? (само еден одговор)															
	УКИМ			УКЛО			УГД			ДУТ			ВКУПНО		
	С	П	ВК	С	П	ВК	С	П	ВК	С	П	ВК	С	П	ВК
ДА	10 11,2%	2 6,3%	12 9,9%	21 30,0%	1 4,8%	22 24,2%	9 28,1%	0 ,0%	9 26,5%	3 7,1%	1 5,3%	4 6,6%	43 18,5%	4 5,4%	47 15,3%
НЕ	49 55,1%	19 59,4%	68 56,2%	28 40,0%	18 85,7%	46 50,5%	20 62,5%	2 100,0%	22 64,7%	24 57,1%	16 84,2%	40 65,6%	121 51,9%	55 74,3%	176 57,3%
НЕ ЗНАМ	30 33,7%	11 34,4%	41 33,9%	21 30,0%	2 9,5%	23 25,3%	3 9,4%	0 ,0%	3 8,8%	15 35,7%	2 10,5%	17 27,9%	69 29,6%	15 20,3%	84 27,4%
Вкупно	89 100,0%	32 100,0%	121 100,0%	70 100,0%	21 100,0%	91 100,0%	32 100,0%	2 100,0%	34 100,0%	42 100,0%	19 100,0%	61 100,0%	233 100,0%	74 100,0%	307 100,0%
Хи-квадрат	$\chi^2 = ,671$; $df = 2$; $p > 0.05$			$\chi^2 = 13,614$; $df = 2$; $p < 0.01$			$\chi^2 = 1,159$; $df = 2$; $p > 0.05$			$\chi^2 = 4,510$; $df = 2$; $p > 0.05$			$\chi^2 = 12,952$; $df = 2$; $p < 0.05$		

14. Со која од следниве изјави се согласувате ? (само еден одговор)															
	УКИМ			УКЛО			УГД			ДУТ			ВКУПНО		
	С	П	ВК	С	П	ВК	С	П	ВК	С	П	ВК	С	П	ВК
Дисперзираните студии придонесоа за подобар квалитет во македонското ВО	15 17,0%	0 ,0%	15 12,5%	25 35,7%	1 4,8%	26 28,6%	9 29,0%	0 ,0%	9 27,3%	8 19,0%	1 5,3%	9 14,8%	57 24,7%	2 2,7%	59 19,3%
Дисперзираните студии го влошија квалитетот во македонското високо образование	36 40,9%	19 59,4%	55 45,8%	23 32,9%	19 90,5%	42 46,2%	15 48,4%	1 50,0%	16 48,5%	11 26,2%	15 78,9%	26 42,6%	85 36,8%	54 73,0%	139 45,6%
Не знам, не можам да проценам	37 42,0%	13 40,6%	50 41,7%	22 31,4%	1 4,8%	23 25,3%	7 22,6%	1 50,0%	8 24,2%	23 54,8%	3 15,8%	26 42,6%	89 38,5%	18 24,3%	107 35,1%
Вкупно	88 100,0%	32 100,0%	120 100,0%	70 100,0%	21 100,0%	91 100,0%	31 100,0%	2 100,0%	33 100,0%	42 100,0%	19 100,0%	61 100,0%	231 100,0%	74 100,0%	305 100,0%
Хи-квадрат	$\chi^2 = 7,212$; df = 2; p < 0.05			$\chi^2 = 21,581$; df = 2; p < 0.01			$\chi^2 = 1,164$; df = 2; p > 0.05			$\chi^2 = 14,889$; df = 2; p < 0.01			$\chi^2 = 33,306$; df = 2; p < 0.01		

15. Според ваше мислење, квалитетот на високото образование е одговорност: (само еден одговор)															
	УКИМ			УКЛО			УГД			ДУТ			ВКУПНО		
	С	П	ВК	С	П	ВК	С	П	ВК	С	П	ВК	С	П	ВК
на наставниот кадар	7 7,9%	1 3,1%	8 6,6%	15 21,4%	1 4,8%	16 17,6%	7 23,3%	0 ,0%	7 21,9%	14 34,1%	0 ,0%	14 23,7%	43 18,7%	2 2,7%	45 14,9%
на ВОИ, вклучително и на наставниот кадар	48 53,9%	13 40,6%	61 50,4%	26 37,1%	2 9,5%	28 30,8%	12 40,0%	1 50,0%	13 40,6%	12 29,3%	9 50,0%	21 35,6%	98 42,6%	25 34,2%	123 40,6%
на Владата	1 1,1%	0 ,0%	1 ,8%	11 15,7%	0 ,0%	11 12,1%	2 6,7%	0 ,0%	2 6,3%	7 17,1%	2 11,1%	9 15,3%	21 9,1%	2 2,7%	23 7,6%
на ВОИ и на Владата заедно	30 33,7%	16 50,0%	46 38,0%	18 25,7%	18 85,7%	36 39,6%	9 30,0%	1 50,0%	10 31,3%	8 19,5%	7 38,9%	15 25,4%	65 28,3%	42 57,5%	107 35,3%
На _____	3 3,4%	2 6,3%	5 4,1%	0 ,0%	0 ,0%	0 ,0%	0 ,0%	0 ,0%	0 ,0%	0 ,0%	0 ,0%	0 ,0%	3 1,3%	2 2,7%	5 1,7%
Вкупно	89 100,0%	32 100,0%	121 100,0%	70 100,0%	21 100,0%	91 100,0%	30 100,0%	2 100,0%	32 100,0%	41 100,0%	18 100,0%	59 100,0%	230 100,0%	73 100,0%	303 100,0%
Хи-квадрат	$\chi^2 = 4,102$; df = 4; p > 0.05			$\chi^2 = 24,557$; df = 3; p < 0.01			$\chi^2 = ,886$; df = 3; p > 0.05			$\chi^2 = 9,796$; df = 3; p < 0.05			$\chi^2 = 27,573$; df = 4; p < 0.01		

АНЕКС 7: Табели со одговори на прашање 4, сегрегирани по универзитети

Табела 4.1. Мојата високообразовна институција (ВОИ) има јавно објавена стратегија/политика за подобрување на квалитетот која е достапна за сите (студенти, универзитетски кадар, јавност)

Универзитет	категиорија	Одговори на тврдење 4.1.				Вкупно	Р
		Не знам	Не	Делумно	Да		
УКИМ-Скопје	студент	24	22	26	17	89	p>0,05
		26.97%	24.72%	29.22%	19.11%	100%	
	професор	8	10	8	4	30	
		26.67%	33.34%	26.67%	13.34%	100%	
	вкупно	32	32	34	21	119	
		26.89%	26.89%	28.58%	17.65%	100%	
УКЛО-Битола	студент	16	1	23	30	70	p>0,05
		22.86%	1.43%	32.86%	42.86%	100%	
	професор	3	3	6	9	21	
		14.29%	14.29%	28.58%	42.86%	100%	
	вкупно	19	4	29	39	91	
		20.88%	4,39%	31.86%	42.85%	100%	
УГД-Штип	студент	5	3	11	14	33	p>0,05
		15.16%	9.09%	33.34%	42.43%	100%	
	професор	0	0	0	2	2	
		0.0%	0.0%	0.0%	100%	100%	
	вкупно	5	3	11	16	35	
		14.29%	8.58%	31.43%	45.72%	100%	
ДУТ-Тетово	студент	24	7	9	2	42	p<0,01
		57.15%	16.67%	21.43%	4.77%	100%	
	професор	3	1	5	11	20	
		15.00%	5.00%	25.00%	55.00%	100%	
	вкупно	27	8	14	13	62	
		43.55%	12.91%	22.58%	10.97%	100%	
Вкупно	студент	69	33	69	63	234	p>0,05
		29.5%	14,1%	29.5%	26.9%	100%	
	професор	14	14	19	26	73	
		19.2%	19.2%	26,0%	35,6%	100%	
	вкупно	83	47	88	89	307	
		27,0%	15,3%	28,7%	29,0%	1000%	

Табела 4.2. ВОИ има механизми за интерно одобрување, мониторинг и периодично разгледување (интерна оценка) на студиските програми и дипломите/звањата/квалификациите што ги нуди за студентите

Универзитет	категорија	Одговори на тврдење 4.2.				Вкупно	Р
		Не знам	Не	Делумно	Да		
УКИМ-Скопје	студент	30	10	25	24	89	p>0,05
		33.71%	11.24%	28.09%	26.97%	100%	
	професор	4	4	12	12	32	
		12.50%	12.50%	37.50%	37.50%	100%	
	вкупно	34	14	37	36	121	
		28.10%	11.57%	30.58%	20.76%	100%	
УКЛО-Битола	студент	14	4	26	25	69	p>0,05
		20.12%	5.80%	37.69%	36.24%	100%	
	професор	1	3	6	11	21	
		4.77%	14.29%	28.58%	52.38%	100%	
	вкупно	15	7	32	36	90	
		16.67%	7.78%	35.56%	40.00%	100%	
УГД-Штип	студент	11	6	7	6	30	p>0,05
		36.67	20.00%	23.34%	20.00%	100%	
	професор	0	0	0	2	2	
		0.00%	0.00%	0.00%	100%	100%	
	вкупно	11	6	7	8	32	
		34.38%	18.75%	21.88%	25.00%	100%	
ДУТ-Тетово	студент	15	17	6	4	42	p<0,01
		35.72%	40.48%	14.29%	9.53%	100%	
	Професор	2	0	8	10	20	
		10.00%	0.00%	40.00%	50.00%	100%	
	вкупно	17	17	14	14	62	
		27.42%	27.42%	22.58%	22.58%	100%	
Вкупно	студент	70	37	64	59	230	p<0,01
		30.44%	16.09%	27.83%	25.66%	100%	
	Професор	7	7	26	35	75	
		9.34%	9.34%	34.67%	46.67%	100%	
	вкупно	77	44	90	94	305	
		25.25%	14.43%	29.52%	30.82%	100%	

Табела 4.3. ВОИ има јасно опишани и јавно објавени резултати/исходи од учењето (learning outcomes) на сите студиски и предметни програми што ги нуди

Универзитет	категорија	Одговори на тврдење 4.3.				Вкупно	Р
		Не знам	Не	Делумно	Да		
УКИМ-Скопје	студент	26	14	21	28	89	p>0,05
		29.22%	15.73%	23.60%	31.46%	100%	
	професор	6	10	11	5	32	
		18.75%	31.25%	34.38%	15.63%	100%	
	вкупно	32	24	32	33	121	
		26.45%	19.84%	26.45%	27.28%	100%	
УКЛО-Битола	студент	5	1	23	39	68	p>0,05
		7.36%	1.47%	33.83%	57.36%	100%	
	професор	1	1	5	14	21	
		4.77%	4.77%	23.81%	66.67%	100%	
	вкупно	6	2	28	53	89	
		6.75%	2.25%	31.46%	59.55%	100%	
УГД-Штип	студент	7	4	7	15	33	p>0,05
		21.22%	12.13%	21.22%	45.46%	100%	
	професор	0	0	0	2	2	
		0.00%	0.00%	0.00%	100%	100%	
	вкупно	7	4	7	17	35	
		20.00%	11.43%	20.00%	48.58%	100%	
ДУТ-Тетово	студент	7	21	4	10	42	p<0,05
		16.67%	50.00%	9.53%	23.81%	100%	
	професор	6	2	4	8	20	
		30.00%	10.00%	20.00%	40.00%	100%	
	вкупно	13	23	8	18	62	
		20.97%	37.10%	12.91%	29.04%	100%	
Вкупно	студент	45	40	55	92	232	p>0,05
		19.40%	17.25%	23.71%	39.66%	100%	
	професор	13	13	20	29	75	
		17.34%	17.34%	26.67%	38.67%	100%	
	вкупно	58	53	75	121	307	
		18.90%	17.24%	24.43%	39.42%	100%	

Табела 4.4. Студентите се оценуваат врз основа на јавно обзнанети и јавно достапни критериуми и процедури

Универзитет	категорија	Одговори на тврдење 4.4.				Вкупно	Р
		Не знам	Не	Делумно	Да		
УКИМ-Скопје	студент	2	11	33	41	87	p>0,05
		2.30%	12.65%	37.94%	47.13%	100%	
	професор	2	2	8	19	31	
		6.46%	6.46%	25.81%	61.29%	100%	
	вкупно	4	13	41	60	118	
		3.39%	11.02%	34.75%	50.85%	100%	
УКЛО-Битола	студент	6	6	22	37	71	p<0,05
		8.45%	8.45%	18.65%	52.12%	100%	
	професор	0	1	2	18	21	
		0.00%	4.77%	9.53%	85.72%	100%	
	вкупно	6	7	24	55	92	
		6.53%	7.61%	26.09%	59.79%	100%	
УГД-Штип	студент	3	4	8	18	33	p>0,05
		9.09%	12.13%	24.25%	54.55%	100%	
	професор	0	0	0	2	2	
		0.00%	0.00%	0.00%	100.00%	100%	
	вкупно	3	4	8	20	35	
		8.58%	11.28%	22.85%	57.14%	100%	
ДУТ-Тетово	студент	0	12	13	15	40	p<0,01
		0.00%	30.00%	32.50%	37.50%	100%	
	професор	1	0	3	15	19	
		5.27%	0.00%	15.79%	78.95%	100%	
	вкупно	1	12	16	30	59	
		1.70%	10.34%	27.12%	50.85%	100%	
Вкупно	студент	11	33	76	111	231	p<0,01
		4.77%	14.29%	32.90%	48.06%	100%	
	професор	3	3	13	54	73	
		4.11%	4.11%	17.81%	73.98%	100%	
	вкупно	14	36	89	165	304	
		4.61%	11.85%	29.28%	54.28%	100%	

Табела 4.5. Критериумите и процедурите за оценување на студентите се применуваат конзистентно од страна на сите професори

Универзитет	категиорија	Одговори на тврдење 4.5.				Вкупно	Р
		Не знам	Не	Делумно	Да		
УКИМ-Скопје	студент	3	16	40	28	87	p<0,01
		3.45%	18.39%	45.98%	32.18%	100%	
	професор	8	7	8	8	31	
		25.81%	22.58%	25.81%	32.19%	100%	
	вкупно	11	23	48	36	118	
		9.33%	19.50%	40.68%	25.81%	100%	
УКЛО-Битола	студент	6	6	18	36	66	p>0,05
		9.09%	9.09%	27.28%	30.51%	100%	
	професор	1	1	7	12	21	
		4.77%	4.77%	33.34%	54.55%	100%	
	вкупно	7	7	25	48	87	
		8.05%	8.05%	28.74%	57.15%	100%	
УГД-Штип	студент	3	5	12	12	32	p>0,05
		9.38%	15.63%	37.50%	55.18%	100%	
	професор	0	0	1	1	2	
		0.00%	0.00%	50.00%	37.50%	100%	
	вкупно	3	5	13	13	34	
		8.83%	14.71%	38.24%	50.00%	100%	
Р<0,01ДУТ-Тетово	студент	1	24	11	5	41	p<0,01
		2.44%	58.54%	26.83	38.24%	100%	
	професор	3	0	12	5	20	
		15.00%	0.00%	60.00%	12.50%	100%	
	вкупно	4	24	23	10	61	
		6.56%	39.35%	37.71%	25.00%	100%	
Вкупно	студент	13	51	81	81	226	p<0,01
		5.76%	22.57%	35.84%	16.40%	100%	
	професор	12	8	28	26	74	
		16.22%	10.81%	37.84%	35.14%	100%	
	вкупно	25	59	109	107	300	
		8.34%	19.67%	36.34%	35.67%	100%	

Табела 4.6. ВОИ објавува најнови, објективни и непристрасни информации за програмите и дипломите што ги нуди

Универзитет	категорија	Одговори на тврдење 4.6.				Вкупно	Р
		Не знам	Не	Делумно	Да		
УКИМ-Скопје	студент	24	15	23	23	85	p>0,05
		28.24%	17.65%	27.06%	27.06%	100%	
	професор	4	2	14	12	32	
		12.50%	6.25%	43.75%	37.50%	100%	
	вкупно	28	17	37	35	117	
		23.94%	14.53%	31.75%	29.92%	100%	
УКЛО-Битола	студент	16	6	20	24	66	p<0,01
		24.25%	9.09%	30.31%	36.37%	100%	
	професор	0	1	3	17	21	
		0.00%	4.77%	14.29%	80.96%	100%	
	вкупно	16	7	23	41	87	
		18.39%	8.05%	26.44%	47.13%	100%	
УГД-Штип	студент	7	3	12	9	31	p>0,05
		22.58%	9.68%	38.71%	29.04%	100%	
	професор	0	0	1	1	2	
		0.00%	0.00%	50.00%	50.00%	100%	
	вкупно	7	3	13	10	33	
		21.22%	9.09%	39.40%	30.31%	100%	
ДУТ-Тетово	студент	5	40	5	28	42	p>0,05
		11.91%	9.53%	11.91%	66.67%	100%	
	професор	2	0	3	15	20	
		10.00%	0.00%	15.00%	75.00%	100%	
	вкупно	7	4	8	43	62	
		11.29%	6.46%	12.91%	69.36%	100%	
Вкупно	студент	52	28	60	84	224	p<0,01
		23.22%	12.50%	26.79%	37.50%	100%	
	професор	6	3	21	45	75	
		8.00%	4.00%	28.00%	60.00%	100%	
	вкупно	58	31	81	129	299	
		19.40%	10.34%	27.09%	43.15%	100%	

Табела 4.7. Студентите се редовно вклучени во процесот на самоевалуација на ВОИ

Универзитет	категиорија	Одговори на тврдење 4.7.				Вкупно	p
		Не знам	Не	Делумно	Да		
УКИМ-Скопје	студент	14	30	25	16	85	p<0.01
		16.47%	35.30%	29.42%	18.83	100%	
	професор	0	1	5	26	32	
		0.00%	3.14%	15.63%	81.25%	100%	
	вкупно	14	31	30	42	117	
		11.97%	26.50%	25.65%	35.90%	100%	
УКЛО-Битола	студент	14	9	20	24	67	p<0.01
		20.90%	13.44%	29.85%	35.82%	100%	
	професор	0	1	3	17	21	
		0.00%	4.77%	14.29%	80.96%	100%	
	вкупно	14	10	23	41	88	
		15.91%	11.37%	26.14%	46.59%	100%	
УГД-Штип	студент	4	8	13	7	32	p>0.05
		12.50%	25.00%	40.63%	21.88%	100%	
	професор	0	0	1	1	2	
		0.00%	0.00%	50.00%	50.00%	100%	
	вкупно	4	8	14	8	34	
		11.77%	23.53%	41.18%	23.53%	100%	
ДУТ-Тетово	студент	3	4	13	22	42	p>0.05
		7.15%	9.53%	30.96%	52.38%	100%	
	професор	1	0	2	17	20	
		5.00%	0.00%	10.00%	85.00%	100%	
	вкупно	4	4	15	39	62	
		6.46%	6.46%	24.20%	62.91%	100%	
Вкупно	студент	35	51	71	69	226	p<0.01
		15.49%	22.57%	31.42%	30.53%	100%	
	професор	1	2	11	61	75	
		1.34%	2.67%	14.67%	81.34%	100%	
	вкупно	36	53	82	130	301	
		11.96%	17.61%	27.25%	43.19%	100%	

Табела 4.8. Улогата на студентите во процесите на евалуација е суштинска и нивните препораки се земаат предвид при изготвувањето на извештаите

Универзитет	категиорија	Одговори на тврдење 4.8.				Вкупно	Р
		Не знам	Не	Делумно	Да		
УКИМ-Скопје	студент	18	30	27	14	89	p<0.01
		20.23%	33.71%	30.34%	15.73%	100%	
	професор	5	3	10	13	31	
		16.13%	9.68%	32.26%	41.94%	100%	
	вкупно	23	33	37	27	120	
		19.17%	27.50%	30.84%	22.50%	100%	
УКЛО-Битола	студент	16	8	26	20	70	p<0.01
		22.86%	11.43%	37.15%	28.58%	100%	
	професор	1	1	5	14	21	
		4.77%	4.77%	23.81%	66.67%	100%	
	вкупно	17	9	31	34	91	
		18.69%	9.89%	34.07%	37.37%	100%	
УГД-Штип	студент	9	5	16	2	32	p>0.05
		28.13%	15.63%	50.00%	6.25%	100%	
	професор	0	0	1	1	2	
		0.00%	0.00%	50.00%	50.00%	100%	
	вкупно	9	5	17	3	34	
		26.47%	14.71%	50.00%	8.83%	100%	
ДУТ-Тетово	студент	2	24	11	4	41	p<0.01
		4.88%	58.54%	26.83%	9.76%	100%	
	професор	3	0	10	7	20	
		15.00%	0.00%	50.00%	35.00%	100%	
	Вкупно	5	24	21	11	61	
		8.20%	39.35%	34.43%	18.04%	100%	
Вкупно	студент	45	67	80	40	232	p<0.01
		19.40%	28.88%	34.49%	17.25%	100%	
	професор	9	4	26	35	74	
		12.17%	5.41%	35.14%	47.30%	100%	
	вкупно	54	71	106	75	306	
		17.65%	23.21%	34.64%	24.51%	100%	

Табела 4.9. ВОИ спроведува анкета за мислењето на студентите за наставниот кадар најмалку еднаш во секоја академска година

Универзитет	категиорија	Одговори на тврдење 4.9.				Вкупно	Р
		Не знам	Не	Делумно	Да		
УКИМ-Скопје	студент	12	14	15	48	89	p>0.05
		13.49%	15.73%	16.86%	53.94%	100%	
	професор	3	2	6	21	32	
		9.38%	6.25%	18.75%	65.63%	100%	
	вкупно	15	16	21	69	121	
		12.40%	13.23%	17.36%	57.03%	100%	
УКЛО-Битола	студент	12	6	21	31	70	p>0.05
		17.15%	8.58%	30.00%	44.29%	100%	
	професор	1	3	6	11	21	
		4.77%	14.29%	28.58%	52.38%	100%	
	вкупно	13	9	27	42	91	
		14.29%	9.89%	29.67%	46.13%	100%	
УГД-Штип	студент	12	5	9	8	34	p>0.05
		35.30%	14.71%	26.47%	23.53%	100%	
	професор	0	0	1	1	2	
		0.00%	0.00%	50.00%	50.00%	100%	
	вкупно	12	5	10	9	36	
		33.34%	13.89%	27.78%	25.00%	100%	
ДУТ-Тетово	студент	8	10	4	19	41	p<0.01
		19.52%	24.39%	9.76%	46.35%	100%	
	Професор	0	0	1	19	20	
		0.00%	0.00%	5.00%	95.00%	100%	
	вкупно	8	10	5	38	61	
		13.12%	16.40%	8.20%	62.30%	100%	
Вкупно	студент	44	35	49	106	234	p<0.01
		18.81%	14.96%	20.94%	45.30%	100%	
	професор	4	5	14	52	75	
		5.34%	6.67%	18.67%	69.34%	100%	
	вкупно	48	40	63	158	309	
		15.54%	12.95%	20.39%	51.14%	100%	

Табела 4.10. ВОИ има механизми и начини за да обезбеди дека вработените кои се вклучени во наставата со студентите се квалификувани и компетентни за тоа

Универзитет	категиорија	Одговори на тврдење 4.10.				Вкупно	Р
		Не знам	Не	Делумно	Да		
УКИМ-Скопје	студент	25	13	21	30	89	p>0.05
		28.09%	14.61%	23.60%	33.71%	100%	
	професор	4	2	13	13	32	
		12.50%	6.25%	40.63%	40.63%	100%	
	вкупно	29	15	34	43	121	
		23.97%	12.40%	28.10%	35.54%	100%	
УКЛО-Битола	студент	14	10	14	31	69	p>0.05
		20.29%	14.50%	20.29%	44.93%	100%	
	професор	1	2	5	13	21	
		4.77%	9.53%	23.81%	61.91%	100%	
	вкупно	15	12	19	44	90	
		16.67%	13.34%	21.12%	48.89%	100%	
УГД-Штип	студент	9	3	12	9	33	p>0.05
		27.28%	9.09%	36.37%	27.28%	100%	
	професор	0	0	0	2	2	
		0.00%	0.00%	0.00%	100.00%	100%	
	вкупно	9	3	12	11	35	
		25.72%	8.58%	34.29%	31.43%	100%	
ДУТ-Тетово	студент	23	4	4	10	41	p<0.01
		56.10%	9.76%	9.76%	24.39%	100%	
	професор	2	0	4	14	20	
		10.00%	0.00%	20.00%	70.00%	100%	
	вкупно	25	4	8	24	61	
		40.98%	6,56%	13.11%	39,34%	100%	
Вкупно	студент	71	30	51	80	232	p<0.01
		30.61%	12.94%	21.99%	34.49%	100%	
	професор	7	4	22	42	75	
		9.34%	5.34%	29.34%	56.00%	100%	
	вкупно	78	34	73	122	307	
		25.41%	11.08%	23.78%	39.74%	100%	

Табела 4.11. На ВОИ се достапни сите ресурси за учење кои се соодветни со/на студиските програми што се нудат (студентски служби, библиотека, кариерно советување, компјутерски и други лабаратории, показни работилници итн)

Универзитет	категиорија	Одговори на тврдење 4.11.				Вкупно	p
		Не знам	Не	Делумно	Да		
УКИМ-Скопје	студент	4	21	32	32	89	p>0.05
		4.50%	23.60%	35.96%	35.96%	100%	
	професор	0	5	18	9	32	
		0.00%	15.63%	56.25%	28.13%	100%	
	вкупно	4	26	50	41	121	
		3.31%	21.49%	41.33%	33.89%	100%	
УКЛО-Битола	студент	10	10	22	28	70	p<0.01
		14.29%	14.29%	31.43%	40.00%	100%	
	професор	0	0	5	16	21	
		0.00%	0.00%	23.81%	76.19%	100%	
	вкупно	10	10	27	44	91	
		10.99%	10.99%	29.67%	48.36%	100%	
УГД-Штип	студент	2	2	21	8	33	p>0.05
		6.06%	6.06%	63.64%	24.25%	100%	
	Професор	0	0	1	1	2	
		0.00%	0.00%	50.00%	50.00%	100%	
	вкупно	2	2	22	9	35	
		5.72%	5.72%	62.86%	25.72%	100%	
ДУТ-Тетово	студент	3	5	21	13	42	p>0.05
		7.15%	11.91%	50.00%	30.96%	100%	
	професор	1	1	11	7	20	
		5.00%	5.00%	55.00%	35.00%	100%	
	вкупно	4	6	32	20	62	
		6.46%	9.68%	51.62%	32.26%	100%	
Вкупно	студент	19	38	96	81	234	p<0.05
		8.12%	16.24%	41.03%	34.62%	100%	
	професор	1	6	35	33	75	
		1.34%	8.00%	46.67%	44.00%	100%	
	вкупно	20	44	131	114	309	
		6.48%	14.24%	42.40%	36.90%	100%	

Табела 4.12. ВОИ презема конкретни чекори за надминување на проблемите посочени од студентите во процесот на самоевалуацијата и спроведува конкретни мерки за подобрување на ситуацијата

Универзитет	категиорија	Одговори на тврдење 4.12.				Вкупно	p
		Не знам	Не	Делумно	Да		
УКИМ-Скопје	студент	24	24	27	14	89	p>0.05
		26.97%	26.97	30.34	15.73%	100%	
	професор	10	2	12	8	32	
		31.25%	6.25%	37.50%	25.00%	100%	
	вкупно	34	26	39	22	121	
		28.10%	21.49%	32.24%	68.75%	100%	
УКЛО-Битола	студент	18	8	22	20	68	P<0.05
		26.47%	11.77%	32.36%	29.42%	100%	
	професор	1	2	5	13	21	
		4.77%	9.53%	23.81%	61.91%	100%	
	вкупно	19	10	27	33	89	
		21.35%	11.24%	30.34%	37.08%	100%	
УГД-Штип	студент	6	3	19	6	34	p>0.05
		17.65%	8.83%	55.89%	17.65%	100%	
	професор	0	0	1	1	2	
		0.00%	0.00%	50.00%	50.00%	100%	
	вкупно	6	3	20	7	36	
		16.67%	8.34%	55.56%	19.45%		
ДУТ-Тетово	студент	10	21	7	3	41	p<0.01
		24.39%	51.22%	17.08%	7.32%	100%	
	професор	6	0	6	8	20	
		30.00%	0.00%	30.00%	40.00%	100%	
	вкупно	16	21	13	11	61	
		26.23%	34.43%	21.32%	18.04%	100%	
Вкупно	студент	58	56	75	43	232	p<0.01
		25.00%	24.14%	32.33%	18.54%	100%	
	професор	17	4	24	30	75	
		22.67%	5.34%	32.00%	40.00%	100%	
	вкупно	75	60	99	73	307	
		24.43%	19.55%	32.25%	23.78%	100%	

Табела 4.13. Мислењето на студентите од студентската анкета се зема предвид при унапредувањето на наставниот кадар во повисоки наставно-научни звања

Универзитет	категорија	Одговори на тврдење 4.13.				Вкупно	Р
		Не знам	Не	Делумно	Да		
УКИМ-Скопје	студент	27	25	22	14	88	p<0.05
		30.69%	28.41%	25.00%	15.915%	100%	
	професор	7	6	6	13	32	
		21.88%	18.75%	18.75%	40.63%	100%	
	вкупно	34	31	28	27	120	
		28.34%	25.84%	23.34%	22.50%	100%	
УКЛО-Битола	студент	16	13	21	18	68	p>0.05
		23.53%	19.12%	30.89%	26.47%	100%	
	професор	3	6	5	7	21	
		14.29%	28.58%	23.81%	33.34%	100%	
	вкупно	19	19	26	25	89	
		21.35%	21.35%	29.99%	28.09%	100%	
УГД-Штип	студент	3	5	18	8	34	p>0.05
		8.83%	14.71%	52.95%	23.53%	100%	
	професор	0	0	2	0	2	
		0.00%	0.00%	100.00%	0.00%	100%	
	вкупно	3	5	20	8	36	
		8.34%	13.89%	55.56%	22.23%	100,0%	
ДУТ-Тетово	студент	6	27	6	3	42	P<0.05
		14.29%	64.29%	14.29%	7.15%	100%	
	професор	5	5	7	3	20	
		25.00%	25.00%	35.00%	15.00%	100%	
	вкупно	11	32	13	6	62	
		17.75%	51.62%	20.97%	9.68%	100,0%	
Вкупно	Студент	52	70	67	43	232	p>0.05
		22.42%	30.18%	28.88%	18.54%	100%	
	професор	15	17	20	23	75	
		20.00%	22.67%	26.67%	30.67%	100%	
	вкупно	67	87	87	66	307	
		21.87%	28.34%	28.34%	21.50%	100,0%	

Табела 4.14. Мислењето на студентите искажано во студентската анкета има влијание во подобрување на квалитетот на работата на наставниот кадар

Универзитет	категирија	Одговори на тврдење 4.14.				Вкупно	Р
		Не знам	Не	Делумно	Да		
УКИМ-Скопје	студент	17	29	29	14	89	p>0.05
		19.11%	32.59%	32.59%	15.73%	100%	
	професор	6	3	16	7	32	
		18.75%	9.38%	50.00%	21.88%	100%	
	вкупно	23	32	45	21	121	
		19.01%	26.45%	37.19%	17.36%	100%	
УКЛО-Битола	студент	13	13	21	22	69	p>0.05
		18.84%	18.84%	30.44%	31.89%	100%	
	професор	2	3	10	6	21	
		9.53%	14.29%	47.62%	28.58%	100%	
	вкупно	15	16	31	28	90	
		16.67%	17.78%	34.45%	31.12%	100%	
УГД-Штип	Студент	9	3	16	6	34	p>0.05
		26.47%	8.83%	47.06%	17.65%	100%	
	Професор	0	0	0	2	2	
		0.00%	0.00%	0.00%	100.00%	100%	
	вкупно	9	3	16	8	36	
		25.00%	8.34%	44.45%	22.23%	100%	
ДУТ-Тетово	студент	7	23	5	6	41	p<0.01
		17.08%	56.10%	12.20%	14.64%	100%	
	професор	6	0	6	8	20	
		30.00%	0.00%	30.00%	40.00%	100%	
	вкупно	13	23	11	14	61	
		21.32%	37.71%	18.04%	22.95%	100%	
Вкупно	Студент	46	68	71	48	233	p<0.01
		19.75%	29.19%	30.48%	20.60%	100%	
	Професор	14	6	32	23	75	
		18.67%	8.00%	42.67%	30.67%	100%	
	вкупно	60	74	103	71	308	
		19.48%	24.03%	33.45%	23.06%	100%	

Табела 4.15. Мислењето на студентите искажано во студентската анкета има влијание во подобрување на квалитетот на студиските програми

Универзитет	категиорија	Одговори на тврдење 4.15.				Вкупно	Р
		Не знам	Не	Делумно	Да		
УКИМ-Скопје	студент	15	27	29	18	89	p<0.05
		16.86%	30.34%	32.59%	20.23%	100%	
	Професор	8	1	14	7	30	
		26.67%	3.34%	46.67%	23.34%	100%	
	вкупно	23	28	43	25	119	
		19.33%	23.53%	36.14%	21.01%	100%	
УКЛО-Битола	студент	8	14	13	36	71	p>0.05
		11.27%	19.72%	18.31%	50.71%	100%	
	професор	4	4	4	9	21	
		19.05%	19.05%	19.05%	42.86%	100%	
	вкупно	12	18	17	45	92	
		13.05%	19.57%	18.48%	48.92%	100%	
УГД-Штип	студент	6	9	12	7	34	p>0.05
		17.65%	26.47%	35.30%	20.59%	100%	
	професор	0	0	1	1	2	
		0.00%	0.00%	50.00%	50.00%	100%	
	вкупно	6	9	13	8	36	
		16.67%	25.00%	36.12%	22.23%	100%	
ДУТ-Тетово	студент	8	22	9	3	42	P<0.01
		19.05%	52.38%	21.43%	7.15%	100%	
	професор	2	0	9	9	20	
		10.00%	0.00%	45.00%	45.00%	100%	
	вкупно	10	22	18	12	62	
		16.13%	35.49%	29.04%	19.36%	100%	
Вкупно	студент	37	72	63	64	236	P<0.01
		15.68%	30.51%	26.70%	27.12%	100%	
	професор	14	5	28	26	73	
		19.18%	6.85%	38.36%	35.62%	100%	
	вкупно	51	77	91	90	309	
		16.51%	24.92%	29.45%	29.13%	100%	

Табела 4.16. Мислењето на студентите искажано во студентската анкета има влијание во подобрувањето на студентските сервиси

Универзитет	категирија	Одговори на тврдење 4.16.				Вкупно	Р
		Не знам	Не	Делумно	Да		
УКИМ-Скопје	студент	20	28	26	15	89	p>0.05
		22.48%	31.46%	29.22%	16.86%	100%	
	професор	12	5	10	4	31	
		38.71%	16.13%	32.26%	12.91%	100%	
	вкупно	32	33	36	19	120	
		26.67%	27.50%	30.00%	15.84%	100%	
УКЛО-Битола	студент	14	15	21	21	71	p>0.05
		19.72%	21.13%	29.58%	29.58%	100%	
	професор	3	4	5	9	21	
		14.29%	19.05%	23.81%	42.86%	100%	
	вкупно	17	19	26	30	92	
		18.48%	20.66%	28.26%	32.61%	100%	
УГД-Штип	студент	9	6	15	4	34	p>0.05
		26.47%	17.65%	44.12%	11.77%	100%	
	професор	0	1	0	1	2	
		0.00%	50.00%	0.00%	50.00%	100%	
	вкупно	9	7	15	5	36	
		25.00%	19.45%	41.67%	13.89%	100%	
ДУТ-Тетово	студент	15	19	5	3	42	p<0.01
		35.72%	45.24%	11.91%	7.15%	100%	
	професор	5	0	6	9	20	
		25.00%	0.00%	30.00%	45.00%	100%	
	вкупно	20	19	11	12	62	
		32.26%	30.65%	17.75%	19.36%	100%	
Вкупно	студент	58	68	67	43	236	p<0.05
		24.58%	28.82%	28.39%	18.22%	100%	
	професор	20	10	21	23	74	
		27.03%	13.52%	28.38%	31.09%	100%	
	вкупно	78	78	88	66	310	
		25.17%	25.17%	28.39%	21.29%	100%	

Табела 4.17. Процесот на самоевалуација на ВОИ е неопходен за утврдување на состојбата и за подобрување на квалитетот во македонското високо образование

Универзитет	категиорија	Одговори на тврдење 4.17.				Вкупно	Р
		Не знам	Не	Делумно	Да		
УКИМ-Скопје	студент	10	12	18	48	88	p>0.05
		11.37%	13.64%	20.46%	54.55%	100%	
	професор	2	1	9	20	32	
		6.25%	3.13%	28.13%	62.50%	100%	
	вкупно	12	13	27	68	120	
		10.00%	10.84%	22.50%	56.67%	100%	
УКЛО-Битола	студент	6	9	23	30	68	p<0.05
		8.83%	13.24%	33.83%	44.12%	100%	
	професор	1	0	4	16	21	
		4.77%	0.00%	19.05%	76.19%	100%	
	вкупно	7	9	27	46	89	
		7.87%	10.12%	30.34%	51.69%	100%	
УГД-Штип	студент	4	4	8	15	31	p>0.05
		12.91%	12.91%	25.81%	48.39%	100%	
	професор	0	0	0	2	2	
		0.00%	0.00%	0.00%	100.00%	100%	
	вкупно	4	4	8	17	33	
		12.13%	12.13%	24.25%	51.52%	100%	
ДУТ-Тетово	студент	8	2	2	30	42	p>0.05
		19.05%	4.77%	4.77%	71.43%	100%	
	професор	1	0	1	18	20	
		5.00%	0.00%	5.00%	90.00%	100%	
	вкупно	9	2	3	48	62	
		14.52%	3.23%	4.84%	77.42%	100%	
Вкупно	студент	28	27	51	123	229	p<0.01
		12.23%	11.79%	22.27%	53.72%	100%	
	професор	4	1	14	56	75	
		5.34%	1.34%	18.67%	74.67%	100%	
	вкупно	32	28	65	179	304	
		10.53%	9.21%	21.39%	58.89%	100%	

Табела 4.18. Процесот на самоевалауција е бирократизиран процес кој е важен само заради формално задоволување на законските барања

Универзитет	категиорија	Одговори на тврдење 4.18.				Вкупно	Р
		Не знам	Не	Делумно	Да		
УКИМ-Скопје	студент	18	15	25	31	89	p>0.05
		20.23%	16.86%	28.09%	34.84%	100%	
	професор	1	5	11	13	30	
		3.34%	16.67%	36.67%	43.34%	100%	
	вкупно	19	20	36	44	119	
		15.97%	16.81%	30.26%	36.98%	100%	
УКЛО-Битола	студент	19	12	25	10	66	P<0.01
		28.79%	18.19%	37.88%	15.16%	100%	
	професор	1	9	4	7	21	
		4.77%	42.86%	19.05%	33.34%	100%	
	вкупно	20	21	29	17	87	
		22.99%	24.14%	33.34%	19.54%	100%	
УГД-Штип	студент	8	2	16	5	31	p>0.05
		25.81%	6.46%	51.62%	16.13%	100%	
	професор	0	1	0	1	2	
		0.00%	50.00%	0.00%	50.00%	100%	
	вкупно	8	3	16	6	33	
		24.25%	9.09%	48.49%	18.19%	100%	
ДУТ-Тетово	студент	12	1	11	18	42	p<0.01
		28.58%	2.38%	26.19%	42.86%	100%	
	професор	5	6	6	3	20	
		25.00%	30.00%	30.00%	15.00%	100%	
	вкупно	17	7	17	21	62	
		27.42%	11.29%	27.42%	33.87%	100%	
Вкупно	студент	57	30	77	64	228	p<0.01
		25.00%	13.16%	33.78%	28.07%	100%	
	професор	7	21	21	24	73	
		9.59%	28.77%	28.77%	32.88%	100%	
	вкупно	64	51	98	88	301	
		21.27%	16.95%	32.56%	29.24%	100%	

Табела 4.19. ВОИ е отчетна за квалитетот што го нуди кон студентите, нивните родители и општо кон јавноста

Универзитет	категирија	Одговори на тврдење 4.19.				Вкупно	Р
		Не знам	Не	Делумно	Да		
УКИМ-Скопје	Студент	23	18	29	18	88	p>0.05
		26.14%	20.46%	32.96%	20.46%	100%	
	Професор	5	8	14	4	31	
		16.31%	25.81%	45.17%	12.91%	100%	
	вкупно	28	26	43	22	119	
		23.53%	21.85%	36.14%	18.49%	100%	
УКЛО-Битола	студент	14	4	26	27	71	p>0.05
		19.72%	5.64%	36.62%	38.03%	100%	
	професор	2	3	5	11	21	
		9.53%	14.29%	23.81%	52.38%	100%	
	вкупно	16	7	31	38	92	
		17.40%	7.61%	33.70%	41.31%	100%	
УГД-Штип	студент	5	5	15	5	30	p>0.05
		16.67%	16.67%	50.00%	16.67%	100%	
	професор	0	0	1	1	2	
		0.00%	0.00%	50.00%	50.00%	100%	
	вкупно	5	5	16	6	32	
		15.63%	15.63%	50.00%	18.75%	100%	
ДУТ-Тетово	студент	18	11	4	8	41	p<0.01
		43.91%	23.83%	9.76%	19.52%	100%	
	професор	3	0	4	13	20	
		15.00%	0.00%	20.00%	65.00%	100%	
	вкупно	21	11	8	21	61	
		34.43%	18.04%	13.12%	34.43%	100%	
Вкупно	студент	60	38	74	58	230	p<0.05
		26.09%	16.53%	32.18%	25.22%	100%	
	професор	10	11	24	29	74	
		13.52%	14.87	32.44%	39.19%	100%	
	вкупно	70	49	98	87	304	
		23.09%	16.12	32.24%	28.62%	100%	

Табела 4.20. Извештаите за самоевалуација на мојата високообразовна институција се објективни и реално ја одразуваат состојбата со квалитетот

Универзитет	категиорија	Одговори на тврдење 4.20.				Вкупно	Р
		Не знам	Не	Делумно	Да		
УКИМ-Скопје	студент	18	14	33	23	88	p>0.05
		20.46%	15.91%	37.50%	26.14%	100%	
	професор	6	3	14	8	31	
		19.36%	9.68%	45.17%	25.81%	100%	
	вкупно	24	17	47	31	119	
		20.17%	14.29%	39.50%	26.05%	100%	
УКЛО-Битола	студент	11	5	28	25	69	P<0.05
		15.95%	7.25%	40.58%	36.24%	100%	
	професор	1	4	4	12	21	
		4.77%	19.05%	19.05%	57.15%	100%	
	вкупно	12	9	32	37	90	
		13.34%	10.00%	35.56%	41.12%	100%	
УГД-Штип	студент	2	5	14	11	32	p>0.05
		6.25%	15.63%	43.75%	34.38%	100%	
	професор	0	0	1	1	2	
		0.00%	0.00%	50.00%	50.00%	100%	
	вкупно	2	5	15	12	34	
		5.89%	14.71%	44.12%	35.30%	100%	
ДУТ-Тетово	студент	11	9	8	14	42	p>0.05
		26.19%	21.43%	19.05%	33.34%	100%	
	професор	5	1	7	7	20	
		25.00%	5.00%	35.00%	35.00%	100%	
	вкупно	16	10	15	21	62	
		25.81%	16.13%	24.20%	33.87%	100%	
Вкупно	студент	42	33	83	73	231	p>0.05
		18.19%	14.29%	35.93%	31.61%	100%	
	професор	12	8	26	28	74	
		16.22%	10.81%	35.14%	37.84%	100%	
	вкупно	54	41	109	101	305	
		17.71%	13.45%	35.74%	33.12%	100%	

Табела 4.21. Рангирањето на универзитетите во РМ е објективно и дава реална слика за квалитетот на македонските универзитети

Универзитет	категирија	Одговори на тврдење 4.21.				Вкупно	Р
		Не знам	Не	Делумно	Да		
УКИМ-Скопје	студент	8	24	28	27	87	p>0.05
		9.20%	27.59%	32.19%	31.04%	100%	
	професор	6	5	10	10	31	
		19.36%	16.13%	32.26%	32.26%	100%	
	вкупно	14	29	38	37	118	
		11.87%	24.58%	32.21%	31.36%	100%	
УКЛО-Битола	студент	6	14	21	27	68	p<0.01
		8.83%	20.59%	30.89%	39.71%	100%	
	професор	2	15	4	0	21	
		9.53%	71.43%	19.05%	0.00%	100%	
	Вкупно	8	29	25	27	89	
		8.99%	32.59%	28.09%	30.34%	100%	
УГД-Штип	Студент	1	6	12	13	32	p>0.05
		3.13%	18.75%	37.50%	40.63%	100%	
	професор	0	0	1	1	2	
		0.00%	0.00%	50.00%	50.00%	100%	
	вкупно	1	6	13	14	34	
		2.95%	17.65%	38.24%	41.18%	100%	
ДУТ-Тетово	студент	10	5	17	10	42	p>0.05
		23.81%	11.91%	40.48%	23.81%	100%	
	професор	3	7	9	1	20	
		15.00%	35.00%	45.00%	5.00%	100%	
	вкупно	13	12	26	11	62	
		20.97%	19.36%	41.94%	17.75%	100%	
Вкупно	студент	25	49	78	77	229	p<0.01
		10.92%	21.40%	34.07%	33.63%	100%	
	професор	11	27	24	12	74	
		14.87%	36.49%	32.44%	16.22%	100%	
	вкупно	36	76	102	89	303	
		11.89%	25.09%	33.67%	29.38%	100%	

Табела 4.22. Рангирањето на универзитетите во РМ придонесува за поголема транспарентност и вистински им помага на студентите во донесувањето одлука каде да се запишат

Универзитет	категирија	Одговори на тврдење 4.22.				Вкупно	p
		Не знам	Не	Делумно	Да		
УКИМ-Скопје	студент	10	23	31	25	89	p>0.05
		11.24%	25.85%	34.84%	28.09%	100%	
	професор	9	4	9	9	31	
		29.04%	12.91%	29.04%	29.04%	100%	
	вкупно	19	27	40	34	120	
		15.84%	22.50%	33.34%	28.34%	100%	
УКЛО-Битола	студент	5	12	19	34	70	p<0.01
		7.15%	17.15%	27.15%	48.58%	100%	
	професор	2	12	5	2	21	
		9.53%	57.15%	23.81%	9.53%	100%	
	вкупно	7	24	24	36	91	
		7.70%	26.38%	26.38%	39.56%	100%	
УГД-Штип	студент	3	1	15	13	32	p>0.05
		9.38%	3.13%	46.88%	40.63%	100%	
	професор	0	0	0	2	2	
		0.00%	0.00%	0.00%	100.00%	100%	
	вкупно	3	1	15	15	34	
		8.83%	2.95%	44.12%	44.12%	100%	
ДУТ-Тетово	студент	9	5	12	15	41	p>0.05
		21.96%	12.20%	29.27%	36.59%	100%	
	професор	2	3	10	5	20	
		10.00%	15.00%	50.00%	25.00%	100%	
	вкупно	11	8	22	20	61	
		18.04%	13.12%	36.07%	32.79%	100%	
Вкупно	студент	27	41	77	87	232	p>0.05
		11.64%	17.68%	33.19%	37.50%	100%	
	професор	13	19	24	18	74	
		17.57%	25.68%	32.44%	24.33%	100%	
	вкупно	40	60	101	105	306	
		13.08%	19.61%	33.01%	34.32%	100%	

Табела 4.23. Рангирањето на универзитетите во РМ поттикнува здрава конкуренција помеѓу универзитетите и придонесува за поквалитетно високо образование

Универзитет	категиорија	Одговори на тврдење 4.23.				Вкупно	Р
		Не знам	Не	Делумно	Да		
УКИМ-Скопје	студент	9	22	36	22	89	p>0.05
		10.12%	24.72%	40.45%	24.72%	100%	
	професор	4	8	15	4	31	
		12.91%	25.81%	48.39%	12.91%	100%	
	вкупно	13	30	51	26	120	
		10.84%	25.00%	42.50%	21.67%	100%	
УКЛО-Битола	студент	7	8	30	25	70	p<0.01
		10.00%	11.43%	42.86%	35.72%	100%	
	професор	1	13	3	4	21	
		4.77%	61.91%	14.29%	19.05%	100%	
	вкупно	8	21	33	29	91	
		8.80%	23.08%	36.27%	31.87%	100%	
УГД-Штип	студент	6	3	9	15	33	p>0.05
		18.19%	9.09%	27.28%	45.46%	100%	
	професор	0	0	0	2	2	
		0.00%	0.00%	0.00%	100.00%	100%	
	вкупно	6	3	9	17	35	
		17.15%	8.58%	25.72%	48.58%	100%	
ДУТ-Тетово	студент	7	2	7	26	42	p>0.05
		16.67%	4.77%	16.67%	61.91%	100%	
	професор	1	2	5	12	20	
		5.00%	10.00%	25.00%	60.00%	100%	
	вкупно	8	4	12	38	62	
		12.91%	6.46%	19.36%	61.29%	100%	
Вкупно	студент	29	35	82	88	234	p<0.01
		12.40%	14.96%	35.05%	37.61%	100%	
	професор	6	23	23	22	74	
		8.11%	31.09%	31.09%	29.73%	100%	
	вкупно	35	58	105	110	308	
		11.37%	18.84%	34.09%	35.72%	100%	

Табела 4.24. Во мала држава како РМ сепак може да се обезбеди објективност во надворешната оценка на ВОИ

Универзитет	категиорија	Одговори на тврдење 4.24.				Вкупно	p
		Не знам	Не	Делумно	Да		
УКИМ-Скопје	студент	17	12	31	28	88	p>0.05
		19.32%	13.64%	35.23%	31.82%	100%	
	професор	7	2	13	8	30	
		23.34%	6.67%	43.34%	26.67%	100%	
	вкупно	24	14	44	36	118	
		20.34%	11.87%	37.29%	30.51%	100%	
УКЛО-Битола	студент	12	5	31	22	70	p>0.05
		17.15%	7.15%	44.29%	31.43%	100%	
	професор	4	4	4	9	21	
		19.05%	19.05%	19.05%	42.86%	100%	
	вкупно	16	9	35	31	91	
		17.59%	9.89%	38.47%	34.07%	100%	
УГД-Штип	студент	4	3	14	8	29	p>0.05
		13.80%	10.35%	48.28%	27.59%	100%	
	професор	0	0	0	2	2	
		0.00%	0.00%	0.00%	100.00%	100%	
	вкупно	4	3	14	10	31	
		12.91%	9.68%	45.17%	32.26%	100%	
ДУТ-Тетово	студент	8	1	4	28	41	p<0.01
		19.52%	2.44%	9.76%	68.30%	100%	
	професор	4	0	12	4	20	
		20.00%	0.00%	60.00%	20.00%	100%	
	вкупно	12	1	16	32	61	
		19.68%	1.64%	26.23%	52.46%	100%	
Вкупно	студент	41	21	80	86	228	p>0.05
		17.99%	9.21%	35.09%	37.72%	100%	
	професор	15	6	29	23	73	
		20.55%	8.22%	39.73%	31.51%	100%	
	вкупно	56	27	109	109	301	
		18.61%	8.97%	36.22%	36.22%	100%	

Табела 4.25. Одборот за акредитација и евалауција на високото образование во РМ е потполно независен во својата работа и своите заклучоци, одлуки и препораки за акредитација ги донесува без влијание од трета страна (универзитетите, факултетите, министерството, политички партии, други чинители)

Универзитет	категиорија	Одговори на тврдење 4.25.				Вкупно	р
		Не знам	Не	Делумно	Да		
УКИМ-Скопје	студент	43	19	18	9	89	p<0.05
		48.32%	21.35%	20.23%	10.12%	100%	
	професор	13	4	14	0	31	
		41.94%	12.91%	45.17%	0.00%	100%	
	вкупно	56	23	32	9	120	
		46.67%	19.17%	26.67%	7.50%	100%	
УКЛО-Битола	студент	18	5	26	21	70	P<0.01
		25.72%	7.15%	37.15%	30.00%	100%	
	професор	2	9	7	3	21	
		9.53%	42.86%	33.34%	14.29%	100%	
	вкупно	20	14	33	24	91	
		21.98%	15.39%	36.27%	26.38%	100%	
УГД-Штип	студент	9	3	10	9	31	p>0.05
		29.04%	9.68%	32.26%	29.04%	100%	
	професор	0	0	1	1	2	
		0.00%	0.00%	50.00%	50.00%	100%	
	вкупно	9	3	11	10	33	
		27.28%	9.09%	33.34%	30.31%	100%	
ДУТ-Тетово	студент	11	7	9	15	42	p>0.05
		26.19%	16.67%	21.43%	35.72%	100%	
	професор	5	1	11	2	19	
		26.32%	5.27%	57.90%	10.53%	100%	
	вкупно	16	8	20	17	61	
		26.23%	13.12%	32.79%	27.87%	100%	
Вкупно	студент	81	34	63	54	232	p<0.01
		34.92%	14.66%	27.16%	23.28%	100%	
	професор	20	14	33	6	73	
		27.40%	19.18%	45.21%	8.22%	100%	
	вкупно	101	48	96	60	305	
		33.12%	15.47%	31.48%	19.68%	100%	

Табела 4.26. Одборот за акредитација и евалуација на ВО ужива углед помеѓу универзитетите/ факултетите како одбор од доверба

Универзитет	категорија	Одговори на тврдење 4.26.				Вкупно	Р
		Не знам	Не	Делумно	Да		
УКИМ-Скопје	студент	40	11	23	14	88	p>0.05
		45.46%	12.50%	26.14%	15.91%	100%	
	професор	11	6	11	3	31	
		35.49%	19.36%	35.49%	9.68%	100%	
	вкупно	51	17	34	17	119	
		42.86%	14.29%	28.58%	14.29%	100%	
УКЛО-Битола	студент	21	3	21	25	70	P<0.01
		30.00%	4.29%	30.00%	35.72%	100%	
	професор	6	6	6	3	21	
		28.58%	28.58%	28.58%	14.29%	100%	
	вкупно	27	9	27	28	91	
		26.67%	9.89%	29.67%	30.77%	100%	
УГД-Штип	студент	5	5	13	9	32	p>0.05
		15.63%	15.63%	40.63%	28.13%	100%	
	професор	0	0	1	1	2	
		0.00%	0.00%	50.00%	50.00%	100%	
	вкупно	5	5	14	10	34	
		14.71%	14.71%	41.18%	29.42%	100%	
ДУТ-Тетово	студент	14	13	8	6	41	p<0.01
		34.15%	31.71%	19.52%	14.64%	100%	
	професор	4	0	10	6	20	
		20.00%	0.00%	50.00%	30.00%	100%	
	вкупно	18	13	18	12	61	
		29.51%	21.32%	29.51%	19.68%	100%	
Вкупно	студент	80	32	65	54	231	p>0.05
		34.64%	13.86%	28.14%	23.38%	100%	
	професор	21	12	28	13	74	
		28.38%	16.22%	37.84%	17.57%	100%	
	вкупно	101	44	93	67	305	
		33.12%	14.43%	30.50%	21.97%	100%	

Табела 4.27. Одборот за акредитација и евалуација на ВО ужива меѓународен углед како одбор од доверба

Универзитет	категиорија	Одговори на тврдење 4.27.				Вкупно	p
		Не знам	Не	Делумно	Да		
УКИМ-Скопје	студент	41	15	19	13	88	p>0.05
		46.59%	17.05%	21.59%	17.78%	100%	
	Професор	19	4	7	1	31	
		61.29%	12.91%	22.58%	3.23%	100%	
	вкупно	60	19	26	14	119	
		50.42%	15.97%	21.85%	11.77%	100%	
УКЛО-Битола	студент	20	3	22	24	69	p<0.01
		28.99%	4.35%	31.89%	34.79%	100%	
	професор	8	5	5	3	21	
		38.10%	23.81%	23.81%	14.29%	100%	
	вкупно	28	8	27	27	90	
		31.12%	8.89%	30.00%	30.00%	100%	
УГД-Штип	студент	11	1	14	6	32	p>0.05
		34.38%	3.13%	43.75%	18.75%	100%	
	професор	0	0	1	1	2	
		0.00%	0.00%	50.00%	50.00%	100%	
	вкупно	11	1	15	7	34	
		32.36%	2.95%	44.12%	20.59%	100%	
ДУТ-Тетово	студент	23	6	5	8	42	p<0.01
		54.77%	14.29%	11.91%	19.05%	100%	
	професор	8	0	10	2	20	
		40.00%	0.00%	50.00%	10.00%	100%	
	вкупно	31	6	15	10	62	
		50.00%	9.68%	24.20%	16.13%	100%	
Вкупно	студент	95	25	60	51	231	p>0.05
		41.13%	10.83%	25.98%	22.08%	100%	
	професор	35	9	23	7	74	
		47.30%	12.17%	31.09%	9.46%	100%	
	вкупно	130	34	83	58	305	
		42.63%	11.15%	27.22%	19.02%	100%	